DE PROMVLGANDO EVANGELIO APVD BARBAROS:

SIVE

DE PROCVRANDA Indorum salute, Libri sex.

Authore IOSEPHO ACOSTA *Presbytero Societatis* IESV.

EDITIO NOVISSIMA.

LVGDVNI,

Sumptibus LAVRENTII ANISSON.

M. DC. LXX.

SVPERIORVM PERMISSV.

PROOEMIVM.

DE procuranda ſalute Indorum, rectè atque aptè dicere, perdifficile eſt. Primum quòd Barbarorum gentes innumerabiles ſint, vt cœlo, locis, habitu, ita ingenio, moribus, inſtitutis latiſſimè diſſidentes: quibus omnibus Euangelio conciliandis, inſtituendis, regendíſque aliquid commune præcipere, atque in tanto hominum rerúmque diſcrimine, accommodatè ac certò quid expediat definire, magnæ cuiuſdam facultatis eſt, quam profectò nos minimè conſecuti ſumus. Deinde res Indicæ vix firmæ ſtabiléſque conſiſtunt, & nouum quotidie ſuíque diſſimilem habitum præſeferunt, vt improbandum modo ſit quod non ita pridem valdè probabatur, & rebus mutatis vtilia ante conſilia etiam pernicioſa fiant. Quamobrem vt firma ac perpetua præcepta ea de re tradantur, vix fieri profectò poteſt. Vt enim alia pueritiæ alia iuuentuti veſtis concinnanda eſt, neque poteſt eadem omnis ætatis eſſe menſura, ita Rempublicam Indicam inſtitutis, religione, homi-

num genere varias veluti ætates subinde commutante, non est mirandum, si doctrinæ artifices alias atque alias docendi rationes adhibeant. Ita quamvis priores scriptores pietate & sapientia præstiterint, tamen eorum vel disputationes, vel commentarios, quos de rebus Indicis ediderunt, nostra iam ætas non magni facit, quod non magnopere rebus præsentibus accommodentur. Ex quo fit, vt eos quoque, qui pro hoc statu rerum aptè congruentérque disseruerint, eodem loco futuros non longa abhinc ætate, profecto diuinare possimus. Ac nos certè rerum Indicarum imperitis, falsa fortassis & inter sese pugnantia scribere sæpè videbimur, quod de Indorum natura, moribus, fidei Christianæ progressu, variè variis in locis loquamur: contra periti rerum, minus amplè & pro dignitate eadem illa dicta censebunt, atque plura ipsi & aptiora se afferre posse confident. Mihi verò quid vel docti desiderent, vel indocti reprehendant, non admodum curæ est. Illud prudentissimus quisque facilè intelligit, eadem de re non eodem modo omni ex parte dicendum esse, si veritati ac non libidini obsequendum est. Neque fallit is, qui in argumento multiplici pro rebus diuersis diuersa pronuntiat. Idem prorsus homo sui sæpè dissimilis est, eadem vrbs, & domus eadem variis locis & laudari & vituperari non falsò potest. Licuit
1. Cor. 1. certè Apostolo Paulo in eadem Epistola Corinthios summis ornare laudibus, spirituales, sapientes,

ſapientes, quibus nihil deeſſet in omni gratia & dono dicere: eoſdem ita deprimere, vt carnales eſſe inflatos, ſpiritualibus rebus ineptos exprobraret. Neque ſibi contrarius eſt, aut ſui immemor: ſed quæ per partes inerant, potuit ſalua veritate, vt Chryſoſtomus commentatur, vniuerſis aſcribere. Iſraëlem, & Iudam iidem Prophetæ ſæpè vituperant, ſemen nequam, filios ſceleratos, populum Gomorrhæ, & id genus infinita conuitia iactantes: quem tamen vel eadem interdum pagina, ſummis laudibus euehunt, populum iuſtum, filios Dei, hæreditatem dilectam, gentem ſanctam atque alia multa honoris cauſa appellantes. Imò verò eadem periodo Paulus, ſecundum Euangelium quidem, inquit, inimici propter vos, ſecundum electionem autem, chariſſimi propter patres. Quo magis nobis ſalua veritate licere putandum eſt gentes Indorum, quarum eſt tanta diuerſitas, modo Euangelio aptiſſimas prædicare, vt verè ſunt maxima ex parte, modo valdè alienas accuſare, quod hominum ſcelere, & peruerſa educatione contingit. Vulgaris error eſt res Indicas tanquam rus aliquod aut oppidum anguſtè definientium, & ſicut vno verbo dicuntur, ita vnius eſſe naturæ rationiſque putantium. Sed qui hæc noſtra legerit, inueniet profecto nos nullo partium ſtudio ductos & proba, & praua depromere, & iucunda & triſtitia æquè afferre. Nihil enim teſte Domino Ieſu aliud optamus, atque agimus, quam vt

1. Cor. 3.
Chryſ. hom. 2. in 1 Cor.
Iſai. 1.
Iſai. 6. 51.
Rom. 11.

pro comperta nobis rerum fide, quicquid eſt, vt eſt, aliis tradamus; quippe qui ſciamus Deum nequaquam noſtro egere mendacio. Neque vero gentes has vana, aut falſa concepta opinione rectè adiri & quæri ad ſalutem. Sed tum demum vnicuique conſtare animum, cum quale & quam magnum opus Domini aggrediatur, non inani rumore ductus, ſed firmo diuinæ vocationis conſilio nitens, ſecum prudenter expenderit.

Rom.3.

Quamvis autem Indorum nationes innumerabiles ſint, quarum ſingulis ſui certi ritus & mores ſunt, quas alio atque alio modo inſtituere oporteat, tamen cum id ego præſtare non poſſem, cui plurimæ gentes ignotæ ſunt, & vt maximè eſſent cognitæ, immenſum opus exiſteret ſigillatim de omnibus diſputare, operæpretium duxi, vt Barbaris omnibus accommodatius ſcriberem, Peruenſium maximè habere rationem. Idque feci duabus ex cauſis, vna quòd hæ Prouinciæ mihi notiores eſſent, vt aliquid certius afferrem: altera quòd hoc Indorum genus veluti medium mihi inter cætera ſemper eſt viſum, ex quo facilius veluti extrema iudicari queant. Etſi enim Indi vocantur Barbari omnes, quos noſtra ætate Hiſpani & Luſitani ſuis claſſibus longiſſimo Oceano traiecto inuenerunt, non ſolum ab Euangelica luce alieni, ſed ab humanis quoque inſtitutis abhorrentes, tamen non omnes eiuſdem ordinis ſunt, ſed Indus Indo, vt Comicè dicam, multum intereſt, Barbarus Barbaro longè

præſtat.

præſtat. Barbaros autem probati auctores eos eſſe definiunt, qui à recta ratione & hominum communi conſuetudine abhorrent. Vnde Barbarica ſtoliditas, Barbarica feritas, Barbaricæ quoque opes & opera apud nobiliores ſcriptores celebrari ſolent, quæ & ab vſu hominum cæterorum valdè recedunt, & ſapientiæ certæque rationis vix quicquam habent. Hos autem omnes noui orbis Barbaros, inde Indos appellatos exiſtimo, quòd apud veteres remotiſſima regio, quæ fines orbis terrarum claudere putaretur India eſſet, quo Alexandrum Macedonem, & Traianum Cæſarem penetraſſe, & ſacri & profani ſcriptores tanquam terminos terræ adierint, cum magna laude commemorant. Ex quorum imitatione noſtri nomen ad nouas à ſe inuentas gentes, deriuaſſe mihi videntur. Quanquam initio non Indi, ſed Inſulani aut Antiliani, Occidentales Barbari dicebantur. Cùm igitur horum Prouinciæ, nationes, genera plurima ſint, tamen mihi diu rem diligenter perueſtiganti tres veluti claſſes eſſe Barbarorum videntur, quæ magnopere inter ſe diſcrepent, ad quas ferè nationes hæ Indicæ redigi poſſint.

D.Thom. in ep. ad Rom.c.1. lect.5. & 1.Cor.14. lect.2.

1.Mac.1.

Prima claſſis eorum eſt, qui à recta ratione, & conſuetudine generis humani non ita multum recedunt. Hi ſunt potiſſimum, quibus & Reſpublica conſtans, & leges publicæ, & ciuitates munitæ, & magiſtratus inſignis, & certa, atque opulenta commercia ſunt, & quod omnium caput eſt, literarum celebris vſus. Nuſquam enim literarum, & librorum monumenta

extant, quin eæ gentes humaniores, & maximè politicæ ſint. In hoc genere primi videntur eſſe Sinenſes, quorum ego characteres vidi Syriacis perſimiles, qui librorum copia, Academiarum ſplendore, legum, & Magiſtratuum auctoritate, publicorum operum magnificentia plurimum florere dicuntur. Secundum hos ſunt Iapponenſes, tum pleræque Indiæ Orientalis Prouinciæ, ad quas Aſiatica, atque Europæa inſtituta olim perueniſſe ego non dubito. Hæ gentes, quamvis Barbaræ re vera ſint, & à recta & naturali lege pleriſque in rebus diſcrepent; tamen ad ſalutem Euangelij non aliter ferè vocandæ ſunt, quam olim ab Apoſtolis Græci, & Romani, cæterique Aſiæ, atque Europæ populi. Nam & potentia præſtant & nonnulla humana ſapientia, atque à ſua ipſi ratione potiſſimum, Deo intus agente, vincendi ſunt, & Euangelio ſubigendi, quos ſi per vim & potentiam Chriſto ſubiicere pergas, nihil aliud agas, quam vt à lege Chriſtiana alieniſſimos reddas. In ſecunda ego claſſe eos Barbaros numero, qui quamvis neque literarum vſum norint, neque leges ſcriptas, neque Philoſophica, aut ciuilia ſtudia habeant; tamen Magiſtratus ſuos certos, habent Rempublicam, habent frequentes, & certas ſedes, vbi politiam ſuam ſeruant, habent militiæ & duces & ordinem, & religionis ſuæ celebritatem quandam. Denique ratione quadam humana reguntur. In hoc genere erant Mexicani, & Peruenſes noſtri, quorum imperia & Reſpubl. & leges, & inſtituta merito admirari

quivis

quivis poſſit. Et quod incredibile penè videatur, literarum inopiam, tanta ingenij dexteritate ſuppleuêre, vt & hiſtorias & vitas, & leges, & quod eſt amplius, temporum curſus, & rationes numerorum ita teneant quibuſdam à ſe excogitatis ſignis, & monimentis, quos ipſi Quipos vocant, vt noſtri cum literis ſuis plerumque eorum peritiæ cedant. Neſcio equidem an certiores Arithmeticos, cum quidvis eſt numerandum, aut partiendum, literæ noſtræ faciant, quam hos ſigna illa ſua. Memoriam verò omninò eſt admirabile, quam fidelem etiam rerum munitiſſimarum per Quipos ſuos diutiſſimè conſeruent. Multum tamen etiam hi & à recta ratione, & à conſuetudine generis humani abſunt. Hæc autem claſſis latè patet, & primum imperia continet, quale Ingarum fuit, deinde regna minora & principatus, quales Caciqui plerique habent, tum Magiſtratus publicos ab ipſa Republ. creatos, quales Araucani, Tucapelenſes, cæteríque Chilenſes ferè ſunt. His omnibus illud commune eſt, vt oppidatim viuant, ac non palantes more ferarum, vt certum iudicem præfectúmque habeant, & iura ſua cuique ſeruentur. Sed quia morum & rituum & legum monſtra tot tantáque apud hoſce ſunt, & tanta in ſubditos ſæuiendi licentia, vt niſi potentia ſuperiore & auctoritate regantur, vix aut Euangelij lucem aut homine ingenuo vitam dignam accepturi videantur, aut ſi ſemel acceperint, non facilè in ea perſeueraturi intelligantur, meritò his præfici, qui inter tales ad vitam Chriſtianam tranſierint, Chriſtianos Principes & Magiſtratus, cum res ipſa depo-

ſcit,

ſcit, tum Eccleſiæ auctoritas præcipit: ſed ita tamen vt facultatibus fortuniſque ſuis & legibus non naturæ, aut Euangelio contrariis vti liberè permittendi ſint. Iam verò tertia atque extrema claſſis Barbarorum, quot hominum nationes, quot huius noui orbis regiones teneat, dici non poteſt. In hac ſunt homines ſylueſtres, feris ſimiles, vix quicquam humani ſenſus habentes, ſine lege, ſine rege, ſine fœdere, ſine certo Magiſtratu, & Republica, ſedes identidem commutantes, aut ita fixas habentes, vt magis ferarum ſpecus, aut pecudum caulas imitentur. Huc in primis pertinent, quicunque à noſtris Carybes dicuntur, nihil aliud quam ſanguinolentiam exercentes, in hoſpites omnes ſæui, qui humana carne veſcuntur, nulla veſte, vix ipſa virilia tegentes. Hoc Barbarorum genus Ariſtoteles attigit, cum ferarum more capi & per vim domari poſſe ſcripſit., quorum in nouo orbe ſunt infiniti greges. Tales Chunchos, Chiriguanas, Moxos, Iſcaycingas nobis vicinos nouimus, tales pleroſque Braſilienſes, tales Floridæ propemodum vniuerſæ populos narrant. Pertinent etiam ad hanc claſſem ij Barbari, qui etſi atroces non ſunt, neque tygrides, aut pantheræ, tamen à pecudibus parum diſtant, nudi & ipſi, timidi, fœdiſſimæ Veneri, aut etiam Adonidi, vulgò dediti. Quales eſſe ferunt, quos noſtri Moſcas vocant, in nouo regno, quale Carthaginis omniſque eius oræ promiſcuum vulgus, & qui per magnos Paraguay fluuij maximi campos incolunt, tum etiam plurimæ gentes, quæ infinitum vtriuſque Oceani medium tenent, nondum nobis ſatis exploratæ, ſed

Ariſt. 1. & 5. Polit.

fama

ſama certæ. In Orientali quoque India Inſulares permulti eius generis eſſe videntur, vt Maluquiani. Huc etiam ſpectat aliud Barbarorum genus manſuetum, ſed ſenſu valdè exiguo, qui nonnihil ſuperiores excellere videntur, quandam Reipub. imaginem præſeferentes, ſed nugarum perſimiles & leges, & cultus gerentes: cuiuſmodi eſſe feruntur, qui apud Inſulas Salomonias dictas innumerabiles habitant, & maximæ continenti hærere dicuntur. Hos omnes homines, aut vix homines, humana docere oportet, vt homines eſſe diſcant, tum puerorum more inſtituere, & ſi quidem blanditiis ſponte ad meliora ducantur, bene: ſin minus deſerendi non ſunt, ſed ſi aduerſus ſalutem ſuam proteruiant, & in Magiſtros medicóſque ſuos inſaniant, per potentiam & honeſtam vim quandam ne Euangelium impediant, coërcendi ſunt, & in officio continendi, quos de ſyluis tranſferri ad vrbes, & humanam vitam, & quodammodo inuitos ad Regnum introire compellere expe- *Luc.*14.
diet. Neque enim de omnibus Indorum gentibus eodem modo pronuntiare oportet, niſi grauiter errare malimus. Neque verò aut cupiditatem & tyrannidem magiſtram adhibere Euangelij, aut quod æquè noxium eſt, otioſam, imperitorum quorundam Philoſophiam certæ & exploratæ rerum ipſarum fidei & experientiæ anteferre. Mihi cum in has vaſtiſſimi orbis terrarum gentes tot ſæculis ante ignotas oculos conuerto, nihil aliud magis dicere libet, quàm illud: Secundum altitu- *Pſal.*11.
dinem tuam multiplicaſti filios hominum. Verè enim altiſſimi & nobis penitus inſcrutabilis conſilij

filij fuit, vt tot gentes multiplicarentur, quibus esset tandiu salutis ignota via. Quas tamen nostro sæculo, quod aliis generationibus non est agni-
Ephes.3. tum, ad Euangelium vocare dignatur Dominus, & concorporales facere, & comparticipes mysterij Christi: idque eo ordine & modo, ita aliud agentibus nostris hominibus, vt altitudinem diuini consilij humana mens penitus reformidet. Horum igitur omnium salutem procurandam & sentimus, & dicimus Christo duce: ac pro nostra inopia aliquid afferre tentamus; quo ministri Euangelij iuuari queant. Et res quidem ipsa difficilis, noua varia existit: vires autem nostræ perquam
Matt.23. exiguæ. Qui autem dicere dilucidè potest, & quæ docuerit, animo persuadere, ille certè est, qui vnus
Sap.7. est Magister omnium, idem sapientiæ dux, & sapientium emendator, in cuius manu sumus & nos & sermones nostri, ipsi honor & gloria, & nunc & in diem æternitatis. Amen.

INDEX

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

IX. *Quod*

LIBER II.

Quibus modis Prædicatio Euangelij apud Barbaros aggredienda sit.

LIBER III.

De ciuili administratione Indorum saluti necessaria.

XII. *Quod*

LIBER IV.

Qualem oporteat esse Ministrum salutis Indorum, quibus præsidiis hanc prosequi debeat.

LIBER V.

Quænam Indorum populos, quibus de rationibus edoceri oporteat.

LIBER VI.

Breuiter ea de Sacramentis attinguntur, quæ rudibus Indorum populis necessaria visa sunt.

LICEN

LICENTIA ORDINARII.

IMPRIMATVR hic Liber, cui Titulus est, *De Procuranda Indorum salute*, Authore P. IOSEPHO ACOSTA, è Societate IESV, Lugduni die 14. Octobris 1669.

DE NEVFVILLE, Vicarius Gen.

Consensus Procuratoris Regis.

VIsa approbatione supradicta, Librum inscriptum, P. IOSEPHVS ACOSTA Societatis IESV, *De Procuranda Indorum salute*, in lucem edi Sumptibus LAVRENTII ANISSON, Bibliopolæ Lugdunensis annuimus. Lugduni die 18. Octobris 1669.

GALLIAT.

PER

PERMISSIO.

VIso Procuratoris Regis consensu, supradictum Librum, typis mandari Sumptibus LAVRENTII ANISSON, concedimus: & nequis vltra concessam ei facultatem denuo excudat prohibemus. Lugduni die 19. Octobris 1669.

DE SEVE.

DE

DE PROCVRANDA INDORVM SALVTE.

LIBER PRIMVS.

Quòd Prædicatio Euangelij apud Barbaros etsi difficilis, tamen & necessaria, & fructu plena existat.

CAPVT PRIMVM.

Quod non sit desperanda salus Indorum.

SALVTEM Barbarorum, Fideique propagationem, qui lõgè positi sunt, ac rem voto suo metiuntur, facilem ac speciosam prouinciam arbitrantur & cum innumerabiles populos hoc altero orbe diffusos breui tempore ad Christi nomen transiisse audiunt, vberem copiosamque messem non multo negotio ex hoc agro sibi persuadent. Ita sæpe accidit, vt qui ad opus accedunt, tunc de manipulis & horreis cogitent, cum de aratro & semente deberent. Contrà qui periculo facto propius

pius rem viderunt, atque tractarunt, tot talesque difficultates offendunt, vt plerique labore victi penè desperatione frangantur: & sudores quidem magnos & diuturnos, frugem verò vel nullam, vel perexiguam esse contendunt. Mihi verò si quid melius & vtilius sapere donatum sit, vtraq; sententia corrigenda, ac moderanda videtur. Nam quemadmodum præclara omnia nequaquam cuivis peruia esse solēt, ita profecto quæ necessaria homini Deus esse statuit, in iis qui diffidit, sūmæ prouidentiæ facit iniuriam. Neque enim genus aliquod hominum exclusum est in Euangelij, fideiq; cōmunicatione, vbi à Christo Domino Apostoli audiunt, Eūtes in mundū vniuersum prædicate Euangeliū omni creaturæ. Et rursus, Prædicari in nomine eius pœnitentiam in omnes gētes incipientibus ab Hierosolyma. Et apertius, Eritis mihi testes in Hierusalē & in omni Iudæa, & Samaria & vsque ad vltimum terræ. Et alibi, Docete omnes gētes. Quis igitur tā illustris præcepti toties commendati autoritatem contēnat? Aut quam hominum nationem adeò feram & ab omni humano sensu remotā beneficio Prædicationis, Fidei, Pœnitentiæ ac diuinæ doctrinæ destitutam putet, cum audiat Dominum de vniuerso mundo obeundo, de omnibus docendis discipulos contestantē? Quod si non omniū esse Fidē Paulus docet, tamē id non conditioni hominum aut natalibus tribuit, sed peruersitati & importunæ cuidam obcæcationi. Certè enim vt nō solum prædicationem Euangelij in toto orbe cogitaremus, verum etiam insignem vbique fructificationē, Ioannes in Apocalypsi in turba illa magna & beata

Marc. 16. *Luc. 24.* *Act. 1.* *Mat. 28.* *2. Thess. 3* *Apoc. 7.*

beata Agnũ ſequẽte, omnem populum, omnẽ tribum, omnem linguam, quæ ſub cœlo eſt, cõmemorat. Quin potius ſi attentius diuinas ſcripturas legamus, apparebit fortaſſis nõ ſine magna ratione, ac diuino quodam myſterio extremũ & abiectiſſimum genus hominum, vel præcipuè ad ſortem Euangelij vocari. Æthiopia, inquit, præueniet manus eius Deo. Quæ verò gens deſpicacior his, qui vel ipſo tetrore & putore horrori pene habentur? De his Sophonias quoque Propheta: Attenuabit omnes Deos terræ, & adorabunt eum viri de loco ſuo, omnes inſulæ gentium. Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis, illo nimirum gladio, quem Dominus venit mittere in terram, quod eſt verbum Dei, pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus. In eodem quoque Propheta legimus. Quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & ſeruiant ei humero vno, vltra flumina Æthiopiæ inde ſupplices mei filij diſperſorum meorum deferẽt munus mihi. Quoſnam diſperſos ſuos Deus noſter intelligat, niſi quos alibi vocat filios excuſſorum? Quòd cœleſti virtute excuſſi, vt electæ ſagittæ, ac toto orbe diſperſi populos innumerabiles ſalutariter feriant, & vinctos, ac ſupplices Deo ſuo ſpoliis glorioſi poſt ſe agant. Vltra flumina verò Æthiopiæ ſi quis gentes poſitas quærat, inueniet ſanè priſcis ſcriptoribus ignotos Nili fontes Chriſtianorum hominum peregrinatione ſuperatos. Neque verò illud improbabile eſt plerumque Inſularum nomine in diuinis literis terras has omnes magno Oceano circumfuſas deſignari, tametſi continen-

Pſ. 67.

Soph. 2.

Mat. 10.
Heb. 4.
Soph. 3.

Pſ. 126.
Téque vident primi, quærunt tamen hi quoq; ſeres, Æthiopũq; ferus alieno gi gite capos. Et te terrarũ neſcit cu debeat orbis. Luc. 10. Pharſ de Nilo.
In oratione funebri Baſilij, & ad ceſtlu...

mianum Epis. 71

tes plurima ex parte sint, fortassis, quod ea antiquorum sententia fuerit, vltra Asiæ, Europæque, atque Africæ sibi nota litora, vel nullam habitari regionem, vel eam, si qua esset, insularem esse tantummodo. Nam à Pindaro Poëta decantatum est vltra Gades mare esse hominibus impermeabile, quòd prouerbij loco non semel sanctus Nazianzenus celebrat. Itaque cum vel Sophonias omnes Insulas gentium adoraturas dicit, vel Esaïas ad Insulas longe ituros, qui saluati fuerint, vltra Africam, & Lydiam, & Italiam, & Græciam, & annuntiaturos Dei gloriam gentibus, deque iis omnibus adducturos fratres suos donum Domino: siue etiam cum hortatur ad decantandam Domino laudem eos, qui in extremis terræ habitant insularum incolas & maris: non absurdè profectò totius huius extremi orbis homines ad Christi nomen & gloriam agnoscendam conuocandos, conducendosque significare intelliguntur. Cur enim contemptos, ac sempiternæ obliuioni datos homines arbitremur apud pium Conditorem, & benignissimum Redemptorem? Nunquid non vnus est pater omnium? An alio sanguine Græci & Romani, alio Barbari & Indi redempti sunt? Ipsos certè Iesu Christi Apostolos scimus ad remotissimas, ac ferocissimas nationes penetrasse, neque earum belluinis moribus deterritos, neque sensus stuporem pertæsos & prædicasse Euangelium & baptisasse, & munus inde Domino iuxta propheticum vaticinium obtulisse. Agnoscebant se debitores crediti talenti Græcis pariter ac Barbaris, sapientibus atque insipientibus. Intelligebant

Esai. 66. Esai. 42. D. Hier. in Epistol. ad Ephes. c. 2. Clemēs in Epist. sua dicit, Post Oceanum mundi sūt alij. Loquitur ibi, vt videtur, de gentibus noui orbis. Mal. 2. Rom. 1.

bant in Christo Iesu non esse Iudæum, & Græcum, Barbarum & Scytham, sed nouam creaturam, quæ secundum agnitionem Dei renouatur in imaginem eius, qui creauit illam. Etenim Colos.3. quos paterfamilias licet debiles, licet pannosos, Luc.14. & horridos ad præclaras cœlestis conuiuij epulas pro sua magnificentia inuitari iubet; cuius obsecro temeritatis, cuius impudentiæ erit, hos vt serui conuiuas dedignentur, auersentur, fastidiant? Nisi putamus melius esse perspectam ministris vel conuiuarum rationem, vel conuiuij dignitatem, quam ipsi omnium conditori & largitori? In illo certè linteo quod Petro esurienti Act.11. cœlitus oblatum est, omne genus non solum volucrum & animantium; verùm etiam serpentium ac reptilium expositum, ac præparatum diuina nos docuit historia, vt etiam sordidos, & abiectos atque, vt ita dicam, humi repentes à Domino sanctificatos intelligamus. Quod autem Deus sanctificauit, nobis vt immundum fastidire, ac repellere minime licet. Quamobrem desinamus vel tarditatem vel duritiam Indorum tantis diuinæ claritatis promissis opponere, & eum qui promisit fidelem existimantes, à communi omnium salute nullum genus mortalium putemus exceptum.

CAPVT II.

Cur videatur multis difficilis, & parum vtilis prædicatio apud Indos.

CVM has atque his similes diuinæ Scripturæ voces attendimus, satis elucet, quemadmodum Pater misericordiarum neminem velit pe-
2. Pet. 3. rire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti, omnes
1. Tim. 2. omnino saluos fieri, omnes ad sui nominis agnitionem venire: atque ita generaliter cogitantibus erigitur spes non mediocriter, studiúmque illud accenditur, ad salutem animarum quærendam, cum ipse dixerit suis, Ego posui vos, vt
Ioan. 15. eatis & fructum plurimum afferatis. Sed cùm venitur ad rem, adeò contraria humanæ imbecillitati apparent facta promissis, ita omnes aditus miseris hominibus interclusi ad salutem, vt calore illo refrigescente, sæpe diuinam potius co-
Eccl. 15. gitemus seueritatem, quæ non amat multitudinem filiorum infidelium, & inutilium. Ac præteritæ quidem infidelitatis iustum supplicium infidelitatem esse, vt qui Deum in natura docentem contempserunt, in Euangelio prædicantem, auribus aggrauatis quodammodo non sinantur audire. Vt enim arcani cuiusdam ac diuini iudicij fuit tam innumerabiles populos tot annorum millibus Dei notitia caruisse, ita quoque eidem tribuendum esse, quòd notitia quædam tenuis offeratur, vel ita offeratur, vt facilè repu-

dicetur, vel ita demum recipiatur oblata, vt mox perniciosius deseratur. Quis enim cognouit sensum Domini? Verè iudicia illius abyssus multa. *Esa.40.*
Itaque videtur experientia ipsa docere infinitam hanc Indorum barbariem, suis ita exigentibus malis, cùm à luce Euangelica per mille quadringentos annos aberrasse; tùm verò diuina vltione acrius perurgente, postquam, vt Psalmus habet, *Ps.76.*
coruscauerunt orbi terræ fulgurationes eius, atque his locis illuxit veritatis radius, occæcatas esse mentes infidelium, ne fulgeat illis lumen Euangelij pacis. Nam quòd quidam Apostolicam tubam etiam his regionibus olim insonuisse arbitrantur, huc vocantes Prophetæ testimonium à Paulo pronuntiatum: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ *Ps 18.* *Rom.10.*
verba eorum, non mihi videntur tantam rem satis conficere, cùm etiam Augustinus sua ætate in Africæ quibusdam partibus ignotū adhuc fuisse Christi nomen affirmet, quo ne Romani quidem imperij fama peruaserat. *Epis 80. ad Hesychium.*
Me verò vt illud secus intelligendum putem, mouet maior autoritas Christi Domini, qui perspicuè docuit tunc venturam esse mundi consummationem, cum Euangelium fuerit toto orbe vulgatum. *Mat.24.* *August. Epis.80. & 78.*
Quamobrem illud, vt pleraque alia, ita de Apostolis accipiendum est, vt Apostolici viri simul cogitentur: quorum sonus in omnem quidem terram exit, sed gradatim, suisque temporibus secundum æterni consilij decretum. Familiare est propheticis oraculis, vt tempora etiam seiunctissima, vno velut aspectu subiiciant oculis, deque iis vniuersis pronuntient, quæ per partes implen-

da ſunt. Quam regulam plerumque neceſſariam eſſe ſacris ſcripturis intelligendis, non ambiget vel tenuiter in iis exercitatus. Iam verò quod veſtigia nonnulla reperta ſunt, antiquam, vt apparet, Fidem notantia apud quoſdam, vt crucis erecta ſigna, & alia quædam, non ſatis apertum documentum eſt. Extat ſanè in ſuperioribus huius prouinciæ regionibus hodie quoque fama percelebris Indorum vetuſta traditione vulgata & conſeruata, veniſſe olim virum quendam inſignem noſtris ſimilem, quem ſuo vocabulo Ticſiuiracocha ipſi appellant, qui multa vtiliter docuerit, ſed nihil ſermone proficiens, ſignis ac virtutibus clarus etiam martyrio coronatus ſit. Huius effigiem multum ab Indorum habitu abhortentem, ſanctorum porro noſtrorum non abſimilem quidam ſe vidiſſe confirmant. Sed vt vera hæc ſint (cur enim negemus eſſe potuiſſe?) quid faciemus infinitis aliis gentibus, quarum etiam facies adhuc ignota eſt, quas tamen eſſe certiſſima ratione deprehenſum eſt? Illud magis perſuaſum habeo, & magnam orbis partem adhuc reſtare intactam, quod tum Nauticæ tum Coſmographiæ peritiſſimi affirmant, & eam quam modo tenemus, vſque ad noſtra tempora Chriſtianis hominibus incognitam perſtitiſſe. Igitur, vt redeam ad inſtitutum, apparet quibuſdam hos populos, has gentes, hanc infinitam barbariem, vt olim deſtituti ſunt Luce Euangelica, ita nunc quoque poſtquam copia illius facta eſt, ad percipiendam doctrinam ſalutarem, neceſſaria intelligentia & capacitate deſtitui. Vtrumque enim

æque

æquè inſcrutabilis iudicij eſſe, quod vt penetrare non poſſumus, ita neque accuſare debemus. Re vera, quod in libro Sapientiæ de antiquo Chananæorum populo legimus, id aptiſſime in Indos quoſdam conuenire facile annuerit, qui eorum ingenium moreſque perſpexerit. Non ignorans, inquit, quoniam nequaquam eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum. Semen enim erat ab initio maledictum. Sunt ergo quidam ingenita ac velut hæreditaria malitia imbuti, quorum adeo pertinax & peruerſo hærens cogitatio eſt, vt penè non auelli poſſit. Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere, cũ didiceritis malè. Tam profunde humana mens nequitiæ gurgite abſorberi ſolet interdum, vt pene miraculo tribui debeat, ſi quis eam inde poſſit eruere. Ne verò conditorem ſuum audeat vile figmentum accuſare, diuinus ſermo continuo præuertit dicens: Quis enim tibi dicet, quid feciſti? aut quis ſtabit contra iudicium tuum? aut quis in conſpectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit ſi perierint nationes, quas tu feciſti? Hæc ergo prima, ac præcipua cauſa ſe offert, cur multo labore in his regionibus parum emolumenti ſperandum ſit, quod ſemen maledictum ac diuinis auxiliis propemodum deſtitutum in perditionem deſtinatum ſit. Sed vt altiora conſilia inueſtigare deſinamus, certe doctrina Chriſti ſublimis eſt, vita Euangelij pluſquam humana. Homines integros atque ingenuos poſtulat fidei verbum, per

Sap. 11.

Hiere. 13.

Sap. 12.

Iacob. 2.

per legem, inquit, perfectæ libertatis incipientes iudicari. At natio Indorum (etsi alij aliis præstant,) vniuersa tamen est ab omni ingenuitate alienissima, tota sordida, tota seruilis. Ingenio vt plurimum obtuso, iudicio perquam imbecilli, inconstans prorsus & lubrica. Moribus
Homi.4. in epist. ad Titũ. infidi, ingrati, metu solum cedere & vi, honoris vix sensum habere, pudoris propemodum nullum. Hos dicas pinxisse Chrysostomum, cum genus seruorum quodam loco exponit. Vbique terrarum, istud pro comperto habetur, seruorum genus impudens ferme esse, formatuque difficile, lasciuum, lubricum, parumque idoneum ad virtutis doctrinam capessendam & cætera. Neque seruile tantum ingenium est; verum etiam quodammodo brutum: vt facilius putes feras cicurare, quam istorum vel frænare temeritatem, vel excitare torporem, adeò ad perci-
2.Pet.2. piendum rudes, ad cedendum sunt duri & peruicaces. Denique vt irrationalia pecora naturaliter in captionem & prædam apta in corruptione perpetua degunt, neque matrimonij leges, neque naturæ reueriti: libidine pro ratione vtun-
Matt.7. tur. Quid ergo pergimus margaritas mittere ante porcos, & canibus sanctum dare, qui facile reuertuntur ad vomitum, & cœni volutabra de-
2.Pet.2. licias ducunt? An infantium insensatorum more viuentes, parentes animarum inauxiliatarum,
Sap.12. comestores viscerum humanorum ratione ac lege regendos credimus, ac non potius loris & ferro subigendos? Iam vero quoniam Fides ex
Rom.10. auditu est, auditus autem per verbum Dei lingua opus est ad Euangelizandum. Hic qui ne-
gotium

gotium barbaros imbuendi aſſumunt, difficultates patiuntur eas, vt malint pene cum ſaxis, & marmoribus agere, quàm de rebus in ſe quidem arduis & ſublimibus, & elingues dicere, & à ſurdis audiri. Ferunt olim ſeptuaginta duabus linguis confuſum eſſe genus mortalium: at hi ſeptingentis, & eo amplius inter ſe diſcrepant, vt vix vallis habitetur paulo latior, quæ non ſua materna lingua gaudeat. Et ſi enim in vniuerſo Ingarum imperio, quod ab æquinoctiali Quito vſque ad longiſſimam Chilæ prouinciam per gradus fere quadraginta diſtenditur, lingua generalis à Rege Guainacapa introducta viget, tamen & Indorum gentes innumerabiles ſunt his terminis excluſæ, & eæ ipſæ non ita illa familiariter vtuntur, vt apud vulgus promiſcuum in vſu ſit. Accedit quod myſteriis Fidei præcipuis vocabula ſæpe deſunt, vt indicæ linguæ periti tradunt. Per interpretem verò rem tantam agere, & cuiuſque plebeij ac vulgaris hominis fidei, & ſermoni committere documenta ſalutis, tametſi neceſſitate impellente factitatur, tamen res ipſa docuit, quam non ſolum incommodum ſit; ſed etiam pernicioſum interdum, dum alia pro aliis interpretatur, aut quia non aſſequitur, aut etiam quia ſequi docentem piget. Quid igitur faciet, qui linguarum donum non habet, neque interpretationem ſermonum, qui cum barbaris cogitur, & ipſe barbarus eſſe, vt cum loqui neſciat, tacere non poſſit? Linguæ difficultates, locorum non minores fortaſſis excipiunt. Nam, vt omittam nauigationem longiſſimam, moleſtiis periculiſque pleniſſimam, ipſæ habitationes

Indorum ferè inacceſſæ ſpem ſalutis videntur excludere. Videas pleroſque ferarum inſtar non vrbes,& oppida, ſed rupes, atque antra incolere, neque gregatim vitam degere, ſed ſparſim, ſæpè incertis vagari ſedibus. Itinera ceruis aut ibicibus tantum peruia. Domus nullæ, non tectum, non paries fundamẽto ſurgens. Caulas pecorum, aut biuaria dicas potius, quàm hominum cœtus. Hos quæſo quis adeat? quis conueniat? quis
Eccl. 22. conuocet? quis doceat, & cohortetur? Cum dormiente loquitur, qui narrat ſtulto ſapientiam, ait Sapiẽs. Cùm ſint igitur inter domeſticos fidei, quibus doctrinæ panis erogari fructuoſe poſſit,
Mat. 15. cur filiis tollendus eſt, & canibus dandus, vel potius proiiciendus? Quid conſilij eſt incertis certa poſtponere, & labores ſubire maximos vtilitate nulla vel perexigua? Atque ad hunc ſanè modum qui negotium ſalutis Indicæ vel difficile reputant, vel etiam exoſum habent, ſententiæ ſuæ cauſas, ſi ſerio interrogentur, videntur mihi non improbabiles reddituri.

CAPVT III.

Quod difficultas prædicationis non debeat terrere Christi ſeruos: & qua ratione ſunt animandi.

VALET ſanè commemoratio difficultatum, quæ in diſſeminando verbo Dei occurrunt, ſi

ſi prudenter adhibeatur, non parum, vt quorundam iuuenilis quidam ardor temperetur, ac refrænetur audacia, quam rectiſſime Ariſtoteles dixit pericula vt ignota citius agredi,ita tentata celerius fugere.Fortes enim milites poſtulant bella Domini exercituum, non audaces & temerarios, qui more Ephraïm inter ſuos otioſe intendentes, ac mittentes arcum, in die prælij conuerſi ſunt. Eſt verò prudentis & fortis viri, pericula, difficultates omnes, rerumque incertos exitus ſecum ante meditari, non vt magnitudine laboris territus, ſpem abiiciat victoriæ, ſed quo & paratior, inſtructiorque accedat ad rem, & dubiam ſortem, ſi ſecus cedat, minus iniquè ferat. Ita certè videmus Moſem ſuas metientem vires detrectaſſe cum Pharaone congreſſum,Hieremiam prophetandi prouinciam deprecatum eſſe, Salem cum adhuc Dei ſpiritu regeretur, ob regnum delatum latitaſſe, quos tamen omnes cæteroſque homines Dei & ſi rei magnitudo probè perſpecta terrebat; tamen Dei omnipotentis amplius recreauit, & confirmauit autoritas. Illud enim veriſſimè à quodam noſtro fratre diu multumque in hoc negotio Indorum exercitato dictum, etiam ipſe experiri iam mihi videor, Inter omnes virtutes ad functionem eam neceſſarias caput eſſe humilitatem.Hæc neque magna ſapit, neque ſibi pollicetur illuſtria, neque labore vnquam frangitur, neque verò fructus etiam tenues dedignatur: ſed quidvis per eam efficiat Dominus, id gratum pro magno habet. Verè humilibus dat gratiam Deus, atque his adminiſtris, fortia ſæculi & præclara con-

4.li. Æthi.

Pſ.77.

Exod.3.

Hier.1.

1.Reg.10.

Iacob.4.

1.Pet.5.

confundit. Ac mihi quidem humilitatis maxime inopia in causa esse videtur, penuriam vt fructuum videamus, & cum multum fortassis seminauerimus, metamus perparum, quia iuxta Prophetæ sermonem, Vnusquisque in domum nostram festinamus, & domum Domini non curamus, id est, auidius nostram quam Dei gloriam quærimus. Sed venio ad rem. Indorum veram conuersionem ad Fidem perdifficilem esse dicunt. Est sanè. At illud non oscitanter cogitare oportet, semper fidei prædicationem fuisse difficillimam, & fructificationem Euangelij laboriosiorem longe existimatione nostra. Vt enim omittam dicere, quanta præcesserint, quanta consecuta sint, quæ semen Dei ne susciperetur vrgerent, ne susceptum maturesceret, impedirent, profecto generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam verticem formidabilem mõstrat. Etenim ratione omni superiora docet, nec probat: mores ab omni cupiditate, & gloria alienos instituit, vitiis omnibus funditus euersis, quibus est humana natura plenissima, & diuturna consuetudine offirmatissima. Præmia pollicetur, quæ non videntur, ea, quæ videntur, contemnere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt: vitam non humanam homines agere vult. Quis igitur facile ac suaue putet, belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente, quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiusquam, quam Dei vnius. Ipse sibi proprium vult. Hoc est opus Dei, inquit, vt credatis in eum. Et, Nemo venit ad me, nisi quem

Agga. 1.

lege Chry. homil. 7. in 1. Epist. ad Corin.

Ioan. 6.

Ephes. 2.

Pater

Pater traxerit. Et, Dei donum eſt, non ex vobis, ne quis glorietur. Quod ſi in ipſum Fidei noſtræ autorem, & conſummatorem Ieſum, oculos conuertamus, eſt omnino aliquid, quod magnopere conſolari, & erudire poſſit, vt obſtruatur omne os, ſubditus fiat Deo omnis ſpiritus. Quis enim æternæ ſapientiæ celſitudinem cogitans, miraculorum potentiam, benignitatis viſcera, cum ad homines docendos, & alliciendos ſe inclinaret, non pro certo ſibi perſuaderet, vel vna illius concione mortales omnes fuiſſe flectendos, vt tantum Prædicatorem innumerabili multitudine certatim orbis vniuerſus ſequeretur? At vide, quàm res euenerit ſecus. Diu Euangelizauit, ſummo conatu, magna diligentia, adhibitis ſignis ingentibus, quæ nemo aliàs fecit, vita innocentiſſima, conuerſatione ſuauiſſima, autoritate diuina, quid egit? quid conſecutus eſt? Si conſilia æterna ſuſpicias, plus quam intelligi poſſit. At ſi hominum gratitudinem & obſequium conſideres, horror eſt dicere. In exiguo populo, eoque per plus mille annos inſtructo legis, & Prophetarum oraculis, vix paucos diſcipulos habuit, eoſque neque præcipuos, neque conſtantes: plurimos aduerſarios, innumerabiles obtrectatores, qui de malis verterentur in peſſimos. Et indignetur homuncio non ſibi latas ſegetes ſurgere ad primum ſeminis iactum? fruſtratum ſe conqueratur, ſi ad prædicationem ſuam non cernat hominum millia datis manibus ſterni? Ioannes Baptiſta ipſa hominum qui Chriſtum ſequerentur, paucitate commotus, dixit ad ſuos. Qui *Ioan. 3.*

de cœlo venit ſuper omnes eſt:& quod vidit & audiuit, hoc teſtatur, & teſtimonium eius nemo accipit. Nam pro doctoris dignitate, tam exiguus diſcipulorum numerus quaſi nemo Ioanni merito videbatur. Audiamus verò ipſum ducem & Apoſtolum confeſſionis noſtræ piè
Eſa.49. cum patre ſuo æterno expoſtulantem. Et ego dixi, In vacuum laboraui, ſine cauſa & vanè fortitudinem meam conſumpſi. Nonne labores tot & tantos prædicandi, pernoctandi, vicos & caſtella circumeundi, clamandi, nauigandi, curandi ægrotos, diuina & mirabilia patrandi, vacuos & infructuoſos penè dicas, ſi paucitatem Chriſti diſcipulorum ſpectes, cateruas inimicorum, & peruicaciam? Nonne fruſtra tantum robur, fruſtra illam fortitudinem conſumptam putes, ſi morientem videas, confixum in domo eorum, qui diligebant eum: à ſuis partim deſertum, partim proditum, ab alienis inſatiabili crudelitate vexatum, cæſum, in crucem actum? Sed quam rationem init ſapiens Magi-
Eſa.49. ſter? Quomodo ſe confirmat, & conſolatur? Ergo inquit, iudicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo. Id eſt, non amplius homines curo, non reſpicio ad relatam ab hominibus gratiam: ſed Deum meum attendo, illius iudicij æquitatem ſcio: opus meum illi impendo; ſpem meam apud illum colloco, illius gratia cuncta libens & facio, & ſubeo, diſpendia pro compendiis ducens: Hic animus erat, hæc mens ſaluatoris noſtri Dei. Huc deberemus aduertere animum, quicumque opus Domini facimus, & operarij inconfuſibiles haberi cupimus

pimus. Non nostrum, sed Dei negotium agimus, curam ipsi omnem læte ac prompte laborantes, atque rei exitum relinquamus. Qui hac humilitate verissima, hac syncerissima charitate opus Dei tractat, etsi videtur interdum sine fructu laborare, tamen audit statim diuinum responsum. Et nunc dicit Dominus formans me ex vtero seruum sibi, *Ibidem.* vt reducam Iacob ad eum, & Israël non congregabitur, & glorificatus est in oculis Domini, & Deus meus factus est fortitudo mea, Et dixit, Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fœces Israël conuertendas: ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Satis plenè Christi Domini proposito exemplo tam perspicuo & illustri, quicquid est molestiæ leuari, quicquid querelæ deponi queat, si cordis aliquid ac frontis supersit homini. *Ioan.13.* Neque enim discipulus supra Magistrum est, neque seruus maior Domino suo.

CAPVT IV.

De eadem re.

SVfficiebat quidem Christi seruatoris exemplum: sed redarguenda est adhuc nostra desidia, & compungenda per cætera exempla Patrum. Apostolorum sanè trophæa cernimus, & totius orbis victores signa crucis vltra Romanas aquilas extulisse miramur, magnæ fœlicitatis cursum ducimus, & si daretur, tantam gloriam iuuaret imitari. Sed cohibeamus tantisper animum,

& illorum ſudores, pericula, certamina, temporis difficultates, hoſtium magnitudinem cogitemus: intelligemus profectò longè carius illis ſtetiſſe victoriam, quam quiſquam facile credat. Arma, inquit, militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei. Quid igitur? Commemorat ſe alibi ab Hieroſolymis vſque ad Illyricum propagaſſe Euangelium Chriſti, & longè latè per circumpoſitas regiones, quas, ſi quis conſideret immenſa terrarum ſpatia, mirabitur potuiſſe vnius hominis peregrinatione cognoſci, nedum doctrina Apoſtolica impleri: quo etiam in loco in Hiſpaniam profectionem ſuam prædicit, eamque prædictionem poſt priorem eius catenam Romæ re ipſa completam, non deſunt, qui affirment, in quibus eſſe videntur Hieronymus & Chryſoſtomus. Sed quibus periculis & ærumnis tanta peregerit, nemo melius poſſit narrare, quam ipſe in poſteriore ad Corinthios Epiſtola. Pelagus illud laborum, ac tempeſtatem ſi quis intuetur, videt omnino nullo modo niſi per crucem crucis prædicatores viciſſe, eorum quoque æmulatores non aliter eſſe victuros. Verùm cum Crux non diſſimilis ſit, neſcio tamen quomodo difficultates patimur nunc omnino contrarias, vt ſi quis attentius conſideret, diuini conſilij altitudinem admiretur. Nobis nihil eſt perinde graue, ac nimius ſtupor & inſipientia barbarorum: contrà Apoſtolos nihil ita exercuit, atque inflata illa præpotenſque ſapientia, tum Iudæorum, tum Græcorum, tum maximè Romanorum;

2. Cor. 10.

Rom. 15.

Hier. in c. 5. Amos. Chryſo. ho. 10. in 2. ad Timot. & de Laudib. Pauli ho. 7. 1. Cor. 11. & 12.

norum: vt ſe veluti ridiculos exhibere viderentur Synagogis, Academiis, Curiæ. Nos prædicamus, *1. Cor. 1.* inquit, Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ita vt in magna laude ſua Paulus ponat, Non enim erubeſco Euangelium, & ad Timotheum ſcribat, *Rom. 1.* *2. Tim. 1.* Noli erubeſcere teſtimonium Chriſti. Illos vrgebat poteſtas ſæculi, cum imminerent imperij faſces. Nos poteſtates quidem ac Magiſtratus Gentilium parum timemus, cum ſit ſumma penes Chriſtianos: ſed ab eadem poteſtate non parum ſuſtinemus nonnunquam moleſtiæ, & incommodi, cum cernamus non raro euerti prauis exemplis auaritiaque quorundam, quicquid ab aliis ædificatur ad fidem. Illi ingenia hominum nacti ſunt elata, & peruicacia, ipſaque ſæculi prudentia ſimplicitatem Fidei inflexibiliter reſpuentia: Nobis mobilitas contrà imbecillitaſque naturalis Indorum ingenij, moleſtiæ plurimum affert: vt illos quidem ſaxis mandare Euangelica ſemina diceres, nos arenæ. Maiores noſtros labor indefeſſus, inopia, ignominia, cruciatus, neciſque quotidianum quodammodo diſcrimen: nos tædium, ſermonis inopia, ipſa hominum ignobilitas, ſolitudo quædam, ac deſperatio maximè oppugnant. Itaque Fidei prædicatio ſicuti res eſt magna, ac maior omni exiſtimatione hominum, ita nunquam ſine ingenti labore & conſtantia peragi potuit. Quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini, cui reuelatum eſt? Sed in Deo *Iſai. 53.* ponenda ſpes, qui dat verbum Euangelizantibus *Pſ. 67.* virtute multa: vt quamuis euntes fleant mittentes ſemina ſua, venientes certè gaudeant por- *Pſ. 125.*

tantes manipulos ſuos,ipſe dicit, Ecce ego mit-
Mat. 10. to vos, ipſe eſt, qui operatur Fidem, & dat in-
crementum, vt Euangelium creſcat, & fructifi-
Phil. 2. cet in vniuerſo mundo. Verum nos tyrones ter-
Coloſ. 1. rent militiæ labores & frangunt. Et dicimus. Quid
Eccl. 7. putas quia præterita tempora meliora fuerunt?
Stulta ſine dubio cogitatio. Nam ſi in illa ſuperiora incidiſſemus, tantam aſperitatem, nequaquam ferre poſſemus. Sed quia præterita ſunt, fœlicia, & ſuauia putantur. Si igitur antiquorum temporum allicit nos, atque tenet mirabilis in Chriſtianitate prouentus, & noſtræ nos egeſtatis tædet, cogitemus labores illorum noſtris ſine vlla comparatione fuiſſe maiores, & Dei ſapientiæ ac bonitati gratias agamus, quæ pro magnitudine operis idoneos operarios parat. At ſunt multi, qui tametſi illa magna atque Apoſtolica abeſſe æquo animo patiuntur; tamen pro modulo etiam diligentiæ moleſtiæque ſuæ non reſpondere fructus vehementer dolent. Qua in re vt id quàm maximè verum ſit, quod exiſtimant, illa certè eſt fir-
1. Cor. 3. miſſima conſolatio Apoſtoli monentis: Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores. Dei ædificatio eſtis, Dei agricultura eſtis. Non igitur tam expendet fructus, Vineæ procurator in mercede reddenda, quàm operam: & gratior erit fortaſſis Patrifamilias labor ſterilis, ſed fidelis, quàm facilis & fœcundus. Quamobrem etiam ipſos magnos fidei præcones videmus fructus exiguitate
Ezec. 3. ſæpe probatos. Nam vt omittam Ezechielem, cui Dominus teſtimonium fert: Si ad populos multos profundi ſermonis & ignotæ linguæ mittere-
ris

ris, quorum non poſſis audire ſermones, ipſi audirent te: Domus autem Iſraël nolunt audire te: vt prætercam Hieremiam contemptum & ludibrio habitum præ Hanania aliiſque falſis Prophetis, Amos quoque aduerſus Amaſiam, cæteroſque Prophetas: illi ipſi Apoſtoli ſæpe magno labore nil niſi iniurias conſecuti ſunt. Paulus per biennium Cæſareæ tenetur vinctus, & cum pene quotidie diſputaret ad Felicem, nihil egit. Ioannes propter teſtimonium Chriſti relegatum ſe videt: Iacobum illius fratrem vetus narrat hiſtoria in Hiſpaniis præter homines ſeptem aut nouem ad fidem conciliaſſe neminem, tam longa peregrinatione abuſque Hieroſolymis ſuſcepta, tam diuturna prædicatione. Verè enim Dominus dixit: Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum: ſi ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt. Quoties vero ille exclamauit, Cui comparabimus generationem hanc? Cantauimus, inquit, vobis, & non ſaltaſtis, lamentauimus, & non planxiſtis. Quanquam neſcio quid iuſtæ querelæ habeat, ſi vel pauciſſimas animas, vel vnam potius totus noſter labor & induſtria lucretur, pro qua Dominus gloriæ, ſi ſola fuiſſet, eaſdem paſſiones ſubire minimè recuſaſſet, vt ſanctus Chryſoſtomus quodam loco præclare docet. Cuius aureum os audire libet tantiſper de hac ipſa re, quam agimus. Nihil eſt quod animæ poſſit æquiparari, ne vniuerſus quidem mundus. Itaque & ſi immenſas pecunias pauperibus eroges, plus tamen effeceris, ſi vnam conuerteris animam. Et poſt pauca. Quod ſi hodie nemini perſuaſeris, perſuadebis poſtridie, & ſi nunquam perſuaſeris, mer-

Hier. 28. *Amos 7.* *Act. 24.* *Apoc. 1.* *Ioan. 15.* *Matt. 11.* *In 2. cap. ad Gal. in illa verba, Dilexit me & tradidit*

dit semetipsũ propter me. Hom. 3. in 1. epist. ad Cor.

cedem tamen integram habes. Et si non omnibus paucis tamen ex multis persuadere poteris. Nam neque Apostoli vniuerso orbi persuaserunt, licet cum omnibus disputarint, & mercedem in omnibus assecuti sint. Si quidem Deus non secundum bonorum operum euentum, sed iuxta factorum propositum coronas elargiri solet, etiamsi duos obolos conferas, & quod vidua fecit, idem in docentibus operabitur. Noli igitur, cum orbem terræ saluum facere non possis, etiam parua contemnere: neque maiorum desiderio à paruis te abstrahas. Si centum nequis, decem curam suscipias: si decem non possis noli quinque despicere: si quinque vires tuas excedunt, vnum ne contemnas. Quod si ne hoc quoque possis, noli desperare, noli labori cedere. Nam si parua non contempserimus, assequemur & magna. Quæ beati Patris exhortatio ad recreandos confirmandosque animos Christi operariorum, vel sola est satis, modo se rationi quivis obsequentem præbeat. Denique vt communibus non vtamur, habet sanè Indorum causa propria ac peculiaria emolumenta, eademque magni apud Christum pretij. Primum humilitatis, quod labor omnis istis impensus tanto securior, quanto ab omni humana gloria remotior. Deinde charitatis Christi fidelissimum testimonium, cum extremæ indigentiæ, & periculo tot millium animarum pereuntium vita ipsa consecratur. Præterea constantiæ, & patientiæ quodnam possit inueniri certius vel argumentum, vel periculum hoc ipso, quod plerisque maximè grauat, tædio pro Christi gloria deuorato, vt cum multum labores, parum pro-

mouere

mouere videaris? Pene dixerim esse in hoc vno Apostolicæ gloriæ æmulam laudem. Postremo illud mihi verissimè persuasum habeo fructus esse pro labore, & merito longè maximos, vehementerque eos decipi, vel desidia, vel ambitione corruptos, qui suas operas in hac Christi vinea parum fructuosè locatas conqueruntur. Quod, vt habet, monstrare erit sui temporis & loci. Illud modo maneat, etiam si penuria quàm maxima existeret, in negotio animarum, tamen Christi Iesu fidelibus operariis non minus, vel gnauiter, vel alacriter desudandum esse, vbi & illius charitati amplius obsequuntur, & de propria mercede nihil deperit.

CAPVT V.

Quod gentes Indorum quantumvis barbaræ, auxilio tamen gratiæ ad salutem destitutæ non sint.

IAM verò respondendum est prioribus illis rationibus, quibus Indorum causa, & salus oppugnabatur, & respondendum est Deo adiuuante sobrie & vere. Quatuor igitur præcipue obiecta sunt: Diuinæ gratiæ subtractio: Naturæ morumque absurditas: difficultas sermonis: locorum atque habitationis incommoda. Principio multos esse homines suis tenebris relictos occulto Dei veroque iudicio, negare non possumus, neque

homines modo, ſed & familias & vrbes, & integras ſæpe prouincias & gentes. Qui & olim fuere, & nunc vſque ſunt ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſraël, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, denique ſine Deo in hoc mundo. Cur autem tandiu eos diuina gratia atque electio præterierit, tot animarum millibus interim pereuntibus, humana ratione altius arcanum eſt, quod temerare velle impietatis ſit. Hoc loco Paulus Apoſtolus curſum cohibet, & inquiſitionem ſuam ad inſcrutabilis ſapientiæ excelſa ſuſpendit. Cùm enim narraſſet gentes Iſraële obcæcato vocatas ad Euangelium, in fine autem etiam ipſum ſaluum futurum, cum intrauerit plenitudo gentium, perpendens, quæ profunditas ſe ſe obiiceret peruestiganti vltra, cur Deus incredulitatem Iſraël diuitias gentium eſſe voluerit, & cur eo vſque ſalutem earum diſtulerit, eaque oblata repulſam tulerit Iſraël, quaſi vtrumque populum diuina gratia capere nequiret, hæc & ſimilia ex ſua narratione conſequi cernens, ſiſtit gradum, & exclamatione illa mirabili mavult hominem in ignorantiæ ſuæ tuto hærere, quam per obſtructiſſimæ quæſtionis abrupta præcipitem dari: nihil omittens, vt egregie dixit Ambroſius ſiue quiſquis is author fuit de vocatione gentium (nam ſtylus magis referre videtur Proſperum Aquitanicum) de iis quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de iis, quæ non licet ſciri. Multa enim ſunt, inquit, in diſpenſatione operum diuinorum, quorum cauſis latentibus ſoli monſtrantur effectus, vt cum pateat, quod geritur, non pateat, cur geratur, negotio in medium deducto,

Epheſ. 2. *Rom. 11.* *Libr. 1. de voc. gent. cap. 5.*

ducto, & in occultum ratione subducta: vt in eadem re & de inscrutabilibus præsumptio comprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Idemque rursus libro sequente. Et quis inter hæc querulis aut curiosis notum faciet, cur adhuc sol iustitiæ quibusdam gentibus non oriatur, & à tenebrosis cordibus etiam nunc radios suos veritas reuelanda contineat; Satius ergo esset in re tanta, tamque obstrusa infirmitatem nostræ scientiæ confiteri, tuto negotium integrum Dei æquo veroque iudicio committentes, quam dum nitimur quæ sunt ab oculis nostris abscondita videre contra præceptum, fortassis immensæ lucis fulgore cæcari. Sed quia creberrima est quæstio inter infideles, & quæ acrius animos pulsare solet & pungere, addendum est aliquid, quod etsi elatam mentem non satis premat; tamen obedientem atque subiectam non parum consoletur. Id vero nemo melius explicet, quam beatus Augustinus, qui in hanc quæstionem diu ac sæpe à se versatam incidens in epistola ad Optatum Episcopum ita scribit, Cur autem creentur etiam illi, quos creator præsciuit ad damnationem, non ad gratiam pertinere, beatus Apostolus tanto succinctiore breuitate, quanto maiore authoritate commemorat. Deum enim dixit volentem ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulisse in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Et mox, Meritò autem videretur iniustum quòd fiunt vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa vniuersa in Adam massa damnata. Quòd ergo fiunt nascendo vasa iræ, pertinet ad debitam

Libr. 2. de voc. gent. cap. 2.

Eccli. 3.

Epi. 157

Rom. 9.

debitam pœnam : quod autem fiunt renaſcendo vaſa miſericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Oſtendit ergo Deus iram ſuam, id eſt iuſtam fixamque vindictam, quæ de ſtirpe inobedientiæ ducitur propago peccati atque ſupplicij, oſtendit & potentiam ſuam, qua bene vtitur etiam malis, multa illis naturalia, & temporalia bona largiens, eorumque malitiam ad exercendos, & comparatione admonendos bonos accommodans, vt in eis diſcant agere gratias Deo, quod ab eis non ſuis meritis, qui in eadem maſſa pares fuerant, ſed illius miſeratione diſcreti ſunt. Et infra. Notas etiam fecit diuitias miſericordiæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, ita enim quid præſtetur ſibi diſcit, gratis iuſtificatus, dum non ſuo merito, ſed gloria largiſſimæ Dei miſericordiæ diſcernitur à damnato, cum quo eadem iuſtitia fuerat & ipſe damnandus. Tam multos autem naſci voluit, quos ad ſuam gratiam non pertinere præſciuit, vt multitudine incomparabili, plures ſint illis, quos in ſui regni gloriam filios promiſſionis prædeſtinare dignatus eſt; vt etiam ipſa reiectorum multitudine oſtenderetur, quàm nullius momenti ſit apud Deum iuſtum quantalibet numeroſitas iuſtiſſimè damnatorum. Atque vt hinc etiam intelligant, qui ex ipſa damnatione redimuntur, hoc fuiſſe debitum maſſæ illi vniuerſæ, quod tam magnæ eius parti redditum cernerent. Hæc Auguſtinus, quibus generaliter quantum ſacræ literæ inſinuant, rationes attingit, cur tam innumerabilis hominum ac populorum multitudo ſuo dimittatur arbitrio, id eſt perire ſinatur. Verũ cur illum, vel illũ populũ ante vocauerit ad ſalutem,

lutem, illum autem, & illum tandiu in sua cæcitate reliquerit, quis audeat inquirere? Cum legamus Apostolos aliquando parantes profectionem in Asiam, vt Euangelizarent, prohibitos esse à Spiritu sancto: & rursus in Bythiniam nauigantes non esse permissos à Spiritu Iesu. Qui ergo nemini gratiam debet, ille, quem oporteat, vocare, & quo tempore, & per quem sapientia sempiterna disponit. Et quanquam hæc, quæ de sententia Sancti Augustini, imo Apostoli Pauli disputata sunt, verissima sint: sed illud tamen nihilominus intelligendum est, nullum vnquam hominum genus, ita à suo esse authore desertum, quin pro suo modo Dei testimonium, auxiliumque sufficiens haberet: ita vt sint inexcusabiles diuinæ legis in suis cordibus scriptæ corruptores, ingrati beneficiis cœlestibus patientiæ, & bonitatis tantæ contemptores. Quamuis enim, vt Paulus & Barnabas Lystris egregie prædicarunt, Deus in præteritis generationibus dimiserit omnes gentes ingredi vias suas, id quod hucvsque etiam in non exigua orbis portione accidere videmus: tamen non sine testimonio reliquit semetipsum, benefaciens de cœlo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum vt ipsius naturæ admoniti operibus ex his, quæ videntur bona possent intelligere eum, qui est, & agnoscerent quis esset artifex, speciei enim generator hæc omnia constituit, à magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Huius sapientis sententiam secutus Ambrosius libr. 2. de Vocatione gentium, Adhibita semper est, inquit, vniuersis hominibus quædam

Act. 16. *Ibidem.* *Rom. 2.* *Act. 14.* *Sap. 13.* *2. de voc. gent. c. 5.*

dam supernæ mensura doctrinæ, quæ etsi parcioris occultiorísque gratiæ fuit, sufficit tamen sicut Dominus iudicauit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium. Non quod sine Christi fide salutem cuiquam, quod absit, permittat Ambrosius: sed quòd gratia in naturæ doctrina luceat, & sequentem, ad spiritum fidei & charitatis inducat. At dicet aliquis hoc loco. Quomodo credent, si non audiunt? Quomodo verò audient sine prædicante? Prædicabit sanè Philippus Eunucho, & Petrus ad Centurionem mittetur, modo illi præstent, quod per se possunt. Neque enim qui per naturam inuitat, deerit per gratiam, si liberum non reluctetur arbitrium, Quamobrem idem author in eodem opere. Quod si forte etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquæ nationes quibus nondum gratia saluatoris illuxit: non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo Euangelium quod nondum viderant, audiant, atque suscipiant. Quibus tamen illa mensura generalis auxilij, quæ desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur: quamuis tam acerbo vulnere humana natura sauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plenè valeat erudire, nisi obumbrationem cordis lux vera discusserit. Quibus profecto verbis vniuersam Indorum causam præclarè actam esse ab Ambrosio nemo non videat. Interim verò flagitia & crimina omnia istorum, quamuis veniam, neque mereantur, neque impetrent apud summum Iudicem Deum, leuius tamen omnino

Rom. 10. — *Act.* 8. — *Act.* 10. — 2. *de voc. gent. c.* 6

punịuntur

puniuntur. De his quippe ſcriptum eſt, ſed partibus iudicans dabas locum pœnitentiæ, non ignorans quia nequam eſt natio illorum,& rurſus. Veniam dabas peccatis eorũ, virtus enim tua iuſtitiæ initium eſt,& ob hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis, Denique vt quicumque ſine lege peccauerunt,ſine lege iudicabuntur, ita & qui ſine Euangelio peccauerunt, ſine Euangelio iudicabuntur. Hæc eo commemorata ſunt, vt querela multorum aduerſus Deum compeſcatur, firmiſſimeque teneamus iudicia Dei omnia in tot & tantorum perditione populorum iuſtificata eſſe in ſemetipſis.

Sap.12.

Rom.2.

CAPVT VI.

Quod Indos Deus iam vocet ad Euangelium.

VErum quod ad inſtitutum noſtrum attinet, quanquam ſunt, vt dixi, non ſolum homines, ſed populi & gentes longo tempore permiſſæ infidelitati ſuæ;tamen nullum eſt hominum genus adeò ineptum, adeò brutum,& ſaxeum,quin ad Euangelij doctrinam idoneum ſit. Omni enim creaturæ,quæ ſub cœlo eſt,prædicari Euangelium præceptum eſt: & in ſemine Abrahæ omnes gentes benedicentur: & vniuerſæ familiæ terræ venient coram Domino, vt adorent. Eſſe quidem aliis alias nationes hominum aptiores felicioreſque Euangelicæ frugi,vt agros fertiliores, negare planè

Mar.16.
Gen.22.
Pſ.21.

planè non poſſumus : ſed qui omnes vocat, neminem faſtidiendum docet. Sunt hebetes, ſunt lubrici, ſint ſanè. Sed cui minus donatum eſt, minus requiretur ab eo. Non inuoluat ſeruus piger
Gen. 6. talentum vnum : & vno negotiari poteſt. Erant in arca Noë triſtega ſiue tabulata infima, & media & ſuprema, omne genus animantium eo iubetur induci, vt cæteris pereuntibus, ipſa ſeruentur. Non excluditur coruus præ aquila, non lepuſculus
Act. 10. præ leone. Petrus quoque occidere iubetur audacter, & manducare de omnibus non ſolum volucribus, ſed etiam reptilibus, & nihil immundum, & alienum cenſere, quod à Domino ſanctifica-
Ioan. 14. tum ſit. Habet cœleſtis ciuitas manſiones plurimas non minus genere, & gradu, quam ipſa numeroſitate mirabiles. Neque aurum ſolum, & gemmæ, ſed pili quoque caprarum tabernacu-
Exod. 25. lo Dei oblati recipiuntur. Denique qui abiectos iſtos ac miſeros Euangelio ineptos putant, & patriæ cœleſtis beneficio excludunt, qui contemnunt, atque peſſundant, audiant tandem Dominum, & ſuum, & ipſorum pariter, ſeuerè admo-
Mat. 18. nentem. Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis : dico enim vobis quia Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt. Opinor non indignos humano ſuffragio, & patrocinio, quibus famulatus exhibetur Angeli-
Heb. 1. cus. Omnes enim adminiſtratorij ſpiritus ſunt propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Nullum ergo etiam abiectum, & belluinum genus hominum à ſalute Euangelica alienum cenſendum eſt, cum Deus neminem vocet, cui non ad id conſequendum quò vocat, intelligentiam, & gra-
etiam

tiam idoneam conferat. Etsi enim vocantur multi, eliguntur pauci, tamen nemo vocatus negligitur, nisi qui vocantem, cum liceret, audire contempsit. Notum à sæculo est Domino opus suum: nostrum est, quoniam ad omnes ire iussi sumus, neminem præterire, omnes vocare, omnes allicere, omnes conuenire. Quinam ex quibusve assumendi sint, ille nouit, cui est æqualiter cura de omnibus, & tamen non omnes prædestinauit ad vitam. Sed ex omni genere, & natione assumi, & ostensum iam est, & præclaro Esaiæ testimonio tandem confirmandum. In fine Prophetiæ illius Dominus loquitur: Et ponam in eis signum & mittam ex eis, qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam in Italiam, & Græciam ad Insulas longè, ad eos qui non audierunt, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad montem meum in Hierusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filij Israël munus in vase mundo in domum Domini. Et assumam ex eis Sacerdotes & Leuitas, dicit Dominus. Hoc tanto circuitu verborum satis Spiritus sanctus ostendit, quàm esset Dei consilium immobile, nullum esse genus hominum tam remotum, ad quod Euangelij gratia non perueniret, & de quo pretiosa Deo munera non referret. Signum enim salutare Crucis ponit in frontibus suorum, quod sub Thau olim viderat Ezechiel, & sic armatos mittit

Act.15. *Sap.6.* *Esa.66.* *Ezec.9.*

ad gentes in mare, siue vt Septuaginta legunt & in Hebræo est, in Tharsis, quo nomine Indiæ remotissima loca significari in scriptura Hieronymus hic refert, & Theodoretus in Ionam, aut immensum mare, vt alij malunt, id est Oceanum. Postquam autem Asiam, Africam, Europamque percurrerint, & ad Insulas vsque vltimas se protulerint, vt non sit loquela & sermo gentium adeo barbararum, vbi non audiantur, & resonent verba eorum, tunc munus Domino egregium afferent, id est fratres suos, magnum & gloriosum prædæ apparatum agentes in equis, in curribus, in quadrigis, in mulis, & carrucis, quod quid est aliud quam pro diuersitate venientium ad Fidem diuersa esse aptata vehicula? Alij equis vehi possunt, vtpote celeri & pernici ingenio, alij quadrigis gloriosi & curribus præpotentes. Sed qui tardiores fuerint & ignobiliores, habebunt etiam ipsi sua vehicula. Si equis minus sunt apti, at mulis insidere poterunt: si quadrigæ non erunt, at non deerunt vel carrucæ, quibus imponantur. Vt non solum Græci & Sapientes; verum etiam barbari & rudes in domum Domini, quæ est in Hierusalem, id est in Ecclesiam Christi congregentur. Atque vt intelligant omnes, etiam in istis beneplacitum esse Deo nostro, eliget de iis ipsis Sacerdotes sibi & Leuitas. Distribuet, inquam, spiritum suum, & charismata non solum Apostolis, & Israël, verum etiam gentibus, vt cum Petrus, qui est cœli ianitor, viderit Dei donum diffusum in eas pariter, prohibeat aquam, quæ introitus est Ecclesiæ: fratres quoque si fortè elatius disceptent, ipso

Hierony. in vlt. c. Theodoretus in 1. c. Ionæ.

Ps. 18.

Act. 10. Act. 11.

ipſo exemplo ac teſtimonio diuino edocti conticeſcant. Nihil enim magis confirmat animos fidelium Chriſti prædicatorum, quàm teſtimonium Spiritus ſancti per dona ſua, & chariſmata, quæ partitur, vt vult. Et quidem dona ſpiritus, ſigna & miracula, quæ in Fidei prædicatione innotuerunt, his etiam temporibus, quando charitas vſque adeo refrixit, enumerare longum eſſet tum in Orientali illa India, tum in hac Occidentali. Res Iapponenſium notæ iam ſunt. Synarum regio ingens diu tentata, iam vtrimque aperta nauigatione Luſitanorum, & noſtrorum ex noua Hiſpania. De Mexicanis multa narrantur. De Inſularibus ipſe quoque aliqua ex parte nonnulla conſpexi. Hiſtoriæ inuenti noui orbis loquuntur multa, & miranda, & vera, quorum hodie quoque teſtes ſatis Fide dignos habemus. Duo, quæ recentia ſunt exempli gratia non morabor apponere. Fœmina in ſuæ infidelitatis errore obſtinata, & ſuperſtitioni cuidam veneficæ addictiſſima, quæ cæteris omnibus in illa familia baptizatis ſola repugnauerat: morbo iam vltimo laborans miſit ad ſacerdotem, vt ad ſe feſtinaret, non enim ſe poſſe exire de vita, niſi aqua prius ſalutari perfunderetur. Semel atque iterum accerſitus tandem venit, inuenit anum in extremis agentem, & baptiſmum magno affectu poſcentem: rogat, cur tandiu diſtulerit: reſpondet illa, ſibi nihil minus fuiſſe ſemper in animo, quàm fieri Chriſtianam, oderat enim, vel ipſum nomen, ſed tamen morti iam propinquanti aſtitiſſe ſibi iuuenem candidum, qui anteactam vitam acriter reprehenderit, & Chriſti religionem quantocyus ſuſcipere perſuaderet:

contra verò tetrum quendam Æthiopem altera ex parte patriam ſuperſtitionem diu inculcaſſe: & cum anxia diu hæreret, tandem viciſſe iuuenem Chriſti: ſtatim tantum ſibi baptiſmi deſiderium accenſum, vt nihil aliud lamentaretur, quam ſe à prima ætate non fuiſſe Chriſtianam. Quid multa? Interrogata de fide pro more, & pœnitentiam ante actæ vitæ magno dolore ſignificans, baptizatur, & baptizata protinus animam efflat, ipſo ſacerdote cum cæteris, qui aderant, admirante vehementer, cuius ego factum narratione cognoui, qui etiam legitimo teſtimonio probatum ad Epiſcopum ſuum tranſmittendum curauit. Fuit vir quoque apud nos, qui hodie etiam viuit, coniugatus in valle Humai vocata, olim baptizatus, & teſtimonium habens bonum in ſimplicitate ſua, & ſobrietate. Hic grauiter ægrotans, cum mortuus omnino crederetur ab vxore, quæ ſola cadauer viri ſeruabat opertum, expectans ad ſepulturam alicuius adiutorium (erant enim ſoli in loco ſatis remoto) triduum integrum iacuit, vt putabatur, exanimis, panno coopertus: cum repente mouere ſe cœpit, & vxorem admirantem ac pauentem vocans, vera eſſe dixit, quæ à Patribus dicerentur de vita futura. Nam & ſe perductum à quodam multa ac ſtupenda vidiſſe. Cum res ſacerdoti innotuiſſet, qui hominis ruditatem optimè noſſet, & miraretur tanta de rebus ſpiritualibus, & occultis ex ordine referentem, iam morbo leuatum ad Archiepiſcopum examinandum tranſmiſit: cuius conſilio, & à noſtris fratribus, & à multis aliis diligenter interrogatus, apertè, & reſponſionum ordine, & ſenſu, & ipſa

vultus

vultus constantia, & lacrymis ac profundo quodam affectu declarauit illa omnia non aliter sibi potuisse innotescere, quàm facta super eum manu Domini mirabilem extasim. Id quod vitæ demum innocentia satis postea confirmauit: atque hodie quoque Dominicus (hoc hominis nomen est) dicitur multa narrare de sæculo futuro iis, quos audituros vtiliter iudicat. Ferè eiusdem exempli est cum illo Curmacuriali, de quo Augustinus scribit in lib. de Cura pro mortuis agenda, & cum illo altero Steelsio, de quo narrat in historia Anglica. Non dubium est quin Deus charam habeat salutem Indorum, atque ex his numerosissimis populis multos in regnum Christi adoptarit, perducendos ad patriam eo ordine, & modo & tempore, quod ipse constituit. Firmum enim fundamentum Dei stat habens signaculum hoc, Cognouit Dominus, qui sunt eius.

Aug. de cura pro mortuis. c. 12. *Bed. lib. Angli. histo.* *2. Tim. 2.*

CAPVT VII.

Quomodo Indorum ingenia tractanda sunt, vt Christo lucrifiant.

SEd ingenium barbarorum, moresque belluini nobis stomachum mouent. Primùm quidem debemus non esse nobismetipsis sapientes, sed humilibus, vt monet Apostolus, consentientes. Deinde repetendum est sedulò Christum pro omnibus esse mortuum, vt qui viuunt non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, sed quia

Rom. 12. *2. Cor. 5.*

non hoc, vt par eſt, æſtimamus, idcirco charitas Chriſti non vrget nos. Quòd ſi pro barbaro, & Scytha mortuus eſt Chriſtus, profectò à ſalute non alienantur homines, ſi dici poteſt, etiam irrationales, quod oportet etiam, atque etiam aduertere & animo altius inſculpere. Non enim exiget amplius à quoquam Deus, quàm illius natura Deo adiuuante præſtare queat. Barbaros præ Græcis atque Indos nonnullos præ noſtris ſi quis diſpiciat, nihil aliud ferè cenſeat, quàm præ hominibus rationalibus irrationalia iumenta. At vtriſque Dei bonitas locum parat, vtraque ad domum ſuam congregat. Seminabo, ait, in Hieremia, domum Iuda, & domum Iſraël ſemine hominum, & ſemine iumentorum. Vna eſt Eccleſia, quæ non ſolum propagatur humano ſemine, ſed etiam belluino. Cuius magnificentiæ amplitudinem admiratus propheta exclamat, Quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuã Deus? Quid ita? Dixerat nempe homines & iumenta ſaluabis Domine. Quæ verba ediſſerẽs ſanctus Ambroſius, Quid eſt homines & iumenta? Rationabiles vtique & irrationabiles, Rationabilibus iuſtitia: irrationabilibus miſericordia. Alij reguntur, alij nutriuntur. Quam interpretandi rationem vt per iumenta diuinæ literæ intelligant homines iumentis ſimiles ſenſu, etiam Hieronymus ſequitur, atque alij patres, vt Gregorius in illa verba. Animalia tua habitabunt in ea. Reuera in Eccleſia Chriſti etiam iumenta ſaluantur, quia Dei miſericordia multiplicata eſt. Vides hominem, exigui ſenſus, ingenio tardum, iudicij inopem, ne contemnas, ne regno cœlorum ineptum pu-

Coloſ. 3. *Hier. 31.* *Pſ. 35.* *Ambr in Pſal. 35.* *Hiero. in Hier. c. 31. & Ioan. c. 3. Greg. lib. 11. mor. c. 2. Pſ. 67.*

tes. At non percipit quæ Dei ſunt, & ſtultitia eſt illi quicquid ſpiritualiter dicitur, nec poteſt intelligere. Adhuc noli repellere, & iſtum poteſt ac vult ſaluare, qui neminem vult perire. Myſteria fidei pronuntiat, neque intelligit, imo vix etiam pronuntiat: ſæpe dicendò, ſæpe inculcando nihil penè imbuitur, ſemper hebes, & truncus, perinde atque iumentum canere doceas. Rurſus aio, ne deſperes irrationalis eſt, iumentum denique Æthiops aut Indus. Audi Ambroſium iſtos eſſe regendos verbi capiſtro ad Fidem. Neque enim ſi ſatis ratione non poteſt capere, quæ docetur, non etiam poterit quantum ſufficit Fide apprehendere, vt ſaluus fiat. Alioqui ſi non poteſt credere, vt illum oportet, quomodo qui non crediderit, condemnabitur? Niſi prædicatione Euangelij contendas damnari poſſe, ſaluum eſſe non poſſe. Quod impium nefas auertat Deus à Chriſtiano. Certiſſimè igitur retinendum eſt nullam barbariem, ſenſu carere ad Fidem neceſſario. Indi porrò, omnibus conſentientibus, non vſque adeò ingenij ac ſenſus inopes ſunt: quin potius, ſi velint animum appellere, acuti ſatis. At moribus, inquis, Indus eſt inuerecundis, ventri, & veneri, ſine reluctatione obſequens: ſuperſtitionis mirè obſeruator, & tenax. Et iſti etiam ſalus eſt, ſi regatur. Chamo & fræno conſtringe maxillas, onera congruenter, adhibe, ſi opus ſit, ſtimulum. Quod ſi calcitrarit, noli iratus gladium adigere, ſed punge moderatè, & cohibe paulatim, donec ſe aſſueſcat præbere obedientem. Nempe ſi equus tuus impingat calces, ſiue equitem dorſo, ſeu frænum depulit ore, non

1.Cor.2. 1.Pet.3. Marc.16 Pſ.31.

ſtatim ferro enecas, aut domo abiicis, propterea quòd rem tuam, ac pretium pecuniæ tuæ non vis tibi perire. Quod ſi homo doctrinam ſtatim non accipiat, neque ſe docenti bene accommodet, ſtatim faſtidiendus, aut exterminandus erit? Neque Chriſti pretium, & ſanguis cogitabitur? Seruilem planè naturam eſſe barbarorum experientia magna ex parte docuit. Ac ferè niſi metus, & vis aliqua afferatur, more puerorum, obedire contemnunt. Quid igitur: liberali tantum, & virili ingenio ſalus ſperanda eſt? An etiam puero pædagogus in Chriſto adhibendus eſt? Eſt planè, eſt diſciplina quædam cautior, & vigilātior exercenda, & virga interdum vtendum, ſed in Chriſto, compellendi ſunt intrare ad cœnam, ſed in
Luc.14. Domino. Non enim quæ ipſorum ſunt, ſed ipſi
Prou.29. quærendi. Scriptum eſt, virga, atque correptio tribuit ſapientiam: puer autem qui dimittitur vo-
Prou.29. luntati ſuæ, confundit matrem ſuam. Et rurſus, ſeruus verbis non poteſt erudiri, quia quod dicis
Eccl.33. intelligit, & reſpondere contemnit. Et alibi, Cibaria, & virga, & onus aſino: panis, & diſciplina, & opus ſeruo, operatur in diſciplina, & quærit requieſcere: laxa manus illi, & quæret libertatem, ideſt, cum adhuc premitur opere, cogitat deſidiam, quid erit, ſi ſe ſolutum, & vacantem viderit? Fugam ſanè cogitabit, atque ideò adiungitur, iugum, & lorum curuant collum durum,
Ibidem. & ſeruum inclinant operationes aſſiduæ. Et mox, mitte illum in operationem, ne vacet: multam enim malitiam docuit otioſitas. Ac licèt præcepta hæc de moribus data à ſapientibus de adminiſtrando & regendo conuenienter vniuerſo mancipiorum

cipiorum genere perſpicuè loquantur, & verè: quod experientia quotidiana ſatis indicat in his regionibus, vbi nulla domeſtica obſequia, nulla externa opera niſi à ſeruis Æthiopibus ſunt, quorum re vera mores diſciplinam ſeueriorem, & aſſiduos labores exigunt: tamen de iis etiam accipienda ſunt, qui, & ſi conditione ſerui non ſunt, ingenuos tamen mores non præ ſe ferunt. Etenim iiſdem teſtimoniis ſeueritatem rigidiorem aduerſus contumaces homines adhibendam, etſi olim ſecus ſenſiſſet, tamen aperta experientia rei ſe commotum Auguſtinus profitetur ſcribens contra Donatiſtas & Circumcelliones genus hominum improbiſſimum ac ſæuiſſimum. Illud autem ab eodem glorioſo Patre ſæpe vſurpatum, magnopere ad rem pertinere arbitror: quemadmodum olim ſub veteri teſtamento fuiſſe multos, qui ad gratiam noui teſtamenti pertinerent, id eſt, qui non ſpiritu ſeruitutis in timore, ſed ſpiritu dilectionis, vt Dei filij ducerentur: ita nunc quoque ſub Euangelio in Eccleſia plurimos eſſe, quibus veteris teſtamenti ſtatus & inſtitutio quodammodo congruat, homines magna ex parte animales, ſpiritum vix habentes, Qui tamen à ſalutis via non protinus excluduntur, ſed pro ſuo modo conuenienter inſtituendi ſunt. Docuit verò nos cœleſtis ſapientia antiquum illum populum ceruicoſum duabus maximè rebus frænatum, labore, & metu: quod vtrumque ſeruorum eſt proprium. Laborem quidem & inexhauſtam quandam occupationem videre licet in multitudine ſacrificiorum, lotionum, vnctionum, rituum, obſeruantiarum, ceremoniarumque omnium, ita his vt

Epiſt. 50. ad Bonif.

detinerentur, vt vix idola sua & commenta cogitare sinerentur. Metum verò quæ legis pagina non incuteret? Vt terrore suppliciorum, & ipso sæpius iam facto periculo ad præcepta salutis appellerent animum, & contentione deposita, Ducibus suis discerent obedire. Tale sanè erat eorum ingenium, meliora ac celsiora non caperet. Quamobrem per Ezechielem Dominus ipse testatur, Eo quòd iudicia mea non fecissent, & præcepta mea reprobassent, & sabbatha mea violassent, & post Idola patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo, inquit, & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent. Itaque Hebræi atque carnalis populi more maximè regendas esse nationes barbaras has, præsertim Æthiopum & Indorum Occidentalium gentes, vti & per occupationum assiduarum salutare onus ab otio, & libidine reuocentur, & per timoris incussi frænum in officio contineantur, cùm antiquæ ætatis exempla, tum verò peritissimi cuiusque recens & quotidiana experientia copiosissimè, ac manifestissimè declarauit. Hoc enim est lorum & iugum, quod sapiens commendat: hæc virga & onus. Hoc modo ad salutem vel inuiti compelluntur intrare. Quæ non eo commemorata sunt omnia, quo vim & sæuitiam à Christi visceribus alienissimam in Indorum nationes vllo modo probem, aut tanquam in seruos dominandum putem, sed vt ostendam etiam illiberali & difficili ingenio non esse salutem desperandam, si & patienter feratur, & sapienter regatur. Charitas omnia suffert, omnia sustinet, omnia sperat: patiens est, benigna est. Seueritas ergo

Ezec 20.

Eccli. 33.

1. Cor. 13.

ergo quæcunque exercenda est, à charitate aliena esse non debet, Charitatis porrò nihil est ita proprium, quàm vt non quærat, quæ sua sunt. Hanc si & animo intimè seruet, & re ipsa declaret, qui infirmorum, & insipientium morbis curandis austeriorem se se interdum exhibet medicum, nõ est timendum; ne hominum animos subditorum, ita offendat, vt vel à se, vel ab Euangelica simplicitate alienet. Facile enim recuperat charitas, quos disciplina commouerit. Imo verò per vtilem timoris vim ad libertatem filiorum paulatim homines diuinitus inducuntur.

CAPVT VIII.

Barbarorum ineptitudinem non tam à natura, quàm ab educatione, & consuetudine proficisci.

ADdam verò, id quod plurimum interesse arbitror, omnino ad istam ineptitudinem animi morumque Indicorum feritatem non ita facere natalium, stirpisve, aut aëris natiui causas, quemadmodum diuturnam educationem, & consuetudinem bestiarum vitæ non valde dissimilem. Equidem & olim ita mihi persuaseram, & rebus ipsis iam modo confirmatus ab ea sententia auelli minime possum. Ac generaliter sanè si quis contempletur, in humano ingenio longè plus efficit educatio, quàm natiuitas. Et si enim vim habet non

non paruam genus, & patria, cum Apostolus Paulus Epimenidi Poëtæ subscribat de Cretensibus, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri, tanquam ad morum peruersitatem patria multum contulerit, notumque illud sit alterius Poëtæ.

Tit.1.

Boeotum in crasso iurares aëres natum:

Horatius.

Tamen infinitis partibus superat vitæ institutio, & exempla ab ipsa infantia per sensus insculpta rudi adhuc, & tenero animo. Sunt hæ viuæ formæ mentis humanæ, quibus imbuta ad appetendum, ad agendum, fugiendúmve propria ac familiari propensione fertur, quemadmodum natura quæuis iuxta formam sibi insitam operatur. Qua propter illud Philosophi probant omnes, non afferre dolorem consueta, sed voluptatem: & consuetudinis vim, alteram esse naturam, & illud nostri sapientis, Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Ac re vera nulla est tam barbara natio, nulla tam stupida, quæ si ab ineunte ætate accuratè, & generosè educetur, non deponat barbariem, induat humanitatem, & morum elegantiam. Videmus, vel in ipsa nostra Hispania homines in pagis quibusdam natos, si apud suos perseuerent, ineptos haberi, ac ridiculos: eosdem traductos in scholas, aut Curiam, aut celebres vrbes miræ solertiæ, ingenio præstare, nemini cedere. Ipsos Æthiopum liberos, quibus nihil apparet absurdius, in palatio enutritos, adeò promptos ingenio, & ad quidvis paratos videas, vt si colorem detrahas, nostros putes. Plurimum potest consuetudo in omni genere morum in vtramque partem, & boni, & mali.

Aristot.8. Ethic.

Prou.22.

mali. Quamobrem D. Chrysost. vbi mores perditos seruorum exposuit, parumque idoneos dixit ad virtutis doctrinam capessendam, sapientissimè adiunxit: Non id quidem naturæ causa, absit: verum propter conuersationis vitæque negligentiam, solent enim huiusmodi in iis, quæ mores tangunt, negligi à Dominis. Nihil enim fermè aliud curantij, in quorum potestate sunt, quàm ministerium suum. Quod si mores illorum componere aliquando studeant, & hoc sui gratia tantum faciunt, ne istis negotia exhibeant, molestique sint. Quæ B. Patris sententia nostrorum hominum vaticinatio mihi videtur: Accusant naturam, moresque barbarorum, ipsi nihil adhibent curæ, nisi vt seruis vtantur ad suas priuatas commoditates. Qua igitur ratione homines pecudum instar enutritos ad fidei doctrinam ineptos esse causaris? Si ipse ita esses informatus, inter istos & te quid quæso discriminis interesset: Audi eundem Patrem in causa adhuc seruorum immorantem, Cum igitur sic negligantur, inquit, neminemque habeant, cui componendi illos, ac formandi studium sit, meritò ad ipsa nequitiæ prærupta ac præcipitia deuoluuntur. Si enim vbi Pater instat, & Mater, & Pædagogus, & Nutritius, & Magister, & æquales, ipsaque libertatis opinio, & alia plurima, perdifficile quispiam malorum contubernia consortiaque deuitat, quid putas his omnibus destitutos, qui quotidie scelestis commiscentur hominibus, & cum quibus volunt licenter congrediuntur, cum sit nemo, qui ipsorum conuersationem amicitiasque disquirat? Quid arbitraris eiuscemodi homines fore? Nonne

Hom. 4. in epist. ad Titum

In eadem Homil.

ad ſupremos ſcelerum vertices euaſuros? Idcirco difficile eſt profecto ſeruum fieri bonum. Hactenus ille. Non ergo naturam barbarorum deinceps accuſemus, ſed ſocordiam potius noſtram, & negligentiam. Perdifficile negotium eſt dediſcere natales, & conſuetudinem inueteratam, atque inde ad mores, & inuſitatos, & ſenſui ac libidini penitus iniucundos transformari. In omni antiquitate fuit non mediocris labor Euangelij Magiſtrorum in transferenda ad Fidei regulas, & conuerſationem veteri hominum conſuetudine. Teſtis eſt hiſtoria vniuerſa. Multa Iudæis legi aſſuetis Apoſtolica Eccleſia condonauit, vſque dum prorſus exuti Moſem, Chriſtum induerent. Multa de Æthniciſmo tolerauit antiquitas: in ipſis primæuis Chriſtianis magna alioqui miracula edentibus vix victimarum cruor elui poterat, vt oportuerit Apoſtolum ſæpius ea de re monere Corinthios. Scribit Gregorius Papa ad Auguſtinum Anglorum primum Epiſcopum mores gentilicos, & patrios paulatim debere emendari, & patienter toleranda eſſe, quæ non poſſunt, ita facile corrigi. Lectio omnium pene nationalium Conciliorum indicat peculiarem ſanctorum Patrum curam in relegandis paulatim ritibus quibuſdam maiorum. In Africa multa vſque ad ſua tempora Auguſtinus perduraſſe teſtatur. Ne igitur deſperemus, aut tumultuemur, ſi de priſtina barbarie, & ſuperſtitione, & animali vita in baptizatis Indorum populis multum adhuc permanere videamus, cum præſertim, & ipſorum ingenia rudiora ſint, & noſtra diligentia nullo modo cum veterum labore comparanda. Mores ſenſim mutantur

Lege Chry. epiſt. 1. ad Cor. ho. 7.

Greg. l. 9. Reg. c. 17.

Aug. ep. 64.

tur in melius, Fides Christi magnam totius humani sensus, & affectus habet abnegationem. Pro lucro nom mediocri computandum est, quicquid ex tam horrida, tamque inculta barbarie humanitatis, aut etiam Christianitatis eluceat. Exemplo ac solatio sit Dominus omnium, qui populi ceruicosissimi mores adeò ingratos, & insuaues sustinuit per annos quadraginta, imo plusquam quadringentos: quem tamen, & delere facile poterat, & magnis potius beneficiis inuitabat, vt hominis improbitatem Dei patientia benignitasque superaret.

CAPVT IX.

Quòd linguæ difficultas non deterrere debeat ab Euangelij propagatione.

SErmonis autem, & locorum difficultates non exiguæ illæ quidem sunt: sed vt charitatem exerceant hominis Dei, non vt extinguant. Apostolis quidem datum scimus donum esse linguarum, propterea quod pauci Christi præcones toto orbe salutis nuntium breui insonare debebant. Quamobrem Paulus gratias agit Deo, quòd omnium lingua loqueretur. Quandiu verò generale illud munus spiritus in Ecclesia perdurarit, neque apud veteres compertum lego, neque ego facilè dixerim. Illud pro comperto habemus prædicationem Euangelij posterioribus sæculis processisse, cum linguarum dona cessassent, sed charitas omnium

1. Cor. 14.

omnium donorum maximum studiosè ageret, vt quod deerat in dono, augeretur ad meritum. Profectò enim posteriores hac in re, & si secus aliis fortasse videbitur: non ita infœliciores fuere maioribus. Etenim vt Christus ad Thomam dixit,
Ioan. 20. Fidem ex oculis, & tactu colligentem, Beati qui non viderunt, & crediderunt: ita etiam dicere quispiam queat beatos eos, qui non acceperunt sermonem, & tamen prædicauerunt. Hic enim vtrumque mercedis est loco, & pugnare, & ipsa sibi arma expensis propriis parare: & prædicare inquam, & sermonem necessarium prædicationi discere. Vt ergo in prima rerum conditione, ita naturas instituit summus opifex, vt vnumquodque perfectum ederetur iuxta genus suum, nullo terræ labore, nullo cœli circuitu: at mox iussit semen proferre, vnde terra laborata genus vnumquodque repararet: ita sanè oportuit in regeneratione mundi per verbum idem omnipotens primas stirpes diuinitus perfectas surgere, deinceps harum seminibus accedente humani studij labore genus Euangelicum propagari, cum iam, & numero multi essent, & temporum non
Luc. 10. premerentur angustiis. Beati quidem oculi, qui viderunt Dominum: sed beati quoque qui non
Ioan. 20. viderunt, & crediderunt. Fœlices quibus Spiritus sanctus dedit donum linguarum, interpretationem sermonum: at non infelices, qui per charitatem spiritus de suo ponunt in opere Domini, quod non acceperunt. Quanquam, & hoc ipsum posuisse, accepisse est. Iam illud multum mouere nos debet, quòd videmus ad gentes profundi sermonis, & ignotæ linguæ ho-
mines

mines penetrare lucri ſpe, nec deterreri barbarie immenſa, ſed vniuerſa mercium gratia luſtrare, non Æthiopum innumerabiles linguas, non Synarum, non Tartarorum, non Braſilienſium, non extremi Oceani litora recuſare, & quicquid inter Mendocinum Promontorium, & Fretum Magellanicum ſitum eſt infinitis terræ, ac maris ſpatiis, idque vtroque ex latere, & Boreali, & Auſtrali, magno ſtudio obire: denique, & ſi quem tellus extrema refuſo ſummouet Oceano, vel ſi quem extenta plagarum, Quatuor in medio dirimit plaga ſolis iniqui, hunc perſcrutantur, huius linguæ vel balbutientes ſe accommodant, vt aurum, argentum, ligna pretioſa, merceſque exquiſitas ad ſuos euehant, quæſtum vndique augeant: tam longam, & periculoſam peregrinationem auidiſſimè ſuſcipiunt, vt profectò admirabile ſit omnes pene portus vtriuſque Oceani, omnes ſinus orbis terrarum ſtationibus nauium Hiſpanienſium teneri, omnes Indorum Satrapas cum noſtris mercatoribus & nautis commercium habere. At qui pretioſiſſimas merces quærimus animas Dei imagine inſignes, qui lucra non incerta, aut breuia; ſed æterna in cœlis ſperamus linguæ difficultatem, locorum aſperitatem cauſamur, vt appareat verè prudentiores eſſe filios huius ſæculi in generatione ſua filiis lucis. Et ſermonis quidem difficultas in hoc ſpatioſo regno Piru magna ex parte leuata eſt, cum generalis illa Ingarum lingua, quam Quichuam vocant, vbique in vſu ſit, & ea ipſa non ardua ſcitu præſertim ad artem iam redacta diligentia, & ſtudio viri de Indorum natione optimè meriti. Quod ſi in ſuperioribus

Virg 7. Æneid.

Luc.16.

rioribus prouinciis ea potissimum viget quæ appellatur Aimara, neque ipsa est valde difficilis, neque multùm ab illa altera abhorrens. In Mexicano Regno aiunt esse linguam quoque generalem, vt facilior sit communicatio inter se tam multorum populorum,& gentium. Quod si Christianus Princeps id effecisset in Christi gratiam, quod barbarus Guainacapa imperio suo effecit, vt vna lingua omnes vterentur, aut vna certe vbique haberetur, profecto maximam prædicationi Euangelij commoditatem fuisset allaturus. Verum vbi id fieri minus potest, superest, vt charitas ardens in Christum, industria, & labore perficiat, quod deest naturæ. Qua in re P. Francisci Xauerij admirabile extat exemplum, qui in perdiscenda Malauarica lingua tantum operæ, & sudoris posuit, tantundemque in Japponensi, atque aliis longè inter se diuersis, vt si Apostolico dono linguarum præditus esset, non posset maiore gloria Christi nomen in tanto terrarum orbe vulgare. Certè enim Charitas omnia potest & cum linguæ cessarint, vna charitas pro omnibus est.

1. Cor. 13.

CAPVT X.

De Habitatione inter Indos.

INter obiectiones supra propositas postrema petebatur ex incommoda habitatione barbarorum. Huic modo respondendum est hoc excepto

çepto quòd quæstio illa grauis, Vtrum expediat sedem figere inter Indos, quòd vulgò doctrinas tenere dicunt, an potius discurrendo inter eos verbum salutis disseminare, quod proprium est missionum, in suum locum reseruanda est, vbi Deo propitio accuratè tractabitur, & quid habeat commodi vel incommodi res vtraque, explicabitur, tum verò quibus incommodis melius ac facilius occurri queat. Illud tantum nunc agitur, vt neque asperitates locorum, neque impedimenta itinerum, neque verò habitationis ipsius Indicæ ratio præpostera Christi seruum ab instituto retardent. Et quidem labores ærumnæque iter mari terraque facientium, & multæ, & graues sunt. Verum quis aliter sibi persuaserit, nisi demens sit, cum patria, atque amicis, & charis omnibus relictis velut alter Abraham peregrinatur, & exit nesciens, quo eat? Ego inquit, ero merces tua magna nimis. Hoc Apostolicum opus, hæc gloria propria. Et tamen qui misit suos sine pera, & sacculo, & argento, quærit ab ipsis, Nunquid aliquid defuit vobis? Nusquam diuina Prouidentia, neque certius, neque dulcius sui experimentum præbet, quàm cum illius ope fretus incertas sedes, & humana præsidia incerta constituit experiri. Paulus Apostolus clamat, sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram, neque derelinquam, ita vt fidenter dicamus, Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Iam vero quod de habitatione rara, & incommoda barbarorum multi causantur, Primum

Gen.12. *Heb.11.* *Gen.15.* *Mat.10.* *Luc.22.*

Heb.13. *Deut.31.* *Iof.1,* *Pf.55.&* *117.*

mum sunt planè frequentissimæ prouinciæ Indorum, & populi numerosissimi, vbi commodè & fructuose Christi doctrina tradi possit. Id quoque quod diu efflagitatum, & non ita dudum institutum est de reductione Indorum ad certos populos, vt non sparsim more ferarum, sed communiter oppida inhabitent, dici non potest quantæ sit vtilitatis futurum ad omnem vitæ barbarorum informationem. Deinde sicut saluator suos admonuit, si non receperint vos in hac ciuitate, fugite in aliam; Amen dico vobis non consummabitis omnes ciuitates Israël, donec veniat regnum Dei: ita nobis quoque dictum arbitremur, vt dispersos fratres nostros quæramus: quod si alicunde, aut locorum iniuria, aut sermonis incommoditate depellimur, aut ipsa rerum necessitate vrgemur, transeamus ad alios. Neque enim timendum est, ne aut electos, Dei sermo prætereat, aut vbi laboret vtiliter, Christi operarius non inueniat. Dabit Dominus, dabit verbum Euangelizantibus virtute multa, qui diuina authoritate promisit, Ego posui vos, vt eatis, & fructum plurimum afferatis.

Mat. 10.

Ps. 67.
Iohn. 15.

CAPVT

CAPVT XI.

Quòd Euangelij ministri curare debeant, ne impedimentum Euangelio ponant.

QVi verò Euangelizandi munus suscipiunt, curare magnopere debent, ne Euangelio ipsi impedimento sint. Accidit enim sæpenumero, vt Indorum desidiam ac vecordiam ij maximè accusent, qui ministerium suum minimè implent: qui si diligentiùs se ipsos excuterent, synceriusque iudicarent, profectò inuenirent ipsis potius, quam Indis tribuendum esse, quòd interdum minus fœliciter res Christiana processerit. Quidam, inquit Paulus, non syncere Christum annuntiant, quidam autem ex bona voluntate. Quin etiam addit, omnes quæ sua sunt quærere, non quæ Iesu Christi. Quominus mirandum est si de nobis etiam tale aliquid dici queat. Vtinamque illud ad nos minimè pertineat, Væ vobis qui circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proselytum, & cum factus fuerit, facitis illum filium gehennæ duplo, quam estis vos. Quod vehementer Augustinus execratur in libro de Fide, & operibus, Nec sic, inquit, faciamus Christianos, quomodo Iudæi proselytos, quibus Dominus ait: Væ vobis & cætera. Sæpè enim quos pastores cura, beneficentia, fide sen-

Phil. 1.

Mat. 23.

Lib. de Fide, & per cap. 26.

tire oportuit, hos potius sæuos lupos miseri greges, experiuntur. Comminantur certè diuinæ literæ nobis, Qui violenter, ait Michæas, tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem desuper ossibus eorum. Atque alius quoque Propheta, Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem recta siue perfectè abominati sunt, Idcircò pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis, vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum. Quod profectò vaticiniũ vereor ne Indicæ opes nimium experiantur, cum instar somnij nimium properatæ fortunę, & oriantur, & occidant, & quæ de meretricibus congregata sunt, ita Deo comminante, vsque ad meretricis mercedem reuertantur. Festinata quippe substantia minuetur, deficientesque sicut fumus deficient, quoniam non prosperabitur possessio scelerata. Igitur temporales Domini Indorum, ne cupiditate & violentia salutem eorum impediant, timendum est. De nobis autem, id est, de ministris Ecclesiasticis fortassis non sit minor querela, atque vtinam minime ad nos pertineant illa prophetica, Principes eius in medio eius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectanda lucra. Prophetæ autem eius liniebant eos absque temperamento, videntes vana, diuinantes eis mendacium, populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter egenum, & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia absque iudici o. Sine temperamento hi liniunt,

Mich.3. Amos.5. Mich.1. Prou.13. Ps.36. Eccli.5. Ezec.22.

liniunt, qui peruersis ausis colorem vndecumque quærunt, etiamsi nulla vera ratione subsistat. Sed illud formidandum & dolendum, quod adiungit sermo diuinus. Et quæsiui de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni: & effudi super eos indignationem meam. In igne enim iræ meæ consumpsi eos, viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus. *Mich.3.*
Nec dissimilis Michæas est, Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & super Dominum requiescebant dicentes, Nunquid non Dominus in medio nostrum? Non venient super nos mala. Propter hoc causa vestri Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelso syluarum. Sophonias quoque inclamat, ac post multa concludit, Desolatæ *Soph.3.* sunt ciuitates eorum non remanente viro, neque vllo habitatore. Quæ prolixè recitata sunt prophetica oracula, quod similia quadam ex parte hisce quoque temporibus accidisse cernamus. Noui equidem permultos esse & Ecclesiastici, & sæcularis ordinis viros, qui piè ac religiose Neophytorum causam agant, atque ita commodorum suorum rationem habeant, vt salutem fortunasque Indorum non negligant. Verum apud alios res ita habet, vt expressit sermo propheticus. Neque id mirari homines debent, cum his certè in locis auaritia maximè vigeat, vbi illius plurima materia est, atque argenti copia plurima. Quæ enim alia est remotissimas regiones penetrandi causa? Cur immensos Oceani cir-
 cuitus,

cuitus, & labores homines ſubeunt? Nempe vt modeſtiſſime dicam, propriis fortunis conſulere arbitrantur, cum aut ſuam, aut ſuorum inopiam argento ex India collecto ſe depulſuros confidunt. Neque id ego reprehendo modo, ſed illud ago, vt non omnem in Indos culpam reiiciamus, ſi prouentus Euangelici in hoc agro non ita læti atque vberes extiterint. Exiſtent profecto quales volumus, ſi nos ij operarij ſimus, quos ager dominicus poſtulat, ſi Chriſtum, non noſtra quæramus. Nam quæ fidei propagatio, quæ morum inſtitutio ſperanda ſit, ſi iuxta Prophetam ſacerdotes non ſolum mercede doceamus, ſed mercedem etiam potiſſimum requiramus? Re vera verendum eſt, ne vænale putent barbari eſſe Euangelium, vænalia ſacramenta, neque animas nobis curæ eſſe ſed nummum. At dignus eſt operarius mercede ſua. Dignus planè. Sed manducandum eſt, vt Euangelizes, non Euangelizandum, vt manduces. An verò Euangelizandum, vt diteris? Vt congeras? Vt opibus plenus reuertaris in patriam? Iam verò quam ſanctè, quam integrè, quam innocenter viuamus omnes qui Chriſti ſanctiſſimam legem barbaris promulgamus, nos ipſos interrogemus. Certè barbari fidem noſtram de moribus iudicant. Procliuius quippe eſt, quod videas, credere quàm quod audias. Rarò perſuadet factis ſermo contrarius. Illud autem magnopere prouidendum eſt iis qui inter fidei tyrones verſantur, ne priuato ſuo malo publicam Chriſtianæ familiæ exiſtimationem lædant, atque corrumpant, neve dum ex quibuſdam cæteros coniectant, omnes criminentur. Vitium enim, vt

Mich. 3.

ſcitè

ſcitè dixit Gregorius Theologus ſimilem cauſam agens, ad omnes facilè manat, atque ob multorum vel etiam quorundam culpam, vniuerſus ordo in inuidiam crimenque vertitur. Quodque miſerrimum eſt hæc criminatio non in nobis conſiſtit ac defigitur; verum vlterius ſe porrigit, ac magnum & venerandum religionis noſtræ myſterium in inuidiam trahit. Hoc illud eſt, quod Deus vehementer queritur, Propter vos iugiter nomen meum blaſphematur inter gentes. Deſinamus igitur tantopere barbarorum infidelitatem, & morum peruerſitatem accuſare; & noſtram aliquando agnoſcamus ignauiam, qui non dignè Euangelio Chriſti conuerſemur, plúſque operæ in colligendo argento ponamus, quam in acquirendo populo Dei.

In oratione de Pace. 3.

Eſai. 52. Ezec. 36. Rom. 2.

CAPVT XII.

De Caſtitate & abdicatione neceſſaria ad Euangelizandum.

TRia verò ſunt, quæ fidei prædicationi & cultui vehementiſſime officiunt, auaritia, impudicitia, violentia: quemadmodum numero totidem Euangelium maximè promouent, Vitæ continentia, Abdicatio omnium, Manſuetudo. Quæ, ſi quis velit parumper aduertere, Apoſtolis & à Domino commendata, cum prædicando Euangelio inſtituerentur, & ab ipſis diligenter ſeruata comperiet. Atque impudicitiæ quidem

labes manifeste contemptum parit. Nihil enim perinde homini Philosopho ignominię ac dedecori est, ac more pecudis libidini prosterni. Et quidem in omni doctorum aut magistratuum gradu ita res habet: at in Euangelico viro, qui vitam totam supra humanam ac penitus cœlestem instituit, id dedecoris dici non potest, quantum offendat oculos, quàm reddat abiectum, & aspernabilem. Quam ob causam vt ego sanè opinor, etsi sunt alia grauiora crimina, nulla tamen ab antiquis patribus grauius animaduersa in homine Ecclesiastico, vt qui priscos canones legerit, merito miretur ob semel admissum stuprum, irrecuperabiliter de omni sacerdotali gradu & ministerio Ecclesiastico depelli conuictum. Idcirco Apostolus Paulus & toties & tantopere Discipulos Timotheum & Titum, in quibus Ecclesiæ magistros informat, castitatis cuiusdam per-
1.Tim.5. fectæ admonet. In omni castitate, inquit, & rursus, Teipsum castum custodi. Et alibi, Te ipsum
ibidem.
Tit.2. præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Vt enim nihil contemptum ita ingenerat præceptoris vt turpitudo ista, & sordes, ita nihil est quod magis admira-
2.Pet.4. bilem reddat, atque perfecta quædam & omni etiam suspicione libera pudicitia. Admirantur, inquit, non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem. Virtutis cuiusdam cœlestis id esse homines opinantur, quod nostri barbari, vbi forte intuentur, adeo suspiciunt, vt vix credant. Cum quadam in vrbe in foro clericum concionantem, inter cæteros audisset Curaca quispiam Indorum, & sermonis ardorem ac vim admiratus

esset,

esset, conuersus ad Hispanos, quæsiuit, Quænam ratio hominis, & quod institutum esset? Cum respondisset quispiam, Hominem esse sanctum, qui salutem ipsorum tantummodo quæreret. Perrexit vltra quærere, vtrum deliciis, opibusve vacaret, cum esset responsum minimè isthæc ab illo quæri, subdidit barbarus, Cur ergo non alio vtitur habitu ac veste, vt genus vitæ declaret? Vide obsecro quam apud illum laborarit ordo Ecclesiasticus. Atque vtinam solus esset. Quemadmodum verò impudicitiæ fœditas despicabilem reddit Prædicatorem, ita auaritiæ sordes faciunt odiosum. Atque haud scio an quicquam aliud magis audientium animos à verbo Dei auertat, & alienet, dum pietatem quæstum putant, & sicut scriptum est, vitæ conuersationem compositam esse ad lucrum. Quam professionis Euangelicæ pestem Christus Dominus à prædicaturis discipulis diligentissimè amolitur. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in Zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque virgam, dignus est operarius cibo suo. Gratis accepistis, gratis date. Quam expresse, quam diligenter, quam etiam minutim inculcatum? Cibum solum Euangelistæ suo Dominus permittit, & quidem vt prædicationis non sit causa, sed fructus. Quærite primum Regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adiicientur vobis. Sed ne ipsum quidem cibum Paulus excellentissimus Prædicator admittit, sed laborat manibus suis, ne quem grauet, vt sine sumptu ponat Euangelium, & gloriæ ducit quod nemini onerosus sit, cum possit oneri esse, vt Christi Apostolus.

1. Tim. 6. *Sap. 15.* *Matth. 10.* *Luc. 9.* *Matt. 6.* *1. Thes. 2.* *1. Cor. 9.* *2. Cor. 11.*

ſtolus. Animaduertebat optimus Architectus & ſapiens fabricam Euangelij magnopere quavis commodi ſpecie etiam iuſti,etiam neceſſarij, vel impediri, vel certè retardari, ob eam rem eligebat
1 Cor.9. potius mori, quam vt gloriam hanc ſuam, id eſt
1.Cor.15. fructum Euangelij copioſum perderet. Quamobrem præ omnibus Apoſtolis non ſolum amplius laborauit, ſed multò etiam vberius fructificauit. Ingenerat re vera expoliatio hæc Euangelica animis hominum admirabilem quandam viam amoris, vt quem tuis commodis inſudantem videas, oblitum ſui,rem propriam negligentem,hunc totis viſceribus complectaris, tanquam ſyncerè &
1.Pet.5. paternè tua curantem. Quare cupiditatem om-
Tit.1. nem,& turpe lucrum Principes Apoſtolorum Petrus & Paulus, in Eccleſiæ miniſtris ſæpe & grauiſſimè deteſtantur, ſi qua ergo plaga dolenda eſt in hac cauſa, auaritia eſt. Quid enim non agat mali auri ſacra fames?

Capvt XIII.

Quantum officiat Fidei violentia.

SEd præter hæc incommoda, ipſa Fidei primordia ex multa nocendi licentia non mediocre damnum accepêre. Atque vt ſtirps primis initiis nata peruerſe,& inflexe, non facile mox vitium deponit,cum creuerit, ſed aut perfringi, aut natiuo ſuo errori permitti debet, ita prorſus cum Indorum natio bellici apparatus potius authorita-

te,

te,quam germana prædicatione magna ex parte initio Christum acceperit,dubitare non possumus, quin animo conceptum metum, & seruilem conditionem non ingenuè in Filios Dei translata per regenerationem, adhuc retineat, ac rebus ipsis, vbi sibi impune licere putat, ostendat. Nihil enim ita fidei susceptioni aduersatur, atque vis omnis, & violentia.Non enim est fides nisi volentium, vt prouerbij loco sit illud Augustini, cætera posse hominem etiam nolentem, credere non nisi volentem. Quamobrem mansuetudo, & suauitas vel præcipuè commendatur Euangelicis viris. Omnem,inquit, ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.Et alibi,Cum modestia corripientem eos,qui resistunt veritati, nequando Deus det illis pœnitentiam, & resipiscant. Et Iacobus Apostolus monet,in mansuetudine suscipere insitum verbum, quod potest saluare animas nostras. Quoniam ergo voluntarium est ac liberum cuique obedire Euangelio credendo, neque fides per vim extorta aliorum potest esse, quam dæmonum,suauiter ac beneuole ducendus est,non protrudendus auditor. Hinc diuinus præceptor missurus suos ad Euangelizandum exorditur, Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum. Ac vide Domini magnificentiam,ab agnis lupi superati sunt,ac deposita feritate in eundem se gregem adiunxerunt. Quando obsecro ferocia potentium minis cederet? Quando orbis domaretur vi? Tacendo, tolerando, benemerendo de inimicis, vicerunt Christi milites, non cædendo, non terrendo, non minitando. Quod si non receperint Euangelium, quid præcipis Domine? Iubebuntne ignem de

Aug. tr. 16. in Io.

Tit. 3.

2. Tim. 2.

Iacob. 1.

Iac. 2.

Mat. 10.

cœlo

Luc. 9. cœlo deſcendere? Ruinæ tradent ciuitatem? Neſcitis, inquit, cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit perdere, ſed ſaluare. Quid ergo? Si non receperint vos in iſta ciuitate, ite in aliam. Quam benigne? Quam dulciter? Itaque qui ſponte Euangelio cedunt, verè cedunt, fidem corde concipiunt, & ore confitentur, & fixi manent, & toti Dei ſunt, non partim in Deo, partim in Baal claudicantes, ſpecie & voce Chriſtiani, animo, & re infideles. Id enim conſequatur neceſſe eſt, vbi contra naturam ſuam, contra Domini voluntatem, Fides extorquetur inuitis.

Capvt XIV.

Qualis in Religione Chriſtiana magna ex parte ſit Natio Indorum.

AC mihi quidem videtur res Indorum perſimilis antiquæ Samaritanorum hiſtoriæ, 4. Reg. 17 quam in 4. lib. Regnorum legimus, vbi terrore ac metu ferarum incurſantium perculſi habitatores petierunt Dei ſacerdotem, qui Dei legem doceret. Cum veniſſet igitur, ait, vnus de ſacerdotibus his qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit in Bethel, & docebat eos, quomodo colerent Dominum. Et mox poſt enumeratas ſuperſtitiones varias illorum adiungit, Et cùm Dominum colerent, Dijs quoque ſuis ſeruiebant, iuxta conſuetudinem gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam, vſque in præſentem diem morem ſequuntur

quuntur antiquum. Non timent Dominum, néque custodiunt ceremonias eius, atque iudicia & legem, & mandatum & cætera. Postremo concludit: Fuerunt igitur gentes istæ timentes Dominum, sed nihilominus, & idolis suis seruientes. Nam & filij eorum, & nepotes sicut fecerunt patres sui, ita faciunt vsque in præsentem diem. Non puto totum nostrorum Indorum habitum, & religiositatem describi potuisse, vel plenius, vel elegantius. Et Christum colunt, & dijs suis seruiunt: & timent Dominum, & non timent: vtrumque enim confirmat scriptura diuina: Timent ore tenus, timent dum instat Iudex, aut presbyter, timent denique simulatoriam Christianitatis speciem præferentes: non timent animo, non colunt serio, néque corde credunt ad iustitiam. Quid plura? Filij, & nepotes eorum, sicut fecerunt patres sui, sic faciunt vsque in præsentem diem.

CAPVT XV.

Nihilominus veræ Fidei, ac salutis apud Indos spem esse magnam, alienúmque esse à Dei spiritu contrà sentire.

EN nostrorum temporum Samaria: vbi Christus habitat cum Socot Benot Babylonio, cum Nergel Cuthæo, cum Asima, cum Nebahaz, *4. Reg. 17.* & Thartac, & Adramelech, & Anamelech, & quibuscunque alijs portentis Deorum. Vbi non tam

colitur

colitur cum alijs, quam iniuriam ſuam, & contumeliam ferre quodammodo cogitur, Dæmonibus conſociatus, & eorum honores conſortio ſuo cumulans. Sed non ſunt ideo Samaritani noſtri auerſandi, non ſtatim deſperandi. Et Samariæ quoque recordabitur Dominus: & erit, cum accipiat verbum Dei, & Simone relicto Philippum
Act.8. audiat, Petrum ac Ioannem prædicatores mereatur.
Ioann.4. tur. Erit cum dicat, Et nos credimus, quia hic eſt vere Saluator mundi. Omnino Samaritanis
Ibidem. quóque ſui ipſius copiam facit Chriſtus, & oſtendit ſuis regiones iam albas ad meſſem, & laborem fœlicem pronuntiat, & fructum copioſum pollicetur in vitam æternam. Cur ergo ſpem abijciemus? Cur Iudæorum ſupercilio Samaritanos procul abire iubebimus? Ac non magis Dominum
Coloſſ.1. illiuſque Apoſtolos imitantes Euangelium proferemus? Et quod in toto mundo fructificat, & creſcit, & hîc in terra arida, & inuia aliquando tan-
Eſa.35. dem fructificaturum credemus? Nam quæ erat ſitiens, erit in fontes aquarum, quia sciſſæ ſunt in deſerto rupes, & in flumina eruperunt. Veniet, veniet prorſus tempus ſuum Samariæ: & qui prius
Matt.10. in mandatis acceperant, In viam gentium ne abieritis, & ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis, audient poſtea Dominum præcipientem, Ac-
Act.1. cipietis virtutem Spiritus ſancti ſuperuenientis in vos: & eritis mihi teſtes non ſolum in Iudæa, ſed in omni etiam Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Ac mihi ſanè perſuaſum eſt, neque inde poſſum reuocare ſententiam, & ſi aliquanto ſerius, & laborioſius, & parcius fortaſſe pro initijs, tamen

men aliquando Spiritus ſancti benignitate Indorum gentes fore, vt in Euangelij gratia multum locupletentur,& vberes coram Domino Sabaoth fructus ferant. Neque verò alias ego difficultates perpendo aut timeo,quam operariorum fidelium, & prudentium in Chriſto magnam inopiam cum magna profecto copia mercenariorum, & eorum qui ſua quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Igitur ſi Dominus veros operarios miſerit in meſſem ſuam operarios,inquam,inconfuſibiles, rectè tractantes verbum veritatis, quos hæc natio hominum, non ſua quærere, ſed ſe perſpiciat, qui libenter filijs theſaurizent, inſuper & ſeipſos impendere pro animarum ſalute promptiſſimi ſint, quibus adeo chari ſint filij ſpirituales, vt non ſolum Euangelium Chriſti, ſed ipſa quoque viſcera tradere ament, qui probati à Deo ita loquantur, vt non quærant hominibus placere, ſed Deo, qui probat corda, quorum ſermo non ſit in ſpecie adulationis, néque in occaſione auaritiæ, deníque qui non ſuā ſed Dei gloriā ſynceriſſimè quærant: tunc planè manipuli pleni in area Chriſti colligentur, tunc conſumpta ſterilitate, lætiſſimæ ſegetes ſurgent, & congregabuntur in vitam æternam. Patientia interim opus eſt, & fideli ad Deum oratione, vt mittat operarios ſuos. Néque leuiter hæc & temerè pronuntiata quiſquam putet: ipſa rei experientia locuples teſtis eſt. Sunt homines Dei, rari illi quidem, ſed ſunt certè, qui exemplo ſuo comprobauerunt Indorum perniciem non ex ipſis eſſe, qui nacti fideles, ſtrenuos, ac prudentes ſacerdotes ac duces, ſentiunt planè doctrinæ vim, & vita ipſa reſpondent, paulatim quidem

2.Tim.1.
Phil.2.
2.Cor.12.
1.Theſ.2.

quidem vt ſolent omnia, ſed tamen accipiunt ſemen, & vltrò fructificant primum quidem herbam, id eſt externum religionis cultum, deinde ſpicam intelligentiæ, & affectus qualiſcúnque, poſtremo plenum frumentum in ſpica, hoc eſt Fidem iam plenè per dilectionem operantem dignè Deo. Néque enim ſumma incrementa exigenda ſunt vno ſtatim die. Quod ſi quæ à Catholico Rege, & illius ſenatu (pro magno Chriſtianæ religionis ardore, & ſtudio ſalutis Indorum, edicta manarunt, rei fortuniſque iſtorum bene ac ſapienter proſpicientia tam diligenter ac fideliter executioni committantur, quàm ſunt neceſſariò procurata, non ſolum facilis, & iucunda; verum etiam fructuoſa admodum futura eſſet breui Indicæ ſalutis adminiſtratio. Et tamen vtcúmque res hactenus ſe habuerit, non tam malè habet, quin multa Indorum millia Chriſto lucrifiant: atque vbi quidam Heliæ ac nimij zelatores omnes Indorum gentes poſt Baal ſuum abire conqueruntur, omnes, retinere Guacas ſuas, & ſuo Zupai ſeruire clamant, ibi reliquit ſibi Dominus pluſquam ſeptem millia, qui non curuant genu ante Baal, ibi & Abdias interdum eſt, etiam Prophetiæ dono cumulatus. Nouit Dominus qui ſunt eius, omnes gentes ſeruient ei. Quæ cum ita ſint, non eſt Chriſtiani pectoris, ſed à Chriſti ſpiritu alieniſſimi, homines inde auocare, & à negotio gerendo dehortari: cùm difficultates omnes quantæcúmque ſint, Dei præcepto, & gratia ſuperiores eſſe non poſſint, fructúſque animarum, vt parciſſimè ſuccedat in tam infinita multitudine non poſſit non eſſe copioſus, & merces apud Deũ multò maxima.

Marc.4. *3.Reg.19* *Rom.11.* *2.Tim.2.* *Pſal.58.*

CAPVT XVI.

Quòd etiam in præsentia labore ministrorum fructus animarum sit longè maior.

AC fructum Euangelicæ prædicationis nos quidem animarum multitudine metimur, sicut scriptum est, In vnum colligam reliquias Israël, pariter ponam illum quasi gregem in ouili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur à multitudine hominum. Ipse tamen Dominus dicit multos esse vocatos, paucos verò electos, multos ad Euangelium,& nuptias inuitatos, paucos dignos se conuiuio præbuisse. Quod sapienter reputans Paulus sibi quoque ipsi timet, & non contentus tam raræ vocationis suæ gratia, corpus adhuc castigat, & domat, ne prædicans aliis reprobus ipse efficiatur: neque nos hoc consilij vllo modo ignorare patitur. Vt cùm antiquos patres tot ac tantis beneficiis cumulatos videamus, & baptismo figuratiuo lotos, & mensa Domini spirituali communicatos, & tamen ex tot millibus hominum vix vnum, aut alterum bene placuisse coram Domino, quibus iratus iurauit, si introibunt in requiem meam: nos quoque timeamus, neque nobis ipsis de accepta iam gratia placeamus, & dum ad correctionem nostram scripta illa omnia intelligimus, qui nobis videmur stare in gratia ista Euangelij, omnibus modis caueamus, ne inde excidamus. Nam & semen recipi, & exoriri parum prodest, quando vel solis iniuria, vel

Mich.2. *Matt.21.* *Luc.14.* *1. Cor.9.* *1.Cor.10.* *Heb. 4.* *Psal. 94.* *Matt.13.* *Luc.13.*

Isai.9. spinarum improbitate corrumpitur. Pauci sunt
Isai.10. reuera, qui saluantur: neque semper multiplicata
Ose.1. gente, magnificatur statim lætitia. Sed & si fuerit
Rom.4. multitudo filiorum Israël, vt arena maris, reliquiæ saluæ fient. Tota enim electorum ciuitas magna quidem ipsa per se, sed cum numerositate filiorum sæculi huius comparata, exigua est: vt verissimè à sanctis Prophetis, reliquiæ saluæ esse dicantur, veluti ex magno aliquo aceruo, aut copioso conuiuio. Hæc eò pertinent omnia, vt inanis quorundam opinio refellatur, qui iustitiam Dei ignorantes, & suam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Hi tum demum messem vberem, & fructum copiosum sibi cogitant, cùm ad votum succedunt omnia, atque hominum myriades lucro suo vix sufficere putant: quorum, vt est laudanda voluntas, ita corrigenda sententia: ne si gloriam Apostolicam æmulentur, & primitias Euangelij, quicquid inferius est, aut minus amplum, sterilitatem, & inopiam arbitrentur. Contentus certè esse debet operarius, si in vineæ labore & fructu, Domini atque hæredis voluntati satisfactum sit. Sed vt lucra Euangelica ipsa multitudine metiamur, equidem non intelligo, cur labore, & opera ministrorum non longe maior appareat fructus salutis Indorum. Nam vt ea afferam, quæ omnes norunt, quæque ipsi causæ Indorum infestissimi confitentur, profecto, & renascentium, & in Christo morientium turba non potest non esse plurima. Quot enim infantium millia quotidie de interitu æterno eripiuntur salutari lauacro? Qui empti statim de terra teneri Christi sanguinis fœtus Deo immaculati offeruntur. Etsi

enim

enim frequens est vbique infantulos recentes ab vtero extingui, ob quam causam Aristoteles scribit gentium fuisse consuetudinem, non ante nomen imponere quàm octauus dies veluti iam victurum puerum renuntiaret, quòd primo dierum septenario vix vitæ nomine dignus haberi possit, propter naturæ inconstantiam: tamen, vt quorundam opinio fert, nescio quo cœli, aërisve occulto tactu in tota prope regione duobus circulis Tropicis comprehensa, multò frequentissimum est, recens ortos pueros ante paucos dies interire, vt vix ausim dicere, vtra portio sit maior abeuntium, an permanentium. Quos omnes cum sibi Christus amator paruulorum sacro sui sanguinis fonte purgatos lucrifaciat, quis non vel integrum hoc vniuersi laboris Indici operæpretium ducat? Ipsos grandiores intueamur. Illud firmum est diuinæ legis oraculum, in vltimo agone vitæ, de tota causa pronuntiari: vt quem mors iustificatum inueniat; huic non admodum obsit vitæ superioris iniquitas. Atque de Indorum gente hæc plurimorum sententia est, eorúmque maximè, qui diutius cum iis versantur, vrgente metu mortis, plerosque sacerdotem protinus sibi vocare, Patrem adesse obnixè petere, peccata sua dolenter, & seriò confiteri, magna Fidei, & pœnitentiæ indicia præbere, idque cum liceret illis, vel sine teste res suas agere, & pro arbitratu componere. Quem eorum animum cum à nonnullis audissem, & aliqua ex parte ipse quoque expertus essem, quæsiui tamen diligentius ex aliis, quos experientiores iudicabam, & minus causæ Indorum affectos: & quamvis non pauci essent præcipuè

In lib. de hist. anim.

inter Satrapas, & Curacas ac vetuſtiores Indorum, qui etiam tunc infidelitatis ſuæ ſigna proferrent, tamen pleroſque, vt dixi, ita ſe comparare omnium teſtimonio comprobaui. Quæ vna res magnam profecto ſalutis Indorum ſpem facit: propterea quod certum eſſe videtur internæ fidei & religionis indicium, eo tempore pœnitentiam Eccleſiaſticam exoptare, quo maximè veritatis & ſenſus intimi ratio haberi ſolet, vtpote nulla iam fictionis aut metus cauſa reſtante. Quocirca narrabat Epiſcopus Popaianenſis, cùm ipſe iam olim in Partibus Mexicanis ſimul cum aliis ſui ordinis viris verſaretur (erat enim Auguſtinianæ familiæ) vehementer admirari ſe ſolitum illorum Indorum fidem, qui iam extremo morbo laborantes & morti propinqui, à ſuis ſe portari præciperent, ita vt erant decumbentes lectulis, aut quas Hamacas vocant, longo itinere ſex aut ſeptem interdum etiam pluribus milliariis confectis vſque ad ſacerdotem aut monachum, vt fieret ſibi copia confitendi peccata, adeo vt in ipſa via iacentes horum non pauci patris præſentiam præſtolantes occurrerent, interdum in ipſo itinere extinguerentur. Ac reuera credendum eſt horum non mediocrem turbam pro ſua pietate ac fide, ſalutari pœnitentia remiſſionem conſequi apud benignum Deum, atque ad vitam migrare perpetuam. Primùm quòd quibus minus naturalis talenti donatum eſt, ab iis iuxta ſaluatoris ſententiam, minus requirendum ſit, exiguo quippe conceditur miſericordia. Deinde iſtorum crimina vt plurimum, non eius generis ſunt, vt inexorabilem ſibi reddant Deum, atque in ipſo interitu

Luc. 12.
Sap. 6.

interitu vetera vlciſcentem, cuiuſmodi ſcripturæ prædicant, maximè peccata in Spiritum Sanctum, ex certa malitia perpetrata. Peccant enim plerique vel ignorantia vel carnis infirmitate incitati, quibus ſi ebrietates, & ſcortationum flagitia adimas, vix quicquam reliquum ſit. Poſtremò, neque reſtitutionibus rei alienæ, neque iniuriis, aut inimicitiis impediuntur, neque obſtinatione quadam ſcelera perpetrandi, cum vix auaritiæ, aut violentiæ apud eos ſenſus ſit. Quibus omnibus rebus meritò adducimur, vt de iſtorum extrema ſalute non parum ſperemus, eius præſertim intuentes clementiam, qui pauperis, atque inopis oblationem licet exiguam non contemnit. Mihi verò perſuadeo, vt de iſtorum miſerorum confeſſione, & pœnitentia melius ſentiam, quam de multorum ſæculi huius potentium ac ſapientium in extremo vitæ ſpiritu ingenti apparatu, & pompa, etiam ſi ſacerdotum longo ordine cingantur, & de male partis diuitiis magna legata Eccleſiis relinquant. Solus ille, qui nouit omnes, ſcit vnde plures ſalui fiant. Sæpe quod altum eſt hominibus, abominatio eſt ante Deum. Nemo igitur iudicet alienum ſeruum, neque ſtulta, & ignobilia mundi contemnat. Itaque vbi operariorum non cernimus vſque adeo magnos ſudores pro Chriſto, non poſſumus terræ ſterilitatem accuſare, ſiquidem in tanta deſidia miniſtrorum hos certè fructus videmus, viſuri ſine vlla dubitatione longe cumulatiores, ſi modo dignitati Euangelij reſponderit dignitas miniſtrorum. Neque verò pro paruo ducendum eſt, quòd expulſo Diabolo Chriſtus regnat, ac pro nefariis, & impuris idolorum culti-

Prou. 1. Hier. 7. Eſai. 65.

Luc. 12.

bus Ecclesiastica Sacramenta celebrantur; quòd veneficiorum, flagitiorum, parricidiorum quotidie decrescat furor, néque audeat scelus impune grassari. Fremit Satanas se pulsum, & quantis potest viribus, agit, vt liceat redire ad pristinam domum iuxta Euangelium. Idcircò vacuam Christi ministris optat, & dolens se spoliari antiquissima hæreditate, in omne se latus vertit, cui nomina mille, mille nocendi artes, vt seruis Christi persuadeat vanos, & inutiles suos esse labores, vt torpore ac desperatione superati relinquant dissipatas Christi oues, ab immanissimo lupo protinus trucidandas. Sed stat Dominus pro populo suo, & clamat, Qui non colligit mecum, dispergit, & qui non est mecum, contra me est. Adhuc monet, adhuc hortatur leuare oculos, & videre regiones albas ad messem: vt qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

Matt. 12. *Matt. 12.* *Ioan. 4.*

Capvt XVII.

Patientia, & labore effici, vt copiosi fructus ex hoc agro Dominico colligantur.

Ioan. 4. Illa verò Domini sententia comprobantis in hoc esse verbum verum, quia alius est, qui seminat, & alius est, qui metit, satis nos confirmare, & consolari deberet, si pro diligentia seminandi salutis verbum, non apparet illico fidei, & charita

charitatis fructus assurgere. Fieri enim potest, vt sementis iaciendæ præsens tempus sit, futurum aliquando certè messis colligendæ. Apostoli in Prophetarum labores introisse dicuntur, neque tamen, vel hi, vel illi sibi fructificarunt sed Deo, qui nouit opportuna tempora iuxta sapientis sententiam vnicuique negotio. Hominis autem afflictio multa est propterea quod futura scire non potest. Sed tamen & qui arat, in spe debet arare fructus percipiendi, & huic suæ spei, etiamsi dilata affligat, debet nihilominus patientiam & longanimitatem adhibere. Ecce agricola, ait Iacobus Apostolus, expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum, patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra. Abraham longanimiter ferens adeptus est repromissionem. Ac ferè omnis historia, omnis sermo diuinus eo maximè tendit, vt per patientiam scripturarum spem & consolationem habeant, qui laborant quidem, sed laborum suorum emolumenta non vident. Nihil magnum nihil gloria dignum sine patientia vnquam peractum est. Ipsos Romanos rerum dominos patientia maxime & tolerantia, orbis potitos, non solum profanæ, verum etiam sacræ literæ commendarunt. Neque tam fuit admirabilis potentia in prospera, quàm in aduersa fortuna constantia. Non videmus nos modo nascentis Ecclesiæ difficultates à Christianis orti, inter solos Christianos educati. Certè fides vbi nunc firmiores altioresque radices egit, ibi initia habuit longè difficillima. Non igitur sementis Euangelicæ fruges ex præsentibus tantummodo metiendæ sint. In lege

Eccl. 8.

1. *Cor. 9.*

Prou. 13.

Iac. 5.

Heb. 6.

Rom. 15.

1. *Mach. 8.*

Leuit.19. ſanè ſcriptum legimus : Quando ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum, poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum ſanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma, quæ profe-runt. Fortaſſis in terram nuper ingreſſi ex plantatis lignis nondum poma matura atque eſui apta decerpimus: fortaſſis fides Indorum nondum fructus ſatis fame Prędicatorum dignos edidit: adhuc præputia auferenda ſunt: adhuc multus priſtinæ infidelitatis guſtus eſt. Sed quid agimus? Itane ſemper futurum eſt? Imò vero poſterorum ſaltem generatione quis dubitat fructus diuino conſpectu dignos, omni vetuſtatis ſapore abolito, exorituros? Erunt nati parentibus feliciores, quod experientia ſatis docet, erunt fidei magis idonei paterna ſua ſuperſtitione minus imbuti, religioni diligentius innutriti. Neque video cur quiſquam contra nobis ominetur infauſta. Natio nulla eſt hominum obſequentior, nulla ſubiectior. Ingenio nequaquam duro & obtuſo, imitandi quicquid viderint, mirè cupidi. In quibus potentiam & regendi authoritatem conſpiciunt, nimium venerabundi, dicto citius obſecundantes. His moribus Indos eſſe præditos, quicunque vel exiliter expertus eſt, non ignorat. Si ergo magiſtros nacti ſint ſtrenuos, Chriſti charitate feruentes, qui bono exemplo, ac ſana doctrina greges ſibi commiſſos ſollicitè paſcant, quid non ſperandum eſt, diuina in primis, quæ non deeſt ſuis, gratia aſpirante? Sed quoniam omnia hic aſpera, omnia aduer-

ſa

ſa narrantur, vel certè exiſtimantur à multis, oſtendam labore & patientia cuncta ſuperari, & de deſperatis atque ærumnoſis initiis in lætiſſimos exitus ſolere conuerti. Oſtendam verò non tam rationibus, quam exemplo Patrum, quod efficacius perſuadet. Ac placet paulò fuſius referre, quæ de ſancto Malachia Epiſcopo coætaneo ſuo B. Bernardus ſcribat, cum primum creatus eſt Paſtor Connereth, quæ ciuitas eſt in Hybernia. Cùm cœpiſſet, inquit, pro officio ſuo agere, tunc intellexit homo Dei, non ad homines ſe, ſed ad beſtias deſtinatum. Nuſquam tales expertus erat in quantacúmque barbarie, nuſquam repererat ſic protervos ad mores, ſic ferales ad ritus, ſic ad Fidem impios, ad leges barbaros, ceruicoſos ad diſciplinam, ſpurcos ad vitam. Chriſtiani nomine, re Pagani non decimas dare, non primitias, non legitima inire coniugia, non facere confeſſiones, pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret, penitus inueniri. Miniſtri altaris pauci admodum erant, ſed quid opus plurium, vbi ipſa paucitas inter laïcos propemodum otioſa vacaret? Non erat quod de ſuis fructificarent officiis in populo nequam. Neque enim in Eccleſiis, aut prædicantis vox, aut cantantis audiebatur. Hoc ſtatu his moribus nemo opinor cauſæ Indicæ tam iniquus ſit, qui non fœliciorem, vel potius minus infœlicem prouinciam iſtam noſtram agnoſcat. Sed pergamus audire, quod optimi Chriſti miniſtri in tam perdito populo officium fuerit. Quid faceret, inquit, athleta Domini? Aut cedendum turpiter, aut periculosè certandum. Sed qui ſe paſtorem, non mercenarium agnoſcebat, elegit ſtare quam fugere, paratus

In vita Malach. cap. 6.

ratus & animam dare pro ouibus, si oporteret. Et quanquam omnes lupi, oues nullæ, stetit intrepidus in medio luporum, omnimodis argumentosus, quomodo faceret oues de lupis, Monere communiter, secretò arguere, flere per singulos, nunc asperè, nunc leniter conuenire, provt cuique expedire videbat. In quibus minus hæc profecissent, cor contritum, & humiliatum offerebat pro eis. Quoties noctes totas peruigiles duxit, extendens manus in oratione? Et cùm venire ad Ecclesiam nollent, per vicos, & plateas occurrebat inuitis, & circumiens ciuitatem quærebat anhelus, quem Christo acquireret. Sed horum conatuum exitum forsitan quis expectet? Vbi ergo Bernardus iniurias, & difficultates pro Christo multas à B. Malachia toleratas narrauit, adiungit, Perse-
Matth.7. uerauit pulsans, & secundum promissionem tan-
Luc.11. dem aliquando pulsanti apertum est. Cessit duritia, quieuit barbaries, & domus exasperans paulatim leniri cœpit, paulatim correctionem admittere, recipere disciplinam. Fiunt de medio barbaricæ leges, Romanæ introducuntur, recipiuntur vbique Ecclesiasticæ consuetudines, contrariæ rejiciuntur, reædificantur Basilicæ, ordinatur Clerus in illis, Sacramentorum ritè solemnia celebrantur. Confessiones fiunt, ad Ecclesiam conueniunt plebes, concubinatus honestat celebritas nuptiarum. Postremò sic mutata in melius omnia, vt hodie illi genti conueniat, quod Dominus per
Ose.2. Prophetam dicit, Qui ante non populus meus, nunc populus meus. Hactenus Bernardus de S. Malachia, quæ tam fusè recitata sunt, vt in casu simili imò longè deteriore industriam atque operam boni

boni militis Christi discamus, & fidei ac perseuerantiæ certissimos atque vberrimos fructus contemplemur, ne nostra dissimulata inertia inculti ac syluosi soli sterilis natura culpetur. Alterum quoque exemplum eodem pertinens, quamvis alia ratione ex historia Bedæ probata afferamus. Is l. 2. Anglicarum rerum refert Mellitum olim à magno Gregorio cum Augustino missum, propter sæuientis regis iniurias & plebis exiguum numerum pulsum propria sede Cantuam venisse, vt cum Laurētio & Iusto Coëpiscopis suis tractaret, quid facto opus esset. Decretúmque communi consilio satius esse, vt omnes in patriam redeuntes libera ibi mente Domino deseruirent, quam inter rebelles fidei barbaros sine fructu residerent. Itaque Mellitus & Iustus in partes Galliæ recesśêre. Cum verò Laurentius eos iam secuturus, ac Britanniam relicturus esset, iussit ipsa sibi nocte in Ecclesia B. Apostolorum Petri & Pauli stratum parari: in quo cum post multas preces, & lachrymas ad Deum pro statu Ecclesiæ fusas, obdormisset, apparuit ei beatissimus Apostolorum Princeps, & multo illum tempore secretæ noctis flagellis arctioribus cædens, sciscitabatur Apostolica districtione, quare gregem, quem sibi ipse crediderat, relinqueret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro paruulis Christi, quos mihi in indicium suæ dilectionis commendauerat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipsam postremò mortem & mortem crucis ab infidelibus etiam inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertuli? His B. Petri flagellis simul, & exhortationibus animatus, atque eruditus Laurentius,

Lib. 2. c. 5. & 6.

manere

manere decernit, ſocios ex Gallia reuocat, Regem ſibi hactenus infeſtum adit, oſtenſis vulneribus flectit, Deo lucratur, gentis totius ſalutem ad finem vſque multa cum alacritate procurat, & perſeuerantiæ tandem meritis impetrat. Sola nimirum eſt, quæ coronatur perſeuerantia. Quibus profecto documentis ſatis Chriſti milites admonentur certare vſque ad mortem, & in rebus aduerſis diuino auxilio freti, conſtanter ſperare victoriam. Noſtrum eſt pugnare pro viribus, Dei
1.Cor.3. autem, qui bella conterit, vincere. Dei agricultura eſt, Dei ædificatio eſt: & néque qui plantat eſt aliquid, néque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, vnuſquiſque verò ſecundum laborem ſuum, mercedem accipiet.

Capvt XVIII.

Quòd non ſolum futuri fructus ſpes ſit; ſed præſentis etiam ſatis magni certa documenta teneantur.

Atque hæc ferè ita à me diſputata ſunt, tanquam de Indorum gente ad Euangelij veritatem perducenda, tenuiter, & anguſtè ipſe quoque ſentirem, neque præclari alicuius fructus ex his laboribus colligendi ſpem vllam certam tenerem. Quod quanquam his gentibus, quibus valde me fauere profiteor, non ſolum parum honeſtum; verum etiam, vt quidam noſtri rectè admonent,

nent, prorſus iniquum,& iniurioſum eſt, attamen libenter facio, quod malim in cauſa Indorum aſſerenda modeſtus defenſor, quam nimius laudator exiſtimari. Vt enim omnes nationes hæ, quæ magno Oceano ambiuntur, ita eſſent barbaræ, abſurdæ, inhumanæ, ingratæ, leues, obtuſæ, Euangelio denique, & omni ſpirituali negotio ineptæ, quemadmodum pleríque mercenariorum calumniantur, tamen ipſa illorum teſtificatione effectum eſt certè hactenus, vt tot gentium ſalutem nullo modo deſperare debeamus, néque verò ſalua rerum fide poſſimus. Itaque quamvis verum eſſet, quod ſumunt ſalutis Indicæ oppugnatores, tamen quod maximè volunt, minimè efficiunt. Ego verò ſi planè quod ſentio dicturus ſum, immeritò prorſus in cauſa Euangelij harum gentium ingenium naturámque accuſari nullo modo dubito, atque equidem certus ſum, ſi Euangelij introitus in has regiones is extitiſſet, quem Euangelij conditor maximè docuit, non alios illius progreſſus futuros fuiſſe, quam quos in prima, & Apoſtolica Eccleſia legimus. Nam ſi poſt talem noſtrorum hominum corruptionem, Chriſtum tamen colunt, & ſi quando magiſtrum præfectúmve paulò modeſtiorem nacti ſunt, mirifice, & auſcultant, & colunt, & ſeipſos quavis cera molliores præbent, & quicquid præclari, atque honeſti vident, imitari contendunt, quid Deus bone, futurum fuiſſe arbitramur, ſi ex ipſis prædicationis exordiis ſpecioſos Euangelizantium pacem pedes conſpexiſſent, ſi ſe ſolos Chriſto, non ſua quæri, & verbis, & rebus ipſis didiciſſent? Noſtræ

ſtræ certè minimæ ſocietatis Patres qui in his Peruenſibus regionibus annos iam octo verſantur,& harum gentium mores experti ſunt, tum miſſiones diuturnas multaſque obeundo, tum eorum Parochias propriè ſuſcipiendo, tum verò ſiue Parochi munere continenter cum his agendo, omnibus prorſus modis ſe ſe fructus opinione maiores inueniſſe tam ſeriò teſtificantur, vt Deum inuocent in animam ſuam, ſi non ita res ſe ſe habeat. Quidam etiam in primis inter noſtros graues, & maturi viri ſe nuſquam, neque faciliores, neque meliores Euangelij ſegetes vidiſſe, ſcriptis literis confirmarunt, qui tamen, cum ex Hiſpania aduentarent, vulgari, ideſt, contraria opinione tenebantur, quam facto abundè ſatis periculo penitus exuerunt. Nam & ingenioſos eſſe hos Indos, & dociles,& manſuetos,& bonorum ſacerdotum amatores, & obedientes, & faſtus,opumque contemptores, & quod multi minus credunt, ſi ſemel ſerio, atque ex animo, religionem virtutemque ſuſceperint, in ſententia conſtantes. Quod ego vt ſentiam, non difficile adducor, cum videamus Ingarum fidei deditos, aut Guacarum ſuperſtitione aſtrictos, pro occultanda ſibi commiſſa idolorum vanitate, aut gaza recondita, libentiſſimè paſſim occumbere, citiuſque fortunas vitamque ipſam ſuam, quam paternæ ſuperſtitionis arcana prodere. Quis enim neſcit Indos flagris ſæpe conciſos, ſæpe flammis exuſtos, neque verbum tamen in his cruciatibus contra ſuam ſententiam protuliſſe? Cur ergo Diabolum Chriſto fortiorem in ſe tuendo putemus? Aut ad falſa,& pernicioſa, quàm ad vera, & ſalutaria conſeruanda conſtantiores

futuras

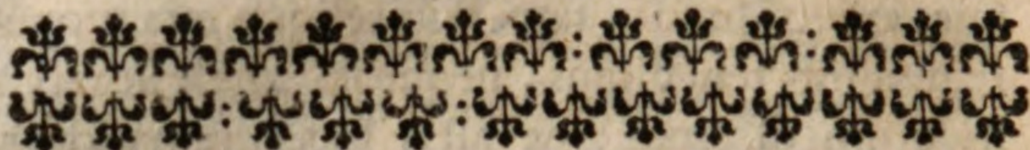
futuras esse gentes à Deo, & conditas, & redemptas? Da mihi certe apud Indos Apostolicos viros, reddam ipse vicissim ex Indis Apostolicos fructus. Ad nostros, quod nescio quam vitæ honestioris speciem, & cupiditatis abiectionem fortè conspexerint, ita Indi accurrunt, vt passim confessionis faciendæ causa remotissimi etiam veniant, triginta, aut octoginta leucas emensi: conciones sacras ita frequentasse vidimus, vt insatiabili Dei verbi fame ferri viderentur, vnam ex alia vsque ad quatuor, & quinque eodem die adeuntes, ídque omnibus diebus Dominicis, & festis: pœnitentiæ sacramentum perpetua quadam frequentia ita, & peti, & reddi, qui cerneret, iubilæum, aut magnæ hebdomadæ tempus omnino crederet, Dari sibi graues pœnitentias postulant, & si minus pro votis graues imponuntur, ipsi arripiunt, lachrymis & acerbo dolore se conficientes. Inuitant alij alios ad pœnitentiam tanto ardore, vt nostri non posse omnibus satisfacere, & illorum precibus importunis se opprimi conquerantur. In melioris vitæ proposito ita constantes, vt nonnullas fœminas, qui sexus fragilior est, constet, neque precibus, neque minis, neque verò stricto cominus mucrone, & iugulo opposito peruinci potuisse, vt veteribus amatoribus obsequerentur, sua omnia libenter dant: Christi corpus auidissimè esuriunt, & quibus conceditur, mundissimè accipiunt, & religiose conseruant, neque vltra se semel communicatos locum crimini dare posse testantur. Quod secus cum esset aliquando factum, tanta indignatione aduersus se ipsum Indum commotum scimus, vt à se strangu-

lando

lando tanquam impio, & ſacrilego Domini corporis proditore vix manus temperare potuerit. Quoſdam ea deuotione diuinitus impleri conſtat, vt de rebus diuinis ſapienter prorſus, & excelſe ſentiant, & nonnunquam dono cœleſti futura præuideant. Immodica hæc, & per exaggerationem dicta pleríque exiſtimabunt, aut etiam velut ficta ridebunt. Verum ego certa, & explorata loquor. Ac quicquid ij, qui videntur ſibi ſoli eſſe Chriſtiani, contrà diſceptent, in nationes quoque gratia Dei diffuſa eſt, & nihil Deus diſcernit inter iſtos, & nos, fide purificans corda eorum. Et quidam ſane rebus ipſis iam victi fatentur ſe nihil vnquam tale, aut vidiſſe, aut de Indorum gente ſperaſſe, atque ita & admirantur, & Deo optimo Patri orphanorum gratias agunt: nonnulli etiam noſtros ſequi, & ſe ſocios adiungere in hac Euangelij fœlicitate contendunt: plurimi contra oppugnare pergunt, quos oportebat de fratrum ſalute lætari, & coadiutoribus ſuis beneuolè gratulari. Quod verò à noſtris hactenus effectum eſt, tantum eſt quantum operarius quivis Euangelij non infidelis, & imperitus efficere poſſit. Et ij ipſi ex noſtris hanc operam nauantes ſaluti Indorum pauci admodum numero ſunt, præ innumerabili Indorum multitudine. Quibus ex rebus facile profecto intelligi poteſt, quam ſint futuri præclari, atque vberes fructus, ſi plurimi huic agro excolendo operarij iis viribus, & induſtria, qua decet, à Domino meſſis mittantur. Quamvis autem, multas Indorum nationes Euangelio ita eſſe aptas exiſtimemus, vt nunc ſcribimus, ac Peruenſes profecto

tales

tales experti ſimus, tamen in reliquo etiam opere modum tenebimus, neque ita ample de rebus Indorum dicemus, ne alias Indorum nationes, quas minus eſſe idoneas non ignoramus, præteriſſe videamur. Nam etſi noſtros Indos, quos nouimus, præcipuè ſpectamus, cuperemus tamen ſi fieri poſſet, omnium ſaluti prodeſſe, quod ſcribitur. Nam ex iis quoque, quos in extrema claſſe poſuimus, barbaris, ſcimus Euangelij gratiam copioſos, & illuſtres manipulos ferre. Braſilienſes profectò conſtat, nulli barbarorum nationi ingenij feritate, & morum abſurditate cedere, quos tamen Societatis Ieſu maximè opera, ita eſſe domitos, & humanis diuiniſque legibus aſſuefactos, noſtrorum literis accipimus, vt & homines, & Chriſtiani boni ſimul eſſe didicerint. Habet etiam nunc Fides gentium primitias ſuas. Habet Euangelium inter nationes fructus omni opinione maiores. Illud ſolummodo orandum eſt, vt Chriſtus Dominus dignos nos reddat noui teſtamenti miniſtros. Nam ad hæc quis tam idoneus? Atque hactenus prædicationem Euangelij apud barbaros, & ſi magna ex parte difficilem, tamen, & neceſſariam, & fructu plenam oſtendimus. Iam quibus modis aggredienda ſit, ſequenti diſputatione explicandum eſt.

DE PROCVRANDA INDORVM SALVTE.

LIBER SECVNDVS.

Quibus modis Prædicatio Euangelij apud barbaros aggredienda sit.

CAPVT PRIMVM.

Difficile esse rationem tradere prædicandi barbaris Euangelium.

VÆ duæ res maximè inter se dissidere videntur, annuntiatio Euangelicæ Pacis, & intentatio bellici gladij, eas nescio quomodo nostra hæc tempora non solum coniunxerunt; verum vt necessariò cohærentes certa lege sanxerunt. Et reuera complurium barbarorum hunc nouum orbem incolentium ingenium eiusmodi est, vt nisi more ferarum, aliqua ratione cogantur, vix vlla spes sit, aut prorsus nulla, fore aliquando, vt humanitatem libertatémque filiorum
Ephes. 2. Dei induant. Porrò altera ex parte Fides ipsa veluti

luti reclamat ſe Dei eſſe donum, non opus hominum, & ſuapte natura ita liberam, vt qui coactam velit, nullam potius efficiat. Itaque hæc ſibi adeò repugnantia conciliare, & certam aliquam inire rationem, vt intelligentiæ vera luce conſiſtant, & ſtudioſa charitatis induſtria cohæreant, maius omnino opus eſt, quàm vt noſtra diligentia, aut ingenio perfici poſſit. Sed, qui ſimul nuptias præclaras in Euangelio ac verè regias apparauit, ſimul conuiuas non niſi laceros & pannoſos ac barbaros prorſus offendit, docebit pro ſua diuina ſapientia ſeruos ſuos, qua ratione neque ad epulas admittant indignos, neque quantumvis tamen illiberales & ſordidos tanta Domini liberalitate fruſtrentur, etiamſi honeſta quædam vis, ac voluntaria, vt ita dicam, compulſio afferenda ſit. Huius tam difficilis negotij in conuerſione Barbarorum dux & magiſtra charitas eſt, quæ omnia ſuſtinet, omnia ſperat, quæ non agit perperam, neque cogitat malum, & vt ſemel omnia dicam, non quærit quæ ſua ſunt. Charitatis verò venenum ſingulare cupiditas eſt, peſſima fidei propagandæ ac nutriendæ nouerca, patrona mendacij, temeritatis magiſtra, comes violentiæ: quæ mammonæ ſeruos ſpecie pietatis interdum induit, ſed virtutem eius funditus abnegat atque euertit. Funditus igitur extirpanda eſt, ſi in ouile Chriſti per oſtium cupimus introire quam plurimos, nam qui contra fecerint, Religionis Chriſtianæ ampliandæ prætextu Chriſti nomini infeſtiſſimos ſe hoſtes præbebunt, eruntque de eorum numero, de quibus perſpicuè Propheta prædixit. Et eos qui tranſibant ſimpliciter, conuertiſtis in bellum, cau-

Luc. 14.

1. Cor. 13

Mich. 2.

ſam paulo ſuperius attulerat, Quoniam contra Deum eſt manus eorum. Et concupierunt agros, & violenter tulerunt & rapuerunt domos, & calumniabantur virum & domum eius, virum & hæreditatem eius. Hos alius quoque Propheta mihi compellare videtur: cum ita vehementer inuehitur: Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ, vt ſit in excelſo nidus eius, & liberari ſe putat de manu mali. Cogitaſti confuſionem domui tuæ, concidiſti populos multos, & peccauit anima tua. Quia lapis de pariete clamabit, & lignum, quod inter iuncturas ædificiorum eſt, reſpondebit, & reliqua; quæ ſequuntur,, vaticinium ſanè in multis iſtorum melius oculi cernunt, quam legunt in Prophetæ codice. Auaritia quidem manifeſta eſt omnibus, & auaritiæ cauſa nidus excelſus ambitionis: vnde magnus error conſequitur hominum, ſibi vt putant conſulentium, cum potius, & ſibi, & ſuis ruinam parent. Mirabile dictu eſt, quam cito multorum opes effugerint, atque euanuerint, vt ad nepotes ex tanta re vix aliquid peruenerit, occulto Dei conſilio, ſed manifeſto adeò effectu, vt eas omnes copias præſtigias putare homines poſſint. Viderint ergo hi, an ad ipſos pertineat, quod Propheta loquitur, concidiſſe populos multos ac domui ſuæ confuſionem potius cogitaſſe, quam ſplendorem & gloriam. Sed de his alio loco dicendum eſt. Illud modò teneamus, quod eſt omnium maximum, & præcipuum fundamentum, In hac diſputatione de ratione prædicandi Barbaris Euangelium, Cupiditatem nullo modo eſſe audiendam, cuius ſuffragio periclitetur Fides neceſſe eſt:

Habac. 2.

Charita

Charitatem verò prudentem pro Magiſtra ſemper habendam, quæ cum fideliter ſalutem proximorum quærit, inter difficiles cauſas viam inuenit, & omnibus rationibus agit; vt conſequatur quod cupit, & quamvis impedimenta interdum multa patiatur, fœlices tamen Deo bene iuuante exitus ſortiri ſolet.

CAPVT II.

Propter Infidelitatem etiam pertinacem non licere barbaros debellare.

EXiſtit verò hoc loco quæſtio à multis quidem copioſe grauitérque tractata, ſed neceſſariò nobis quoque repetenda, An charitatis Chriſtianę ſit barbaros bello domare, vt debellati Fidei prædicationem recipiant. Illud autem primum ſit in cauſa barbarorum, Non eſſe facienda mala, vt veniant bona, quod ſentire blaſphemiæ genus interpretatur Apoſtolus. Bella ergo ſi iniqua ſunt, ſuſcipienda non ſunt, etiam ſi certam ſalutem, vel dimidio orbis allatura videantur. Quamobrem ſi nullam aliam patere viam prædicationi inter Indos conſtaret, quam belli expeditione non iuſta, clauſam potiùs illis Euangelij ianuam oporteret exiſtimare, quam vt lege Dei perfracta ad eiuſdem legis obſeruandæ prædicationem irrumperetur. Si enim ea propoſita quæſtione, vbi quiſquam baptizandus in poteſtate ſit impiorum, atque infidelium conſtitutus, ad quem peruenire non poſſit vt lauacro regenerationis abluatur, ni- *Rom. 3.*

August. lib. contra Mendacium, c. 20. si deceptis mentiendo custodibus, Augustinus Theologiæ decus ita respondendum existimat, vt clausum omnino reputandum sit, vbi ad subueniendum animæ æternæ saluti solum per mendacium aditus patet, quis non videat, quanto facilius responderet, si ostium fidei ferro iniusto aperiendum sit, clausum potius existimare oportere? Sed quoniam documentum hoc omni dubitatione vacat, quæ sunt consequentia videamus. Quæritur, An iusti belli causa in barbaros sit infidelitas ipsa, quod Euangelium repudient? Sed breuiter & absolutè, iusta causa non est infidelitas, *Ioan. 3.* quæ solum Deum habet iudicem, & vltorem. Qui incredulus est, inquit, ira Dei manet super eum. *Ioan. 5.* Et, Qui non credit iam iudicatus est. Et, Qui non *Mar. 16.* crediderit condemnabitur. Hoc ad illos sanè. Ad *Mat. 10.* nos verò quid? Si non receperint vos, exeuntes excutite puluerem pedum vestrorum in illos. Non dixit, stringite gladios vestros in illos, iacula euibrate. Quomodo verò iacula aut gladium intentare præciperet, qui etiam virgam & baculum de manu abstulerat? Qui non solum inermes ad prædicandum mittit, verum etiam seminudos, discalciatos sine pera, sine argento. Neque enim *Rom. 10.* ait, Ecce ego mitto vos lupos inter oues, sed oues *Esai. 52.* potius inter lupos. Quam speciosi pedes Euange- *Nahu. 1.* lizantium pacem, annuntiantium bona. At, quam terribiles pedes minantium gladium, effundentium sanguinem. Et si armandi sunt milites Christi, qui bella Domini exercituum præliantur, sed longe aliis armis, quæ Paulus magnus dux osten- *Ephes. 6.* dit, State succincti lumbos mentis vestræ in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calciati pedes

in præparationem Euangelij pacis,& reliqua,quæ enumerat. Dicet aliquis, Quid ſi verba non proſunt,& proſunt verbera? Si pacem oblatam faſtidiunt, bellum intentatum timent? An non ſatius erit vel per vim ſaluos facere, quam per nimiam indulgentiam perire permittere? Rectè iſta quidem, ſi in ſubditos proferantur. Infideles vero quod nobis ius ſubiecerit, quære: & inuenies Paulum, qui de data ſibi à Chriſto poteſtate gloriatur, ſe inde colligentem, Quid mihi de iis, qui foris ſunt,iudicare?Nonne eos, qui foris ſunt, Dominus iudicabit? Legamus ſanctorum Patrum commentarios, certam ſententiam Apoſtoli conſentienter docentium, Eccleſiæ ius & fas non eſſe in infideles, ſed in eos tantum, qui per ianuam baptiſmi ingreſſi ſunt in ouile Chriſti. Quamobrem Auguſtinus in quodam ſermone alloquens quoſdam Chriſtianos, qui ethnicorum ſe ſacrificiis contaminauerant: De iis, inquit, qui foris ſunt, nos non iudicamus, illis blandiendum eſt, vt credant, in vobis putredo hæc reſecanda eſt. Et mox,Non tollo, inquit, idola illorum,quia nõ habeo in illos poteſtatem, habebo autem cum fuerint facti Chriſtiani. Diuinè quoque Bernardus Eugenium admonet libro de conſideratione ſecundo, Vicario Chriſti non dominatum in orbem, ſed Apoſtolatum conuenire.Nam Principes gentium dominantur eorum: at non ita erit inter vos. Neque ante paratum ſe Paulus dicit vlciſci inobedientiam ſuorum, quàm illorum prior fuerit completa obedientia, id eſt, vt alibi Auguſtinus interpretatur, non ante in quenquam agere lege fas eſt Eccleſiaſtico viro,quàm per Fidei obe-

2.Cor.10. & 13.
1.Cor.5.
Aug. 10. to.ſer.6.
Ber.2.lib. de conſid.
2.Cor.10.
Auguſt. epiſt. 50. ad Bonifacium.

 dientiam

dientiam se ipse Ecclesiæ sponte submittat. Siue ergo infideles sint, & Christum ignorent, siue annuntiatum etiam rejiciant, nobis in illos belli decernendi ius nullum est, nulla honesta causa. Quam sententiam satis authoritate sua confirma-
Th. 2. 2. q. 12. a. 2. uit D. Thomas, cum perspicuè docuit, ad Ecclesiam non pertinere infidelitatem in illis punire, qui nunquam Fidem receperunt. Et quoniam magna copia est eorum, qui ista accuratè exposuerunt, illud solum admonendum arbitror, veniam iis, dare oportere, si qui sint, qui zelo fortassis potius, quam scientia ducti, dum summi Pontificis nunquam satis commendatam authoritatem amplificare pergunt, etiam extra septa Ecclesiæ gladium illius, & leges proferri volunt, quod tam est absurdum, vt à nemine melius confutetur, quàm ab ipsis summis Pontificibus, & Ecclesiæ Catholicæ perpetuo sensu, atque vsu, quæ nunquam in Paganos, aut Iudæos, quod Christi Fidem respuerint, animaduertit, neque religionis diuersitatem
Concil. Trid. sess. 14. c. 2. causam belli iustam interpretata est. Quando namque vel minimum iurisdictionis actum Ecclesia exercuit in infideles per mille quingentos annos? Quando legem tulit? Quando denique sibi subiici nolentes coëgit, vel etiam attentauit? Nisi fortè temporalem dominatum gentium iure obtinentes, etiam temporales leges sibi subiectos infideles, Christiani Principes tulerint. Quod quia sine controuersia omnes sentiunt, qui modo aliquid sentiunt, non est, quòd morosa disputatione reuocetur in dubium.

CAPVT

CAPVT III.

Quod quibuſdam viſum ſit, propter crimina naturæ contraria, licere noſtris barbaros debellare.

QVoniam verò infidelitatis etiam pertinacis, & poſitiuæ, vt loquuntur Theologi, crimen ſibi, viuorum, & mortuorum Iudici, puniendum, Chriſtus reſeruari voluit, néque vlla Eccleſiaſtica lege in rebelles animaduerti fas eſt, illud diligentius diſcutiendum eſt, quod poteſt ſerio in quæſtionem vocari, An ſepoſita cauſa Fidei ob id poſſint Barbari debellari, quòd crimina multa eadémque atrocia perpetrant contra ius naturæ. Itaque vtrum poſſint necne cogi, vt ab idololatria abſtineant, à nefariis ſacris, & collocutionibus, quas cum ipſo Diabolo per quàm frequentes habent, à concubitu maſculorum, ab inceſtuoſa pollutione ſororum ac matrum, & reliquis id genus flagitiis? Nam facinora longum eſſet commemorare, quomodo alij alios in dicta cauſa enecent, compotationes ac temulentias ſuas cruore miſceant, humanis multi carnibus pro ſummis deliciis veſcantur, alij pueros innoxios ſimulacris mactent, alij ſuorum inferias aliorum ſanguine peragant, plerique potentiam ad nihil aliud, quam ad nocendum, & ſæuiendum, ſibi datam arbitrentur, perinde, atque immanes

feræ,

feræ, quæ naturaliter gradu inferiores ac viribus imbecilles pecudes, prædæ ſuæ vendicant: vt idem ſit apud iſtos dominari, & prædari: nihil aliud ſubditum eſſe, quam potentioris libidini obnoxium eſſe. Quanta ſit,& quam latè patens hæc feritas barbarorum in hoc vaſtiſſimo orbe, qui ritus portentoſi, quæ legum ac dominorum tyrannis, referre exacte, iuſti voluminis opus eſſet. Hiſtoriæ Indicæ quanquam multa narrant; exigua tamen eſt portio præ illis, quæ res ipſa habet. Verum quod ad rem pertinet, certum eſt mores Indorum plurimorum eſſe ferinos,vt quod fabulæ canunt de quibuſdam facie quidem homines eſſe, corpore vero aut piſces, aut ſues, aut lupos, id verum eſſe noſtri barbari ſuis moribus probent. Fremit ergo noſtrorum hominum turba ac tumultuatur, cum iſta audiunt, aut etiam intuentur: horum ſe ſcelerum vltores æquiſſimos, milites putant: quicquid contra nefarios naturæ violatores ferro, cæde, incendiis ſæuierint, gloriæ ducunt, ac tum demum excurſiones ſuas in barbaros laude ac præmio, & apud Deum, & apud homines digniſſimas iactant. Neque vero huic vulgari opinioni patroni defuêre. Nam vt omittam eorum ſententiam, qui penes Eccleſiam & Eccleſiæ caput Rom. Pont. ius eſſe ad hæc Ethnicorum crimina plectenda ſtatuerunt, qui non tam noſtra quam Apoſtolica voce iam du-
1. Cor. 5. dum exploſi ſunt, cum de inceſtuoſo flagitio Corinthij illius (quod contra naturæ leges pugnare quis neſciat?) ſuos, id eſt, Chriſtianos acriter obiurgans, eorum, qui foris ſunt nempe Paganorum ſimilia crimina ad ſe nihil pertinere teſtatus

eſt.

eſt. Illi porro probabilius aliquid afferre ſibi videntur, qui huiuſmodi ius ad vindicanda naturæ contraria ſcelera, non Eccleſiaſticum, ſed naturale eſſe volunt penes optimum quemque Principem, qui poſſit ac debeat in Remp. perditis legibus ac moribus inſtitutam, ſi verbo audiens non fuerit, ferro decernere, & belli iure ſubiectis iuſtas leges imponere. Quod ſi ab iis quæras, cum multi Principes, ſapientes, & probi, vel ſint, vel ſibi eſſe videantur, cui potiſſimum hoc opus delegandum ſit, reſpondent, in hac re vt in cæteris natura communibus, primo occupanti locum cedere. Ipſo ergo iure naturæ barbaros iſtos poſſe ab Hiſpanis debellari, quibus per Rom. Pont. prouincia hæc demandata ſit, quique victricia ſigna primi vltra Herculis columnas extulerint, & ad immenſa terrarum ſpatia omni antiquitati hactenus ignota prouexerint. Neque mirum eſſe ſi fortunis ſuis exciderint Indi, cum potuerint propter ſua mala merita etiam vita ſpoliari iuſtiſſimè. Et quoniam quibuſdam dicere aliquid videntur, & magnopere cum populari ſententia iſtorum conſentit oratio, quæ pro cauſa argumenta afferant, recitemus neceſſe eſt. Ariſtotelis, inquiunt, ſententia eſt, qui in libris Politicis ita ſcripſit: Quod poteſt mente proſpicere, natura imperat, & dominatur: quod autem poteſt corpore hoc facere, paret natura, & ſeruit. Et mox, Barbari quod natura dominetur, non habent: quamobrem aiunt Poëtæ, Græcos barbaris dominari oportere, quod idem natura ſit barbarus, & ſeruus. Cum ergo barbari iſti noſtri ſupra modum barbari ac ferini reperti ſint, neque mentem

Primum. Ariſt. 1. Pol. c. 1.

tem habeant ad ſe, & ſua regenda idoneam, natura ipſa comparatum eſt, vt illis ſubſint ac pareant, qui dominari rectè poſſunt, atque eos ſecundum naturæ leges conuenienter regere. Quod ſi repugnent, debellari poſſe iuſtè idem author affirmat. Bellica, inquit, vi vti oportet contra beſtias, & contra eos homines, qui ad parendum nati ſunt, nec volunt parêre: quia natura id bellum iuſtum exiſtat. Alibi quoque Philoſophus ſuam hanc ſententiam de iuſto bello in barbaros amplius explicat ita ſcribens: Néque exercitatio rerum bellicarum ob id eſt meditanda, vt in ſeruitutem adigant immerentes. Sed primum ne ipſi aliis ſeruire compellantur. Deinde vt imperium quærant gratia vtilitatis ſubiectorum, non ante omnia dominationem. Tertiò vt eis dominentur, qui ſeruire ſunt digni. Hæc ille. Atque huc pertinere videtur aliqua ex parte Romanorũ hiſtoria, qui quòd æqui, & boni obſeruantes forent, omnium potiti exiſtimantur, diuino ita decernente conſilio, quorum imperium à ſanctis Patribus laudatum legimus, & quod eſt amplius in ipſis diuinis libris. At infinitis partibus præſtant Chriſtiani barbaris, quam olim Romani cæteris. Secundum ſit, Filij Iſraël ob idololatriam atque ſcelera debellarunt Amorrhæos, & reliquas gentes, quarum ſcriptura meminit, vt libri Ioſuë, & Sapientiæ copioſè docent. Cur ergo non liceat Chriſtianis veri Dei cultoribus iniurias illius vlciſci, & ad verum vnius Creatoris cultum idololatras reuocare? Quam rationem Cypriani confirmat authoritas, ſi ante aduentum Chriſti, inquit ille, circa Deum colendum, & idola ſpernenda,

1. Pol. c. 5.

Lib 7. Pol. c. 14.

Aug. 5. de Ciu. c. 12. S. Tho. de Reg. Pri. c. 4. 5. 6. 1. Mac. 8. Secũdum.

Cypr. lib. de Exhor. ad Mart. c. 5. 2 5. q.

nenda, hæc præcepta ſeruata ſunt, quanto magis poſt aduentum Chriſti & cætera? Præterea, ſi in lege naturæ viuerent homines, quando nulla erant regna diuiſa, nondum Reſpub. collocata, liceret ſapienti, & probo viro improbum à malefactis compeſcere, vel verbo, vel vi, liceret de pertinace pœnas ſumere; niſi velimus naturam adeò ſui oblitam, vt nullum conſtituerit naturaliter ſuarum legum iudicium, nulli potentiam ad dominandum detulerit. Igitur ad eundem modum Reipub. bene inſtitutæ barbaros, & illeges fas erit ad rationis iura compellere. Alioqui immaniſſima ſcelera naturaliter, & multa, & inemendata, imò ne emendabilia quidem permaneant neceſſe eſt, quo nihil videtur abſurdius. Adde quòd ſi pueri, vel homines ſtupidi & ſemiamentes Rempub. aliquam gubernarent, ídque cum inſigni detrimento ſubditorum, liceret profectò vicinis Principibus lege charitatis, & iure naturæ, ſi non poſſent aliter perditam illorum adminiſtrationem emendare, armis & vi, magiſtratus, & populum cogere, vt aut ſibi Principem crearent idoneum, aut ſi ne id quidem effici poſſit, Reipub. ipſius adminiſtrationem ſuſcipere per ſeipſos, multum licet reclamantibus illis. Atqui natio Indorum minus habet, vel æquitatis, vel prudentiæ, & iudicij, quam pueri, & ſemiinſani. Quid ergo culpatur ſi vel ab inuitis pro ipſorum ſalute, & pace eripitur Principatus? Poſtremo innocentem ab iniuria, & cæde defendere quivis poteſt, atque ſi opus ſit, aggreſſorem mulctare fortunis, & vita ipſa. Manifeſtum vero eſt inter iſtos innumerabiles innocentium cædes perpetrari,

1. c. Si audieris.

Tertium.

Quartũ.

Quintũ.

trari, cum & obuios quosque capiunt, & trucidant, & in suos quóque immaniter sæuiunt, pueros, fœminas, & miserabile genus neci dantes, adeo vt cruore humano macelli cuiusdam instar permulta loca redundare comperta sint, quorum testis locuples esse potest Mexicana Prouincia. Quamobrem non licere solum, sed etiam quàm maximè expedire barbaros ita insanientes bello domare, rationi consentaneum apparet. Hæc potissimum sunt, quæ pro causa belli Indici afferri à nonnullis solent.

CAPVT IV.

Confutatio superioris sententiæ.

VErum si partium studiis sepositis, quæ tanquam nebulæ quædam crassæ veritatis lumen abscondere solent, lex ipsa æterna consulatur, non dubium est, quin purissimis radiis omnem hanc caliginem, quæ nobis offunditur, depulsura sit, dilucide ostendens, æquè esse iniquum, si vel non iusta fiant, vel quæ iusta sunt, non iustè fiant. Iustè quod iustum est exequeris, ait diuinus Legislator: quam rem præclare explicat Dionysius magnus, & diuinæ, & humanæ sapientiæ ponderator. Infideles sane, idololatras, masculorum concubitores, incestuosos, sine fœdere, sine misericordia, parentibus non obedientes, ingratos, scelestos, & quibusvis aliis nominibus verè notatos coërceri, mulctari fortunis, atque

Deut. 16. Dionys. epist. 8. ad Demophilum. Rom. 1.

que ipſo capite plecti, iuſtitia, & æquitate plenum eſt, quis hoc neget? Verum à quo, & qua authoritate, id verò quæritur. Néque enim quia tu peccaſti, idcirco mihi ſtatim de te pœnas ſumere fas eſt, niſi & ius ego in te habeam, & causã tuam legitimè tranſigam. Néq; verò ſi Reſp. aliqua peccet leges condendo flagitioſas, & turpes, aut ſi moribus perditis Princeps ac Magiſtratus labefactantur, continuò ius erit Reipub. vicinæ, aut Principi leges ferre meliores, inuitos compellere, vt recipiant, & ſeruent, non obſequentes ferro aggredi, repugnantes bonis, & vita exuere. Etenim ſi tantum licentiæ Reipub. in Rempub. tribuas, nihil aliud agas, quam vt breui vniuerſum terrarum orbẽ perturbes, & diſcordia, ac cædibus impleas. Melius, melius omnino diuina, incommutabilis, atque æterna lex ſanxit, nullius vnquam emendanda ſapientia, aut temeritate violanda, vt id iuris Principi in Principem, Reipub. in Rempub. ſit, quod attinet ad leges ferendas, & ſcelera profliganda, quod eſt ciui in ciuem, priuato viro in priuatum. Vbi illud ſolum intereſſe volunt clariſſima ingenia, quæ totam hanc rem copioſiſſimè, & dilucidiſſimè proſecuta ſunt, vt non modo fas ſit Reipub. ſe defendere contra aggredientis iniurias, quod etiam priuato licet, vt vim repellat vi, verum etiam iam acceptas propria authoritate vindicare queat, quod priuato nequaquam licet, id ita docente ratione clariſſima, quod ciuis ac priuatus habeat apud quem expoſtulet, vbi repetat, à quo iniuriæ recompenſationem merito expectet, publicum Magiſtratum; at Reſpub. contra Rempub. alte-

tam

ram nullum habet, quod adeat, commune tribunal; ac nisi ipsa propria authoritate vlciscatur iniurias, futurum fit, vt rebus omnibus læsa reparari nullo modo queat. Quæ cùm ita se habere tum in ipsa naturæ luce veluti in aperta lege notassent, tum perpetuo ab ipso mundi exordio decursu ab omnibus mortalibus seruata, quotquot iustitiæ qualemcúnque prætextum bello gerendo præferrent, animaduerterent, sapientes omnes & nostri, & externi eam solam causam bello aggrediendo æquam, & iustam statuerunt, ad resarcienda damna, & iniurias vindicandas, vel suas, vel suorum, id est ciuium, aut sociorum, aut eorum etiam, qui iniquè læsi ipsorum opem implorassent. Præter hanc causæ acceptæ iniuriæ, aut violati iuris gentium, nullam nostri majores justam agnouerunt, néque gloriæ quærendæ, néque cumulandarum opum, néque amplificandi dominanatus, néque verò religionis propagandæ. Quotquot verò non læsi arma sumpserunt, eos prædones potiùs, quam milites vocitandos censuerunt. D. quidem Augustinus suo ipse ingenio, acerrimus quæstionum obscurarum indagator, in hac vero etiam Manichæorum calumnijs, & Ethnicorum contra Fidem Christianam opprobrijs excitatus, sæpe ac diligenter totum hoc de bello gerendo negotium tractans, illud vbique constituit, causam iustam belli solam esse iniuriæ depellendæ necessitatem. Ita quodam loco, bella, inquit, iusta definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias. Ambrosius quoque cum de fortitudine in lib. de Offic. disputaret, ita scribit: Non se ipsum committit sibi, alioqui fortitudo sine iustitia iniquitatis

Aug. l.6. Quæst. in Iosue. c. 10.
Ambros. l.1. offi. c.25.

mate

materia est, quo enim validior est, eo promptior est, vt inferiorem opprimat, cum in ipsis rebus bellicis, iusta bella an iniusta sint, spectandum putetur. Nunquam Dauid nisi lacessitus bellum intulit. Vides quale bellum Ambrosius iustum definiat. Illud planè quo exemplo Dauid non nisi lacessitus Princeps arma induit. Hos Isidorus secutus bellum iustum definit, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa. Denique bellum gerere necessitatis est. Quod etiam Tullius vidit, cum in tertio de Rep. libro vt idem Augustinus refert (nam ad nos non peruenit opus illud præclarum) definiuit nullum ab optima ciuitate bellum suscipi solere, nisi aut pro Fide, aut pro salute. Fidem intelligens initum cum sociis fœdus, salutem ipsum Reip. contra oppugnantes statum. Et planè quotquot in diuinis literis à sanctis viris bella suscepta referuntur, qui ob id laudantur, quòd fuerint fortes in bello, quòd castra verterint exterorum, à primo illo quod magnus Patriarcha Abraham pro fratris salute gessit vsque ad extrema Machabæorum gesta pro patria, lege, & libertate, semper mentio est acceptæ prius iniuriæ, vt magis non recusata cum esset opus, quam quæsita cum non esset, appareat, excepto quòd diuina authoritate quædam interdum peracta sunt, quæ non humanis auspiciis sed cœlesti præcepto ascribenda sunt. Sed vt vetera omittamus, Ecclesiæ Catholicæ, quæ firmamentum est veritatis, sensum atq; vsum tenemus apertè, quæ per mille quadringentos annos nunquam in barbaros, aut paganos nihil non aliàs lædentes, arma, vel ipsa sumpsit, vel suis cõsuluit, cum essent

Isidor. lib. 18. etym. c. Gratia. Caus. 23. q. 1. 2. & 3.

Augu. ad Bonifac. Augus. lib. 22. de ciu. c. 6.

Heb. 11. Gen. 14.

potentiſſimi ac religioſiſſimi Principes, atq; conſtaret externos omni ſcelere obſtrictos. Scit enim fidelis populus Dei Chriſtum interpellatum à
Luc.12. quodam, reſpondiſſe, O homo quis me conſtituit iudicem inter vos? Si legati nationis Indorum rebus ſuis componendis vltro accerſerent noſtros, haberet fortaſſis aliquid rationis eiuſmodi introducta poteſtas leges ferendi, emendandi, puniendi. At nunc moleſtiſſimè ferunt cauſæ ſuæ non vocatos iudices, vltroneos diſceptatores, qui non ſolum leges, & ius dicant inuitis, verum iam olim admiſſa ferociter vindicent. An ſapimus nos plus quam maiores noſtri? An Fidei zelo vehementius ardemus? Omnino verum eſt, quod ſanctiſſimus
Greg. lib. 11. Regiſt. c.15 diſt 45. c. qui ſincera, idem l.1. epiſt.45. Gregorius de hac re ſcripſit, Qui Fidem aſperitatibus propagare volunt, ſuas magis quàm Dei cauſas probantur attendere. Interim quis illud non videat, quam implacabile iſto modo Chriſtiani nominis odium apud barbaros excitetur? Quam graue, & immedicabile ſcandalum? Tota iſta res vergit in obſtinatam quandam inuidiam, & odium Fidei, & certam perniciem hominum. Neque verò ſcandalum iſtud ſeparabile eſt vllo modo ab hac cauſa, aut in iis numerandum, quæ non data, ſed
Matt.16. accepta dicuntur. Chriſtus quod non debet tributum ſoluit, ne ſcandalizet; nos nullo modo debitas terras, ſi ſpoliemus, vexemus, prædemur, nullumne iuſtum timebimus ſcandalum? Res ipſa ſatis clamat per ſe. Neque enim ea exempla hactenus vidimus, quæ licentiæ, & furori militari fræna laxanda perſuadeant. Et quod caput eſt, Catholicorum noſtrorum Principum leges longe aliter faciendum eſſe edicunt, quibus obedire par eſt.

Quam

Quamobrem præclarissima & sui ordinis & nostri temporis lumina, quæ in causam Indorum propriè inciderunt, eiusmodi belli suscipiendi consilium, idque iuris grauissimè cum disputationibus suis, tum etiam scriptis de industria libris improbarunt. Quorum sententia iamdudum apud omnes obtinuit, Salmantino & Complutensi illustribus Gymnasiis damnantibus, vt audio, atque explodentibus scriptum cuiusdam librum contra causam Indorum, atque ipso Catholici Regis Senatu longe aliam rationem in expeditionibus Indicis præcipiente, cuius æquitatem opportune exponemus, si prius obiectionibus supra propositis responderimus.

Cait. 2. 2. q. 66. art. 8. Victoria Bel. de Indis, & de bello, n. 23. 24. & 40. Soto in 4. d. 5. q. 1. art. 10. & l. 4. de iust. & iur. q. 2. art. 2. Anton. Corduba Minorit. 1. p. quæstionarij, q. 57. Cou. 2. p. relec. Regul. Pecca. § 10.

CAPVT V.

Responsio ad obiectiones pro expugnatione Barbarorum.

Ad primã obiect.

AC primum quid sibi voluerit Philosophus barbaros natura seruos asserens, non est obscurum cernere, si paulò altius illius disputatio repetatur. Sentit & quidem sapienter, in Rep. bene constituta, natura ipsa docente, alios debere dominari, alios parêre, sapientes & viros imperare, imperitos & fœminas obedire, quod profecto verissimum est. Hinc colligit Græcos natura comparatos esse ad imperandum, quod essent sapientiores, barbaros vtpote rudes & imperitos ad ser-

uiendum. Quid obſecro verius quàm ſenes & maturos præeſſe natura, adoleſcentes obtemperare, fœminas virorum, pueros maiorum arbitrio naturaliter regi? Iam qui velit colligere ex his, à barbaris imperium quod iam habent, eripere licere, eadem ratione conficiet, à fœmina, aut adoleſcente, vbi regnat, poſſe per vim extorqueri dominatum, itémque à rege imperito regnum, & à præſule indocto Pontificatum: quod omnibus, & diuinis, & humanis legibus, quàm repugnet, nemo non videat. Aliud eſt enim quid faciendum ſit ex ratione ac ſecundum naturam; aliud, quid ſi fiat, infectum fieri nequeat. Iure ergo ſapientiores, & elegantiores regnant: ſed re ipſa imperitus, & barbarus ſi regnet, non ius ſed iniuria eſt, de regno hunc pellere. Alioqui rapinæ, & cædi res mortalium omnes expoſitas eſſe oportebit. Quod ex eodem Philoſopho adiunctum eſt de iuſto bello in barbaros, qui ſeruire recuſant, obſcurius profecto eſt, & quod ſuſpicionem non exiguam parit, illa non tam ex philoſophica ratione quam ex populari quadam opinione profecta eſſe. Intelligi tamen poteſt, ſi in hac quoque re Ariſtotelis authoritas magnopere conſeruanda eſt, in eos barbaros ſeruire nolentes bellum iuſtum decernere, qui Remp. nullam habent propriam, neque Magiſtratus, neque leges, ſed ritu ferarum incertis, & ſedibus, & legibus vagantur: quales & fuiſſe olim, & eſſe hodie quam plurimos notiſſimum eſt. Bellum autem in hos non omnis illa cædis, & ſeruitutis licentia cogitari debet, ſed moderata quædam vis, quatenus humanè, & non beſtialiter prorſus viuere perſuadeatur. Quod ſi Alexandri, vt quidam ferunt,

runt, potentia delectatus, signa Macedonica in orbem vniuersum proferri voluit, nobis non admodum curandum est, quid ille adulatoriè magis quam Philosophicè scripserit. Quanquam non diuersa à nostris sapiens, Rhetorica ad Alexandrum, suscipiendum bellum esse constituit in eos qui Remp. & eius siue amicos, siue socios iniuria violare moliuntur. De Romanis parum ad rem pertinent, quæ afferuntur. Etsi enim laudari solent, neq; fortassis immeritò quod legibus æquioribus subditos gubernarint, fœdera, & societates fidelissimè custodierint; tamen multa vsurpasse tyrannicè ne ipsi quidem diffitentur; ita non nemo dixit: *Aristot. in Rhet. ad Alex. c. vlt.*

Non ius arma dedit; potius ius arma dedêre.

A S. Augustino illorum imperia vocantur honorifica latrocinia. Neque tamen, si me non fallit memoria, eorum historici celebriores bella gesta narrare solent, nisi quæ aut pro salute, aut pro Fide, vt eorum dixit egregius author, suscepta videri velint. Ná quod de expugnatis Chananæis per Israëlitas affertur, multò robustius nostram confirmat sentẽtiam. Nam cum sanctarum scripturarum tractatores in eam quæstionem incidunt, diligenter causas iusti belli exponunt; & vnam quidem potissimam Augustinus reddit, illud genus belli iustũ asserens, quod Deus imperat, qui nouit, quid cuiq; fieri debeat, in quo bello dux ipse, aut populus non tam author, quam minister iudicandus est. Vt ergo præcipienti Deo necem filij innocentis, religiosè paruit Abrahã, vtpote vitæ omnium Domino, ita quoque vel Iosuë filius Naue, vel quicúmque alius sententiam Dei in populos reos exequi debuit, & iudici ac dominatori omnium manus administras *August.* *Ad secũdã obiect.* *Aug. lib. 6. Quæst. q. 10. in Iosuë.*

præbere: neque tamen ob id liceat vel patri in filium vel principi in externum populum quantumvis impium, gladium ſtringere. Adde quod iidem ſacri ſcriptores humanas rationes adiungunt, quibus ex iure gentium bella Hebræorum contra Amorrhæos & cæteros Palæſtinos non iniquè geſta declarent. Eas modo perſequi longum eſſet, & inſtituto non neceſſarium. Illud modo agimus, vt fiat perſpicuum ſanctos Patres nullo modo exiſtimaſſe vel idololatriam, vel quævis alia contra naturam piacula cauſam idoneam extitiſſe, vt de loco ſuo pellerentur illæ gentes, vaſtarentúrque ab Hebræis, ſiquidem tam ſollicitè cauſas alias exquirunt. Et reuera eadem ſunt vel minus grauia noſtrorum barbarorum crimina, quam quæ illorum ſcriptura commemorat. Ita enim de his loquitur liber Sapientiæ: Illos enim antiquos inhabitatores terræ ſanctæ tuæ, quos exhorruiſti, quia odibilia tibi opera faciebant, per medicamina & ſacrificia iniuſta, & filiorum ſuorum necatores ſine miſericordia, & comeſtores viſcerum hominum & deuoratores ſanguinis à medio Sacramento tuo, & authores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluiſti per manus parentum noſtrorum, & reliqua. Non opinor horribiliora obiici Indis, iis quóque, quos Carybes vocant, qui ſunt omnium truculentiſſimi. Ob id aptè paulò inferius diuinam authoritatem exitio illarum gentium interponens, ſubdit per interrogationem, Quis enim imputabit tibi, ſi perierint nationes quas tu feciſti? Non enim alius eſt Deus quam tu, cui cura eſt de omnibus, vt oſtendas, quia non iniuſtè iudicas iudicium

Aug. lib. 44. quæſt. q. 4. ſuper Num. c. 20. & ſer. 105. de tẽpore. Caſſianus collat. 5. cap. 24.

c. 12. Sap.

Sap. 11.

cium. Hoc eſt, non inuadis aliena, neque vſurpas iniquè iudicium, ſi gentes impias cogis commeritas pœnas ſuorum ſcelerum dare. Cypriani verò ineptè profertur authoritas, cuius longe alius ſenſus eſt. Suſcipiens enim illo opere cauſam Martyrij agere, idolorum cultum vult adeo Chriſtiano viro execrandum, vt quidvis potius perpetiatur, quam id impietatis admittat. Quod vt confirmet, admonet, quam fuerit quondam infeſtus Deus Idololatriæ, vt ob id cæde graſſari in exteros ſuis iuſſerit; quanto ergo tempore gratiæ reuelatæ amplius amare debet fidelis ob fugiendum idolorum cultum ſanguinem quoque proprium fundere? Ita enim concludit, ſi ante Chriſti aduentum circa Deum colendum & idola ſpernenda hæc præcepta ſeruata ſunt, quanto magis poſt aduentum Chriſti ſeruanda ſunt, cum ille veniens non verbis tantum nos hortatus ſit, ſed & factis, poſt omnes injurias & contumelias paſſus quóque & crucifixus, vt nos pati & mori exemplo ſuo doceret. Hæc Cyprianus. At verò quod de lege naturæ afferebatur, militat potius pro cauſa Indorum. Neque enim iure Naturæ priuatus de priuato pœnas ſumere poſſet, neque vim aliquam coërcēdi haberet, cum ſint omnes homines natura pares. Quoniam vero mores inſtitui recte non poterant, neque Societas in officio contineri, placuit omnibus publicam poteſtatem creare, in quam jus ſuum quiſque transferret, quæ proinde & leges condere, & ſupplicio afficere peccantes authoritate totius multitudinis in ſe transfuſa poſſet. Quod ſi Magiſtratus, aut Reſp. barbarorum ſuo muneri non facit ſatis, habet

Cypr. c. 5. de Exhor. ad Mar.

Ad tertiũ obiect.

iudicem Deum, non Rempub. aut principem aliquem externum. Alioqui cum grauissima peccent interdum Principes, aut Magistratus nostri, licebit, vel Gallo, vel Italo, vel Anglo, Hispaniensis Reipub. peccata castigare, & ius dicere, vt vicissim inter se Principes hac authoritate fungãtur. Hoc neque ineptius, neque rebus humanis exitialius dici quicquam potest. Neque vero vbi subditorum consentit voluntas, præsidentium stoliditas, atque insipientia potest per vim compesci. Itaque si Principes barbarorum inique ac tyrannice tractarent suos, possent innocentes per vim (si secus non esset locus) ab illorum scelere, & iniuria eripi. Sin autem corruptio morum ea est, quam ipsi quoque subditi libenter sequuntur, non

Ad quartam obiect.

possunt ab extraneis compelli ad virtutem. Neque est eadem ratio in pueris, & amentibus Rempub. administrantibus. Naturale est enim, vt pueri non dominentur in viros, cum puer etiam si sit omnium hæres, nihil à seruo differat teste Paulo, ac multo minus insanis in mentis compotes iuris aliquid esse potest, quemadmodum, neque belluæ in hominem. At barbari isti, & imperantes, & seruientes æquè vel sapientes sunt. Quare si ligna syluestria, vt est in antiqua parabola, Rhamnum sibi prætermissa oliua, ficu, & vite, Regem creant, quid mirum si illius incendio concrementur? Hoc enim in summa interest, quod barbarus non natura, sed studio, & moribus talis est, puer, & amens non studio, sed natura. Quamobrem quæ barbari peccant, non est cuiusvis animaduertere.

Gal. 4.

Iudic. 9.

Capvt

CAPVT VI.

De bello propter defensionem innocentium, qui à barbaris trucidantur.

IN fine huius de bello disputationis non prætereribo sententiam illustrium Theologorum, qui defensionem innocentium, iustum titulum bello Indico posse prætendi significant. Aiunt, si mores sint adeò tyrannici legesque, vt innocentes passim trucidentur, quod Carybes faciunt, vt eis vescantur, diisque suis immolent, tunc sanè temporis licere nostris, & cuivis Principi eiusmodi infelices homines à cæde tyrannica eripere, ac si opus sit, ferro decernere, & barbaros ab ea immanitate reuocare. Cuius documenti manifestam esse rationem quod fas sit homini priuato innocentem de alterius nece, etiam cum inuasoris cæde, si opus sit, eripere, multò ergo melius id Reipub. licebit in Rempub. alteram. Vnicuique enim mandasse Deum de proximo suo. Et rursus, Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Addunt præterea non obstare rationi iam dictæ, si ipsi, qui occiduntur, sponte patiantur, & seipsos offerant neci, imo etiam à nostris liberari inde quàm maximè renuant. Neque enim esse Dominos vitæ suæ, & planè quamvis libens patris irati mucroni, filius supponeret iugulum, liceret, nihilominus vel inuitum à cæde eripere. Hæc illi disserunt: quibus equidem

Ad quintā obiect.

Eccl. 17.

Prou. 24.

equidem nullo modo contradixero, cum sciam pro fide iustè suscipi bellum, fidẽ verò seruãdam ei qui læsus à potentiore, ad nostra auxilia confugit. Innocentis verò defensionem à morte præsertim, etiam si ipse taceat, natura ipsa clamante, cuivis valenti opem ferre, commendatam esse etiam atque etiam omnes quantum puto consentient. Itaque efficitur, iusti belli causam contra barbaros homicidas, defensionem innocentium esse. Verum hæc quamvis disputata subtiliter; si tamen conferantur ad rem parum accommodata inueniuntur. Cùm enim defensio ista cum minimo lædentis damno adhibenda est; vnde neque dominio spoliari barbari possunt aut vita, si possunt terrore aut subiectione aliqua contineri: tum verò nullius est rationis eos velle defendere; quorum grauiorem perpetres cædem. Constat verò copiosissime; bello Indico plures infinitis partibus absumi quam vlla barbarorum tyrannide. Quare si moraliter loquendum est, vix poterit, vel potius nunquam omnino poterit suscepti belli aduersus Indos causa iusta in defensione innocentium collocari. Etenim quod & supra admonui & sæpe repetendum est, vastationis Chananæorum & terræ Palæstinæ occupatæ neque hanc commemorant sancti Patres causam, cum profecto sacræ literæ manifestè doceant nationes illas omni scelere contaminatas, neque etiam à plurimo innocentium sanguine temperasse. In libro Sapientiæ legimus ad hunc modum: Aut enim filios suos sa- Sap. 14.
crificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas vigilias habentes, neque vitam, neque nuptias mundas iam custodiunt, sed alius alium

alium per inuidiam occidit, aut adulterans contristat, & omnia commixta sunt, sanguis, homicidium, furtum, & fictio, corruptio, & infidelitas, turbatio, & periurium, tumultus bonorum, Dei immemoratio, animarum coinquinatio, natiuitatis immutatio, inordinatio mœchiæ, & impudicitiæ. Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium, & finis. Atque hæc quidem sunt illa opera gentium, quæ Dei populum didicisse ex earum consortio Propheta dolenter meminit: Commixti, inquit, sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalum. Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmoniis, & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Quæ eò fusius commemorata sunt, quò minus nostrorum barbarorum mores fœdos, & sanguinarios miremur, cum sciamus familiare id fuisse perpetuò nefariæ idolorum culturæ, quæ, vt sapiens dixit, omnium malorum causa est, & initium, & finis. Ita demum intelligemus eas omnes, quæ à nonnullis aduersus Indos causæ prætexuntur, non defuisse antiquis iustis sub lege aut etiam sub Euangelio agentibus, contra sui temporis infideles, & barbaras nationes: sed nequaquam tamen eas satis esse existimasse, vt bello infestandas arbitrarentur.

Ps. 105.

CAPVT

Capvt VII.

Quod omnia iam de bello aduersus Indos non solum diuina: sed etiam regia lege firmentur.

HAud parum perfectum est, quòd omnes belli causas aduersus barbaros, quæ nostrum ad illos ingressum antecedunt, remouimus, vt vulgari errore profligato putantium beneficij loco ponendum esse, quod barbaris pro agris, & libertate prærepta, Fidem Iesu Christi, & vitam hominibus dignam reddamus, quorundam etiam plus sapere volentium, quàm par sit, sententia perspicuè refellatur, qui nostris ad illorum scelera, vel compescenda, vel etiam plectenda ius faciunt: quod summæ potius iniuriæ tribuendum esse abunde, vt opinor, apparuit. Hinc iam consequens esse videbatur, vt exponeremus, quid illis faciendum sit, qui eiusmodi expeditiones in Indos secuti, fortunis potiti, & opera ac seruitute miserorum iure belli abusi sunt, quorum superstites sunt hodie quoque non pauci. An potuerint excusari ignorantia? An sint restitutioni obnoxij omnibus modis tum ipsi, tum res ipsorum, ad quoscunque tandem deuolutæ sint? Et quid remedij tandem in tanta perturbatione afferri queat? Sed de iis quanquam est difficilis, & periculosa censura, tamen alio loco si Deus annuerit, dicetur opportunè. Nunc vniuerse, ius, & iniuriam indicendi belli

tracta

tractamus: atque illud tanquam totius actæ causæ firmamentum adiicimus, quòd cum in omnibus regnis Indiarum tam multa prælia commissa sint, & tot nationes subactæ; nullum tamen genus Indorum seruituti subiecit regia lex, quin potius Indos omnes, & liberos esse, & suis rebus liberè vti declarauit, grauissimis pœnis propositis, iis, qui veluti iure belli captos, sibi manciparent. Imò verò in omnibus expeditionibus quæ fiunt, faciendæve sunt, siue ad nouas gentes quærendas, siue ad iam quæsitas peruestigandas, inuiolabili lege sancitum est, vt neque nostri milites aggrediantur non lacessiti ad vexandos, cædendósve barbaros, neque illos vndecumque captos seruire cogant. Qua vna lege plenissime demonstratur, nullum belli ius nostris ex quantavis Indorum barbarie, & inhumanitate concedi. Superest vt quoniam, & diuinis, & humanis legibus bello lacessendi Indos omnis causa sublata est, hac exclusa via prædicandi Euangelium ijs, quos armorum vis subegisset, persequamur, an alius aliquis aditus pateat ad annuntiandum gentibus Christum.

CAPVT

CAPVT VIII.

Veterem & Apostolicam Euangelizandi rationem non posse exactè seruari inter barbaros.

TRibus igitur modis, quantum mihi diligenter cogitanti occurrit, ad prædicationem Fidei apud barbaros insisti potest: quorum nos tum æquitatem, tum prudentiam expendere necesse est. Primus est, vt more, & instituto Apostolico, gratia Dei freti eant prædicatores ad gentes, & prædicent Euangelium, omni militari remoto apparatu. Alter, vt gentes nouæ non adeantur, sed quæ iam fuerint principibus Christianis subiectæ siue per ius, siue per iniuriam, iis demum operam suam impendant verbi Dei ministri. Tertius, vt adeant quidem, & prædicent Christum, vbi nominatus non est, sed tamen humanis præsidijs, & copijs adiuti, quibus seruentur illæsi. Habent autem hæ singulæ viæ, proprias & commoditates, & difficultates suas, neque parum diuinæ lucis expetendum est, vt intelligatur, primùm, an quævis istarum probanda, improbandáve sit, tum quæ debeat cæteris anteponi, si omnes sequi non vacet, postremo quid in vnaquaque prouidendum sit Christi seruo. Prima igitur illa non dubium est, quin sit non solum officij, & æquitatis plena, verum etiam omni laude superior, in ipso duce, & Apostolo conuersionis nostræ Iesu Christo primùm

primùm dedicata, deinde in ſanctis eius Apoſtolis illuſtrata, qui patientia ſua, & eximia paupertate potentiam mundi vicerunt, de quibus Eſaïas præcinit: Conculcabit ciuitatem ſublimem pes pauperis, greſſus egenorum. In quo genere Euangelizandi prorſus Euangelico (neque enim dici aliquid maius poteſt) primum conſolationis eſt plurimum, ipſis Dei miniſtris, quod vitam cœleſtem inſtituant, ab omni cupiditatis, & violentiæ ſpecie remotam, ideóque iucundam, & liberam. Ipſe enim dixit. Non te deſeram, neque derelinquam. Et, Cum miſi vos ſine ſacculo, & ſine pera, nunquid aliquid defuit vobis? Teſtis huius rei locuples eſt M. Franciſcus noſter, qui tanquam de alio loquatur, tantum diuinæ voluptatis, & conſolationis flumen in illa ſua verè beata peregrinatione in animum influere ſolere affirmat, vt cogeretur à Deo petere, vt aut imbecillitati ſuæ parceret, aut ſi ita decreuiſſet, iuberet ſe vitam commutare, quòd tantam vim cœleſtis dulcedinis ferre non poſſet. Id fortaſſe minus facile credent homines: ſed experti ſciunt, quid accipiant, & nemo ſcit, niſi qui accipit. Deinde fructus ipſe Euangelij merito ſperatur vberior, vbi verbis facta non diſſident, ſed exemplo ſuo, manſuetudine, paupertate, benignitate, Chriſti prædicator vehementius pulſat animos, quam aures quibuſvis vocibus. Nihil Paulus audebat loqui eorum, quæ per illum non efficeret Chriſtus. Admirabilis eſt vita Euangelica, & oculos ad ſe omnium animóſque ipſa nouitate conuertens; cumque intelligunt homines non ſua, ſed ſe quæri, tunc neſcio quomodo, & ſe & ſua libenter impertiunt.

Eſai. 26. *Heb. 13.* *Luc. 22.* *Apoc. 2.* *Rom. 15.*

tiunt. Poſtremo quicquid moleſtiæ accidit, quicquid difficultatis & periculi, mors denique ipſa & quivis cruciatus, ſi tandem deſignetur in Chriſti militem, videtur ad illius gloriam cumulandam pertinere, neque tam in fugam vertere, quam palmam offerre, & certaminum omnium fructum pretioſiſſimum Triumphum Crucis. Quæ cum ita ſe habeant, plerique eorum; qui ad munus dilatandi Euangelij excitantur, eam ſortem fœliciorem putant, vbi poteſt, vt dixi, Euangelium Euangelicè prædicari. Atque in ea re non dubium eſt, quin præclarè cum noſtris magna ex parte in India Orientali actum ſit, in qua vere more Apoſtolico licuit inter tot gentes Chriſtum annuntiare Indis, Perſis, Arabibus, Æthiopibus, Malauaribus, Iapponenſibus, Sinenſibus, & infinitis aliis. Quam tamen Euangelizandi rationem ſi in pleriſque huius Occidentalis orbis gentibus ad amuſſim tenere quis pergat, nihil aliud quam amentiæ extremæ damnandus ſit, neque immeritò. Experientia ipſa omni exceptione ſuperior teſtis rem abunde monſtrauit. Nam vt de aliis taceam, ſola terra illa Florida ſemel, atque iterum, & tertiò pacificè ad ſe venientes prædicatores, inauditos indicta cauſa trucidauit, quod & Dominicani probarunt, & noſtri plus ſatis experti ſunt. Itaque inſtitutum illud Apoſtolicum vbi teneri commodè poteſt, nihil prius, neque melius. Vbi autem non poteſt, vt ferè in omni barbariè res habet, non eſt prudentiæ, ſpecie iuſtitiæ ſanctioris committere, vt ſalutem ipſe abjicias, & alienam nihilo amplius compares. Mihi verò attentius intuenti in hoc inſtituti genus, duæ

occurrere

occurrere causæ ſolent, ob quas Apoſtolica illa Regula, & forma inter has nationes teneri exactè non poſſe videatur. Vna eſt ſatis nota, quòd hæ gentes ſicut beſtiarum moribus vtuntur, ita humanitatis parum permittant, ſine fœdere, ſine miſericordia, provt quidvis collibitum eſt, ita temerè agentes. In hoſpites, & externos nullum gentium ius obſeruantes cum ne inter ſe quidem naturæ leges ſciant. Quamobrem qui horum ſe rationi, & arbitrio commiſerit, poterit is cum apris & crocodilis amicitiam inire. Neque verò ab iſtis Martyrium expectandum eſt, quæ fortaſſis ſpes tantum diſcrimen leuaret, non enim pro Fide, pro Chriſto, pro Religione moriendum eſt: ſed vt vel ſuauiores epulas de te præbeas, quod Braſilienſibus, & toti Septentrionali oræ huius orbis vulgare eſt, vel ſpolium præbeas barbaris elegans, vel denique quia viſus es nunquam, & quid in te ſibi liceat, experiri iuuat. Apoſtoli prædicabant Chriſtum Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, aliis ſapientiam, aliis ſigna quærentibus: ſed vtrique tamen ratione agebant: oderant verò illos propter nomen Chriſti, atque ita beatos potius faciebat perſecutio; per quam etiam miro modo Dei gratia amplius dilatabatur. At barbari, excepto hoc quod homines ſimus, nihil cogitant, imo illud quoque diu addubitaſſe non pauci comperti ſunt. Altera cauſa in nobis eſt, cur Apoſtolica prædicatio inſtitui omnino Apoſtolicè non poſſit, quod miraculorum nulla facultas ſit, quæ Apoſtoli plurima perpetrabant: quorum ſplendore & potentia freti, authoritatem dicendi apud quoſvis quicquid placebat,

1. Cor. 2.

Act.10. & 14. & 28. facilè vendicabant. Habebantur homines Dij similes, atque ita cætera eorum paupertas, abiectio, ignobilitas, ineruditio sæcularis, ornamento potius erant, quam contemptui & fastidio, diuinam eorum vim admirantibus, & prudenter iam inde colligentibus gentibus, quam essent homines affectibus superiores, & toti pene cœlestes. Act.13. Quod de Sergio Paulo Proconsule viro prudente diuinæ commendandum memoriæ putarunt. At nostri, nunc temporis, cum talium operum majestate sese barbaris admirandos, & timendos non præbeant, nihil restat, nisi vt reliqua vitæ inopia & impotentia penitus contemnatur, neque à generoso & excelso animo sed à misera & aduersa fortuna profecta intelligatur, atque adeò cum sordidi illiberalésque isti maxima ex parte sint, omnium rerum penuria nostros consequatur necesse est. Et si enim ob cibum Euangelizare non expedit sed sine cibo tamen Euangelizari non potest. His accedit, quod perspecta nostrorum hominum auaritia & ferocia ita hæ nationes perculsæ sunt, vt sibi consulendum putent, nostris vbicunque conceditur, sine vllo discrimine interemptis. Non solum ergo signorum vis nostris temporibus deest, verum pro iis etiam scelera vbique feruent. Quo grauissimo incommodo interclusa ferè videtur via ad primam illam penitus Apostolicam Euangelizandi rationem: vt majores societatis nostræ sapienter edixerint, specie Euangelicæ perfectionis non esse temerè arbitrio barbarorum, prædicatores Euangelij committendos. Quandiu enim porcorum, & canum socordiam, atque impudentiam agnoscimus, nobis quoque à Christo Do-

mino

mino præceptum existimare debemus, ne pretiosas margaritas frustra mittamus ante eos, qui & eas conculcent pedibus suis, & conuersi disrumpant nos. *Matth.7.*

CAPVT IX.

Cur miracula in conuersione gentium non fiant, nunc, vt olim, à Christi Prædicatoribus.

MVltos verò inter hæc illud quærere & admirari non temerè solere animaduerti, quid sit, quod nostra ætate in prædicatione Euangelij, apud nouas gentes miraculorum illa vis non cernatur, quam Christus suis promisit, quæque ad confirmanda super humana dogmata singulariter efficax est. *Marc.16.* Nam & nationes innumerabiles sunt, quarum salutem Deo esse charam dubitare non possumus: & hæ, siquæ vnquam aliæ, externis signis & operibus prodigiosis fidem commodare plusquam dici queat, facilè solent. Argumento est mirabilis illa, & inaudita nostrorum hominum peregrinatio in terra Florida, vbi ex immenso naufragio quatuor illi homines tantum superstites Cabeça de vaca, Dorantes, Castillo, & quidam alius, diuinitus gratia curationum donati & opera Apostolica perpetrantes, homines alioqui militares & profani, inter immanissimos barbaros per totum decennium non solum illæsi seruati

Barbari act.28. prius Paul.m homicidam, mox Deũ dicebãt, quòd nihil læsus esset à vipera.

ſunt, verum infinitas populorum cateruas poſt ſe agentes, itinera ad id temporis inaudita confeçêre ab Oceano Arctico vſque ad Antarcticum mare penetrantes. Qua in peregrinatione, quemadmodum eorum fide digni commentarij habent, propter ſanitatum operationes vitæque innocentiam tantum admirationis, & gloriæ apud barbaros ſunt conſecuti, vt propemodum adorarentur pro diis, & quicquid imperarent, non aliter quam de cœlo profectum acciperetur. Quæ res abundè monſtrauit, vt eorum etiam quidam literis prodidit, quam eſſet facilis, ac certa via ad conuerſionem gentium harum, vitæ innocentia, præſertim ſignorum ſplendore decorata. Quid ergo? Cur putamus Excelſi dexteram ſe continere, neque quod facillimè poteſt, gratia miraculorum tot populos ad fidem trahere? Iuuat interdum illa Prophetica oratione exclamare ad Dominum,
Eccl. 36. Miſerere noſtri Deus omnium, & reſpice nos, & oſtende nobis lucem miſerationum tuarum, & immitte timorem tuum ſuper gentes, quæ non exquiſierunt te, vt cognoſcant, quia non eſt Deus niſi tu, vt enarrent magnalia tua. Alleua manum tuam ſuper gentes alienas, vt videant potentiam tuam. Sicut enim in conſpectu eorum ſanctificatus es in nobis, ſic in conſpectu noſtro magnificaberis in eis: vt cognoſcant te, ſicut & nos cognouimus, quoniam non eſt Deus præter te Domine. Innoua ſigna, & immuta mirabilia, glorifica manum, & brachium dextrum, & reliqua. Atque hæc ſanè oratio huic tempori, & negotio non aliena videtur. Verùm cur tanta ſignorum parçitas ſit, cum videatur tam eſſe effuſa
neceſſi

necessitas, merito cruciat animum. Etsi enim Apostolica tempora vberiore Spiritus Sãcti dono ditata sunt, & Spiritus primitias habuerunt; tamen non statim cum sæculo illo primo euanuit potestas signorum. Ecclesiasticæ historiæ narrant tempore Constantini Magni totam Iberiam Prouinciam, quæ est Armeniæ proxima, Christianæ mulieris captiuæ opera, & signis, ad Christum esse conuersam. Legimus in historiis Anglorum quot & quàm magna per Augustinum, & Iustum, & Mellitum, cæterosque monachos miracula Christus ediderit, & magni Gregorij in hac causa testimonium tenemus, quod gentium saluti Deus tanta indulgeret. Cur ergo nostra tempora deserta sunt, quibus tanta orbis portio innotuit, vt cum ea Anglia vniuersa si conferatur, vix domus exigua ad ingentem vrbem futura sit? Multos ergo, vt dixi, ad hunc modum secum cogitantes, pia hæc neque indocta quæstio tenet. Mihi verò illud Augustini opportunè occurrit, *Aug. lib. 83. q. q. 68.* qui cum commemorasset paulò ante, diuinam vocationem interdum signis externis aliquando interno potius impulsu fieri, mox adiungit, Hæc autem vocatio quæ siue in singulis hominibus, siue in populis, atque in ipso genere humano per temporum opportunitates operatur, altæ & profundæ ordinationis est. Quis enim cognouit sen- *Esai. 40.* sum Domini, aut cum quo iniit consilium? Populum Israël sibi charum, initio de seruitute Ægypti Pharaone toties profligato ingentibus *Exod. 14.* prodigijs eripuit: eundem populum longè post de Babylonica captiuitate patriæ restituit non ita magnis operibus perpetratis: illic quidem per

Agg.1.& 2. Moysen, & Aaron, hîc per Zorobabel & Iesum:
Zach.1. neque tamen minus se mirabilem prædicari vult
3.Esdr.5. secundo isto reditu quam primo illo ingressu in terram promissionis. Proinde Hieremias loquitur,
Hier.16. Ecce dies veniunt, dicit Dominus,& non dicetur vltra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Ægypti, sed viuit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aquilonis, & de vniuersis terris ad quas eieceram eos. Cui rei non dissimile mihi videtur, quòd Ecclesiam suam olim in ipsis Euangelij cunabulis, multorum signorum & variorum charismatum copia congregauerit, eandem modo de gentibus non minus mirabiliter mirabilium parcitate colligit, diuersa tempora secundum altissimas sapientiæ suæ leges diuersis rationibus administrans. Attamen in re obscura, quantum sapere datur,nonnihil etiam rationis inuenire potest humana cogitatio, modo sobriè
Ephes.3. quærat, in charitate primum radicata & fundata, vt possit comprehendere. Ac mihi quidem aliquoties ista animo repetenti tam perspicuæ diuersitatis in potestate signorum, illa occurrere causa solet, quod priscis temporibus omnino necessaria fuerint, nostris non item. Etenim fides mysteriorum sublimium omnem humanam rationem superantium astruenda tunc erat apud homines maximè ratione sua cuncta metientes, & ad solitos calculos reuocantes, Græcos, inquam, atque Romanos,cæterosque illa maximè ætate sapientia huius sæculi florentes.His quomodo per homines paucos,ignobiles,imperitos persuaderi posset,doctrina omnibus humani ingenij viribus validissi-
1.Cor.1. mè obsistens, quam proinde stultitiam Dei Apo-
stolus

ſtolus vocat, niſi diuina quædam, atque inelu-
ctabilis euiciſſet authoritas; conteſtante Deo ſi-
gnis, & prodigiis, & variis chariſmatibus? Quod Heb. 2.
etiam Paulus Apoſtolus ſæpè commendat. Sermo 1. Cor. 2.
meus, inquit, & prædicatio mea non in perſua-
ſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſten-
ſione ſpiritus & virtutis, vt fides veſtra non ſit in
ſapientia hominum, ſed in virtute Dei, & alio in
loco, Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute Rom. 1.
ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurre-
ctione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri,
per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum ad
obediendum fidei in omnibus gentibus. Ita reli-
gio Chriſtiana, vbi humana præſidia prorſus ab-
erant, diuinis eſt fundata miraculis. At noſtro-
rum temporum longè alia ratio eſt. Nam & ij,
quibus fides annuntiatur, omnibus rebus infe-
riores ſunt, ratione, cultu, authoritate: & ij,
qui annuntiant antiquitate religionis ſuæ, multi-
tudine ſuorum, ingenio, elegantia, cæteríſque
copijs ad perſuadendum ſuperiores ſunt, & abun-
dant. Neque barbarorum ingenia ea ſunt, quæ
fidei difficultatibus terreantur, cum à maioribus
ſuis obſeruent ipſi longe incredibiliora. Ac reuera
ſi Chriſtus annuntietur, vt opus eſt, obſequentes
& ad credendum faciles ſeſe exhibent. Denique
quid magnorum ſignorum confirmatione opus
eſt, vbi potius deſideratur acutior intelligentia,
quæ altitudinem doctrinæ noſtræ aliqua curioſi-
tate diſquireret? Vnum illud his gentibus huic
nouo orbi potentiſſimum, & ad Fidem efficaciſ-
ſimum ac pene ſingulare miraculum neceſſarium
eſt, mores cum Fide congruentes. Hoc & abundè

sufficit, & omnibus concessum est, modo velint. In hoc argumento explicando de signorum raritate, mirifice versatur S. Ioannes Chrysostomus in epistola priori ad Corinthios tractans illa verba
1. Cor. 2. Apostoli, vt Fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Ac primum quidem monstrat signa Euangelicæ prædicationis initio patrata Fidem non illi solum sæculo, sed & futuris peperisse. Si enim illa tunc peracta creduntur, certum est, doctrinam, cui confirmandæ adhibebantur, diuinitus, esse profectam & inspiratam, sin autem historiæ, ac veritati signorum minus gentilis credat, at longè omnibus signis maius est, homines paucos, ignobiles, illiteratos, omnibus mortalibus exosos toti orbi persuasisse Religionem adeo intellectu arduam, & omnibus affectibus oppositam, quam neque ratione firmarent, neque potentia defenderent, neque visibili aliquo præmio persuaderent. Non ergo Fides iam satis fundata miraculis, nouis indiget confirmari, quin potius vtilius esse asserit signis nunc carere, quoniam maioris meriti sit. Postremo, id quod de vitæ integritate ad fidem conciliandam Euangelio
Chrysf. ho. 6. in 1. ad Corinth. admonui, adeo confirmat, vt dicat, Quòd etsi in præsentia signa viderentur, quis tamen persuaderet? Quis externorum aures nobis accommodaret, cum tantopere increbrescat malitia? Etenim probata Christianorum vita maiorem apud multos authoritatem sibi vendicabit, quàm signa. Siquidem hæc apud impudentes, & malos homines malam concitant opinionem. Vita autem pura, etiam ipsum Diaboli os maiorem in modum obstruere poterit. Hæc ille. Quibus ego addiderim

inter Apoſtolica ſigna ad ſubiugandum orbem in obſequium Chriſti hoc maximum extitiſſe. Signa, inquit Paulus, Apoſtolatus noſtri facta ſunt ſuper vos: in omni patientia in ſignis, & prodigiis, & virtutibus. Vide, obſecro te, quid loquatur, vbi inter ſigna Apoſtolatus primum locum tribuit Patientiæ, ſecundum miraculis, & prodigiis. Atque ad Theſſalonicenſes, Ipſi ſcitis, fratres, introitum noſtrum ad vos, quia non inanis fuit, ſed ante paſſi, & contumeliis affecti, & cætera, vbi qualis fuerit vita, qui mores, quam ab auaritia, ab adulatione, à faſtu omni remoti, id verò pro certo, & inſuperabili veritatis annũtiatæ teſtimonio profert. Sit vita pura, & innocẽs, in Chriſti prędicatore: & hæc ſignorũ omnium vim obtinebit.

2.Cor.12.

1.Theſſ.2.

CAPVT X.

Quod etiam exiguo merito Prædicatorum, ſignorum parcitas aliqua ex parte attribuenda ſit.

QVod ſi quis præter allatam rationem, amplius adhuc requirat, accipiat etiam alteram. Miracula quidem etiam per homines à charitate Dei alienos effici poſſe, notior res eſt, quam vt longa probatione indigeat. Habes Paulum dicentem, ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Habes ipſum Dominum perſpicuè docentem. Multi dicent mihi in illa die, Nonne in nomine

1.Cor.13.

Mat.7.

mine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus? Quibus ipse respondebit, Amen dico vobis, nescio vos: Discedite à me operarij iniquitatis. Quo in loco Basilius Magnus, & author de Ecclesiasticis dogmatibus seriò monent vitæ potius fidendum esse quàm signis, quod his interdum etiam peccatores abundent. Nam & ille in Euāgelio dæmones expellebat, qui Christum non sequebatur. Hæc quanquam ita se habent, tamen non dubium est, quin frequentissimum sit, & veluti lege fixum, vt quo quis fide & sanctitate magis eminuerit, eo aptius instrumentum sit, per quod Spiritus sanctus tàm præclara opera perpetret. Vix enim inter multos vnus occurret, qui vera signorum gloria claruerit, qui non idem egregia fide opus Domini operatus sit. Cum enim Apostoli etiam semicinctia ac sudaria magna in oppressis peragerent, scæuæ cuiusdam filij viribus maiora conantes, etiamsi Christum inuocarent, & Paulum commemorarent, tamen iustè audierunt sibi à malignis spiritibus responderi, Iesum nouimus, & Paulum scimus: vos verò qui estis? Quo facto nos admonitos scriptura voluit, etiamsi Christi nomen ad profligandos hostes ex corporibus humanis satis potens esset, sed tamen malorum meritis impediri sæpe rem tantam. Quid ergo mirum, si rara illa, & admiranda testimonia aufugerint, si signa nostra vt est in Psalmo, non videamus, neque sit Propheta in terra, vbi Fides exigua est, vbi charitas refrigescit, rarusque omnino est, qui parem animi cum corpore curam gerat, & celebretur ille pro sancto, qui paulò studiosius pueriles carnis illecebras, & sæculi

August. lib. 83. q. q. 79. fu. è.

Luc. 9.

Act. 19.

Ps. 73.

culi vanitates ab ſe abdicarit? Equidem non dubito ſi illa priorum priſca fides, ſi pietas, ſpiritúſque feruor ille rediret, quin priſca etiam opera ſpectaturi eſſemus. Conuertamus oculos in noſtri ſæculi hominem B. Magiſtrum Franciſcum, virum Apoſtolicæ vitæ, cuius tot, & tam magna ſigna referuntur per plurimos, eoſque idoneos teſtes, vt vix de alio, exceptis Apoſtolis, plura, aut maiora legantur. Quid M. Gaſpar, aliique ſocij non pauci in India Orientali, quantam diuinæ magnificentiæ laudem nouis conuertendis populis operibus admirabilibus pepererũt? Quod in aliis ſacrorum Ordinum viris perſpectum etiam eſt, & in noſtra quoque Occidentali India non omnino inuſitatum. Verè humilibus dat gratiam Deus. Atque vt eos canales infundendo liquori ſapiens artifex eligit, qui neque comminuti, neque vitiati aliqua ex parte ſint, ne humorem infuſum, vel non tranſmittant quo oportet, vel propria affectione corrumpant: ita profectò Spiritus ſanctus ad ſuam potentiam, & gloriam declarandam, eius puritatis viros, atque humilitatis aſſumit, qui nihil ſibi ſumentes, totum Deo cuius eſt omne donum perfectum, & ſaluti proximorum ſyncerè refundant. Quod quia magnum, & rarum eſt, ita ſcilicet, Deo eſſe fidelem, vt neque in magno, neque in paruo Dei gloriam ſibi quis ſuffuretur, idcirco rara etiam ſunt talia dona. Si enim in iniquo mammona infideles eſtis, ait veritas, quod veſtrum eſt, quis credet vobis? Hoc profundè ſignificans, quod qui etiam de puerilibus, & ſæcularibus ſuperbimus, de opibus, de genere, de elegantia, quod

Iac. 4.
1. Pet. 5.
Luc. 16.

vocat

vocat iniquum mammona, & alienum, quia verè, neque noſtrum eſt, neque iuſto dignum, quomodo non magis intumeſcemus, ſi ſpiritus dona illa magna, & præclara noſtræ fidei committantur? Atque has ego duas præcipuas eſſe cauſas reputare ſoleo in raritate ſignorum: & alteram diuinæ eſſe iuſtitiæ, alteram ſapientiæ, quibus ſuprema illa, & inexhauſta potentia quodammodo cohibetur, atque libratur, ne ſe ſecundum diuitias ſuas effundat. In omnibus verò bonitatem ſuperexcedentẽ conſiderare licet, quæ etiam hoc ipſum quod minus præſtare, atque indulgere videtur, ad hominum certam ſalutem accommodat, atque conuertit. Ipſi gloria in ſæcula. Amen.

Capvt XI.

De Prædicatione inter eos qui Fidem iam receperunt.

IGitur morem illum Apoſtolicum Euangelizandi vbi nominatus Chriſtus non eſt, vt omnium beatiſſimum, vbicumque licet, retinendum eſſe, vbi id vero minus conceditur propter malitiam; vel regionum, vel hominum, ſaltem ſuſpirandum, & quoad eius fieri poteſt, imitandum, ſatis, vt reor, monſtratum eſt. Sequitur vt de eo prædicandi genere diſſeramus, in quo auditores iam vtcumque Chriſtianos offendimus, & legibus noſtris ſubiectos. Id quod eſt modo

vſitatius

vſitatius, propterea quod non tam nouis regionibus inueſtigandis, quàm olim repertis excolendis, magis inuigilare hominum ſtudia cœpêre. Qua in re duo præcipienda videntur. Vnum, vt Principum ciuili iuriſdictioni minimè reſiſtatur. Alterum vt in Eccleſiaſtica cura religioſe, & magno animo perſeueretur. Nihil perinde inſtructioni, & ſaluti Indorum nocere compertum eſt, atque peruerſam quandam, & malignam poteſtatum temporalis, & ſpiritualis concertationem, aut imminutionem, aut quoquomodo offenſionem. Atque, vt de cæteris modo magiſtratibus ſæcularibus taceamus, certè grauiter errant quidam ſpecie fortaſſe pietatis, ius regium, & adminiſtrationem vocantes in dubium, quærentes interdum, quo titulo, & iure Hiſpani dominentur Indis? Num hæreditario iure ad nos deuoluti ſint, an bello iuſto ſubiecti? Quæ ſanè diſputatio eò pertinet, vt adminiſtrationis Indicæ, vel tollatur, vel certè debilitetur authoritas, quo ſemel ſi gradus fiat, quanta ſit futura pernicies, quæ perturbatio rerum omnium conſequatur, dici vix poteſt. Neque verò id ego modò ſuſcipiam, vt bella, bellorumque geſtorum rationes defendam, atque omnes illos ſuperiorum temporum turbines. Illud religiosè & vtiliter moneo non oportere in hac cauſa amplius diſceptare, ſed veluti præſcriptum iam ſit, optima fide agere debere Chriſti ſeruum. Neque alia ſubtilior petenda eſt cauſæ euictio, quam quòd, vt demus quam maximè peccatum eſſe in vſurpatione dominatus Indici, tamen neque reſtitui iam poteſt (cui enim, aut quibus modis?) neque ſi

maximè

maximè posset, Fidei Christianæ semel susceptæ euidens iniuria, & periculum, id vllo modo pateretur. Nam etsi infideles ad Fidem profitendam cogi violenter ab alienis præsertim principibus, disciplina Christiana grauissimè detestatur, & prohibet: eadem tamen ipsa religionem semel, siue iure, siue iniuria susceptam, nullo modo deserendam esse, & desertores coërcendos esse seuerè decernit. Qua de re extant Patrum antiqua decreta in Concilio Toletano, Oportet, inquiunt, vt Fidem etiam, quam vi, vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & Fides, quam susceperunt, contemptibilis habeatur. Plus enim habet iuris, vt Augustinus censet, quod in eis Dominicus character agnoscitur. Adde, quod subditorum non est ista examinare, sed honorem potius omnem deferre Principibus. Certè Cæsarum dominatus in orbem inuectus, si quis exactius discutiat, maxima ex parte tyrannicus fuit, neque tamen Paulus, & Petrus eorum potentiæ resistendum docuerunt, quin potius honorem, obedientiam ac tributa reddenda diligenter præcipiunt, idque non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ac licet aliis gentibus iure aliquo imperarent Romani, at in Iudæos iniuriosè profectò irruerant: tamen Christus Dominus, neque censum, neque tributa reprehendit, sed soluit ipse quoque libertate sua non vtens, cum esset filius summi Regis. Et cum multa in Herode Ioannes Baptista acriter obiurgaret, potentiam tamen nunquam increpuit, imo verò milites stipendia Romana, qualis est in Actis Apostolorum, ille Centu

Conc. Tol. 4. c. 55. d. 45. De Iuda.

Epis. 50. ad Bonifa.

Rom. 13. Tit. 3. 1. Pet. 2. Mat. 22. Matt. 17.

Luc. 3.

Act. 10.

Centurio, rectè mereri sanxit. Denique & magnarum opum & Regnorum maximè iura, cum sæpe per iniuriam introducta sint, tamen videmus in sacris literis in principibus sua imperia constare, & subditos obedientiam doceri. Igitur siue iniuria vsurpatus sit dominatus Indicus, siue quod magis existimandum, & prædicandum est, quantum attinet ad Regum administrationem, iure & ordine, nequaquam expedit Indorum administrationem, quæ illis vtilissima est ad salutem æternam, Christianis principibus derogare. Hoc sibi cum persuaserit Euangelicus operarius, poterit sine vlla offensione, & scrupulo in hanc latissimam segetem falcem mittere: & tam de salute Indorum, quàm illos administrantium in Christo cogitare, atque operam suam omnem impendere fideliter, ingressurus sine dubio vastissimam quandam syluam, multis quidem asperitatibus horribilem, sed tamen fertilitati Euangelicæ commodissimam, modo zelus Dei vigeat, & tolerantia non desit cum fiducia coniuncta. Et quoniam, quod ad caput alterum attinet de Ecclesiastica, & religiosa disciplina conseruanda tam in nostrates, quàm in ipsos Indos, vbi iam Fides Christi suscepta est, prolixiorem orationem desiderat, tractanda res est vberius consequentibus libris. Modo illud maneat, vt in militari disciplina res habet, non rectè prouinciam aliquam expugnari, & in ditionem redigi, nisi deducta colonia, & præsidio imposito, gradus figatur, ita profectò in horum infidelium conuersione, nihil sperandum esse lucri, nisi obfirmato animo, iis corripiendis, instruendis, atque ad perfectum vsque promouendis

uendis consilia, curæ, conatúsque omnes admoueantur. Neque enim repente quicquam legitima incrementa suscipit.

Capvt XII.

De expeditionibus necessariis ad prædicandum barbaris Euangelium.

QVoniam constat antiquo, & Apostolico more non posse plerosque infideles obiri, & debellari barbaros prius, vt mox domiti religionem Christianam recipiant, multis, & magnis rationibus peruersum esse monstrauimus, non exiguæ occurrere videntur augustiæ, quonam modo, & via verbum Dei ad nouas nationes peruenire queat. Sed quia omnibus gentibus prædicari Euangelium oportet secundum Saluatoris præceptum, & prædictionem, & nulla est hominum portio, quam incurabilem reliquerit summus conditor, colligitur, nouo aliquo Euangelizandi genere vtendum esse, nouo quoque hominum generi accommodato. Vt enim barbari, veluti mixta humana & ferina natura constant, vt moribus non tam homines, quam hominum monstra videantur, sic quæ cum illis instituenda est consuetudo, partim humana & liberalis, partim subhorrida, & ferox sit, necesse est, vsque dum natiua illa sua feritate deposita, paulatim mansuescere incipiant, & ad disciplinam humanitatémque traduci. Non igitur negligenda

gligenda est accuratior de expeditionibus tractatio, quibus, vel incognitæ nationes explorantur, vel iam exploratæ adeuntur, idque sæpius nauigatione prolixa, interdum terrestri itinere. Quo in vtroque genere in hoc Occidentali orbe, atque Oceano Antarctico nouæ quotidie gentes, & hucvsque inauditæ occurrunt, quarum salus nullo modo contemni potest. Simul ergo proficisci oportet viros militares, necessaria humanæ vitæ præsidia in tam longa, tamque periculosa peregrinatione ferentes, simul vitæ æternæ præcones, castris Christi militantes, vt diabolica tyrannide captas animas Deo expugnent. Id ita coniuncto officio oportere fieri, non solum ratio docuit, verum ipsa iam longo vsu comparata experientia. Quare si qua spes est salutis barbarorum, in his certè expeditionibus posita est. De quibus primum quod ad militiæ leges spectat secundum omnium supremam Dei legem, dicendum erit: deinde quod ad prædicationem conuersionémque gentium pertinere arbitrabimur. Prius enim quod animale est, deinde quod spirituale. Tria igitur quæri posse videntur, Primum quo iure, quave ratione nouæ expeditiones in barbarorum terras suscipiantur: tum quid in iis fas sit agere nostris: postremo quibus iniuriis lacessiti Christiani possint sibi barbaros subiicere, vel bello vel vi.

1. Cor. 15.

Capvt XIII.

Quo iure Christiani expeditiones facere possint in regna barbarorum.

Regna igitur barbarorum quo iure Christiani adierint, adiréve possint, si quis ex me quærat, facile responsurus sum non alio opus esse quam ipso communi naturæ, quod homines sint. Peregrinari cuivis quocunque fas est: nefas verò hospitem pacatum, neque lædentem, neque suspectum communi solo excludere. Quamobrem leges illæ Chinensium, quæ capitis supplicium in hospites iniussu Regis venientes statuunt, iniquæ profectò sunt, & ab omni humanitate alienæ. Nam vt nihil aliud, certè innatus amor noua discendi, atque experiendi, ius cuique facit, vt remotissima quæque, si libeat, oculis, atque animo lustret, quod ad rerum humanarum, atque etiam physicarum prudentiam non parum conferre censuit Poëta, qui sagacissimi viri laudes exordiens: Qui mores hominum, inquit, multorum vidit, & vrbes. Itaque hostibus tanquam pœna dignis aditum ad nos præcludimus, cæteris non item, nisi meritò in suspicionem veniant. Iam verò mercaturæ artis hoc proprium est, vt quæ apud suos abundant, deferant ad externos, & quibus vicissim illi circunfluunt, reportent suis. Ita enim communis nostri generis author mortales omnes inter se sociandos

Homerus initio Odissea, vt vertit Horatius.

dos, & quadam communione in officio retinendos existimauit, si sibi essent vicissim opportuni, & commodi. Atque vt in hominum ingeniis alios alia curare cernimus, vt hic calceos paret, ille contra domum ædificet, ita ipsas orbis terrarum regiones suo quoque quodam fœdere coniunxit, dum rerum aliarum aliis atque aliis feracitatem attribuit, nec fœlicitatis humanæ esse censuit, quod ille cecinit:

Omnis feret omnia tellus. ***Virgil.***

Auri atque argenti haud scio an ditior vlla regio possit concurrere hoc ipso Piru, aliarum pene omnium rerum olim summopere indigente. Alibi metalla, alibi gemmæ abundant, alibi ligna, piper, herbæ medicinales, lana, serica, artificia, & id genus sexcenta. Qui ergo commoditates suas, nauigantes aut peregrinantes apud exteros quærunt, illis vicissim vtiles futuri, operæpretium facere quis non videat? At in istis, dicet aliquis, cupiditas potius regnat, & immoderata rapacitas, sicut & illis aliis perniciosa sæpe curiositas aut ostentatio potius, quam vtile aliquid discendi communicandíve studium. Neque humanitatis est officium, sed auaritiæ sitis, qua feruntur. Quis hoc neget? At modo non quid vitiositas hominum habeat, sed quid ipsa communis vtilitas concedat, expendimus. Licet ergo, licet sine vlla dubitatione barbarorum fines penetrare, idque si renuant nulla vel accepta vel meritò expectata iniuria, iniqui sunt. Verum his sepositis rationibus, quas habet ipsa natura communes, est omnino singularis quædam causa Christianis, & ab

ipso omnium conditore ius conditum, vt quæ à Deo didicerunt, doceant ipsi cæteros mortales, quorum salutem optare & quærere debent.
Matt. 16. Qui ergo dixit, Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, is certè aditum liberum quocunque terrarum aperuit, quem qui nobis præcludere velint, & summi Dei præcones ac legatos inauditos à se relegant, non solum contra salutem suam facere putandi sunt, verum etiam insignem Christianæ Reip. contumeliam irrogare. Quod si barbari prædicatione Euangelica commonendi excitandique sunt, neque id fieri vnius, & alterius Sacerdotis peregrinatione permittit, vel ipsorum ingenium ferox, vel regionum immensa distantia, necessario præsidio destituta, perspicuum est complurium hominum cætu, & rerum opportunarum apparatu opus esse: quæ sanè duo in Expeditionis ratione continentur. Nouas ergo siue Expeditiones, siue profectiones, siue alio melius vocabulo appelles, ad Indorum terras, conuictúmque explorandum, esse æquitatis, & officij plenas, si genus ipsum per se spectetur, satis ex his persuasum puto. Aristoteles quidem in Politicis suis, Peregrinis non admodum fauere videtur. Seditiones, inquit, concitat peregrinitas, donec in eandem simul conspirationem deuenerit. Quapropter quicunque adhuc inquilinos susceperunt, vel aduenas, omnes ferè seditionibus iactati sunt, cuius documenti exempla plurima accumulat. Cæterum & si rectè ac perfectè institutis ciuitatibus peregrinorum turba meritò suspecta esse debeat, ac proinde purgatio aliqua iusta sit, tamen barbaro-
Arist. 5. Pol. c. 3.

rum

rum alia longè ratio est, qui vel ob hoc ipsum externis indigent, vt eorum Respub. rectè constituatur, imo verò vt possint eo nomine dignam habere Rempub. quippe cum ferarum magis ritu vitam agant, quos ad societatem legesque naturæ accommodatas attrahere, & reluctantes quodammodo compellere, seclusa tamen seruitute, & cæde, potius officio assignandum est. Quod vsque adeo certum habuit Philosophus, vt barbaros homines parêre nolentes, bello etiam domare, iustum natura decernat, quod nos ita temperamus, vt capi quidem, aut cædi, aut profligari barbaros nequaquam sinamus, propterea quòd naturalem seruitutem nullam agnoscimus, sed tamen melioribus, & sapientioribus pro sua salute docendos ac regendos, non illiberaliter committamus. *Aristot. 1. Pol. c. 5.*

CAPVT XIV.

Quid in terris barbarorum, Christianis liceat.

VNde fit consequens ea omnia, quæ huic fini honestè præscripto necessaria sunt, ipsa lege naturæ, & Christi, nostris apud illos licere, imò verò etiam expedire, modò id quod vbique quidem, sed in hac maximè causa seruandum est, modus adhibeatur, vt ne quid nimis. Quoniam ergo natura barbarorum est maximè inconstans, atque infida, opus est, vt qui apud illos versantur, securitati suæ consulant, &

neque nocere cupiant, neque tamen se frustra lædi permittant. Quare quæ defensionis sunt propria & tutelæ, ea nemo culpare debet, si Christiani satagant. In quo genere sunt portus naualibus stationibus occupati, arces erectæ, ac munitæ, præsidia militaria cætera, quo confugere violati queant, & barbaros quantum satis erit, terrore ipso, in officio continere. Hoc à Lusitanis factitatum in plerisque Orientis maritimis vrbibus, non sine egregia ipsorum gloria, & magna Christianæ Reipub. commoditate, nemo est, qui non laudet. Quod si morosior quisquam id interpretatur iniuriam, propterea quod in suo regno munitiones, & præsidia extrui ab externis, quivis nostrorum Principum grauiter indignaretur, & quantis posset viribus obsisteret, intelligatur oportet, barbarorum ingenium eiusmodi esse, vt nullam patiatur iniuriam, si contra ipsorum iniurias se quisquam muniat, quod in nostris humanè & pro dignitate se se gerentibus secus habet: qui enim inter suos non nisi armatus incederet, iniurius esset, idem si inter externos, & merito suspectos armatur, cautus & prouidus potius dicetur. Adde quod ipsorum barbarorum interest, vt nostri cum illis consuetudinem habeant, quam fieri possit, tutissimam, & diuturnam, vt religionis veræ, ac salutis suæ, documenta percipiant. Atque hæc quidem militaris apparatus,& disciplinæ causa est, quam dixi. Iam quod ad commutationes rerum pertinet, & mercimonia, nihil est quod hoc loco peculiariter præcipiendum sit, præterquam vt pretia

terum iudicio boni viri atque prudentis constituantur. Qua in re non mediocrem habet quæstionem, vtrum quanti barbari merces nostras æstimant, tanti transigi possint. Nam bracteolas, & calculos, & gladiolos, & sistra, & vitrea, id genus nugas ac scrupea, tanto in pretio apud istos haberi compertum est, vt auri, aut argenti non paruam vim, interdum eximios etiam smaragdos cum his commutare perlibenter ament. Verum ista discutere enucleatè, non huius negotij est. Illud exploratum teneamus, omne genus mercimonij cum istis exercere licere; pretium vero neque lege, neque certa ratione constare, sed iudicio sapientis, qui perspiciat quantum abundent iis, quæ ipsi reddunt, & quanti faciant, vel ad vitæ præsidia, vel ad ornatum quendam ipsis charum ea, quæ accipiant à nostris, quanta horum copia inopiáve sit: vt omnibus probè perspectis atque libratis quæ rerum æstimatio iusta censenda sit, statuere possit. De agris vero colendis, & fructibus faciendis, dummodo fundi iis necessarij aut culti non occupentur, non dubium est quin beneficij etiam loco ponendum sit, si desertos & infœcundos agros nostri exerceant, & sementem faciant, atque Europæ frugibus assuefaciant. Idem in gregibus alendis iudicium est, vbi pascua vberrima nullis vsibus vacant, quod plerique barbarorum armenti, ac pecoris negligentes sint, venationibus delectentur. Denique quicquid vtilitatis nostris ex illorum solo accedere potest, sine vllo eorum detrimento, imo cum non exiguo emolumento, id iure naturæ con-

cessum esse dubitare non possumus. Quamobrem quod ad auri & argenti fodinas exercendas spectat, quod præcipuè nostrates curant, pro concesso reputandum est, quicquid barbari pro neglecto habent. Ita metalla fodienda suscipere, aut auri grana ex fluuiorum obicibus cogere, aut argenti fundendi industriam sequi, aut gemmas ex fundo expiscari, aut pretiosos vniones eruere, aut quicquid denique rarum est, & indigenis, vel ignotum, vel despectum, non est contra æquitatem, si harum rerum studiosi sua diligentia & industria persequantur. Sed obseruandum tamen, vt neque iam ab incolis occupata, & habita in pretio, injuriosè dolo, aut vi præripiantur, neque ipsimet nostris ad nostras non ipsorum commoditates seruire cogantur: quod vtrumque periculi plenum est.

CAPVT XV.

Quando liceat barbaris infidelibus bellum inferre.

QVod si barbari, vt sæpè solent, nullis injuriis læsi, sed humanè ac beneficè affecti, nostros lædere pergant, aut fide violata cædem meditentur, pręsidia aggrediantur euertere, agros populentur, fruges corrumpant, naues iniecto igne cremare studeant, dolo alimenta surripiant, aut denegēt, cæteràsq; injurias adoriantur, non solū nostris sese defendere, ac tueri licebit, verumetiam dāna illata reparare

reparare, & acceptam contumeliam vlciſci, ac ſi res exigat, ſeriò agere, & bello proſequi rem. Nam belli eam iuſtam definiuimus cauſam, vbi iniuria laceſſitus princeps arma induit. Verum illud ſummopere aduertendum, non eodem modo barbarorum iniurias ac cæterorum hominum perſequi oportere. Cum enim ſint imbecilli, ac puerili ingenio Indi, magis puerorum ac fœminarum, vel potius pecudum more tractandi ſunt, vt non tam eos ſerio vlciſci velis, quam neceſſario caſtigare, & terrere, neque tam gladius in iſtos acuendus eſt, quam intentandum flagellum, vt vel ita mulctati diſcant timere & parêre. Non enim ad illa ſæua ſtatim veniendum eſt, ad ædes incendio conflagrantes, viros ferro trucidandos, ſeruitutem perpetuam, & reliquas bellorum calamitates. Sed quatenus progrediendum ſit, & vbi ſiſtendum, Ducis Chriſtiani charitas cum ſalutari prudentia coniuncta, & melius dictabit, & plenius, modò meminerit ſe Chriſti religionem profiteri, & verbo & exemplo debere, vt non tam ſuas curet, vel incommoditates, vel iniurias, quam vt pretioſa animarum lucra Domino acquirat.

CAPVT XVI.

De officio Prædicatoris Euangelici ergà ſocios itineris.

HIs ita explicatis, iam quod ſit Euangelici prædicatoris officium in nouarum vocatione

ne gentium, intuendum est. Atque illud in primis præcipiendum; ne quoniam nouo modo & immutata ratione Christum barbaris annuntiaturus sit, septus militari præsidio & multiplici apparatu, idcirco se Apostolico officio minus fungi arbitretur, animúmque demittat, quasi Euangelium non euangelicè annuntiet. Oportet Dei seruum diuinæ per omnia voluntati promptissimè subdi, ac se æterna illius sapientia regi, generosè permittere. Non omnium eadem tempora, sed cuncta
Eccles.3. fecit Deus bona in tempore suo. Nouo generi hominum, nouam Euangelizandi rationem non ingratè suscipiet; quisquis non suam; sed Dei gloriam meditatur. Sæpè aurea illa & depicta ante oculos antiquitatis laus; si ad nos referatur, nihil aliud, quam vmbram quandam & fastum & nominis appetentiam immoderatam sa-
Phil. 4. pit. Etenim quid magis Apostolicum quam vbique, & in omnibus institutum esse, vt sciat Dei seruus, in quibus est, sufficiens esse, & abundare
Matt.10. & penuriam pati. Aliquando Christi discipuli
2.Tim.4. sine sacculo, sine duplici tunica Euangelizant, aliquando vero etiam penulam postulant, & sollicitè præmitti iubentur, vt ne quid illis desit.
Tit. 3. Quod si militum & sæcularium profana turba
Act.27. mouet Christi seruum, meminerit Paulum apud Iulium nauigantem cum cohorte Italica eáque superstitionis Gentilicæ, eundem doctorem Gen-
Act.28. tium recolat Romam caput mundi primum ad se ingredientem spectasse vinctum, & militari custodia circundatum. Quis vero ita crederet? Maximi prædicatoris in maximam vrbem ingressum quam alienum, quam incommodum putes,
si

si humanas rationes consulas? At si diuinas, Quæ circa me sunt, inquit, magis ad profectum venerunt Euangelij. Verbum enim Dei non est ligatum. Quamobrem gloriosè prorsus non hortatur strenuus militiæ cœlestis dux, Vt in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, non solum in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, quæ postea commemorat, verum etiam in iis, quæ prius admonenda putauit, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus. Denique, In virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, vt seductores, & veraces, sicut ignoti & cogniti, quasi morientes, & ecce viuimus, vt castigati, & non mortificati, quasi tristes, semper autem gaudentes, sicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. His cœlestis tubæ vocibus generosè animatus Christi miles, cum ad rem induxerit animum, & se totum diuino arbitrio permiserit, iam quid sibi præstandum sit erga cæteros, animaduertat oportet. Atque hic aduersus socios itineris, vel maritimi, vel terrestris, partes suas diligenter intelligat, vt eos quantum fieri possit, in disciplina Christiana conseruet, primum beneuolentia in omnes, omnibus omnia factus, vt omnes Christo lucrifaciat, affabilis, suauis, sermonem habens semper in gratia sale conditum, vt sciat quomodo vnicuique eum oporteat respondere, ac nihilominus tempus redimat,

Phil. 1. 2. Tim. 2. 2. Cor. 6. 1. Cor. 9. Col. 4. Ephes. 5. Rom. 15.

Gal.6. dimat, vt ſibi interdum vacet & Deo. Infirmitates aliorum portare, & non ſibi placere, & præoccupatum in aliquo delicto ſi ſpiritualis eſt, in ſpiritu lenitatis inſtruere, omnem hominem iuxta Apoſtolum, & corripere, & docere, & conari, Col.1. vt exhibeat perfectum in Chriſto Ieſu. Hoc vt efficiat, frequenter Verbum Dei proponet in ſpiritu, & virtute conterens petras. Hier.23. Neque valde locis aut temporibus impedietur, ſciens Paulum in litore oraſſe, & prædicaſſe in plateis, in tentoriis, Act.21. in nauigio, omnem locum Dei verbo non incommodum iudicabit. Ad pœnitentiam maximè hortabitur omnes, confeſſiones indefeſsè excipiet, & ſcelerum, neque multitudine, neque magnitudine perterrebitur, ſciens Chriſti ſanguinem propitiationem eſſe pro peccatis totius mundi. 1.Ioan.2. In ſumma duo magnopere prouidere debet, vnum, vt ſaluti ſuorum conſulat verbo, & re, quantum licebit: alterum ídque præcipuè, vt infidelium ac neophytorum illis curam ſeriò ac ſæpe commendet: ne noſtrorum, vel iniuriis læſi, vel malefactis offenſi Chriſtianæ religionis nomen blaſphement. Quid illis fas ſit, quid nefas, tum quid deceat, & expediat, ſecundum ea, quæ ſupra ſunt diſputata, docebit, atque eos quamvis in militari claſſe, tamen Apoſtolorum quodammodo officio ſatisfacere debere admonebit. Denique ſataget Chriſti ſeruus omnibus modis, vt Chriſtiani Chriſto, ſi non militent, vt par eſt, ne ſaltem bellum implacabile indicant, facti laqueus (vt ſcriptum eſt) ſpeculationi, & rete expanſum in Thabor. Oſee.5.

CAPVT

CAPVT XVII.

Qualem se præstare debeat Christi seruus in conuersione infidelium.

CVm nostris cura erit, quam diximus. Cùm infidelibus verò ad Christum conuertendis, cuius rei causa omnis iste labor susceptus est, omnes charitatis vires exeret operarius Domini, memor se opus Domini operari, repetens verò animo, & altius expendens, Neminem venire ad Christum nisi quem Pater traxerit, Fidémque Dei donum esse, & corda hominum in manu Domini, in quo voluerit vertat, Voluntatémque à Domino præparari, & multa talia quibus Spiritus sanctus certissimos nos esse voluit, nullius esse industriæ, nullius diligentiæ nostræ vocationem gentium ad Euangelium, sed solius miserentis, & præuenientis Dei; ad orationes, & preces assiduas, atque feruentes totum se conferat, spem omnem in cœlesti gratia collocans, & diuinæ misericordiæ fores diutissimè pulsans. Et quamvis in omni negotio orationis præsidio fidendum sit; at in hac vna re nihil oratione magis necessarium, nihil omnino potentius: hæc vna impetrat gratiam, cui acceptam oportet referre Fidem. Apostoli quidem cum cætera beneficentiæ officia ab se ablegassent, Nos, inquiunt, Orationi, & ministerio Verbi instantes erimus; adeò inter se duo illa cohærere intelligebant. Nunquam Petrus, & Ioannes, nunquam Paulus ante precem ad Deum fusam,

Ioan. 6. *Ephes. 2.* *Prou. 21.* *Actor. 6.*

fusam, de Christo ad populum verba fecerunt. Et rectè Dionysius monet ante omnem actum, Theologiæ præsertim, orationem præire oportere. Augustinus quoque cum Ecclesiasticum Oratorem informat, initio sermonis se, & sua omnia, & fructum atque exitum orationis Deo committere ingenuè admonet, In cuius manus sumus, & nos, & sermones nostri. Ipse mediator Dei, & hominum Christus Iesus non ante ad prædicandum Apostolos mittit, quam in oratione peruigil pernoctarit. Neque enim tam sermonis, & diligentiæ suæ fructum, quam orationum expectare debet fidelis Dei minister. Neque suis tantum sacrificiis, & precibus quamuis assiduis, quamuis feruentibus, contentus esse debebit, sed aliorum etiam Christi seruorum auxilia studiosissimè efflagitare, vt ex multarum personis facierum gratiæ agantur pro eo, & consensus fratrum super omni re, quam petierint, in nomine Christi, obtineat apud Patrem misericordiarum. Paulus tantorum apud Deum meritorum vir per omnes epistolas pro se orari obnixè contendit, vt sermo Dei currat, & clarificetur, vt liberetur ab importunis, & malis hominibus, vt detur illi fiducia in apertione oris sui, vt loquatur Dei verbum ita, vt oportet eum loqui. Atque hæc, & alia huius generis cogitans Christi seruus, maximam atque optimam ministerij sui spem, in efficacibus & frequentibus, & suis & suorum orationibus collocabit. Deinde exemplo suo, ac vitæ integritati, & innocentiæ secundas partes attribuet, patiens, benignus, humilis, beneficus, continens, mansuetus, super omnia verò Christi, & fratrum charita-

Dionis. de Diu. nom. cap. 3.
August. 4. lib. de Doctrin. Chri. c. 15.
Sap. 7.
Luc. 6.
2. Cor. 1.
Matt. 18.
2. Thes. 3.
Ephes. 6.
Col. 4.

te ardens. Sermones nostros minus fortaſsè barbari intelligent: at virtutis officia, vbique & clarè loquuntur, & perfectè intelliguntur, & potentiſſimè perſuadent. Sed in hoc genere peculiariter fides, ac ſyncera beneuolētia in barbaros ac veluti paterna quædam prouidentia exhibenda eſt. Nihil æquè animorum fidem conciliat ac beneficētia: vt de eo factis optimè mereri ſtudeas, quem dictis tuis audientem velis. Quamobrem prædicaturos Apoſtolos iubet Chriſtus infirmos curare, leproſos mundare, dæmones eiicere, gratis accepta gratis dare, quod expeditiſſima ad conciliandos Euangelio homines via ſit benignitatis ac beneficentiæ. Sentiant infideles, ſentiant catechumeni, ſentiant neophyti Patrem, & aduocatum: pro iis ſæpè interpellet apud Ducem, & magiſtratum, hos à militum iniuriis tueatur, horum egeſtati conſulat, vel propria mendicitate. Si quid acerbius deſignandum erit in aliquem, huius ipſe adminiſter non ſit. Theſaurizet potius filiis parens, ac non ſolum ſua, ſed & ſe libenter impēdat, & ſuperimpendat pro animabus eorum, licet plus diligens minus ipſe diligatur. Neque datum requirat, ſed fructum. Dici non poteſt, quam ſit ad perſuadendum efficax charitas, & viſcera digna Apoſtolo. Vbi tamen (ne & hoc prætereamus) ſic dilectionem impendere norit, vt ſe ſe tamen non improuidè committat alienis: ne, quod quibuſdam contigit noſtris, dum plus æquo indulget infidis, temeritatis ſuæ pœnas luat. Nihil mutabilius barbarorum ingenio. Paulo Apoſtolo naufragāti exhibent non modicam humanitatem pyra accenſa, eundem à vipera appetitum, homicidam reputāt,

Luc. 9.

2. Cor. 12.

Philip. 4.

Act. 28.

mox

mox nihil à bestia læsum, pronuntiant Deum. Huiusmodi barbarorum ingenium est. Qui heri habebaris pro amico summo, hodie indicta causa interire iuberis, quem paulo ante homicidam & extremo supplicio dignum ducebant, mox, si ita res tulerit, adorabunt pro Deo. Itaque prudens ac fidelis Dei seruus, & illis consulet quantum poterit, & sui nihilominus non erit negligens. Iam tertias partes in ministro Euangelij, Verbum Dei sibi vendicabit, qua vna in re vehementer, & indefesse laborandum. Primum, vt sermonis aliqua copia sit, vel interpretem fidum vel per seipsum, si consequi potuerit. Quocirca non multa neque ardua, sed pauca eadémque sæpiùs repetendo elementa sermonum Dei tanquam pueros edocebit: & M. Francisci industriam sequens, sermone vernaculo atque ipsis familiari mysteria fidei præcipua & vitæ Christianæ regulas repetet: illorum fabulas ac nugas facilè confutabit: exemplis vtetur atque similibus, quam fieri possit, ipsis accommodatis: interrogationibus vrgebit non insuauiter. Si deprehendat in quopiam ingenij aliquid atque iudicij, disputationes non admodum philosophicas sed populares potius instituet. Signa adhibebit externa, & ceremonias cultúmque omnem Ecclesiasticum plurimi faciet, vt vel hoc modo homines sensu obtusos commodius instruat. Iam concionibus publicis statis temporibus aget, iam priuatis colloquiis. Demulcere verbis, inuitare præmiis, minis terrere, persuadere exemplis, sed in Christi virtute, non in hominum sapientia. Deus, pater misericordiarum aderit seruo suo in omnibus, vt verbum Euangelij recipiatur, non

vt

vt verbum hominum, ſed ſicut eſt vere, vt verbum Dei. Sed quoniam cum de ordine, & modo catechizandi agetur, latius iſta explicabuntur, ſatis ſit vel exiliter adumbraſſe Euangelici prædicatoris officium. 1.Theſ.2.

CAPVT XVIII.

De tribus impedimentis, quæ conuerſioni gentium maximè obſtant.

VErum in conuerſione gentium ad fidem, hoſtis noſtri generis diabolus, cum acerbiſſima torqueatur inuidia, quibus poteſt viribus atque artibus agit, ne opus Domini proſperetur. Itaque innumera impedimenta molitur, vt fructum ſementis diuinæ de cordibus audientium rapiat. Ad hæc paratum atque conſtantem oportet militem Chriſti ſtare, ne aſperitatibus offenſus, ab incepto pedem referre incipiat, tum verò vt contrariis vndique perſpectis, remedia adhibere opportuna conetur. Oſtium fortaſſe erit apertum & euidens, ſed tamen aduerſarij multi. Et quanquam ſunt impedimenta verbi Dei plurima, tria tamen præcipua ſunt: quorum vnum à noſtris, alterum ab externis, tertium ab ipſiſmet, quibus Fides annuntiatur, proficiſcitur. E noſtris quidem, ſolent plurimum Indorum veram conuerſionem retardare peſſimi 1.Cor.16.

exempli mores. Vnus autem ædificans, & alter destruens, quid proficit eis nisi labor? Nullam re- vera ego grauiorem difficultatem sentio in hac causa: propterea quòd cum barbari religionis nostræ ignari sint, omnes nos similes ac veluti vnius coloris reputant. Ita crimen huius atque illius, in omnium redundat infamiam, & quod est grauius ipsum Christianum nomen apud infideles in odium venit. Huic malo quid potest afferri remedij, nisi vt nostrorum hominum licentia, quibus modis possit, frænetur, neque vsque ad miseras infidelium animas sæuire sinatur? Deinde illud multum à B. Augustino commendatum in catechizandis rudibus documentum accuratè seruetur, vt admoneantur ij, qui Fidem suscipere parant, ne religionem nostram ex nostris hominibus metiantur, sed ex ipsius potius æquitate, & sanctitate. In nostris si quem viderint modestum & probum, eum secundum legem, & Fidem sese gerere, quos vero arrogantes, auaros, obscænos, immites notarint, hos nobis quoque odio esse persuadeant, ac iuxta legem nostram multo grauissimas suorum scelerum pœnas daturos. In omni genere hominum bonos esse & malos: neque Christum cogere quenquam vi, sed in futuro iusta vel præmia, vel supplicia cuique pro meritis reseruare. Ad hæc quantum licebit, vt à talium consuetudine & familiaritate abstineant, curandum, & boni viri frequentius barbaris obiiciendi, & mutuo connectendi. Ad quæ omnia præsidis, siue ducis voluntas religiosè ac beneuolenter affecta, multum

Eccl. 34.

De cate- chi. rudi- bus. c. 25.

multum momenti afferet, vt cohibeat atque castiget nimiam suorum insolentiam. Verum à suis quoque fidei candidati molestiam patiuntur non mediocrem, tum à Dominis, & proceribus, qui suos ad alienas leges transire grauiter ferunt, tum maximè à veneficis & præstigiatoribus, & idololatriæ magistris, qui auaritia & ambitione corrupti lucri & gloriæ iacturam facere se vident Christianæ religionis augmento. Hi vt quondam Iamnes & Mambre Moysi, Elymas Paulo & Barnabæ, obstinatè resistunt veritati. Quemadmodum in India Brachmanes, in Iapponia Bonzos, apud Noui regni incolas Piaches, in nostro Piru Humos cernimus. Et quidem Dominorum ac Principum suauiter, ac diligenter tentanda voluntas est, & expugnanda in Christo, & suorum obsequia, iuxta nostram legem promptiora futura, & gloriæ plurimum accessurum, cum his etiam crebrius & liberalius agendum. Multum quippe in vtramque partem horum studia promouent. Qua in re grauiter à nostris peccatum esse in Atabalipæ Ingarum Principis nece, ipsi quoque eius successores conquerebantur, quod affirmarent, si regis voluntas delinita obtineretur, breui admodum futurum, vt vniuersum Ingarum imperium fidem libentissimè acciperet. Miro enim modo barbari omnes Regibus suis ac ducibus addicti sunt. Aduersus Magos acrius pugnandum erit: eorum fuci ac fraudes detegendæ, & traducenda insipientia, & ridenda deliramenta, & confutandæ versutiæ. Quòd si resipiscere nullo modo velint, & facultas non de-

2.Tim.3.

Act.13.

sit, à cæteris separandi, & grauiter interdum mulctandi, modo plebem reliquam major turbatio non sequatur. Sed his ambobus majus ac difficilius Fidei impedimentum ex ipsa inueterata consuetudine proficiscitur. Vbique sanè consuetudo magnas vires habet, sed in barbaris longe maximas, quippe vbi rationis est minimum, ibi consuetudo radices profundissimas agit. In omni natura motio eo diuturnior ac vehementior, quo magis est ad vnum determinata. Ita lapidem sursum ferri, impossibile: deinde bruta animantia dedocere, difficile: mox hominem parum mente vigentem à consuetis retrahere, graue. Proinde in hac vna palæstra omnes suos sudores, operas, conatus exercebit copiosè Christi discipulus. Proderit autem quam plurimum, ritus, & signa, & omnem externum cultum diligenter curare. His quippe, & delectantur, & detinentur homines animales, donec paulatim aboleatur memoria, & gustus præteritorum. Quæ causa fuit Moysi, vt populum Ægyptiis ritibus assuetum, multitudine sacrificiorum, & ceremoniarum distineret. Neque enim prius
1. Cor. 15. quod spirituale est, sed quod animale. Postea superstitionis antiquæ monumenta cautè, & gradatim extinguenda curabit, vt idola sua Guacas, adorationesque omnes penitus dediscant, ac pro iis pias alias, atque Christianas frequentent. Deinde teneriores animos puerorum nondum illa superstitione imbutos Christiana consuetudo, & disciplina suauiter occupet, & paternas nugas ridere, ac contemnere iubeat, quod M.

Franciscus

Franciſcus ſapienter faciebat. Præmiis, & laudibus paruulos inuitet, atque animet; maiores puerorum exemplo pudefaciat, & terreat. Poſtremo quod omnium eſt, & præcipuè conſiderandum, & diligentiſſimè obſeruandum, non facilè credet verbis, & quibuſvis ſignificationibus Barbarorum, etiamſi Fidem tenere, & Baptiſmum appetere ſe proclament. Cum enim ſint leues corde, facile credunt, non Fidem concipientes ex Deo, facile quoque id retractant inconſtantes, & leues. Diu & multum tenendi, vt quid profiteantur, intelligant, vt veterem conſuetudinem idolorum deponant, vt mores alios induant. Denique conſuetudinis peruerſæ venenum alterius conſuetudinis antidoto curandum eſt, vt verè Chriſtum induant, ac non partim in Chriſto, partim in Baal claudicantes, ſibi grauiorem acquirant damnationem, & ſancto nomini grauem faciant iniuriam. Non multitudine, ſed veritate, animarum lucra computanda ſunt. Ità religio Chriſtiana pluris fiet, & qui illi dant nomina, gloriæ atque honori erunt.

CAPVT XIX.

Epilogus dictorum.

QVoniam verò de vniuerſa catechizandi ratione vberius in quarto libro dicetur, nihil præterea addendum arbitror, niſi vt ſum-

mam eorum omnium, quæ disserui, ad hoc vnum conferam, vt per iniuriam fides nullo modo propaganda existimetur, tum verò vt nouo generi hominum nouam Euangelizandi rationem non fastidiat Christi seruus: & quantum per rerum & temporum opportunitates licebit institutum vetus atque Apostolicum conseruet: vbi minus, id exactè fieri patitur conditio hominum, intelligat, neque de merito, neque de laude, neque vero de fructu aliquid sibi perire, si fideliter Dei gloriam quærens atque animarum salutem, labores suos, & curas omnes in Euangelij dilatandi studio ad finem vsque consumat.

DE PROCVRANDA INDORVM SALVTE.

LIBER TERTIVS.

De Ciuili Administratione Indorum saluti necessaria.

CAPVT PRIMVM.

Non esse quæstiones omnes tractandas, ac deinceps de ciuili administratione disserendum.

SCIO equidem, in iis, quæ de iure belli, déque promulgandi barbaris Euangelij ratione hactenus disputata sunt, multa posse quæri, multa tractari, quæ à me parum explicata, vel etiam prætermissa videantur. Neque verò dubito quin studiosi ac literati nonnulli diligentiorem, atque vberiorem harum rerum, quæ sunt per se quidem grauissimæ, & premunt quotidie vehementer animos religiosos, tractationem desideraturi sint, quibus in re tanta

communiter hæc, atque vniuersè dicta non faciunt ſatis, ſed priuatas, ac familiares quæſtiones ſuas minutè ac ſigillatim ſolui mallent. Quibus profectò ita obſequi cupimus, vt quamvis peculiares de moribus ſermones eſſe vtiliores præuideamus, tamen inſtituti noſtri rationem de tota cauſa Indorum ſuſceptam, varijs, implicatiſque quæſtionibus obſcurandam, ac veluti extenuandam non arbitremur. Etenim neque doctrinæ, neque experientiæ noſtræ tãtum tribuimus, vt explorare liquidò omnia, ac certò definire poſſimus, quæ præclariſſimis etiam ingenijs negotium faceſſunt: neque ſi id mediocriter prȩſtare poſſemus, ad propoſitum nobis finem accommodatum eſſet, quibus illud maximè animo eſt, ea afferre quæ & intelligantur ab omnibus, & quantum fieri poterit, nemini non probentur. Nam in tanta ſylua eaque ita ſpinoſa, ac denſa, illud potius optandum eſſe videtur, vt via aliqua ad barbarorum ſalutem certa, ac tuta muniatur: omnes verò latebras exquirendi, omnia abſtruſa luſtrandi, omnia denique impedita, atque implicata perpurgandi onus tantum nemo nobis æquus imponet. Quamobrem & in ijs, quæ de rebus Indicis adminiſtrandis dicta ſunt hactenus, & in ijs, quæ deinceps plura dicentur, præcipuas quidem res, ac veluti capita, quantum Chriſti Ieſu dono licet, explicare, & confirmare ſatis putamus: tenuiora verò cætera, atque illarum veluti radicum, vel fibras, vel germina, valde illa quidem alioqui neceſſaria, perſequi hoc loco minimè ſuſcipimus. Igitur Euangelij ad barbaros profectione, & ingreſſu ſuperioribus libris declarato, quid illis præſtandum ſit, qui diuinitus ta-

Ariſt. 1. Ethic.

cti verbo veritatis manus dant, & in ouile Christi intrare volunt, deinceps pertractandum restat. Hi verò tanquam in Christo geniti infantes multa cura, diligentiáque egent, ac quemadmodum Regij pueri tum pædagogo regendi traduntur, tum magistro erudiendi; ita hi, & ciuilium magistratuum administratione solerti regendi sunt, vt in officio disciplináque teneantur, & præceptorum spiritualium, idest, sacerdotum doctrina accurate imbuendi. Itaque de cura, & Politica, & Ecclesiastica saluti Indorum necessaria disserendum est, Cùm verò id quod animale est, præire Apostolus definierit, tum verò sequi quod spirituale est, hanc partem ciuilis administrationis si ante persequamur, ex ordine certè faciemus, Qua verò ratione barbari omnes, qui Christi nomen profitentur, ad Principum Christianorum curam, ditionémque pertineant, ante exponendum est, quā de iis agatur, quæ vel Indorum populis illi præstare debent, vel ab ipsis viciſſim percipere poſſunt. 1.Cor.15.

CAPVT II.

Barbaros Fidem suscipientes ad curam, ditionémque Principum Christianorum pertinere.

PRincipio nemo est, qui neget, modo catholicè sapiat, Euangelij promulgationem per totum terrarum orbem ad Romani summíque Pontificis authoritatem pertinere. Is enim propriè

priè est, cui in Petro ouile dominicum commissum est, cui grex omnis Christi traditus est, cuius proinde interest non solum oues iam congrega-
Ioan. 21. tas pascere, verum etiam dispersas, ac dissipatas, quin potius nondum oues quærere, vt oues fiant, atque vt intra septa Euangelij cum reliquo grege pascantur, euocare: de quibus sanè Christus di-
Ioan. 10. xit, Alias se oues habere, quas oporteret adduci, vt fieret vnum ouile & vnus pastor. Hanc suam curam; & agnouerunt, & præstiterunt Romani Pontifices. Nam & Petrus Apostolus in Ægyptum Marcum misit, & Clemens Dionysium Areopagitam in Galliam; & Gregorius Augustinum sociosque eius in Angliam; Gregorius item secundus Bonifacium in Germaniam, Hispaniam quoque, & Africā per sacerdotes à Romana Sede destinatos Christū recepisse historiæ veteres tradunt, atque eiusmodi Euangelicis expeditionibus ad expugnandum Christóque subiiciendum terrarum orbem factis per summos Reip. Christianæ Imperatores, idest, Apostolicæ Sedis antistites, plena est omnis antiquitatis historia. Et nomē ipsum Apostolicum valde consentit. Neque enim ob id solum Apostolicam Romanā Sedem vocari puto, quod Apostolorum fuerit, nam fuit & Ephesina, & Herosolymitana, & aliæ non paucæ; verum etiam quia Apostolorum munus pro Christo legatione fungendi, & vsque ad terminos terræ, illius Fidem immobili firmitate testificandi propriè ac præcipuè in Romano Pontifice perseuerat. Hoc cùm ita sit, quis dubitat, quin sanctissimi Patres, cum ipsis per se orbem obire non liceat, eam curam aliis demandare & possint, & debeant? Neque vt

eant ſolum, ſed vt deſtinent ipſi ac mittant, quos idoneos iudicarint. Id ergo negotij in noui orbis gentibus adeundis, & infinitis, & difficillimis Romani Pontifices Catholicis Hiſpaniarum Regibus detulêre, vt tanquam proprium, ac peculiare munus agnoſcerent, & curarent. Cum enim claſſibus vſque adeo crebris, & magnis, apparatu quoque & ſumptu ingenti opus ſit propter immenſam Oceani nauigationem, & terrarum regiones plerúmque incommodas, & egentes, non potuit vllo modo niſi Regiæ potentiæ res tanta committi. Cur verò Hiſpaniæ Regibus potius aut ſolis, ſi modo abſit inuidia, non eſt ab æquitate alienum, cum & illorum auſpicijs, atque ope primum inuenta, vtraque India ſit, & nauigationi Oceani opportuniſſima Hiſpania ſit. Denique primi illi eam prouinciam, & petiuerunt, & ſtudioſè curarunt. Neque eſt cur de ſummorum Pont. voluntate conqueratur quiſpiam, ſi onus, vt re vera eſt, ídque grauiſſimè premens, cogitetur. Eiuſmodi prædicationem conſequitur, vt qui ex infidelibus Barbaris, Chriſtianam Religionem profiteri velint, ad curam Principum Chriſtianorum, tutelámq; pertineant. Id cum literæ Alexandri VI. copioſè doceant, quarum conceſſionem ad hunc modum rectè viri doctiſſimi intelligunt, non eſt, cur in hac cauſa diutius hæreamus. Neque enim poſſet aliter Fides in tot populis recens, & tenera permanere ac accreſcere, niſi Chriſtianorum Principum patrocinio, fide, potentia aduerſus inimicorum Chriſti defenderetur iniurias. Barbari natura efferati & inſolentes, fœdera, atque amicitias parum curare ſoliti, rationẽ facilè contemnentes, quonã modo

modo frænari, teneríque possint, nisi nostrorum vim pertimescant? Qua ratione Christi character impressus in novis Euangelij tyronibus non summo opprobrio sit, si semel baptizati Indi suorum scelere, & parricidio Fidem statim sint proditurii? Denique in tam remota orbis regione, & à cætera Christianitate seiuncta, in medio nationis prauæ & peruersæ; quid spei superesse potest, homines vt infirmi, iudicij inopes, moribus perditis, natura instabiles perseuerent, nisi nostrorum regum sinu foueantur, atque vlnis infantium more gestentur? Cuius rei cùm aliæ pleræque nationes, tum maximè Æthiopicæ, Angolæ, & Manicongi testimonium abundè dant, in quibus lauacrum Christi susceptum maiorum perfidia & temeritate ignominiose fœdatum est; cursus Euangelij abruptus; saluti hominum aditus omnis occlusus, qui si vim nostrorum sentirent, non in religionem Iesu Christi tam perniciose sæuirent. Rectissimè omnino sentiunt summi Theologi esse penes Ecclesiam integram, absolutámque potestatem Fidem ab hostium iniurijs, & contumelijs tuendi, eaque nisi grauiora exinde mala consequantur, aduersus consilia & vim pessimorum esse vtendum. Itaque si expedire censeat, potest sine vlla dubitatione Ecclesia infideles Reges, aut Dominos de Fidelium dominatu, & ditione dejicere, eamque ad Fidei defensionem committere Christianis. Ac ne noui aliquid afferre videamur, præter concordem, vt dixi, sententiam, vetus sanè est Apostoli Pauli præceptum, in causa matrimonij si infidelis conjux fideli, fraudi & impedimento esse cœperit, liberum esse fidelem ab eiusmodi seruitu

Th. 2.2. q. 10. ar. 8. ibidem Caiet. Dur. 2. d. 44. q. 3. ar. 2. Vict. Relect. de Indis. Sotus 4. dist. 5. q. vni. ar. 10.

1. Cor. 7. Inno. 3. c. Quāto,

seruitute. Et certè constat arctius ac magis naturale vinculum esse coniugij, quam cujusvis subiectionis, & seruitutis. Itaque si periculo Fidei etiam dissoluto coniugali vinculo pro data sibi à Domino potestate, occurrendum putat Ecclesia, quid mirum est, si in eadem Fidei causa subditum, seruúmve Fidelem ab infidelis Domini seruitute liberet? Adde quod idem gentium Doctor causas, disceptationésque Fidelium non vult ad ethnicos magistratus deferri, sed ipsos sibi legere, qui ius dicant, propterea quod Fidei iniuriam ab impijs pertimescebat. Quin etiam re ipsa Iudæos omnes ac Sacra nos hominum Christianorum seruitiis iam pridem spoliauit Ecclesia, cum primum ex infidelibus seruis fieri illi Christiani liberi velint. Qua de re etiam legem Iustinianus Imperator tulit, vt siue Paganorum, siue Hæreticorum serui, siue Iudæorum, ad Christianam religionem transire velint, dominorum potestati eripiantur, nullo etiam dato pretio. Quominus mirandum est, si tyrannide in recens effectos Christianos infideles Domini abutentes, omni in illos ditione ac iure, Ecclesiæ authoritate interposita, excidere possint. Quod si Euangelio prædicando, & propagando nullo modo obsistant, neque suis impedimento sint, quominus Christo, qui vel dare volunt, fidem dent, vel quam semel dederunt, inuiolatam seruent, etiamsi ipsi alioqui in erroris sui cæcitate perstent, non idcirco suorum gubernatione spoliandi sunt: sed est nihilominus summus veluti Imperator ab Ecclesia constitutus Christianus Princeps, vt causam Fidei, ac Fidelium prouidentiam, quotiescunque res postulet,

& cap. Gaudemus, de Diuortiis. Conc. Tol. 4. ca. 61. & 62. Refertur 28. q. 1. c. Iudæi. & cap. Sæpe malorũ.

1. Cor. 6.

Gelas. d. 54. c. Generalis. D. Greg. eadem, d. c. Fraternitatem, ex li. 5. Regist. c. 131. Et titul. de Iudæis, & Saracenis, c. 1. & seq. & fin. Conc. Matiscõ. 1. cap. 16. apud Gra. d. 54 c. Mancipia.

L. Deo nobis, §. His ita dispositis, C. de Episcopis.

postulet, diligenter agat. Quoniam verò rarissimum est ac penè impossibile, vt barbari Domini in suo regno auitam religionem contemni, euertique, ac leges plerasque mutari non ægrè ferant, & quibus possint modis nouam religionem auertant, dæmonibus præsertim furentibus, ac multum apud suos ea de re tumultuantibus, commune ac veluti canonicum debet haberi, vt hoc tempore Indorum populi, quicunque Christum sequi destinarunt, sub nostrorum regum cura, atque administratione sint. Et tamen moderatione se nostri gerant oportet, si Christianam Rempub. saluam esse volunt, & religionis dignitatem pro virili sua parte tueri, vt neque ferro, nisi extremum discrimen vrgeat, agatur in barbaros, neque de commoditatibus ac dominatu suo pellantur, nisi quatenus iniurij Fidei, & suis perniciosi deprehendantur, neque grauius quicquam designetur, quo Christi Euangelium lædi, perturbarive possit. Denique vt agnoscat religiosus Princeps potestatem sibi à Christo ad ædificationem, non item ad destructionem datam. Et quamvis Christiani Principes Domini sint, parentes se tamen præbeant, neque tam quæ Indorum sunt sibi, quàm Indos ipsos omnium Domino quærere videantur.

2.Cor.13.

Capvt

CAPVT III.

Non oportere falsos titulos comminisci dominationis Indorum.

HOc igitur ius administrationis, ac subiectionis Indorum ex propria ac certa Ecclesiæ commissione generale est, & commune tum iis, qui hactenus explorati sunt, tum iis, qui procedente tempore occurrent. Quod quidem nisi aliunde perturbetur iniuria, æquum ac salutare esse constat. Alios verò titulos, quos afferre quidam nituntur, Regiæ potentiæ, vt mihi quidem videntur, assertores nō necessarij, ne assentatores dicam, qui nimirum ex tyrannide Ingarum in hoc regno, atq; vsurpato per vim Imperio, itémque ex polycratia gentium plurimarum legitimo Rege carentium (has Hispani Behetrias vocant) contendunt Christiano Principi regnandi ius facere, equidem neq; satis intelligere, neque certè probare possum. Etenim si à prædone alterius rem deprædari, & tibi vendicare non potes, quæro quid æquitatis, quid rationis habeat, quòd à tyrannis (vt ita esse faciamus) Indorum dominatum eripias, tibique ipse adscribas? ¿An idcirco iustior Sylla, quòd Rempub. Marij seruituti eruerit, addixerit suæ? An verò alienum scelus, nostro ius facit? Hoc vero perridiculum est, & Æsopicæ fabellæ persimile. Adde quod istorum imperia, per vim licet vsurpata, tamen annos iam sexcentos confirmata sunt: quam ætatem si in aliis plerisque imperiis

neges

neges præscriptioni esse satis, profecto res humanæ omnes misceantur, necesse est. Quod enim regnum est, quod non violentia magna ex parte initio quæsitum sit? Vt non ineptè apud veteres, & Reges, & Tyranni eodem nomine censeantur. In Polycratiis vero, aut communitatibus, præter ciuium ipsorum consensum, imo contra omnem omnium sententiam, externum principem inducere, si tyrannide vacat, nescio planè quis vnquam tyrannus haberi debeat. Neque vero abnuo multis Indiarum locis ex bello iusto ac legitimo, quod propter iniurias hominum, aut fidei offensas existere forsan potuit, ius peculiare Christiano Principi dominandi fieri, nam eiusmodi Lusitanicæ Historiæ nonnulla referre videntur. Verùm cum de communi, ac certo titulo disputatur, Ecclesię authoritatem, Fidei periculum, ipsorum barbarorum salutem, Rempub. Indicanam administrandi, & æquissimum ius præbere Principibus Christianis, & illud per se abundare, certo nobis persuadet cum ratione valde experientia ipsa consentiens. Quamobrem siue alij tituli etiam sint, siue non sint, constat ad Regum Catholicorum curam maximè pertinere salutem Indorum, cui procurandæ, & religionis præceptores, & disciplinæ ciuilis administros lectissimos mittant, oportet, vt Deo atque Ecclesiæ iniuncto sibi munere perfungentes, vt ipsos decet & causa tanta exigit, satisfaciant.

CAPVT

CAPVT IV.

Quales administratores res Indicæ postulent.

IGitur quam refert vniuersitatis Indorum præfectos, ac magistratus optimos apud Christianos nancisci, quantúmve ponderis in vtramque partem vel salutis, vel exitij ciuilis administratio habeat, quovis etiam tacente, res per se ipsa declarat. Nam cùm in omni Repub. Magistratus perinde sit, atque pædagogus quidam, vt est ab Ambrosio præclarè dictum, atque iusti & æqui custos immortalis, facile quivis intelliget, ita ad Ecclesiasticam, ac spiritualem institutionem comparatam esse ciuilem & humanam, quemadmodum ad Christi Euangelicam legem, naturalis iuris disciplina necessaria est, quippe nisi hæc fuerit obseruata, vt ait beatus ille, illa custodiri non possit. Quamobrem Paulus docet non esse potestatem nisi à Deo, easque quotquot sunt, à Deo ordinatas esse administras boni, mali vltrices. Quibus consentaneum est illud Petri qui & Regibus, & Regum ducibus obediendum monet; quod bonis laudi, improbis terrori eorum officium sit. Ergo si sunt hæc capita populorum, si pastores, si duces, gubernatores, aurigæ, tum etiam lumina, specula, leges viuæ, & quibuscunque aliis nominibus tum diuinæ tum Philosophicæ literæ ornandos ducunt, quis satis dicere

In Epist. ad Rom. c.1.

Ibidem.
Rom. 13.

1. Pet. 2.

Amos 6.
Hier. 23.
1. Reg. 9.
Ezec. 27.
Arist.

queat, quantum in horum integritate, & fide
Eccl.10. præsidij ac salutis Reip. situm sit? Qualis enim
rector est ciuitatis, tales inhabitantes in ea, &
secundum iudicem populi, sic & ministri eius.
Quem totum locum ab omnibus penè Reipub.legúmque tractatoribus externis copiosè grauitérque versatum, à nostris Ecclesiasticis, sacris, & exemplis, & documentis disertissimè illustratum, quanquam diutius proferre non opus est, tamen
Orat.20. iuuat insignem Basilij ea de re accumulare sententiam. Necesse est, inquit, huiuscemodi viris mandare magistratus, ac eos aliorum constituere duces qui cæteros omnes prudentia, constantia, ac vitæ sanctimonia longè anteeant, vt virtutes, quibus prædìti sunt, communes fiant eorum omnium, qui eos imitantur. Nam ad mores eorum, qui gubernacula tenent, componere se totos ij, qui parent, solent, ita vt quales duces fuerint, tales esse necesse sit eos omnes, qui sequuntur, & quales fuerint in Republica Principes, tales vt plurimum existere solent reliqui ciues. Atque hæc quidem Magistratum, atque potentiam optimo atque aptissimo cuique demandandi cura in omni Repub. in omni Principe debet esse vel maxima: at in noui huius orbis administratione, in barbarorum nationibus, & subigendis & continendis in Fide, quisquis rerum Indicarum vel tenuiter experiens sit, nullo modo dubitabit eam, neque primam, neque maximam esse debere, sed omnino ac penitus singularem. Etenim à præfectis, à ducibus, à iudicibus, à Regiæ denique majestatis administris, perinde, atque à fonte fluuium, ad res omnes Indicas, vel perniciem, vel salutem, vel

si

ſi quid aliud tertium eſt, deriuari, ac permanere perſpicuum eſt. Neque dici poteſt, eo fonte vitiato, quam latè lues influat, quámque omne remedium reſpuat. Ac ne cui forte videar in ſuſcepta cauſa amplificanda ſtudio magis, quam ratione duci, afferam non niſi certa, & explorata argumenta, quæ vtinam quantum habeant ponderis & ipſe exponere poſſim, & ij, quorum intereſt, velint attendere. Primum in aliis Rebuſp. ac ciuitatibus ex multa antiquitate fundatis, & conſtitutis, habent moderatores adjumenta plurima eademque maxima, quibus etiam volentes non ſinuntur errare. Sunt leges publicæ vtiles, eſt patriæ conſuetudo, ſunt exempla majorum, eſt denique quidam rerum veluti curſus ipſa antiquitate firmatus, quo in otio & negotio facilè ac tranquille ciuitatis ſtatus per ſe pene conſiſtit, vel certe ſi deflectat paululum, modica rectoris motione dirigitur, ſicut in tranquillo ac tuto mari clauum tenenti vſu venit. At in Indicana gubernatione, cùm præſertim noua regna adeuntur, atque habitantur à noſtris, omnino eſt ſecus. Omnia noua, nullæ conſuetudines certæ, leges iuráque omnia, naturali excepto, nihil propemodum firma authoritas, exempláque ſuperiorum temporum vel nulla, vel non imitanda, euentus quotidie inopinati, repentinæ plerúnque ac periculoſæ mutationes, municipalia iura tum ignorata, tum non ſatis firma ad iudicandum, Hiſpanienſes, Romanæque leges magna ex parte cum barbarorum diu retentis moribus repugnantes, ſtatus ipſe Reipub. adeo inconſtans & varius ſuiq; diſſimilis, vt quæ heri commodiſſima rectiſ-

simáque habebantur, hodie rebus commutatis iniquissima, ac perniciosissima existant. Hîc quis non videat qualem moderatorem eiusmodi Respub. efflagitet, quàm sapientem, quàm cordatum, quàm prouidum, quàm integrum, atque constantem, quippe cuius consilio, & prudentiæ commissa sint omnia, in quo præsidia omnia belli pacisque constituta, collocataque sint? Si enim primos ciuitatum conditores optimos, ac sapientissimos esse antiquitas voluit ad prima fundamenta iacienda, profecto perspicuum est, non nisi præstantissimos, lectissimosque viros orbis indagatores, ac nouarum gentium duces esse debere. Hæc planè, vel vna ratio ad obtinendam causam satis erat. Adiungam tamen alteram non minus efficacem, atque robustam. Nam cum remotissimæ regiones hæ sint, caputque huius vniuersæ Reip. siue Regiam, siue Pontificiam majestatem spectes, longissimè dissitum, licentiæ, ac libidini Præfectorum campus latè patens ostenditur, vt quicquid collibeat, licere sibi etiam opinentur. Quod enim lõge distat, quasi nihil ad se pertineat, facile temeritas humana cõtemnit. Hinc seditiosa consilia, tumultus etiam, atque adeò totius Reip. perturbatio: remedium verò oppido serum, atq; incertum. Quarum rerum testis locuples est hoc ipsum regnum Peru toties intestinis armis concussum, atq; instar procellosi maris contrariis ventis agitatum. Itaque vt Medici pulmonum, si ægrotare cœperint, curandorum perdifficilem esse rationem docent, quòd ad traducendum eo vsque medicamentum longa & valde clausa via sit per stomachum, vt pharmaci vis valde iam debilitata perueniat,

niat, aut ne perueniat quidem, ita planè longinquitas ſupremæ Potentiæ, atque authoritatis, huius Reip. ægritudini leuandæ remedia opportuna vix plerúmque ſperare permittit. Quamobrem quicquid in rebus Indicis à Præfectis peccabitur, propemodum dixerim ſine emendatione peccabitur. Quod equidem perſpexiſſe Romanos mihi perſuadeo, cum ad remotiſſimas quaſque prouincias non niſi lectiſſimos, atque integerrimos viros mittendos cenſerent, aliquando quoque, ſi res poſtulare videtur, ipſi Conſules Reip. lumina non cunctanter proficiſcerentur; quippe qui egregiè noſſent, quos animos faceret temeritatis dilata vindicta, vtque ſoleat à reliquo grege ſeiunctus vel ipſe bos efferari. Poſtremo ſi hæc tanta non eſſent, illud non paruum exiſtimari poteſt, quod vel leuia peccata gubernatorum, & procerum in rebus Indorum ingentia crimina haberi debent, propterea quod teneros adhuc illorum animos vehementer ſauciant; & à Chriſtiana religione perniciosiſſimè auocant. Etenim & publicorum Magiſtratuum culpæ abſcondi non poſſunt; quia vt Tragicus dixit;

Pellucet omne Regiæ vitium domus. *Seneca in Thyeste.*

Et infirmi adhuc; & rudes Indorum ſenſus nullo modo de Chriſtiana gente, déq; Chriſto ipſo aliter iudicare norunt quã ex his, quæ perſpiciunt in noſtris ſublimibus præſertim, atque authoritate eminentibus. Quæ res quanti fiat apud æquiſſimũ hominũ conditorem, atq; parentẽ, inde facile intelliges, quod cũ lachrymis ac dolori intimo sãcti Regis Dauid flagitiũ admiſſum condonaſſet libenter, illud tamen ſeueriſſimè vindicauit, & queſtus eſt,

2. Reg. 12. quod inimicos Domini nomen blaſphemare feciſſet, cum inter ſe reputarent, Deum eius regis amicum habitum, qui tanta perpetraſſet, quod ad diuinæ exiſtimationis contumeliam quandam pertinere videbatur. Propheta ſanè Ezechiel, etſi de ſuo Iſraële narrare videtur, verius tamen de noſtri æui hominibus vaticinari credendus eſt, cum illa, diuini doloris & querimoniæ plena

Ezec. 36. pronuntiat, Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introïerunt, & polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur de eis, Populus Dei iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Quas ſanè ironicas voces faſtidij, & deſpicientiæ teſtes, cum inter ſe gentes de nobis ſæpiſſimè vſurpant, tum verò cum acrius obiurgantur etiam in os nobis iactare non verentur, eadem quippe ipſi agimus, quæ in illis ma-

Rom. 2. xime reprehendimus. Si quis igitur animaduertat rerum Indicarum varium, ac mutabilem ſtatum, tum ſupremæ poteſtatis tam longe poſitam ſedem, mox animorum in fide recentium teneritudinem fateatur neceſſe eſt, ad nullam aliam prouinciam regendam, ad nulla negotia gerenda ampliorem deſiderari ſapientiam, integritatem, pietatem, vt mihi quidem ſæpenumero occurrat, quod à Probo dictum ſanctus Paulinus narrat

In vita Ambroſ. Ambroſio cum res Mediolanenſes id temporis difficiles & prætumẽtes iret adminiſtraturus, Non tam ſe iudicem quam Epiſcopum, vt putaret benignitate, zelo, paterna cura erga omnes. Qua de re Valentiniani illius maioris non erat parua gloriatio, quod eos ipſe iudices daret, quos Eccleſia ſibi legeret Sacerdotes. Atque vtinam nunc, vel Ambroſios, vel Nectarios, vel ſi qua ſunt

præſe

præfectorum celebriora nomina haberemus: profecto noui orbis administratio tales se maximè decere ipsis rebus ostenderet, quibus, quod Leo magnus Theodosio Augusto gratulabatur, non solum regius animus, sed etiam sacerdotalis inesset.

CAPVT V.

Quam ob causam difficile inueniantur idonei rebus Indicis præfecti.

HOs igitur duces, hos magistratus res Indicæ postulant, neque vlla argumenta, quanquam vrgent illa quidem satis, tanti facienda sunt, quanti ipsa longi temporis experientia. Quam causam cum diserte ageret vir quidam clarissimus, & inter regios ministros Princeps, colligebat nusquam fidem, prudentiam, animi magnitudinem magis requiri, tum vero adiungebat aptissimè. Et cum tales ministros efflagitent res, qui homines ad hæc venimus? Vt potius exonerandæ Hispaniæ causa quam huius reipublicæ capessendæ missi esse videamur. Quotum enim quemque inuenies, cui si in Hispania magistratu potiri, si præfectura licuisset, Oceanum trajectutus fuisset, atque hæc in extremo orbe quæsiturus? Ita melioribus rebus exclusi ad hæc veluti extrema conuertimur. Mihi vero hæc prudentissimi viri oratio, non tam esse iniuriosa videtur in

multos, quos prouinciæ hæ, & habuerunt, & habent præstantissimos, Christianæque ac sapientis administrationis laude florentes, quam commonere potius, & conqueri Indicarum rerum natura ipsa comparatam difficultatem. Etenim cùm penetrandi ad Indos plerisque, vt modestè dicamus, familiaris rei angustiæ in causa sint, ac relictam patriam, liberos, charos omnes, labores quoque immensos, & pericula nauigationum, itinerum, noui cœli, ea vna cogitatione compensent, quòd aliquando tandem ex India redituri sint diuites, ac beati, vt quod reliquum est ætatis, in otio splendide agant, suos etiam fortunis iuuent (quis enim si cogitationes, consiliaque sua inspiciat, ita se animatum neget?) Quis obsecro non videt cupiditati, atque auaritiæ ianuam esse patefactam amplissimam? Vt cumulandæ pecuniæ cura sit prima, cætera omnia huic vni posthabeat, quippe cuius causa se tanta suscepisse, tanta perpessum esse secũ reputat, dedecoríq; sibi, & ignominiæ vertendum, si ex India non optimè nummatus reuertatur ad suos? Sic vsus, atque hominum existimatio habet. Hac lege quis iam magistratus, vel supremus, vel infimus non cupit familiaris rei suæ commoda augere? Quod non potest non vehementer nocere Reipublicæ. Aristoteles quidem magnopere interesse Reipub. censet, ne egentes ad magistratum vocentur, quòd pauperes in magistratu vænales fieri ob egestatem asserat. Moysi quoque de creandis judicibus Iethro socer sapienter consilium dedit, quod ille libenter accepit. Prouide, inquit, de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum,

2. Pol. c. 7. & l. 3. c. 8.

Exod. 18.

Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam. Et quamvis Indicis magiſtratibus ſtipendia ampla conſtituta ſint, quibus viri boni contenti ſunt, ſæpe tamen ſitis illa opulentè in patriam reuertendi iuſto neſcit expleri, vt hîc quoque verum ſit illud Salomonis: Rex iuſtus erigit terram, vir auarus deſtruet eam. Atque inde quoque rebus Indicis altera non leuior ærumna proficiſcitur, quòd cùm gubernatores omnes, ac iudices Hiſpaniam cogitent, ſtudia ſua omnia, & curas illic collocent, Indicum ſolum veluti alienum, atque extraneum habent, ita parum curant, quod nihil amant, quod quantum ſtatui, atque incrementis Reipub. obſiſtat, dici non poteſt. Inter laudes eorum, qui ciuitatem aliquam adminiſtrant, & neceſſarias dotes, illam primam Philoſophus numerat, vt ſtatum præſentem Reipub. ament. At Rempub. hanc ita plerique ab animo ſuo alienant, vt exilij loco habere videantur: aut certè præclarè cum rebus Indicis agatur, ſi quemadmodum militares præfecti vbi caſtra ponunt, in id temporis, quod eo in loco ſe acturos intelligunt, commeatum, cæteráque opportuna curant: inde abeuntes diſſipata omnia, atque exuſta relinquunt, ita noſtri homines ad id ſaltem ætatis, quod hîc exacturi ſunt, vtcumque res Indicas conſtare velint. Hæ ſunt adminiſtrationis Indicæ graues difficultates. Ad quas accedit quoque alia longè quidem maior, verum non ita communis, ſed propria eorum, qui nouas Indorum terras adeunt, ſedibus ibi collocandis intenti, quòd cum ad barbaros eant, non niſi

Prou. 29.

5. Pol. c. 9.

armorum

armorum præſidijs fulti rebus ſe incertis committant, vbi vel ſe tueri oportebit, vel ferro etiã aperire viam. Itaque totus iſte primus ingreſſus militaris eſt. Quamobrem ei demandari prouincia ſolet, qui peritia militari excellit, neque ad copias ductandas tam Ducis probitas, quam militaris peritia ſpectari ſolet. Hic quid occurrat incommodi, facile quivis cogitare poteſt. Cum enim primus ingreſſus fidei, prima exordia Euangelij, prima Chriſti annuntiatio pro ductu ac voluntate hominis, vt parciſſimè dicam, militaris tranſigenda ſit, illius ſententia in omnibus princeps ſit, cumque dux ipſe profanus ſit, manus vero ſatellitum temeraria, qualem expectare debemus adminiſtrationem, quam rebus Chriſtianis prouidentiam? Quamobrem illud etiam atque etiam Catholici Principes, horúmque proreges, aut cuiuſcunque demum interſit, cogitare deberent, cum ad eiuſmodi expeditiones bellicas duces præfectóſque legunt, vt pij, Chriſtiani integri, Deum timentes, ſalutémque hominum plurimi facientes quærantur, denique ij, qui ſe Epiſcoporum, imo verò Apoſtolorum munus ſuſtinere perſpiciant. Quanquam enim ad arma tractanda non tam viri probitas, quam militaris peritia, vt Ariſtoteles voluit, ſpectanda ſit, tamen vbi de fidei initiis agitur, de ſalute tot barbarorum, denique de ipſo Chriſti honore, atque exiſtimatione, infinitis partibus pluris facienda eſt vitæ integritas, atque conſtantia. Neque enim tam dilatandæ Reip. cauſa res geritur, quam Fidei amplificandæ. Huic verò duci & moderatori probo etiam adiungere oportebit cohortem non hominum

num perditorum, ac profligatorum, ſed ſi non optimam ac religioſam, tamen non peſſimam, & infamam. Quod ſi quis nimia iſta cenſebit, ridens fortaſſis in cogendis militaribus copijs eiuſmodi deſpectanda probitate præcepta, is ſic habeat, longè magis eſſe riſu dignum, ad Euangelij primum introitum eos reputari commodiores, qui ad nocendum procliuiores ſint. At neque vir ea probitate ac modeſtia facilè reperietur, inquiunt, neque delectus ille hominum ad expeditiones bellicas vllo modo haberi poteſt. Primum ſi fieri nequeat, expeditiones ne fiant. Neque enim amat Chriſtus annuntiari cum inſigni Chriſtianæ religionis dedecore. Deinde non vſque adeo dura res eſt, modo voluntas ne deſit, præfectus quiſpiam quæratur non ſolum militari laude clarus, verum Chriſtiana pietate commendatus: vtque ad illius comitatum ſi non deligantur pij homines, tamen non admittantur nefarij. Si enim homines infames, & ſordidos Imperatoribus militare Romanæ leges non iniuria vetuerunt, quid eſt cur Chriſto in primo illius ad infideles ingreſſu perditiſſimus quiſque nomen dare ſit permittendus? Quamobrem cùm in omni Magiſtratu Indico, tum verò maximè in prima ad barbaros profectione viros idoneos ſapientia, & pietate præſtantes præficere oportet, magna adhibita diligentia, vt tales omnino quærantur, inuentíque præmijs, atque honoribus ad rem pro dignitate gerendam permoueantur. Quanquam magna apud Deum gloria copiosáque pro meritis rei tantæ remuneratione nihil poteſt amplius ac præſtantius cogitari. Aſſiduæ autem noſtrum omnium ad Dominum

minum preces esse deberent, si modo tot hominum millia amamus, aut alicuius facimus, vt neque det reges in ira sua, neque propter peccata populi regnare faciat hypocritas, sed mittat potius pastores iuxta cor suum.

Osee 13. Iob. 34. Hier. 3.

Capvt VI.

Non esse iniquum tributa Indos pendere administratoribus suis.

QVoniam administrationem nouæ Christianitatis penes nostros principes esse iam diximus, & his ex Dei, Ecclesiæque præcepto incumbere, saluti Indorum ministros idoneos tum ad spiritualia, tum ad ciuilia præbeant; exinde dicendum est, vtrum ad horum ipsorum necessarios vsus, possit ab Indis exigi aliquid, quidve illud sit: mox, quod vicissim Indis rependi debeat, Tributa ergo necessaria ad spiritualem, politicamque gubernationem certa ratione moderata, ac definita non iniquè Indorum gens pendere existimanda est. Nam vt omittam, Philosophorum Respubl. suas constituentium, de publicis tributis sententiam, qui semper moderatoribus publicis, negotiisque communibus de publico, & communi censu tribuendum docent, certè in diuinis noui testamenti literis, vsque adeo expressa res est, vt nihil amplius. Paulus sanè Apostolus hunc totum locum scribens ad Romanos excellenter illustrat:

illustrat:Necessitate subditi estote, inquit,non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum,tributum,cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem,cui honorem, honorem. Quo loco non oscitanter notari debet, quos alloquatur Paulus, & de quibus. Scribebat sanè ad Romanos iam Christianos subditos verò Cæsaribus, qui in liberam ciuitatem per vim irruperant ad potentiam. Et tamen his necessariò parendum monet, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, id est, non timore hominum solum, sed etiam Dei ita vrgente. Deinde tributorum pensiones præcipiens, atque commendans, causam reddit æquissimam, quod publici magistratus ministri Dei sint in commune bonum seruientes, ac proinde eos,ali atque honorari à subditis iustum sit. Qua ex re colligit reddēdum esse quicquid debetur, siue tributum sit, siue vectigal,siue quidvis aliud.Quę in hoc loco commentetur Chrysostomus, placet etiam ascribere. Innumera bona, ait ille, ciuitatibus per magistratus obueniunt, quæ si sustuleris, omnia simul pessum ibunt, ita vt neque vrbes, neque agri, neque domus, neque forum, aut aliquid aliud consistere queat, sed omnia simul subuertantur, potentioribus imbecilliores impunè deuorantibus. Propterea ab antiquis temporibus communi omnium sententia principes à nobis sustentari debere visum est, ob id quod sua ipsorum negligentes,communes res curant. Et mox, Quòd si Paulus tunc cùm gentiles adhuc essent Principes,

Rom. 13.

Hom. 23.

ista

ista præcepit, multò magis oportet ea fidelibus exhibere. Eam Apostoli sui doctrinam Christus Dominus non solum præcepto ante constituit, verum etiam exemplo commendauit suo. Nam
Matt.22. de Cæsari reddendo censu rogatus, Cæsari, quæ Cæsaris sunt, reddenda esse respondit, magisterio
In oratione contra Auxentium. obedientiæ, vt ait sanctus Ambrosius, & nos inhæremus, dum soluimus, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, tributum Cæsaris est, non negamus. Ipse verò recens natus Saluator in
Luc.2. Bethleem etiam profectus est, ac descriptus, & Augusto Cæsari Iudæam tunc cum cætero orbe obtinenti censum persoluit, quemadmodum vult
In oratione siue epistola ad Iulianum. D. Nazianzenus. Quam rem cum & diuinorum librorum authoritas, & ratio ipsa satis muniat, atque confirmet, neque nostrorum Theologorum eorum quoque, qui causæ Indicæ studiosiores
Et Aug. de cat. rud.c.21. sunt, aliquanta ab iis tributa exigi posse quisquam neget, nihil est cur in loco plano, & expedito amplius immoremur.

Capvt VII.

Improbantur tria genera tributa taxandi.

TAmetsi ab Indis tributa exigere nostris licere manifestum sit, at quanta illa tamen, & qualia quáve ratione, & sorte, & quovsque, id sanè perobscurum est, & ad explicandum impense difficile. Neque enim statim immodicas exactiones probaturi sumus, neque auaritiæ, ac rapacitati

citati multorum conniuere debemus, quæ vna res totius regni euersio sit, atque Indici fundi, vt comicè dicam, calamitas. Nam quod hos capere oportet, illa intercipit. Ac sit licet maior res facultate nostra certum aliquid in re vsque adeò incerta & dubia definire: tamen operæ pretium facturus sum, vt mihi videor, si diligentius rationes aliquas tributa taxandi excussero. Primum igitur documentum sit, Indis mulctæ nomine tributa imponi minimè posse. Nam vbi iustè aliqua ciuitas, aut gens debellata est, solet, idque meritò, pecuniaria redditio pro victoris arbitrio imperari, vt temeritatis suæ pœnas luat. Hanc vel potissimam tributorum originem extitisse, Gregorius Theologus vult, ita scribens, Ex peccato penuria nata est, perniciosæ cupiditatis mater, quæ bella peperit, à quibus orta sunt tributa, à quibus in diuina condemnatione nihil grauius est, & acerbius. Hæc Gregorius. Ad hunc modum profligato ac vincto Ioachaz Rege Iuda à Pharaone, centum talentis argenti & talento auri terram esse mulctatam diuinæ literæ tradunt. Hoc genus tributorum tum profanis, tum sacris literis frequentissimum est. Sic Moab à Dauide percussum sub tributo seruisse, itemque Syrum Damascenum, sic Chananæum tributarium factum Ephraïm authore Iosuë, nec non reliquas illas nationes Iebusæorum, Amorrhæorum, atque aliorum Salomonis opera perpetuo tributo soluendo addictas esse populo Israël sacra historia commemorat. Quod sane nullo modo iniuriosum esse, non solum sanctorum virorum exempla demonstrant, sed etiam aperta ratio, quæ iure

Orat. ad Iulianũ.

4. *Reg.* 23.

2. *Reg.* 8. 1. *Par.* 18. *Iosuë* 16. & 17. 3. *Reg.* 9.

iure belli victos victoribus ſubdit, neque fortunis ſolum, ſed libertate quoque vitaque ipſa reddit obnoxios. At Indorum populi, vt ſupra ſatis diſputatum eſt, à Chriſtianis debellari non poſſunt, ac proinde neque libertate, neque argenti penſione mulctari. Quid enim noſtros læſerunt, quorum ne nomen quidem audierant? Dei verò offenſas, naturæque iniurias vlciſci, noſtra nihil intereſſe, opinor alias ſatis eſſe monſtratum. Itaque grauiter profectò peccarent, qui eo iure debellatos barbaros inſtar Amorrhæorum, & Chananæorum, vel potius, vt præſentia loquamur, Maurorum, atque Turcarum, ſeruitute, atq; multa penſione onerarent, exiſtimantes etiam beneficium ſe collocare, quod nõ capite plecterent. Neque enim tam ſtolida ratio niſi ab imperitia, & inſolentia militari proficiſci poteſt. Quod ſi id genus quippiam hactenus perpetratum eſt, conſulant certè conſcientiis ſuis, qui ita ſe compararunt. Atque hoc ſanè documentum certiſſimum eſt: ſequens verò multò certius, Nefas eſſe in exigendo cenſu rationem habere Euangelij illis communicati, quaſi retributio expectetur, vt pro Fide, & Baptiſmo, Chriſtique notitia impertita viciſſim repetatur argentum. Hæc tota ſordidiſſima cogitatio hominum tum imprudentium tum improborum Euangelium veluti licitantium (nam & hoc à quibuſdam iactari aliquando ſolitum audio) nihil profectò à Simone illo abeſt, niſi
Act.8. quod ille nefarius pecuniam potius dare pro gratia, iſti gratiam pro pecunia cupiunt commutare. Nullo ergo modo ferendum eſt, vt in deſignando tributo, quid per Chriſtianiſmum ſint conſecuti
Matt.10. barbari, cogitetur. Quæ enim gratis accepimus

gratis

gratis quoque dare iubemur. Tertium documentum esto, Barbaros causa soli, terræve ab ipsis cultæ, & habitatæ nihil debere Principibus Christianis. Quod vt intelligatur, meminisse oportet tunc demum ratione soli pensionem persolui Principibus, aut Reip. ab homine priuato, cum Principis auctoritate, & iure conceditur. De quo genere tributorũ Ambrosius videtur loqui in sua illa contra Arrianos defensione mirabili. Si tributum, inquit, Imperator petit, non negamus. Agri Ecclesiæ soluunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum, & cætera quæ persequitur. Hoc igitur ita habet, cum ager regio iure possidetur. Quare videmus tũ subditos à Dominis, tum externos à ciuibus agros ea pactione accipere, vt certos semper census inde persoluant. Isto sanè exemplo sanctus Ioseph vniuersam Ægypti terram subdidit Pharaoni, quinta portione frumentaria Regiis vsibus perpetuo addicta, quòd quibus agros ipsos tribuisset, rectè & iure posset cum his de reddenda ea semper portione pacisci. At hæc ratio in tributis Indorum iniri nequaquam potest. Neque enim solum nostrum ipsi occuparunt, sed nos illorum, neque ad nos ipsi, sed ad illos nos certè peruasimus. Itaque barbarorum terra subditur quidem Christianis principibus, cum primum populi ipsi subduntur, sed nihil, illius ratione barbari debent, quam à nobis mutuati non sunt, sed nobiscũ potius communicarunt. Plurimum verò interest, vtrùm homines ratione loci subdantur, an potius hominum causa locus ipse. Hîc enim res nullo modo addicuntur, sed integrum ius penes dominos manet,

De hoc tributi genere loquitur Zacharias Papa in ep. ad Bonifacium. De sclauis Christianorũ, &c. Extat lib. 5. epist. 11. quæst. 1. Si tributum 24. q. 8. cap. sancitũ. Gen. 47.

Quamobrem Indis (huc enim nostra iam dudum tendit oratio) pro modo ac magnitudine possessionum, agrorum, gregum, pascuorum, tributa etiam exaggerare, & cumulare, vt pro tanto tantum certa ratione persoluant, iniquissimum esset, si quidem rebus nihil per se debentibus census imponeretur. Quod sanè, neque factitatum hactenus esse scio, sed est fortasse improborum cupiditate tentatum. Neque tamen illud modo disputo, An Rex, quemadmodum Ingarum Imperio successit apud nos, & Moteçumæ apud Mexicanos, ita quoque in omnia illorum iura concesserit, vt agros, greges, pascua, mineralia, cæteraque principium suo ipse iura adeat. Nam si rectè & ordine ab illis ista obtinebantur, & legitimè ac iustè nostri illis successisse censentur, rectè quoque ista omnia retineri consequens est. Vtrùm vero aut illud ita habeat aut illud, examinare ac diiudicare, nostrum non est. Habent Catholici reges consilia, senatusque suos, habent conscientiæ magistros. Subditis, dum iniuria non est euidens, pro iure suorum principum sentiendum, pronuntiandúmque est, vt Apostoli Petri
1.Pet.2. præceptum integrè conseruetur, Regem honorificate. Illud hoc loco solum agimus, quod & fatentur omnes & est per se satis certum, etiamsi barbari conuertantur ad Christum, non tamen rerum suarum iure excidere, neque verò nostris, quamvis subdantur ad fidei susceptæ tutelam, vel seruitute vel fortunis suis obnoxios esse, id quod Paulus quoque Pont. max. apertè decreuit.

CAPVT VIII.

Vulgaris ratio tributa imperandi expenditur.

PLeriſque autem illa ratio tributa imperandi videtur æquiſſima, vt perſpiciatur primum, quibus rebus vnaquæque prouincia abundet, vtrum frugibus, veſte, gregibus, mineralibus, argento: tum verò numero Indorum oppidatim tributimque inito, ea ſumma quotannis imperetur, quæ poſſit commodè conferri, ita vt ſinguli certa portione tantum attribuant, quantum vel ex hiſce rebus, vel ex operis ſuis locandis ſuſtentata familiola, præbere queant. Quæ ſanè conſuetudo obtinuit, vt viritim tributa pendãtur. Extant regia edicta grauiter cauentia, ne ab Indis ea exigantur, quæ & ad ſe ſuſtentandos, atque ab ægra valetudine, ſi acciderit, recreandos, & ad liberos educandos, ac matrimonio collocandos neceſſaria habent. Quam Christiano pectore dignam legem laudare par eſt. Qua in re totam quoque illam prouincias luſtrandi diligentiam, prouentus, ac commoditates perſpiciendi, tum vt ea iniungantur quæ commodiſſimè poſſunt præbere Indi, vt nihil ſupra vires, nihil nimis graue ſuſtineant, cæteraſque inſtructiones eodem pertinentes, comprobare profectò decet: quin ne illud quidem improbandum eſt, vt ſinguli, qui modo vel ætatis imbecillitate, vel corporis affecta valetudine, vel officio publico non

impediuntur, aliquid in commune conferat, vnde tributi pensio fiat. Bene hæc sanè omnia. At quod viros in primis doctos non bene habet, quo etiam me moueri vehementer fateor, illud est, quòd solum cogitatur, quid Indi soluere possint, quid verò soluere debeant, non item. Quæ sanè consideratio, vt non exigantur, quæ non possunt reddere, necessaria est: sed nullo modo sufficiens, nisi præterea addatur, vt neque ipsi ab Indis capiamus, quæ nostra non sunt, Iustitiæ sempiterna lex docet, ad exigendum ab aliquo quidpiam, tametsi necesse sit vt possit ille præbere, tamen nullo modo id satis esse, nisi & possit soluere, & insuper debeat. Nam siue non possit soluere, siue non debeat, æquè est iniqua exactio. Et si enim supra satis monstratum est Indos nostris aliquid debere reddere, quorum in administratione sunt, non tamen continuò efficitur, vt quantum possint, tantum debeant, etiamsi rem temperes verbo leniore, vt tantum tribuant, quantum commodè queant. Itaque ratio hæc peruulgata ad tributa barbaris imperanda, qua solum spectatur, quid quantúmve vnusquisque soluere queat, licet plerisque vt dixi, sancta ac legitima appareat, tamen penitus inspecta, non satis idonea, imò verò exitiosa deprehendatur necesse est. Quæro enim, cur Hispanis, & Gallis cæterísque per Europam, si ista conditio offeratur, vt singuli tantum pendant, quantum possunt commodè, iniquissima, & iniuriosissima sit, Indis verò iusta & æqua? An istos sua imperitia, imbecillitas, tenuitas fecit obnoxios? Deinde quid hoc à seruorum conditione abest, à quibus iustè exigitur quidquid reddere possunt, quia

quicquid

quicquid seruus acquirit, Domino acquirit? Præterea si bello iusto domiti, mulctæ nomine tributa pendere cogerentur, quid posset grauius imponi, quam id vnusquisque vt det, quod potest? Nam quod non potest, ne tyrannus quidem exigendum putat.

CAPVT IX.

An propter reuocandos ab otio barbaros, tributa grauiora imperanda sint.

AT dicunt qui res Indorum, atque ingenia maximè callent, hoc magnoperè barbaris expedire, vt tributis grauentur, propterea quòd natio hominum ignaua, & otiosa, nisi cogatur laborare, & industriam, atque operam in quæritando censu ponere, socors more pecudis vitam transigit, turpiter belluinis rebus vacat: quippe qui neque rem familiarem augent, neque sibi consulunt in posterum, sed hodierno tantum cibo contenti, genio indulgent. Ad hanc quidem ratiocinationem, quæ peritissimo cuique maximè familiaris esse solet, nos sanè ita respondemus, vt barbaros laborare, negotiari, occupatione & cura distineri, per quam ipsis salutare esse fateamur, imò verò illorum Reipub. vtcunque constituendæ necessarium omnino. Qua de re Ingarum proceres ingenio sine dubio peracri, iudicióque præstantes, in eo vel maximè rectam istorum ac diuturnam administrationem esse censuerunt.

vt quam maximè exercerentur, miniméque vacare finerentur. Itáque vbi neceſſaria aut vtilia deerant, etiam rebus ſuperuacaneis diſtinebantur, vt qui eorum diſciplinam cognouerit, merito miretur, quod veteres narrant, etiam vermiculorum colligendorum certam menſuram quibuſdam imperatam, alios ſaxis vltro citroque voluendis ſerio occupatos. Neque verò cauſa aut obſcura eſt, aut longè poſita, cur Indos negotio vrgeri maxime expediat. Etenim barbari omnes ingenio ſunt ſeruili, ſeruis verò nullum otium eſſe debere, etiam in prouerbium abijſſe Ariſtoteles dicit, quòd otium petulantes faciat, id quod noſter ſapiens præclare monuit, Mitte, inquit, ſeruum in operationem, ne vacet, multam enim malitiam docuit otioſitas. Igitur exerceri Indi debent, non negamus, ſed libentiſſime amplectimur. At cui exerceri, cui negotiari, cuius inſeruire commodis debeant, hoc verò quæritur. Cum enim illud à tyrannico dominatu regalis abſit, quod hic in ſubditis moderandis non ſuam, ſed ipſorum magis vtilitatem ſpectet, profectò non eſt obſcurum ſyncere cernentibus, operas atque negotia Indorum in ipſorummet emolumenta debere conuerti. Non enim inſtar apiarij id tantum mellis in aluearibus relinquendum eſt, quantum apibus alendis ſufficit, ne intereant, reliquum omne auferendum: neque vt greges detondendi ſunt, quibus vellera ita deſecamus, vt radices ſolum denuo procreandæ lanæ ſaluas eſſe ſinamus. Excepto igitur eo, quod & ſpiritualibus & ciuilibus præpoſitis neceſſarium eſſe prudens charitas ſanxerit, quicquid vltra ſalutis

7. Pol. cap. 15.
Eccl. 33.

Indorum

Indorum prætextu nobis vſurpamus, pro rapina ducendum eſt. Atque equidem vereor, ne vbi ſe quidam Catones Mutióſve profitentur, moreſque barbarorum cenſura ſua ſeuera notare atque emendare pergunt, Pharaones potius exiſtant, depoſitaque cenſoria larua, qua tam rigide increpitant; Vacatis otio alteros ſe Nabuchodonoſores exhibeant, omnia expilantes, & miſeros duram ſeruitutem ſeruire cogentes. Deſinant ergo iam tandem homines auari, & inhumani ſaluti ſe ſe Indorum iactare, fortuniſque conſulere, Agnoſcant potius, ac fateantur priuatis ſe commodis ſeruire, nulla publicæ diſciplinæ cura teneri, nullo gentium harum adiuuandarum deſiderio tangi. Omnino fucus ipſe ſe prodit, neque ſuſtinet diu cupiditas prouidentiæ ſibi falſo nomen impoſitum. Quòd ſi duri eſſe pergamus in miſeros, neque noſtræ cupiditatis ardorem eorum lachrymæ extinguant, profectò timendum eſt, ne multus ac creber clamor Indorum cœlos omnes penetrans ad ipſum æquiſſimi iudicis tribunal irrumpat. Regnum, ait Spiritus ſanctus, transfertur de gente in gentem propter iniurias, & contumelias, & iniuſtitias, & diuerſos dolos. Auro quoque dicit nihil eſſe ſceleſtius. Et qui calumniatur pauperem, vt augeat diuitias ſuas, dabit ipſe ditiori, & egebit. Et in ſancto Iob terribilius. Hæc eſt pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente ſuſcipient. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non ſaturabuntur pane: Qui reliqui fuerint ex eo ſepelientur in interitu, & viduæ illius non

Exod. 5. *Hier. 52.* *Eccl. 10.* *Prou. 22.* *Iob 27.*

plorabunt. Si comportauerit quaſi terram argentum, & ſicut lutum præparauerit veſtimenta, præparabit quidem, ſed iuſtus veſtietur illis, & argentum innocens diuidet, ædificauit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit vmbraculum. Diues cum dormierit nihil ſecum auferet, aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet, apprehendet eum quaſi aqua inopia, nocte opprimet eum tempeſtas. Quas ſane diuinæ ſeueritatis minas in pauperum oppreſſores, violentoſque alieni ſudoris exactores, videant qui volunt, an de nonnullis huius ſæculi hominibus res ipſa copioſe declarauerit. Filios cæſos, nepotes auita hæreditate deiectos, vix pane ſaturatos, poſteritatem omnem extinctam, viduas etiam virorum obitu lætas, & voti compotes, argentum terræ propemodum coæquatum ad pauperes deuolutum, ſacras domos pretioſis illorum ſpolijs, & veſte coornatas, ac reliqua, quæ de violentorum vltione, diuina Iob loquitur, promptum eſt cernere in pleriſque noſtræ ætatis hominibus, quæ quicunque meminerit, fateatur neceſſe eſt, etiam noſtræ Reipub. & gentis referre plurimum, vt modus teneatur diuinæ authoritatis lege præſcriptus: quem ſi exactiones exceſſerint, non ſolum non erunt adiumento, verum etiam Deo iuſtiſſimè vindicante, certi exitij, & ruinæ cauſa pleniſſimæ. Extat ſanè epiſtola grauiſſima Gregorij magni ad Conſtantiam Auguſtam, in qua multa ſeuere locutus adiungit, Idcirco fortaſſe tantæ expenſæ in hac terra minus ad vtilitatem proficiunt, quia cum peccati aliqua admixtione colliguntur. Præcipiant ergo ſereniſſimi Domini nihil cum peccato colligi. Nam ſcio

lib. 4. Reg. epiſtola 33.

ſcio quia & ſi parum Reipub. attribuitur vtilitatibus, ex eo multum Reſpub. adiuuatur. Qua ſapientiſſimi Patris ſanctiſſima ſententia cauſæ totius Indicanæ nullum proferri potuit vel plenius, vel certius oraculum.

CAPVT X.

Quis modus in tributis taxandis tenendus.

SI quæratur ex me, Ad quam igitur Regulam reſpicere debent, qui tributa neophytis barbaris ex bono & æquo taxare cupiunt, ego certe nullam noui aliam præter eam, quam D. Thomas affert de lege humana eleganter diſſerens, quamque Theologi reliqui ſummopere probant. Vt in lege ferenda oneroſa præſertim, finis ipſe penitus inſpiciatur, atque penſionis tantum imponatur, quantum fini propoſito congruit, tum verò in diſtribuendis eiuſmodi oneribus proportionis æqualitas conſeruetur. Hinc quoties exceſſerit, pro iniqua legem computari oportere. Hæc illuſtrium Theologorum, rationi prorſus conſentanea, de tributorum impoſitione ſententia eſt. Duo ergo accurate prouidenda ſunt ei, qui in lege de tributis ferenda nolit errare: Vnum ex parte Indorum, vt non grauentur nimiùm, ſed ea exigantur, quæ poſſint opportune præbere & commode: alterum ex parte noſtrorum, vt quod ab Indis accipitur, pro officio ijs ac neceſſaria prouidentia imper

1.2.q.96. artic.4. Syln. Gabella, 3. q.2. Sot. lib.1. de Iuſt. q.6.a.4. Caiet. verb.lex, in ſumma.

impertienda æquum, congruénſque ſit. Huc enim Theologi, & Theologorum decus Thomas reſpiciunt, cum dicunt tributa ratione finis neceſſaria licere imponere, ea verò eóvſque debere progredi, quovſque finis ipſe efflagitat. Itaque quod ſupra iam dixi, repetendum eſt diligenter, vehementer eos errare, qui Indorum gentes perinde atque prædia quædam, aut greges reputant, vnde quidquid emungi poteſt, dummodo ne intereat funditus, ſed futuris vſibus reſeruetur, ſiue ager ſit ſiue pecus, id totum honeſto ac liberali lucro aſſignant. Sed labuntur profectò grauiſſimè, quicunque ita ſe comparant. Neque enim Indos tuos numerare potes, & quaſi de tuo inde quidvis accipere. Quin potius ſi quid accipis, ob id accipis, vt tu viciſſim aliquid aliud rependas, quod ſi non dederis ipſe, quidquid abſtuleris, iniquum eſt, & iniurioſum. Vt Medicus ab ægroto, Aduocatus à cliente iuſtè pretium capit, pro impenſa opera, & officio: ita Patronus ab Indo ſi quid accipit, pro officio accipit. Itaque quemadmodum militibus Reip. cauſam ſuſcipientibus de publico, & annona, & ſtipendia præbentur, quæ ſanè à cæteris pro collato in ſe beneficio Reip. tuendæ iure exiguntur, neque tamen militiæ prætextu quantumvis extorquere, & corradere fas eſt, ſed hactenus tantum, quatenus militi, præſidiiſque comparandis, ac tenendis opus eſt: ita prorſus quæ Chriſtiani à barbaris tributa capiunt, eovſque ſolum progredi oportet, quovſque fini propoſito neceſſarium eſt. Eſt verò ille finis ratione præſcriptus, vt miniſtri ſaluti, & adminiſtrationi Indorum neceſſarij non deſint, honorentúrque congruenter.

Hi

Hi verò in duplici genere sunt. Primi ac præcipui numerantur Pastores animarum, Ministri salutis æternæ, quos eorum largitionibus, & prouentibus ali, quos ipsi diuino verbi, & Sacramenti pane nutriunt, non tam dispositionis humanæ, quam diuini esse iuris notissimum est. Id omni lege definiri Paulus gentium Doctor disertè ostendit. Nam de lege gentium hoc argumentum versans, Quis militat, inquit, suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non manducat? Ne verò secundum leges humanas tantum agere videatur, producit statim diuinam Veteris Testamenti. Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Si nos spiritualia vobis seminauimus, magnum est, si carnalia vestra metamus? Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Atque hæc quidem iuxta legem veterem, quid verò noua, & Euangelica? Nequaquam ab his discrepantem monstrat, Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio & viuere. Dixerat quippe Dominus, Dignus est operarius mercede sua. Nihil ergo opus est testimoniis aliis, quæ sunt plurima, eadémque grauissima. Vnus Paulus, vel potius Spiritus sanctus in eo loquens nobis abundet. Verùm præter Sacerdotes Domini non est dubium, quin politicæ, atque humanæ administrationi Reip. barbarorum, per quam necessarij sint sæculares præpositi. Hi verò distributi videntur apud nos in duas species. Nam

1. Cor. 9.
Deut. 25.
Deut. 18.
Luc. 10.
Matt. 10.

Nam & iudices Magistratusque sunt, de quibus dictum est supra, & si quid restat, dicetur post:& sunt propriè susceptores Indorum, siue Patroni (ita enim appellare malo, quos vulgus nostrum suo sermone Encommenderos vocat) quibus pro cura, ac prouidentia, quam gerere debent hominum suæ fidei,ac tutelæ commissorum, licet sanè tributa quædam vicissim capere. Quo in loco accuratè intuendum est Regiam Maiestatem ius illud omne,quod habet ad exigenda tributa à populis neophytorum sibi ab Ecclesia in fidem datis, in eiusmodi Patronos transfundere, eosque penes collocare,certis quibusdam pactionibus interpositis, de quibus mox opportunè dicemus. His ergo, si eos se se exhibeant, quos fide iurata profitentur,tributa rectè solui non est,cur reuocetur in dubium, cum manifestum sit licere Principi alijs attribuere,quæ percepturus ipse esset.Qua de re & nostrorum Theologorum, iurisque prudentium concors sententia est,& accedit B. Gregorij nullo modo contemnenda auctoritas, qui ad nobiles quosdam viros Sardiniæ scribens,eosque & quid debeant præstare subditis sibi cõmissis,& quidem infidelibus adhuc,& quid eam ob rem percipere ab illis possint,commode admonet. Ad hoc quippe,inquit,illi vobis commissi sunt,quatenus & ipsi vestræ vtilitati valeant ad terrena deseruire, & per vestram prouidentiam, eorum animabus ea, quæ sunt æterna,prospicere. Vnde apparet rectè posse nobilium hominum, ac bene de Rep. meritorum fidei curæque committi, vt saluti barbarorum consulant, eaque ex causa ab his sua ipsi emolumenta percipiant. Quoniam verò cum est

lib.3. Regist. epist.23.

conuentio

conuentio aliqua, vt ob hoc illud detur, certa quædam ratio ac proportio ſeruetur neceſſe eſt, ne aut hinc excedat, aut inde deficiat, omnino perſpiciendum eſt, ad quæ & qualia Patroni Indorum obligentur, vt inde veriſſimè cognoſcamus quando & quovſque iuſtum ſit talibus tributa perſolui. Sed ante conſiderandum erit, Anne expedierit Indorum populos in Fide rudes eiuſmodi patronis committere, quibúſve ex cauſis id excogitatum, effectumque ſit.

CAPVT XI.

Cauſæ, ob quas Hiſpanis Indi commendati ſint.

CAuſas igitur cogitanti mihi, cur in hoc nouo orbe Indi Hiſpanis hominibus commẽdati ſunt, vnde & vulgare illorum vocabulum traxit originem, tres præcipuæ veniunt in mentem. Prima, quòd cum ſuis expenſis, & laboribus in nouas regiones penetrarent ſummis, & difficultatibus, & periculis ſe ſe obijcientes, excogitatum, atque inuentum eſt, quod mercedis loco tribueretur à Principe ipſis ita flagitantibus, vt ex Indorum populis ſuo patrocinio commiſſis emolumenta annua perpetuò reportarent. Quemadmodum Imperatores Romani emeritis militibus agrum aliquem impertiebantur, vnde ſuſtentandæ reliquæ vitæ certi prouentus relinquerentur. Noſtrorum autem hominum prima cum Rege pactio

pactio fuit, vt Indorum à se expugnatorum administratio tum sibi, tum primo successori, aut hæredi firma rataque esset: exinde Regi liceret, cuicumque placuisset, adscribere. Itaque, pro militiæ stipendio, pro victoriæ præmio Indi Hispanis dati sunt. Altera quoque fuit causa, eaque maioris momenti; quòd nouus orbis Regi vsque adeo longè posito subactus, in illius ditione retineri nullo modo poterat, nisi à quibus erat quæsitus, ab ijsdem custodiretur, vt licentiam barbarorum frænarent, & à finitimis tuerentur, & nostris demum legibus assuefacerent. Neque enim minus est, vt quidam Poëta dixit, quam quærere, parta tueri, imo verò vt Nazianzenus probè asserit, longe maius ac difficilius. Vt ergo in peregrina terra homines alioqui patriæ amantissimi tenerentur, fierentque nouæ Reip. cultores, atque amplificatores studiosi, fixas ibi sedes collocantes, attributa sunt certa oppida Indorum, quorum, & dominatu & commodis potirentur. Perinde atque vmbra quædam Hispaniæ procerum repræsentata sit, cum subditis, siue, vt nostri vocant, basallis imperitent. Tertia eademque maxima, ac reliquarum fundamentum causa extitit, vt noui Fidei tyrones, teneræque stirpes patrocinio curaque veterum protegerentur, instituerentur, religionis disciplina regerentur, Denique salutis viam, vt omnino munirent, atque infirmos in Fide, vt monet Paulus, assumerent. Arbitror me omnes institutionis huius causas esse complexum. Iam sequitur, vt de vnaquaque quid habeat æquitatis quid difficultatis, quid officij, disseramus. Ac prima illa de remunerandis laboribus sumptibúsque

Ouidius. *Inuectiua prima cõtra Iulian.* *Rom.14.*

que

que militarium hominum, ex necessitate quadam potius quàm ex voluntate, aut religione profecta fuisse videtur. Neque enim poterat Princeps, aut per quam ægrè poterat, tantos tot hominum sudores, imo vero etiam cruores dixerim, præmio pari afficere, nisi in nouo orbe illorum virtute parto, potentiam quæstumque partiretur. Nam neque isti alioqui contenti essent, & cæteris similia, audendi, aggrediendique cupiditas omnis extingueretur. In Lusitanica India, quod Regum Lusitanorum auspicijs, & auro parta sit, potuit penes Regem totus ille dominatus sine iusta suorum querela retineri. Nostrorum verò hominum, quoniam suopte ductu & re, tanta peregerunt, longè alia ratio est. Itaque necessitatis, vt dixi, cuiusdam fuit, vt suo quodam iure, vt olim Israëliticæ tribus distributore Iosue, terram sortirentur, permanente tamen, quod minimè obscurum est, supremo omnium penes Regem imperio. Quamobrem fatendum est, hac nostris mercede proposita, distribuendi leges quodammodo, & fuisse, & esse seruandas. Vt planè, nisi alioqui quippiam impediat, de hac Rep. benemeritis, ipsiusmet emolumenta reddantur, & pro ratione meritorum maior minórve portio vnicuique designetur. Neque enim inanis prorsus, & superuacanea vox est hominum, suo sudore, & sanguine partis, nouos, & nihil in Rep. gerentes præclari frui vehementer expostulantium, idque non leuis iniuriæ loco exprobrantium. Etenim cum cætera non desunt, debet profectò laborum, meritorumque ratio haberi, id quod & Regia statuta præscribunt, & gubernatores à se obseruari

Iosue 13. & deinceps.

obseruari

obſeruari contendunt, verè an falsò, non ſtatuo, ſatis propoſito eſt, omnium vna conſenſio. Sed ecce ingens malum vnde minus timebatur, exortum, ex æquitate iniquitas, ex commoditate damnum, ex iure conflatur iniuria. Quis enim cum ſibi Indos pro mercede propoſitos, ac redditos intuetur, non ſtatim labores, expenſas, pericula, quibus defunctus eſt, cogitat, parumque eſſe quicquid capiat, & ſentit, & iactat? Itaque prouentus commodaque ſua, quæ ex Indorum, vel opera, vel tributis percipit, non pro futuro in illos officio, & à ſe impendenda opera, ſed pro iam exhauſtis laboribus metienda putat. Cui malo quid remedij poſſit afferri, non ſatis video. Verùm illud ſerio moneo, atque conteſtor, quamvis æquum ſit in eiuſmodi commendationibus Indorum, rerum antea præclarè geſtarum rationem habere, minimè tamen tributa operaſque iſtorum amplius augeri poſſe, quam conferẽdi in illos beneficij ratio poſtulet. Quemadmodum & præfecturæ in Rep. & ſacerdotia in Eccleſia benemeritis quidem conferenda ſunt, & dignioribus, oppido ampliora, at cenſus, vel publicus, vel Eccleſiaſticus pro futuro labore, atque officio datur. Itaque huic percipiendo veteres labores prætexere minimè licet. Sed ſi profecto deſis officio, atque impoſito munere non perfungaris, quantumcunque olim emeritus ſis, prouentus tutò non percipis. Secunda vero cauſa conſeruandæ, ac tuendæ Reip. huius, non dubium eſt, quin æquitatis vtilitatiſque plurimum habeat, quin potius in eo ſalus Regni tum temporalis tum ſpiritualis ſita ſit, ſi non deſint his veluti

luti deductis coloniis coloni sui. Nam id quoque Romanæ Reip. sapientissimæ moris fuisse constat, vt nouos colonos, quo firmaret, defenderetque coloniam suam domicilio donatos variis priuilegiis, commoditatibusque prosequeretur. Regis, regnique interest maximè, vt sint qui tanquam proprium domicilium tueantur, & quoad licet, amplificent. Quamobrem propria quadam nuncupatione, eaque apud nos honorifica, hi propriè viciui, ciuésve nominantur. Itaque & vxorati esse iubentur, & certam vrbem incolere, vnde nisi annuente prorege, abesse nusquam liceat: si abfuerit, absentis expensis alius sufficitur, quod si diutius moras traxerit, ab Indorum moderatione remouetur, aliusque succedit perinde, atque demortuo. Quin etiam Principis hi omnes feudatarij habentur, fidem suam sacro iureiurando Reip. Regisque iussis astringentes. Itaque bella si qua exoriantur in prouincia, propriis sumptibus adire, & belligerari coguntur, quod nuper in bello Ingarum Cuzquenses, & in Chiriguanensium, Charquenses, Pacensesque fecerunt: proinde equos, arma cæteraque in repentinum quemque tumultum parata habere, in otio, & negotio Reipub. adesse promptissimè. Quæ quidem omnia, & prudenter, & salutariter instituta sunt, neque parum conscientias eiusmodi hominum leuant, qui pro imposito sibi onere honorem quoque, hoc est, prouentus referant. Neque enim, quod multi falso opinantur, sola est causa redditus Indicos percipiendi, propria ac peculiaris Indorum saluti adhibita cura, licet ea præcipua sit, verùm aliæ quoque causæ sunt, sunt alia etiam

N publicæ

publicæ vtilitatis officia, quibus cum addicuntur nobiles homines, iure remunerandi ſunt. Eas ob res quod regem ex Indis capere oportebat, id in eiuſmodi feudatarios omne tranſmittit. Tertia quoque ac potiſſima cauſa ſupra allata de cura, prouidentiáque Neophytorum, ſi nuda ipſa per ſe ſpectetur, ſpecioſa planè, & honeſta, atque officij plena videatur. Quid enim magis ſalutare dici poteſt, quam vt noui Chriſtiani veterum diligentiæ commendentur? Quod etiam in primæua Eccleſia in more fuiſſe Dionyſius Areopagita ſatis indicat, cum fidei candidati probatæ vitæ ſuſceptoribus traderentur, piè ac ſalubriter imbuendi, atque officiosè adiuuandi. Hæc vt dixi, perpulchra, perque honeſta cauſa eſt, ſi nuda ipſa cernatur. At vbi à cogitatione venimus ad rem, Iesv bone, quæ perturbatio, quanta fœditas. Verum vitio hominum, non cauſæ hoc fit. Neque vero prauorum peruerſitas bonis detrahere debet, ſed Dei optimi, & benigniſſimi ope fiet, vt Patroni officium non deſerant, ſed nomini ſuo ipſi reſpondeant. Noſtrum iam eſt quæ ſint horum partes in Indos à ſe ſuſceptos exponere.

De Eccl. Hier. c. 2.

Capvt

CAPVT XII.

Quòd doctrinam fidei, & moribus sufficientem Patroni Indis susceptus præbere teneantur.

PRimum ac maximum onus sustinent, Indos iam Christianos effectos in fidei, morúmque doctrina, cæterisque ad salutem opportunis, quantum opus est, adiuuandi. Re enim vera Patroni, Pædagogi, Nutritiique in Christo teneris adhuc & paruulis dati sunt. Hoc omnes sine exceptione consentiunt, & docti, & indocti, & experti & imperiti. Hac lege, hac conditione Indi nostris à Principe commendantur, recepto vsitatoque more sese penes ipsos conscientiam suam exonerare testante. Quod sanè onus ipsi, qui sustinent, rarò intelligunt. Ex hoc primo præcipuoque documento efficitur in primis, vt quicunque iniuncto sibi muneri non faciunt satis, non solum graue crimen admittant maledictionis æternæ rei, quòd opus Domini fraudulenter faciunt, verum restitutioni etiam obnoxij sint, quòd minimè officio functi, ob quod tributa instituta sunt, nihilominus illa perceperint. Neque enim charitati tantum Christianæ infensi sunt, sed etiam publicam iustitiam lædunt. Efficitur deinde, vt si negligentes admodum segnesque se præstiterint tales Patroni, neque emendare & resarcire iacturam

Hier. 48.

 pergant,

pergant, possint omnino, imo vero debeant ab Indorum commendatione remoueri, aliis eorum loco suffectis. Quæ ne duriora quispiam arbitretur, aut quoniam consuetudo contrà obtinuit, tanquam noua respuat, extat hodie quoque Regij decreti publica fide exemplum, quod ipse quoque legi, vtrumque illud, & de restitutione facienda, & de remouendis negligentibus Indorum patronis, seuerè grauiterque statuentis, seruarique omnino in posterum præcipientis. Ego verò adiiciam id quoque, quod perparum aduerti video, cum sit vel maximum, quod in Indorum commendationibus longè plus spectare oporteat, vtrum is, cuius fidei commendantur, ea existimatione sit, vt imposito muneri non defuturus merito credatur, quam meritorum rerumque gestarum quantus splendor extiterit. Atq; omnibus modis affirmo id, quod vel tenuiter doctus facile concedet, Patroni, indignus si sit, consciētiam quidem non esse tutam, at multò minus Principis eam curam cōmittentis indigno. Indignum autem eum dico, quem viri boni, ac sapientes nequaquam idoneum reputant eiusmodi negotio procurando, nimirum qui præ vitæ impuritate, præ inueterata auaritia, præ socordia ingenita miseros susceptos vexando, expoliando, diuina omnia, ac salutaria pro nihilo ducendo, pessundaturus apparet. Profectò mirari libet, quòd cùm in triennali, aut etiā annuo Prætore creando, vitæ integritas accuratè quæratur, in perpetuo Indorum Domino, cuius sit vel leue peccatum perniciosius futurum; vix morū ratio habeatur: sola vel ipsius, vel maiorum merita attendantur, tanquam pecuniæ dādæ non animarū negotiū tractaretur. Quæ-

ret

ret ex me aliquis, quamnam institutionẽ, quã doctrinæ rationem sufficere intelliget Patronus, vt conscientiæ satisfaciat suæ? Respondebo breuiter ac vere, nunc temporis magna ex parte ea cura, & molestia liberatos esse patronos: siquidẽ Episcopi sibi sumpserunt; neq; iniuria, vt sacerdotes ipsi designent, ac destinent: quibus Patroni stipendium à maioribus præscriptum optima fide persoluant. Quod si hos, vel remissos, & negligentes notarint, vel improbos, & impuros, vel cupidos, ac rapaces, deniq; gregem Domini lædi grauiter insolẽtia Pastorũ animaduerterint; pro fide, quam suis debent oportet ad Episcopos deferãt, & quãtũ in ipsis sitũ erit, ardẽter agant, vt susceptis suis quã optimè cõsultum sit. Id cùm seduló præstiterint, si tamẽ nihil profecerint, fidem suam hac in parte liberarũt: nec quæretur de manibus illorum sanguis effusus, cuius antistites Principi pastorum, cum apparuerit, rationem reddent: Quot verò sacerdotes in Indorum oppidis habere oporteat, breuiter quidem dici potest, quot erunt necessarij fidei institutioni, Sacramentorum administrationi, cæterorúmque Ecclesiasticorum functioni. Prouincialium vero synodorum, vbi de paræciis agitur, canonibus definitum est, quoto numero Indorum vnus sacerdos sufficere existimandus sit. Sequatur patronus Episcopi sui iudicium, si synodi decreta seruari vsquequaque non possunt. Quicquid verò parocho tribuendum erat, si abesse contingat, siue negligentia patroni id fiat, siue penuria ministrorum, siue Episcopi desidia, nihil interest: prorsus tantundem debet Indis restituere ad minimum vsque obolum. Neque potest illa summa cuiusvis

C. cùm ex iniunćto, de Hæret. docet id Innocent. 3.

Ezech. 3. 1. Pet. 5.

In Conc. Limensi Const. 77.

iudicio in alios vſus conuerti, aut quovis prætextu alio deflecti. Qua de re fruſtra ſanè nonnulli dubitarunt. Nam præter edicta regia id diſertè cauentia, ratio eſt aperta, quod pecunia illa ab Indis tanquam ex conditione perſoluitur ad miniſtros Eccleſiaſticos ſibi neceſſarios ſuſtentandos: hi cùm defuerint, quacunque ex cauſa defuerint, debet profectò horum ſtipendium ad largitores redire ex integro. Quemadmodum cum pro negotio tuo curando homini pecuniam offers, ſi nihil ille curauerit, ſiue culpatè id, ſiue inculpatè, certè pecuniam tuam iure repetes, neque te inuito ea pecunia auerti in alias cauſas poteſt. Igitur hæc certa, & ſunt, & habentur. Illud non item, vtrum qui negligentia ſua, craſsáque culpa Indos ſibi commiſſos, ſine ſacerdote, ſine legitima doctrina tenuit, teneatur reſtituere tributa omnia per id temporis percepta, an vero ſatis ſit, tantum reddere, quantum parocho dandum erat. Qua de re alios audire mallem, quam ipſe dicere. Verùm nòn teneri omnia tributa reſtituere, magis mihi perſuadeo, propterea quod tametſi doctrina Indorum, prouentuum annuorum colligendorum præcipua cauſa ſit, nòn tamen ſola, vt ſupra explica-
Cap. 11. tum eſt. Sed ſunt alia quoque patronorum onera Reipub. vtilia, quibus cùm defuerint, non iniuſtè tributis aliqua ex parte fruantur. Iam ſi quis vrgeat, quantum ergo, & quovſque reſtituendum eſt? Nihil equidem certius afferre poſſum, quam vt viſitatorum, ac iudicum regiorum ſententiis acquieſcat, qui cum non ſoleant præter doctrinæ defectus, & damna alioqui Indis data, aliud præterea iubere reſtitui, idque mos habeat doctorum

ctorum ac proborum hominum, aliquid insuper imperare, quandiu res amplius explorata non est, minimè oportet. Quod si Indorum tam populosa ac frequens turba sit, vt sunt pleræque in prouinciis superioribus, manifestum vt sit vnum sacerdotem tot hominum curæ & doctrinæ nullo modo esse satis: neque tamen antistes admonitus plures mittat, vel quia non habet in promptu, vel quia fortasse dissimulat, ita vt Patronus non sit in culpa, quæritur merito, an oporteat reddere Indis id, quod alteri sacerdoti, si adesset, erat attribuendum. Hîc quoque varia res est. Sed cum iuxta retentum morem, vel iuxta synodale decretum obseruatum, plures essent sacerdotes adhibendi, non dubito, quin redditurus sit Indis Patronus, quicquid de duorum stipendio, vel plurium subtractum sit, siue vitio id suo acciderit, siue secus. Nam vt dixi, pactionis ea lex est. Vbi verò neque consuetudo, neque synodi decretum, neque præsulis vrget præceptum, etiamsi plures ministros populi numerositas postulet, potest Episcopi sui iudicium sequi, si vnum satis esse ille responderit. Denique vsque dum ille statuat pluribus esse opus, potest dato sibi ministro esse contentus. Namque vt prius admonui hac parte sollicitudo præcipua ad Episcopos recidit, qui de Indorum rebus edocti Patronos molestia antiqua idoneos ministros quæritandi liberarunt. Hæc de præcipua cura Patronorum hoc est de spirituali ministerio erga iam Christianos Indos, attigisse sit satis.

Capvt XIII.

Quid erga nondum baptizatos Indos Patronis liceat.

ANtea vero quam ad politica officia progrediar, diluenda est dubitatio de cæteris infidelibus Indis, qui ſorte cum Chriſtianis eadem coniuncti ſunt, quorum tanta eſt copia in prouinciis nonnullis, vt intra annum, aut non multo amplius in vna ad decem, & ſeptem millia majoris ætatis baptizati referantur. Alibi verò commendati Indi omnes, vel pene omnes idololatræ adhuc ſunt, vt in Prouincia ſanctæ Crucis. Magna ergo mihi quæſtio eſſe videtur, An à talibus tributa quoque Chriſtiani exigere queant, propterea quòd nondum ſunt Eccleſiæ ſubiecti, ex cuius commiſſione ius omne noſtris in barbaros eſſe diximus. Deinde quamnam ob rem penſiones eas noſtri dignè percipiunt, ſiquidem nulla iis Sacramenta, nulla diuina officia communicant? Cæterum conſuetudo nihil videtur inter fideles, infideleſque Indos diſcernere, quoad tributa reddenda. Omnes iiſdem aſtringit legibus. Id igitur an liceat, & ſi olim dubitabam, imo verò improbabam, tamen re magis animaduerſa, non adeo mihi perſuadeo iniquum. Etenim Principi ſubditi hi quoque ſunt, poſtea quam terra hæc in illius ditionem venit, ſiquidem iſtis non minus ius dicit, quam cæteris:

ac:

ac proinde quemadmodum olim Paganis Christiani tributa pendebant, cum illi rerum potirentur, ita nunc temporis Christianis Pagani non iniuria persoluunt. Neque enim modo de iure dominatus Indici disceptatur, sed pro confesso sumimus imperium hoc illi stare, qui imperat. Accedit ad hoc, quòd infideles Indi nullo modo Christi baptismum auersantur, quin & cupiunt, & petunt: verum plerique in numero catechumenorum siue ipsorum vitio, siue nostrorum negligentia tenentur. Cum ergo in catechismi cura, hi quoque cum cæteris communicent, non immeritò cum cæteris quoque ministris necessaria tribuunt. Siquidem Apostoli Pauli præceptum est, Communicet autem is, qui catechizatur ei, qui se catechizat in omnibus bonis. *Gal. 6.* Minimè verò ferendum esset, vt Christiani Christianis, paganis pagani imperarent, cumque vnum eundémque populum hi, & illi constituant, non posset non exitiosissimum esse discrimen eiusmodi. Quam ob rem prætérquam quòd his quoque ius dicere, atque hos tueri perinde ac cæteros principis interest, proprie ac peculiariter patronorum, parochorumque partes sunt, cum istis quoque de salute æterna seriò agere, ad Euangelij gratiam vocare sedulo, de fide instruere, instructos moribus informare, volentes & dignos vltrò admittere ad Ecclesiæ gremium, si grauiori periculo vrgeantur, salutari lauacro succurrere, vt sanctorum Patrum decreta habent. *De consec. d. 4. c. Si qui, & seq.* Denique nihil prætermittere, quod ad illos Christo lucrifaciendos pertineat, quod non charitatis tantum, sed officij sui propriam obligationem agnoscant

agnoſcant neceſſe eſt. Quod vſque adeo D. Gregorius ſentit, vt ad Ianuarium Epiſcopum ſcribat his verbis: Ruſticos, quos habet Eccleſia tua nunc vſque in infidelitate remanere negligentia fraternitatis veſtræ permiſit. Et quid vos admoneo, vt extraneos ad Deum adducatis, qui veſtros ab infidelitate corrigere negligitis? Vnde neceſſe eſt vos per omnia in eorum conuerſionem vigilare. Nam ſi cuiuſlibet Epiſcopi in Sardinia Inſula Paganum ruſticum inuenire potuero, in eundem Epiſcopum fortiter vindicabo. Iam verò ſi ruſticus tantæ fuerit perfidiæ, & obſtinationis inuentus, vt ad Deum venire minimè conſentiat, tanto penſionis onere grauandus eſt, vt ipſa exactionis ſuæ pœna compellatur ad rectitudinem feſtinare. Ex qua ſanè tanti Patris authoritate, & diligentiam diſcimus conuerſioni infidelium adhibendam, & modum, ſi ſe duriores præbuerint ruſticitate magis animi, quam electione rationis, cuiuſmodi barbari penè omnes ſunt, iudicij vix ſententiam ſequentes, ſed impetu, aut conſuetudine impulſi, vt hi certè ſeueritate quadam ſalutari compellantur intrare. Penſionibus vero grauandos cenſet beatus Pater, quas ſine iniuria poteſtas imponat. Nam ſi iniquæ eſſent, nullo modo exaggerandas ille cenſeret. Atque hæc quidem ad ſe dicta Sacerdotes accipere debent. Patroni verò illa, quæ ad nobiles Sardiniæ idem Pontifex ſcribit in hunc modum, Cognoui penè omnes vos ruſticos in veſtris poſſeſſionibus idololatriæ deditos habere, & valde de hac re contriſtatus ſum, & poſt pauca. Vnde magnifici filij exhortor, vt omni cura, omnique ſollicitudine

Lib. 3. epiſ. 26.

23. q. 6. Iam verà.

Lib. 3. Regiſt. ep. 23.

tudine animarum vestrarum zelum habere debeatis, & quas rationes omnipotenti Deo de subiectis vestris reddituri estis, aspicite. Ad hoc quippe illi vobis commissi sunt, quatenus, & ipsi vestræ vtilitati valeant ad terrena deseruire, & vos per vestram prouidentiam eorum animabus ea, quæ sunt æterna, prospicere. Si igitur impendunt illi quod debent, vos eis cur non soluitis quod debetis? Idest, vt assiduè illos magnitudo vestra commoneat, ab idololatriæ errore compescat, quatenus eis ad Fidem ductis omnipotentem Dominum erga se placabilem faciat. Hæc Gregorius: quibus & quid liceat accipere, & quid deceat reddere infidelibus Indis sibi commissis, Patroni satis, quantum arbitror, edocentur. Illud obiter aduerti debet, quamvis non liceat per vim ad baptismum Christianámque professionem compellere barbaros subditos, licere tamen imo expedire ab idolis colendis etiam inuitos reuocare, hoc est illorum simulacra, & fana demoliri, superstitiones diabolicas extrudere, quæ non solum Euangelij gratiam impediunt, verum etiam naturæ legem infestant, quam vt seruent, compelli infideles subditi sine vlla dubitatione possunt, id quod abunde declarant leges Constantini, Valentiniani, Theodosij, cæterorúmque Principum Christianorum, quas mirificè sancti Patres collaudarunt: neque laudatores modo, sed impulsores authorésque se præstiterunt. Et re vera quamvis officij minus exhibeatur infidelibus Indis, tamen non videtur satis consuli saluti eorum, si tributorum minus pendant, quam Christiani, vel hac enim de causa à baptismo percipiendo deterrebuntur, si grauiora tunc

Conc. Eliber. can. 41. iubentur Christiani infidelium seruorum idola cōminuere, idem insinuat Aug. ser. de Puero Centurionis. De Paganis & templis eorū l. 1. & l. Nemo, Niceph. lib. 7. c. 46. lege Amb. l. 5. ep. 30. contra relationem Symmachi. Aug. lib. 1. contra epi. Parmen. c. 7. & epi. 48. & 50.

tunc sibi tributa imminere cognouerint, quæ potius imminui sanctus Gregorius vult, vt leuem Christi sarcinam, & iugum suaue libentius subeant.

Capvt XIV.

De temporali prouidentia Patronorum in suos.

EAdem quoque Indorum commendatione diligenter præscribitur Patronis, vt non solum in Fidei, ac salutis æternæ eruditione populi sibi commissi curam gerant, verum temporali pręsidio in vitæ huius ærumnis quotiescunque ope eorum indigeant, benigne adsint, intelligántque, se Neophytis datos esse parentum loco. Horum igitur rem politicam iuuare debent, & ab iniuriis, vel hominum, vel temporum pro sua virili tueri. Itaque vt Hispaniæ proceres sui municipij hominibus defensionem, ac prouidentiam proprio iure debent, quo nomine ab illis tributa percipiunt, sic in his locis populis Indorum sibi attributis Patroni singularis cuiusdam in otio æquè, ac negotio patrocinij tenētur obnoxij, aut si id mavis, quemadmodum familiæ suæ pater ipse familiàs consulere debet. Seriò ergò illud sibi dictum cogitent de clientibus suis, Discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Abdiam in alendis famelicis, & è periculo eripiendis insontibus repræsentent: aut egregium bonorum sibi diuinitus affluentium distributorem

Esai. 1.

3. *Reg.* 18

ſtributorem ſanctum Iob imitentur, qui ſua illa fortunata tempora memoria repetens,ait,Si nega- *Iob 31.*
ui quod volebant pauperibus,& oculos viduæ expectare feci, ſi comedi bucellam meam ſolus, & non comedit pupillus ex ea,ſi deſpexi pereuntem, eo quòd non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem. Hac beneficentia & fide ſi ſuſceptis ſuis noſtri conſulerent,verè & nomini & officio reſponderent ſuo,eſſétque non voce tantum, ſed re ipſa horum inſtitutio nouis Euangelij cultoribus conſeruandis, & promouendis quam maximè accommodata.

CAPVT XV.

Quam circunſpectè onerosæ legès fortunis Indorum indicendæ.

ENumeraui hactenus omnes,vt reor, Patronorum functiones,inſtitutioníſque huius cauſas, quas intuentes iis,quas cernimus, legibus Principes hanc Indorum Remp. condiderunt. In aliis orbis regionibus, apud Orientales præſertim alias eſſe rationes neophytorum inſtituendorum non ignoro: neque verò diſputo, an noſtratia hæc longè illis inferiora ſint, minuſque ad ſalutem, quam quærimus,accommodata. Fuiſſet fortaſſis alia Reip. forma commodior, & ad Ieſu Christi notitiam conſequendam nouis gentibus multò iucundior. Quanquam, vt dixi ſupra, quæ noſtris barbaris incommoda acciderunt, hominum magis nequitiæ,quam adminiſtrationis vitio referenda

referenda sunt. Quamvis enim rectè & sapienter constituta Resp. quamvis æquis legibus temperata, facile improborum temeritate violatur, cum sit nihil, quod non humana peruersitas, si relinquatur sibi, conuertat in peius. Viderunt alij, quid cui præferendum sit. Nos ea omni collatione prætermissa, præsentia, & nobis nota tractamus, illud superioribus adjicientes, causas eas, quas retuli, nostris vt Indi commissi sint, oportere omnibus vtriusque fori, externi inquam, atque interni judicibus esse notissimas. Quibus ex omnibus rectè sapientérque animaduersis poterunt profecto legislatores statuere, quid tributi gens quæque Indorum Patronis suis soluere debeat. Idque vt sine vitio, & errore decernant, perspicient primum quantum, & quibus è rebus prouentuum commodè omnino possit afferre, tum verò cum ratione metientur, imposito oneri, ac functioni exoluendæ suæ, quantum Patronis assignare par erit, idque ex æquitate, & prudentia moderabuntur, vt non aliorum remissio & indulgentia, alio-
2.Cor.8. rum, vt Apostolus ait, sit tribulatio. Et facultatem ergo Indorum, & præpositorum operam, atque obligationes intuebitur sapiens Reip. moderator, vt tributa taxet, atque constituat. Quam sanè & facultatum, & gubernationis rationem simul ineundam in censu imponendo, & vel augendo, vel relaxando Aristoteles quoque ad Reip. conseruandam incolumitatem valde commendat.
5.Pol.c.8 Si quidem excedat, inquit (populus populique gubernandi difficultas, vt ego interpretor) augeatur census secundum multiplicationem: sin verò deficiat, relaxetur, ac minor fiat sensus taxatio.
Quò

Quò sanè spectasse videntur nonnulli gubernatores nostri. Iam verò vlterius progredi, & quantum ex vnoquoque viritim exigi oporteat, & vtrum homines tantum censeri debeant, an etiam fortunæ, vt ditiores plus tribuant, & quovsque nostræ considerationis fines egreditur, legum prudentiæ potius id vniuersum relinquendum. Nobis, quæ causa sit iusta tributorum Indicorum, & ad quam regulam debeant temperari, exposuisse satis est. Illud tantummodo admonendum arbitror, tam graue esse hanc imponendi tributa prouinciam, vt nisi multa accuratâque consultatione virorũ prudentium, & rerum peritorum, atque, quod caput est, ab omni cupiditatis specie alienorum res primum agitetur, agitatâque manifeste constet, quicquam decernere, ac lege sancire valde temerarium sit. Si enim ad priuatas de fundo, de domo, de legato controuersias finiendas; solent homines non contenti vulgaribus, Regios etiam senatus adire, & è sapientissimorum iudicum suffragiis sententiam postulare, quantò obsecro amplius, ac maius est, cum de totius gentis perpetuo censu agitur, vbi vel leuissima iusti, & æqui ignoratio damnum affert fortunis innumerabilium hominum sempiternum? Quamobrem seuerissimè simul atque sanctissimè Romani Pontifices inter atrocissimos casus Sedi Apostolicæ reseruatos illum semper numerandum putarunt, cum Domini Christiani populorum sibi subditorum ceruices, vel nouis pensionũ oneribus premunt, vel auctioribus cumulant. Quæ vel vnica res negotij magnitudinem copiose perspicuéque declarat. Neque enim esse potest Proregis, Præsidisve, leue, aut venia

In 4. casu bulla Cœnæ Domini 1568. Sylu. Excom. 7. §. 54. Gabella. 3. §. 7. Nau. c. 27. n. 58.

nia

nia dignum erratum, vbi vel ſtudio partium, vel rei cognoſcendæ negligentia, vel proprij ſenſus fiducia, in tanto negotio labitur.

Capvt XVI.

Quid confeſſionibus Patronorum audiendis Sacerdoti prouidendum.

Eccl. 8. 1. Pet. 2. Matt. 12. Matt. 17. Rom. 13. Didracmum Cæſari ſolui vult Hieron. in Matthæum. At Ambroſ. li. 1. epi. 1. & Hilarius, & Chryſoſt. & Theoph. in Matt. Sacerdotibus ſolui cenſent.

At vero de Principum legibus magiſtratuumque ſententiis cenſere non intereſt cæterorum, quibus potius præceptum eſt, ne contra iudices iudicent, & vt pareant ſiue Regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus ab eo miſſis. Certè Chriſtus Dominus, neque Cæſaris cenſum neque Sacerdotū didracma reprehendendum, imminuendúmve putauit: ſed tum hoc ſoluit, tum illum reddendum docuit. Neque illius Apoſtolus tributorum vectigaliúmve examen, ſed redditionem integram imperauit. Quare vbi non eſt manifeſta tributi impoſiti iniquitas, & Præpoſitus tuta conſcientia petit, & ſubditus non tuta ſubtrahit. Itaque Sacerdotes dum vel Patronorum res concionibus verſant, vel horum confeſſiones audiunt, non debent nimij eſſe cenſores, ne nihil agendo pacata perturbent, & ſine vllo fructu quieta pectora extimulent: neque verò decet, quæ publica lege firmata ſunt, priuata authoritate velle conuellere. Hoc vt dixi, vbi lex non apertè eſſet iniqua. In quo fortaſſis quidam zelo non ſecundum ſcientiam vtentes, dum nimium emungunt, iuxta vetus prouerbium eliciunt ſanguinem. Habet hîc locum

Prou. 30.

illud

illud antiqui ſapientis, vt ne quid nimis. Quin potius ſic à Sacerdotibus Chriſti eiuſmodi homines excipiendi ſunt, quemadmodum manipulares olim à Ioanne Baptiſta, quibus de ſua ſalute quærentibus breuiter cum magna moderatione reſpondit, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris. Sed notanda ſunt tamen conſcientiis iſtorum tractandis præcepta nonnulla, in quibus quantum ad rem, de qua nunc agimus pertinet, frequentiores eſſe iniuriæ ſolent. Primum quamvis in taxationibus tributorũ publica lege conſcriptis, authoritati Principis acquieſcere poſſit Patronus, niſi aperta fraus, aut iniuria, aut vis intercedat, neque de hac re nimiũ hærere, aut ſollicitari debeat Sacerdos, cui eiuſmodi cura minimè incumbit, ſcire tamen, & hunc & illum oportet, ſi Indus aliqua ex cauſa peculiari non ſit niſi magno ſuo detrimento ſoluendo, non poſſe tributum ab eo tutò exigi. Exemplis res fiet perſpicua. Fortè accidit, vt anni inclementia agricola fruges, vel vitiatas, vel perexiguas collegerit: accidit, vt ægrotaret, vt vel tugurium ignis depaſtus ſit, vel ouiculæ ſcabie interierint. Hîc ſi Patronus rigidè tributum exigat, & infelicem Indum, cuius tenuiſſima, & in diem tantum res eſt, coniiciat in vincula, aut malè mulctatum dimittat, magnam facere iniuriam putandus eſt. Nam etiamſi ex mutuo, aut permutatione iſta ille deberet, tamen cum tanto ſuo dãno ſoluere nemo ęquus cogeret, cũ Propheta ſeuerè increpet eiuſmodi rigidos exactores, dicẽs, Percutitis pugno impiè, & omnes debitores veſtros repetitis. Præterea verò, vt eſt ſupra definitum,

Luc. 3.

In Conc. Turon. c. 49.

Eſai. 58.

tributum nullo modo debet nisi ex ijs, quæ habet, commodéve habere potest, congruenti sibi familiæque sustentatione seruata. Quæ si casu aliquo subtrahantur, neque premi molestè debet, neque in sequentes annos præsenti exactione onerari. In qua re nonnulli nostri liberales se haberi volunt, quod ea remittant, quæ recuperare non possunt. Alij inhumana atrocique contentione seruitutis genus edicunt, vt tandiu laborare cogantur, quoad ipsorum arbitrio sit satisfactum. Illi quidem non admodum admirandi, cum id faciant, quod necesse est, fiat: hi verò prorsus etiam detestandi, quod ius suum iniuriam aliorum putent. Atque hoc est, quod olim sanctus Papa Gregorius valde cum Augusta expostulat, Corsicæ exactiones tam durè fieri, vt filios suos, Insulares vendere cogerentur, vt tributa persoluerent. Ipse verò Dominus Israëlis improbitatem execratur, pro eo quòd vendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calceamento. Qui conterunt, inquit, super puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant. Talia à nostris agitata cum Indis non ignorant regionis Americæ experti. Id ergo totum iniquum est, & extremæ rapinæ non absimile. Quin potius quoties graui egestate & damno propter annonæ caritatem, aut morbũ quemvis grassantem aut rei familiaris infortunia Indos premi patronus videt, debet omnino non illa charitatis tantum lege communi, sed propria susceptionis suæ ratione, subuenire, ac de suo tribuere. Hoc igitur ita habet. Alterum verò documentum est, permutatione patroni facere ne sinantur, à quibus lege

lib. 4. epist. 33.

Amos 2.

lege prohibentur. Solent pro veste, exempli causa, argentum, pro frumento vestem, pro radicibus aliud aliquid, sæpe etiam ipsorum operas quærere, quod totum periniquum experientia monstrauit, lex interdixit. Etsi enim pretium æquale videntur & petere & capere, tamen reuera & sibi vtiliora, & Indis grauiora moliuntur. Hîc ergo etiã vigilet Sacerdos Domini. Tertium idemque valde ad rem pertinens sit tum in exigendis tributis, tum in persoluendis operis seruitijsque Indorum oportere fraudes, atque imposturas vitare eorum, qui inter Indos ipsos excellunt, cæterisque præsunt, quos Curacas seu Caziques nominamus. Horum quippe fraude, & violentia miseri plerumque suo sudore frustrantur, sæpè multò plura conferre coguntur, quam lex ratióve præcipiat: cum sit subditorum tanta imbecillitas, tanta plebis inualidæ trepidatio, vt ne mutire quidem audeant contra suos illos Satrapas, sed viui ac videntes pereant potius, quam illorum imperijs minimum obloquantur. Hanc tam præpotentem tamque diu expertam tyrannidem nostri susceptores compescere certè deberent, atque eripere inopem de manu fortiorum, secus res habet: vtrique compositò fabulam agunt, istis illi sponte conniuent, illos isti patienter ferunt: vt simile quippiam paræmiæ lupi, atque vulpis agi videatur. Quod malum quam latè pateat, nemo non sentit qui res Indicas vel summis digitis attigit. Remedium verò quale sperare liceat, ignoro, cum inde pernicies proficiscatur, vnde salus maximè petebatur. Sed publica lege, vt eiusmodi sceleri, & dolo occurratur, caueri iam dici-

tur, hactenus certè cautum esse videmus nihil. Vtcumque id habeat, peruestiget spiritualis medicus, an hoc quoque loco, vt solet virus insideat, aperiátque diligenter, ac ferro resecet, nec parcat igni, si opus sit, quippe cum in lethali profundóque vlcere, seueriora medicamenta tutiora sint. Ac nescio an hoc loco de Magistratibus, Sacerdotibúsque vsurpem illud sancti Leonis, inferiorum ordinum culpas ad nullos magis esse referendas, quam ad desides negligentésque rectores, qui multam sæpè nutriunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulant adhibere medicinam.

Epist.86. ad Nicetam, dist. 86. inferiorum.

Capvt XVII.

De seruitio personali Indorum.

SEquitur, vt de seruitio personali Indorum disseramus, seruitium personale solemus intelligere quicquid vtilitatis ex ipso hominum labore, operáque percipitur. Quo in loco, quoniam impeditior, asperiórque est, & si quis alius maximè necessarius, consistere aliquantulum oportebit. Atque in primis Indos non esse seruitute mulctatos, sed liberos prorsus, & sui iuris ex iis, quæ in libro secundo disputata sunt, sumimus. Etenim, & publicæ leges, ita statuunt, & consuetudo diuturna, & ratio constans, ac certa, quòd qui nulla iniuria lacessunt, non possint reddi belli iure captiui. Nempe sermo nobis est non de generali quadam

subiectio

ſubiectione, quam Ariſtoteles non admodum propriè vocat ſeruitutem naturalem, quámque D. Ambroſius non natura introductam neque venditione comparatam, ſed inſipientiæ redditam dicit, ad Noë in Cham filium irreligioſum, maledictionem alludens: ſed loquimur de ciuili legitima ac propria ſeruitute, quæ iure gentium victos victoribus ſubdit, quomodo ſolent definire Philoſophi ſeruum, quicquid eſt, Domini eſſe. Liberi ergo iſto modo Indi cùm ſint, operas illorum ac labores ſua mercede fruſtrari iniquiſſimum eſt. Nam ſiue agrum tuum excolat, ſiue gregem paſcat, ſiue domum ædificet, ſiue pabulum ac ligna comportet, ſiue onuſtus eat, ſiue literas curſor deferat, ſiue domi tuæ deſidens oſtia obſeruet, denique quicquid operis agat, cuicunque vſui ſit, dignus eſt operarius mercede ſua, quam qui negat, ſanguinis reus arguitur. Sic enim monet Spiritus ſanctus in Sapiente, Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum, qui effundit ſanguinem, & fraudem facit mercenario, fratres ſunt. Et in lege Domini diſertè poſitum, Non morabitur opus mercenarij tui vſque mane. Per Malachiam quoque ſe Dominus minatur teſtem velocem in eos, qui calumniantur mercedem mercenariorum ſuorum. Neque mitiora Iacobus Apoſtolus, Ecce, inquit, merces operariorum veſtrorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit. Terribilis ſanè clamor, qui pro ſubducta mercede aures Dei aduerſus potentes, & diuites interpellat. Quod ſi in alieno iumento onerando, vel equo

Lib. 1. Polit. *Lib. 2. epiſt. 7.* *Gen. 9.* *Eccli. 34.* *Leuit. 19.* *Malac. 3.* *Iacob. 5.*

ferendo pretium domino iustè rependitur, cur non iniquum valde existimetur hominis liberi corpus oneri laborive addicere, neque quicquam tamen soluere pro opera collocata? Illud quoque vigilanter audiendum, quod sermo diuinus non eos culpat, qui mercedem penitus abnuunt, immane enim id atque inusitatum relinquendum putauit, sed eos nominatim perstringit, qui vel morantur vel imminuunt, vel quovis modo defraudant pretium sudoris alieni. Ne mihi igitur obsoletum à te cibum porrectum commemores, ne vestem annuam, ne agelli portiunculam illius vsibus relictam referas. Adest iustus arbiter Deus, qui se etiam testem pro paupere & quidem velocem pollicetur. Quæres, quænam æstimatio iusta sit, vt scrupulus omnis tibi eximatur. Si lege præscriptum est pretium, vt in rebus plerisque est, ne alium quæras interpretem, quicquid de legitimo detrahis, rapina est. Si nulla lex est, communis æstimatio bonorum atque prudentium ponet modum, aut etiam vtriusque locantis, inquam, & conducentis mutua pactio, dummodo dolus omnis, & vis absit. Quo toto genere multum ac sæpe peccant, & patroni Indorum, & prætores, & ipsi passim parochi, dum subditis pro rerum occasionibus multa imperant, nulla aut pauca persoluunt, qui neque à culpa eximi neque à satisfactione excusari vllo modo possunt. Neque verò obsequendi facilitas, & prompta opera Indorum prætendi debet, cum genus hominum timidum ob id tam officiosum, atque obsequens se se præbeat, quod timeat sibi, atque consulat, dumque pœna liberetur,

Mal. 3.

liberetur, pretium non audet repetere, id enim seruilis ingenij est. Alioqui cum se possunt subducere ex oculis, neque plagas timent, egregiè fugitant operamque detrectant. Igitur cuivis operæ, cuivis labori Indorum mercedem suam esse reddendam perspicuum est. Sed quoniam lege interdum præscriptum est, vt certus Indorum numerus Patrono detur ad hoc illúdve negotium, vt ad pascenda pecora, aut agrum excolendum, sementémve faciendam, quod olim vsitatius erat, & nunc etiam temporis in nonnullis locis fit, quærunt multi, an id iniquum quoque sit, quod videatur seruitium personale introduci contra modo definitam quæstionem. Verum id sanè iniquum non est per se, cum tributi loco accipitur. Nam quam essent aliàs pensionem reddituri, vel argenti vel vestis, vel cæterorum, tantundem si remittatur Indis, pro operæ mercede reditum intelligitur. Vbi peruersitas illa cauenda est, ne eiusmodi onera inæqualiter Indos premant, sed per sortes, vicesque suas, tum vt huic detrahatur de illius tributo, quod ipse seruiuit, ac non huius sudoribus alius lucrum faciat. Itemque illud prouidendum, ne ob eas seruiendi vices sibi rebusque suis in necessarijs desint. Quæ quidem omnia dictare facile est, perficere verò, aut infecta emendare perquam difficile. Libero homini mercedem reddi oportere pro opera ostẽsum est: vtrum vero liberam quoque esse oporteat illius operam, ac nullo modo cogi, à multis merito quæritur. Mouet enim non parum hinc, quod liber homo si cogitur, liber non est, atque adeo qui ad opus inuitum trahit, non

leuem facere videtur iniuriam, ſeruile enim eſt pati vim. Inde verò non parum quoque vrget, quod ſi barbarorum ingenio, & voluntati indulgendum eſt, nihil operis vnquam fiet, nihil negotij conficietur, quippe qui otio deſideant, ac ſibi etiam ipſis vix neceſſaria laborent: alios verò niſi vi aut metu perculſi, nihili faciant, Atque hoc loco nō diſputamus de ea coactione, quæ affertur cum ipſorum intereſt, vt cùm ſibi oppidum ædéſve ædificare iubentur, aut templa extruere, aut fundos colere, cæteraque rei, vel publicæ, vel familiaris officia, eſt enim in aperto res, cùm etiam ingenui omnes ad iſta compellantur, cùm militiæ pacíſve negotia ita fieri exigunt. Magiſtratus cùm iſta & indicit, & vrget pro officij ſui munere facere non dubitatur. At Reſpublic. hæc Indicana cum partim Europæis, partim Indicis hominibus conſtet coagmentatáque ſit, cumque ſint multa, quæ nullo modo Hiſpani in his locis per ſe faciant, propterea quòd vel laborioſa, vel ſordida ducunt, & vt quam maximè velint, non poſſunt tamen tanta perficere, quale eſt, humum effodere, rudera egerere, lateres cogere, onera baiulare, iumenta agere, cæteraque ſeruilia, quæ ſi deſint, breui omnis ciuitas deleatur, neceſſe eſt: ad talia igitur ſi ſponte ſua barbari minimè ducantur, an liceat faſque ſit per vim, metúmve compellere, id prorſus in quæſtionem vertitur. De qua re ſunt, qui Indis vſque adeo patrocinantur, ſeriò vt affirment grauem ferre iniuriam, cum ad iſta coguntur: Hiſpanoſque vel ſibi ſeruire, vt in Hiſpania fit, vel ſi ingenui omnes eſſe pergunt, eos neque veſci, neque bibere iubent,

ſiquidem qui non laborat, ne manducare quidem eum Apoſtolus vult. At ſi dura iſta omnia videntur, deſerant, inquiunt, deſerant quam cupiditate non vtilitate terram occuparunt, & ad patrias anguſtias reuertantur. Quorum etſi dictu apparet liberalis, atque honeſta ſententia, tamen factu tã eſt & difficilis, & abſurda, vt nihil præterea. Nam vt demus ex Hiſpanis non paucos poſſe ſeruilia iſta tractare, propterea quòd natalis, educatioque non admodum abhorrent, & lucri ſpes poteſt fortaſſis excitare: tamen quota iſta portio eſt hominum præ multitudine neceſſaria? Iubere autem vel iſta ceſſare, vel noſtrates ad ſua remeare, quis non videt, quam ſit fidei & religionis lumen extinguere? Quamobrem non eſt improbandum, quod ciuitates omnes inſtitutum tenent, & ſeruant, vt Indorum ad iſta neceſſaria multitudo deputetur, parêréque, ſi nolit, cogatur, dum modo & conueniens, vt dixi ſupra, merces labori retribuatur, & cum minimo ſalutis fortunarumque ſuarum incommodo ab Indis iſta exigantur, tum etiam inter ipſos iuſta oneris viciſſitudo ſeruetur, ne aliorum remiſſio, aliorum ſit tribulatio, ſed ex æqualitate, vt dixit Apoſtolus. Si tria hæc cuſtodiantur, nihil hîc ineſſe iniuriæ, nihil querelæ, primum proborum ac ſapientium hominum conſenſus perſuadet: qui & nunc, & ex ipſo initio ita Remp. hanc adminiſtrandam intellexerunt, Deinde ipſorum barbarorum conſuetudo perantiqua ab ipſis Ingarum Regum exordiis ante Chriſtianum nomen auditum multis ſæculis conſeruata. Poſtremo ius naturæ hoc habet, vt ad totius corporis, familiæ, ciuitatíſve conſeruationẽ
neceſſariæ

necessariæ partes laborare iubeantur. Neque enim oculus calcare terram iubendus est, vel culinariam paterfamilias exercere. Vniuersa porrò Indorum, atque Hispanorum multitudo vna eademque Resp. habenda iam est, non duæ quædam inter se disiunctæ, siquidem, & Rege, & lege vtuntur ijdem vtrique, & vtrique tribunal, & ius non aliud, atque aliud, sed idem certe. Quare quæ ab Indis nostris hominibus operæ impenduntur, non exteris & alienis collocari putandæ sunt, quod fortassis fallit nonnullos, sed suis potius ciuibus: quoniam & si testa ferro male cohæret iuxta Propheticum vaticinium, tamen eosdem statuæ huius pedes ambo componunt. Itaque mirandum non est, si testa ferro prematur interdum, illud potius optandum, ne penitus comminuatur, ac dissipetur. Denique Aristoteles magnus ciuitatis instructor, toto suo primo Polytico, aut nihil agit, aut hoc certè obtinet, vt secundum naturam in Repub. quidam seruiant, qui labori idonei sunt, quidam imperent, qui ratione potius præstant, dummodo alijs alij adiumento sint, oculosque alter ad videndum pedes alter ad ambulandum mutet. Quæ si vera sunt, manifestum est non esse ab æquitate alienum, quod publica diuersoria per vices suas, quas mitas ipsi dicunt, Indi & incolere, & viatoribus necessaria præbere pretio dato iubentur, quod ex veteri Ingarum disciplina nostri accepêre, vt alia pleraque plena prudentiæ. Neque verò improbandum, quod mercenarij conductitij certo die, & loco adesse Magistratuum decreto solent, quodque publicis operibus,

vt pontibus reficiendis, vijs expediendis, alijsque id genus distinentur. Neque illud vituperandum quòd peculiares ob causas ad domestica ministeria quibusdam locis attribuuntur, vt in xenodochijs, in religiosis domibus, tum etiam publicorum nobiliúmve hominum, aut contra grauiter affectorum, & indigentium seruitijs suo ordine, & ratione assignantur. Abusio tamen illa amputanda est, & pro iniqua ducenda, cum in eiusmodi mitaios (sic enim vocitant) siue mercenarios iustum pretium imminutum est, vel maiora, quam vires ferant, imperantur, vel diutius retinentur quam pro ratione præscripta, quæ iniuriosa sunt omnia, & ex improbitate hominum potius quam ex vllo vero iure profecta. Neque bona vnquam fide ista vsurpata sunt, sed magna, vel temporis, vel hominum corruptione. At personalia seruitia quæ diximus, publica authoritate inducta sunt. Priuata verò an fas sit aliquando barbaros nolentes ad opera opportuna compellere, non tam dubitare videntur multi, quam ipso suo facto dubitandum afferunt. Deprehensus, vt tritissimo vtar exemplo, in media via Hispanus, cibi indiget sibi, pabuli iumento, aut etiam sarcinulis vectandis iumenti quoque. Orat Indum vt sibi subueniat, explicat causam, pretium offert, nihil ille mouetur, neque prece, neque pretio, neque verò flocci facit, vtrum viam ille conficiat necne, imo ne si intereat quidem. Hîc facti nulla esse solet quæstio. Nam dicto citius Indus capillis trahitur, calcibus tunditur: sedulo statim, atque copiose cuncta administrat, adeo, vt plerique iactent nostratium,

tium, persuasum Indis esse à suo Zupaio, idest diabolo, nihil vt Christianis sponte impertiant, sed per vim omnino, & iniuriam. Quæ quanquam militum licentiæ, & rapinæ fabula opportunè inducta est, tamen res ipsa non admodum abhorrere videtur à vero. Etenim qui barbarorum confessiones pro veteri superstitione idolorum sacrifici hodie quoque audiunt, feruntur grauissimas pœnas ei iniungere, qui se se aliquid Christiano profuisse confessus sit. Neque mirum est eo vsque progredi hostis antiqui in Christianos odium, in suos quibus potest modis transfusum. Sed redeo ad rem. Cum eiusmodi angustiæ incidunt aut ijs similes, quod in his regionibus percrebrum est, quid Deum timēti viro agendum sit, dicam, vt sentio. Primum si potest pactione transigi, id multo prius ac melius. Vbi non potest, si commodè conueniri potest magistratus aliquis, qui publica authoritate cogat, adeundus est. Hic quoque si desit, vt deest persæpe, ac negotij grauitas vrget, nihil aliud præcipi potest, neque breuius, neque planius, quam vt leges necessitatis obserues, quæ tibi necessaria sunt quærens cum quam minimo proximi detrimento. Honesta certè aliqua vis, atque compulsio afferri potest, & terroris quædam significatio, tanquam puero alicui iusta, & commoda contemnenti. Qua in re multum plerumque iusti, & æqui limites transiliuntur. Quorsum enim verbera, si verba sunt satis? Quorsum plagæ, si vel metus incussus hominē subigit? Iam verò an onera baiulanda Indis imponere crimen sit, multi quæ-

runt.

runt. Nam prima illa tempestate Hispanorum has regiones peragrantiũ, magnã esse hominum factam iacturam propter eius generis duras molestias non dubium est. Quamobrem & olim sæpe, & nuper demum lege lata Indi onusti iter carpere prohibentur. Tamen consuetudo omnium propemodum secus habet, tum harum regionum incredibilis incommoditas, & penuria id veluti suo iure deposcit. Sanè Indos onerari onustósque incedere per se quidem, neque iniquum est, neque perniciosum, cùm ab antiquissimis annis, ita assuefacti sint, fuerítque solemne toto tempore Ingarum, imò verò hodie quoque se suis sarcinulis ipsi onerent, quæ sæpe non leuius pondus habent, quam quod à nostris imponitur. Neque habet ea res plus miraculi, aut violentiæ, quam quòd in Europa baiuli onera etiam grandia dato pretio quovis vnde vis, portant. Quamobrem si & onus moderatum est, & via non longior æquo, & pretium non iusto minus, nihil res ipsa peruersi habet. Vtrùm verò expediat necne Reipublicæ ista vel prohibere, vel sinere, non nostri arbitrij est decernere. Lex verò quatenus obliget consuetudine contra obtinente, nihil habet hîc propriæ difficultatis, sed commune est cum aliis plerisque. Certè vt est culpanda, vel detestanda potius veteranorum quorundam immanitas fœdissimè barbarorum ceruicibus abutentium, ita etiam quorundam delicata nimis hoc tempore trepidatio est impro-

improbanda, qui non vident, non ſolum conſuetum vnicuique non eſſe moleſtum, verum etiam iucundum, putantque omnium ſenſus, & animos ex ſuis eſſe metiendos. Integrum æſtiuum diem metendis frugibus inſudabit ruſticanus, aut aratro ducendo, qui ſi quartam horæ partem vtrumque genu humi figere iubeatur, necem ſibi præſagiet certam. Eſt ſuus vnicuique iucundus labor. Itaque gentes Indorum apud nos baiulandis oneribus peraſſuetæ, ſi æquo plus non vrgeantur, neque iniuriæ, neque incommodi quicquam ſubeunt, cætera, vt dixi, moderata ſint, pondere, labore, pretio.

Capvt XVIII.

De Metallorum operatione.

AT illud duriſſimum videtur imperium, cum metallis effodiendis mancipantur, quod vſque adeo ærumnoſum & graue à priſcis eſt iudicatum, vt quemadmodum nunc ad triremes damnãtur propter inſolentia crimina homines facinoroſi, ita olim ad fodienda metalla damnarentur, quod capitali ſupplicio proximum erat. Ad id ergo homines liberos nihil mali commeritos adigere inhumanum, atque iniquum valde videtur. Deinde compertum eſt eo in labore multos abſumi, vel fatigatione fractos, vel diſcrimine extinctos. Horror eſt dicere, quæ mineralium intra ipſa abditiſſimæ telluris viſcera deliteſcentium facies ſit, quæ vorago, vt verè tartarus ipſe patere videatur,

videatur, neque ineptè Poëtæ olim gazas apud Plutonem reconditas fabulati sint. Chrysostomus sui temporis laborem hominum in extrahendo metallo miratur, narratque eloquenter, verum illa omnia præ nostris fumus, & vmbra sunt. Perpetua atque horrenda nox, aër crassus & subterraneus, descensus prolixus & perdifficilis, cum durissima rupe sæua contentio, statio periculosa, si vestigium nutet, actum est, humeris vectatio permolesta, per gradus obliquos, & male hærentes ascensio, cæteraque etiam cogitatu grauia. Ad hæc cum argenti venæ in præruptis plerumque & inaccessis rupibus sitæ sint, terraque inhabitabili, vt curentur, à patria extorres veniunt, solum aëremque mutantes, facillimè valetudine afficiuntur. Quid verò vbi argenti viui effodiendi labor est, cuius vel tenuissimus halitus, cum igne circumclusus exhalatur, præsentem necem affert? Quid de gemmis explicandis dicam? In oppido Rio de la hacha, vocato cum essem, comperi duram Indorum seruitutem extrahendis conchiliis, summo mane in ratem imponebantur, in pelagus descendebant magnæ sæpe profunditatis, vbi integrum penè horæ dimidium halitu compresso vrinatorum more, conchilia, ostreaque conquirerent immenso labore, summo periculo, cibus semper parcissimus: commercium omne interdictum: custodia omnibus nocturna communis: vitæ ratio molesta, ac liberis hominibus prorsus aduersa. Hæc diu actitata, serò tandem animaduersione digna emendata sunt, sed sunt tandem Rege Catholico id semel, ac bis, ac tertio inquirente,

rente, & agente. Itaque Indi omnes liberi declarati ſunt, & ab eo labore ceſſare iuſſis: quicunque ſuperſtites tam diuturno labori reperti ſunt. Ad eundem ergo modum, & metallorum effodiendorum non admodum diſſimiles ærumnæ ſiſti debere non paucis videntur. Habent enim cùm iniuriam contra libertatem Indorum, quod ſeruire cogantur alieno lucro cum tanto ſuo incommodo patria ſæpe liberiſque deſertis: tum vero exitiale periculum, cùm cœli mutatione, laboris moleſtia rei ipſius diſcrimine impendere videatur interitus. At ſi metalla curari deſierint, ſi argentum è venis non eruatur ſubuerſis à radi-
Iob 28. cibus montibus, vt eſt apud S. Iob, ſi aurum ex fluuiorum obicibus non cogatur, mineraliaque cætera negligantur, actum eſt, Indorum negotium & Reſp. interijt. Neque alios fructus Hiſpani tanto Oceani circuitu quærunt, neque alia ex cauſa, vel mercatores negotiantur, vel iudices præſident, vel ipſi quoque ſacerdotes plerumque Euangelizant. Argentum aurumque ſi deſit & ſe ſubducat ex oculis, omnis frequentia, omnis commeatio, omnis ciuilis & ſacerdotalis concurſus breui euaneſcet. Teſtes ſunt Inſulæ Hiſpanica & Cuba, & ſancti Ioannis, olim quidem frequentiſſimæ, dum auri materia circunfluerent, nunc penè deſertæ & horridæ, poſtquam indigenarum penuria pretioſiſſima metalla, quæ illic abundant, elaborari non poſſunt: In omni hoc nouo orbe eas prouincias doctrina maximè florere cernimus, quas opibus quoque præſtare conſtat, vt ad hoc commune emporium omnes vndique confluere videantur.
Equidem

Equidem nescio vtrum potius faciam, querárne nostrorum temporum calamitatem, & charitatem refrigescentem, fidémque raro in quoquam inuentam, iuxta Domini verbum, tot animarum millia vt Christo lucrifiant, non satis merces videri dignas, quæ nostrorum animos excitent, auri argentique cupiditatem longè plus valere apud nos, vt ista si desint, animarum salus pro nihilo fiat? An verò Dei bonitatem, summámque prouidentiam admirer, qui pro nostrorum hominum ingenio, vt gentes adeo remotas, & barbaras Euangelio adiungeret, aurum argentúmque his terris tam copiosè donauit, hisque veluti illexit nostrorum cupiditatem, vt si charitas non inuitaret animarum, auri saltem cupiditas inescaret? Et quemadmodum olim incredulitas Israëlis salus fuit gentium, ita nunc Christianorum auaritia Indorum vocatio facta est. Quid enim? Siue per veritatem siue per occasionem Christus annuntietur? Sed in hoc gaudeo, sed & gaudebo, ait magnus Apostolus. Occasiones namque benefaciendi etiam Deus captat. Prima Euangelij diffusio ex trepidatione, & discipulorum ob Hierosolymitanam tempestatem nata est, Apostolis solis vel penè solis Hierosolymis persistentibus. Populus Israëliticus ob iram Dei sibi commeritam inter gentes dissipatus est, quibus magna ex parte saluti fuit. Itaque & populo suo iram, & alieno misericordiam eodem facto Deus impendit. Meritò Paulus compellat, cum ad ista venit, altitudinem diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei. Itaque quis non diuini consilij arcanum suspiciat, atque admiretur, qui aurum argentúmque omnium

Luc.18. *Rom.11.* *Phil.1.* *Act.8.* *Deut.28.* *Hier.9.* *Tob.13.* *Rom.11.*

mortalium perniciem salutem voluerit esse Indorum? Quamobrem quæ sine Dei offensa, & fratrum injuria adhiberi consilia possunt, vt ista neque intercidant, neque imminuantur, ea à sapiente & religioso Reipub. administratore negligenda non sunt. Et quoniam graui maturáque Theologorum, iurisque prudentium consultatione non ita pridem totum hoc de mineralibus per Indos elaborandis negotium tractatum est, extantque leges prouinciales scriptæ, quo ordine, quáve moderatione metalla eruantur, vt saluti commodisque Indorum prospectum sit, non mihi videor tantorum virorum sententiam improbare, multóque minus leges alias debere præscribere, quibus tam aspera Indorum conditio temperetur. Tantum capita repetenda sunt, breuiterque ponenda, quibus eius rei facultas constringatur. Primum igitur doctrinæ spiritualis ministri in his, qui metalla operantur, ne desint, vt sint qui Missas celebrent, qui in fidei rudimentis erudiant, qui morituros confessione excipiant, cæteráque necessaria administrent. Deinde vt valetudini consulatur, ne aut contrario valde cœlo vtentes traducantur, aut è longo valde tractu euocentur, aut laboribus immodicis opprimantur. Mox, vt fortunis quoque suis non pessimè consuli sentiant, sed pretio iusto tam molestus eorum labor compensetur, sinantúrque lucella sua interim quærere. Adhæc vt & valentibus opportuna alimenta suppeditentur, & ægrotantibus solatia necessaria non desint. Ad vltimum vt labor ipse distribuatur commode per vices suas, ne diutius contra voluntatem suam à patria abesse cogantur, néve vna prouincia sem-

per

per oneretur, alia ſemper in otio degat. Quas conditiones ſi, vt par eſt, legitime ſeruauerint noſtri, quemadmodum à viris ſapientibus enucleatè propoſitæ ſunt, videntur tolerandi, ne commercio finito, cura quoque Euangelij concidat: at ſi negligantur hæc, & acerbius cum Indis tanquam cum mancipiis agatur, viderint ipſi, quas Patri pauperum & iudici orphanorum rationes reddituri ſint. *Pſal. 67.*

CAPVT XIX.

Quibus modis ſalus Indorum per ſæculares miniſtros procurari poſſit.

QVoniam humanam ac ciuilem adminiſtrationem Indorum hoc libro explicandam ſuſcepimus, & quibus ex cauſis & qualibus conditionibus tum Patroni tum Magiſtratus obſtringantur, vtcunque licuit, expoſuimus, ſupereſt, vt dicamus quæ maximè ad eum finem facere videbuntur. Neque nunc tamen expectandum eſt, vt de optima Republ. diſſeramus, legúmve ferendarum rationem, cæteráque rectricis artis perſequamur, quæ neque facultatis ſunt noſtræ, neque ſi maximè forent, ad præſens inſtitutum pertinerent. Tantum quæ propoſito negotio, id eſt, vt Euangelicam ſalutem barbari conſequantur, propius inſeruiunt, ea attingenda ſunt. Quorum caput eſt omnium, quod quidam rerum Indicarum egregius æſtimator dixit, in barbaris prius eſſe

curandum, vt homines esse discant, deinde vt Christiani, quod tanti ponderis est, vt inde vel salus certa, vel certa pernicies expectanda sit. Etenim feritatem inter nationes barbaras plurimum reperiri Aristoteles recte monuit, quam non minus rectè definiuit, vitium esse adeo exuberans, vt hominem feram potius efficiat. Tales vero habitus, etsi ille regionum extremo vel æstui vel frigori non falso alicubi ascripsit, tamen & frequentius, & certius est consuetudine maximè fieri, quod & alias docuit, & satis nos admonet huius Indici cœli mira temperies. Hos igitur syluestres, ferinósque homines ad humanitatem traducere, vrbanísque institutis accommodare prima debet esse cura moderatoris. Frustra diuina & cœlestia docebis, quem ne humana quidem capere, aut curare perspicias. Prodest in ea re plurimum nostrorum hominum consuetudo, prodest cultus omnis externus, atque obseruantia maiorum, prosunt conuentus certis, & diebus, & locis, pœnæque & contumeliæ irrogatæ negligentiæ; honor, & præmia rectè factis proposita: ex ipsis, qui elegantiores sunt, cæterorum magistros, censorésque constituere. Ordo verò quidam tum oppidorum, tum domiciliorum, vt non veluti cuniculi fortuitas sedes eligant, tum verò vt in conspectu, eorum omnis actio sit, neque latebras petere sinantur. Ad hæc permixta illa ac sine vllo delectu spurca habitatio, vbi simul & maritus, & vxor, & filius, & filia, & frater, & hospes, & canis ipse atque sus cubat, accuratè auertenda est, quantum licebit, quæ causa est nullius

7. Eth. c. c. 1.
2. Mag. mor. c. 5.
Sect. 16. Probl. 1.
7. Eth. cap. 5.

nullius pudoris, nullius paternæ reuerentiæ, generis quoque, imo & sexus contempti equinæ cuiusdam libidinis in obuia quæque sine vllo pudore grassantis. Quæ tamen neque breui omnia exigenda sunt, neque desperanda vel serò. Videmus certè non parum esse perfectum, vbi nonnulla cura moderatoris effulsit, quæ si confirmata, vigilansque fuerit, non dubium, quin alium hominum statum efficiat. Vnus M. Franciscus Xauier, isque nulla ciuili potestate munitus, Insulam Mori fertur ex immanissima feritate ad miram mansuetudinem traduxisse, neque adeo longo tempore. Quæ vero antiquorum inueterata consuetudine occalluisse videntur, vt in meliorem formam transferri nequeant, majoribus sua amantibus, peregrina penitus respuentibus, ea minorum, id est, puerilis, juuenilisque ætatis accurata institutione emendanda sunt. Cui vni rei omni studio incumbere oportet rectores, si modo res Indorum aliqua ex parte curant. Iuuentutis, quæ ieceris fundamenta, eam tu perpetuo structuram reliquæ ætatis existima. Quamobrem non est quorundam contemnenda sententia, qui scholas, Ecclesiæ rudimenta, domicilia quoque & tempore procedente collegia nobilium maximè Indorum Hispanos viros maxime integros, & probatos curare debere censent, vbi à suorum consuetudine, quoad liceat, remoti mores nostros, sermonemque perdiscant, qui possint mox suis esse idonei præceptores. Quæ sanè sententia quanquam difficultates non paucas habet, tamen, vt minus prospere cedat, non poterit profecto non & plures, & majores vtilitates afferre.

Lib. 4. de vita Ignatij.

Iam illud maximi faciendum eſt, vt ab Indorum populis deſidia, atque otium diligentius amputetur, cui & naturaliter dediti ſunt, & vita ſenſuque omni torpeſcunt, vitiis quoque impuris non parum capti. De qua re quoniam quæ ſatis eſſe puto, ſupra inſinuata ſunt, faciemus ad reliqua gradum.

Capvt XX.

De ebrietatis malo barbaris familiari.

INter omnes verò barbarorum morbos, quibus leuandis atque tollendis inuigilare debet Chriſtiani rectoris prouidentia, nullus aut communior, aut pernicioſior, aut etiam ad curandum difficilior ebrioſitate. Qui res noui orbis optimè callent, negant poſſe promoueri quicquam in religione, ac ne in qualicunque quidem inſtitutione politica, niſi malum hoc latiſſimè ſæuiens ab Indorum finibus exterminetur. Ac profectò mirabile eſt in tot tam vaſti orbis nationibus repertis, cùm nullus vini vſus, nulla penitus notitia extiterit, temulentiæ tamen vſque adeo vitium omnibus eſſe commune, vt pro raro miraculo ſit, ſi qui ſobrietatem non odio, & ignominia proſequantur, id quod de Tucumanis, & quibuſdam aliis ſanè paucis accepimus, neſcio an falſò. Quanquam vnum illud ebrietatis malum incredibile eſt dictu, quot artibus, quam variis, quam exquiſitis procuretur. Ex oryza Æthiopas, & Si-

nas expresso quodam ac decocto humore ebriosas sibi temperare potiones vulgare est. Nostri indigenæ plerique ex fruge sua præmansa fermentum aquæ immergunt atque excoquunt, alij putrefacta potius vtuntur, vnde Sora ab ipsis dicta efficitur, quovis falerno potentior. Quidam ex ramulis quibusdam arborum decerptis sua vina conficiunt. Alibi ex palmulis expressus liquor ebrietatis mire efficax, quem & veteribus in vsu fuisse scribit Chrysostomus. Insulani nonnulli serui saccareum succum quibusdam medicamentis ita inficiunt, vt vehementissima potio euadat, quam illi Guarapum nominant. Verum quid attinet innumerabiles temulentiæ species referre, vt quod in vna vite natura latêre voluit, id peruersa ars ad tam multa transtulerit? Sed neque nouum hoc est, neque nostrorum barbarorum proprium. Scribit Plinius grauis author fuisse Occidentis populis suam ebrietatem fruge madida, Pluribúsque modis, inquit, per Gallias, Hispaniasque nominibus aliis, sed ratione eadem, Hispaniæ iam & vetustatem ferre ea genera docuerunt (id est, instar vini diu in cellariis asseruati) Ægyptus quoque potus similes excogitauit. Nulláque in parte mundi cessat ebrietas. Hæc Plinius. Quo minus nostris barbaris irascendum est, quod vitis inopiam fruge compensant, suaque inde vina conficiunt, cum & veterum ista fuerint, & hodie quoque non dissimilia Cantabri in Hispania ex pomis factitent, & Belgæ ex hordeo exprimant. Quæ omnia potionum genera Siceræ nomine apud Hebræos comprehēdi Hieronymus docet. Cum verò cibis vtantur Indi ferè vilissimis, & parcissimis, atq;

Homil. in c. 5. Esai.

Lib. 14. c. 22.

In epist. ad Gal. c. 5.

ingluuiem maxima ex parte ignorent, perpotandi tamen nullus eſt finis, nullus omnino modus. Ac mihi tã prodigioſę bibacitatis causã aliquando requirẽti ea occurrit in primis, quã Plinius eodẽ loco inſinuauit. Namq; & hæc neceſſitas vitium comitatur, vt bibendi cõſuetudo augeat auiditatem, ſcitumque eſt, Scytharum legati, Quanto plus biberint, tanto plus ſitire Parthos. Perinde eſt enim vinolentiam bibẽdo velle ſedare, atque ignem materia appoſita pergere extinguere. Nam quod naturæ appetitioni datur, moderatum eſt; at vitioſa, & prętcr naturam libido nullo expletur, vt præclarè Ariſtoteles de pecuniæ auiditate dixit. Id etiam Chryſoſtomus bene admonuit ebrietati vacantes nunquam ſatiari, ſed quantum ingurgitãt, tantum ſiti flagrare, ita vt inflammatio quædam eis ſit vini vſus. Æſtuant enim vino ebrij, vt nos legimus in Eſaïa, ſiue vinum comburit eos, vt alij ſignificãtius legunt. Mihi verò præterea non ſolum delectatio ipſa potandi ab ebriis quæri videtur, ſed illa quoq; longè iucundiſſima eſſe, quæ eſt ſumma infelicitas, mentis emotio. Senſus illam caliginem, & noctem offuſam cerebro, dulcem ſibi reuera eſſe ipſi barbari iactant, & rebus ipſis copiosè probant, cum potionibus interdum vtantur perquam acerbis, interdum ne potionem quidem vllam adhibeant, ſed ſucco pigmentíſve naribus reſumptis, in quo nulla eſſe poteſt ſaporis voluptas, ebrietatem acceſſant. Nam in quadam inſula cum nauigationis commoditatem expectarem, didici ex Tabaco contuſo (genus id herbæ eſt ad permouendum cerebrum mire efficax) ſeruos Æthyopicos naribus exorbere vim ſolitos, grauemque ſibi ac diu-

Hom. 29. in Geneſ.

Eſai. 5.

turnam inde temulentiam excitantes, pro magnis deliciis ducere, vt vix minis plagiſque ab ea conſuetudine auelli poſſent. Verum præcipua cauſa tã effuſarum compotationum, tamq; ardentis ſtudij, Diaboli prorſus ars eſt, qui neſcio quibus præſtigiis inſanos homines noctes diéſque bibendo cõſumere pro ſumma felicitate, pro maxima religione perſuaſit. De his planè loquitur ſapiẽs cum idololatrarum mores explicat, Tot & tam magna mala pacem appellant. Aut enim filios ſuos ſacrificantes, aut obſcura ſacrificia facientes, aut inſaniæ plenas vigilias habentes, neque vitam, neque nuptias mundas iam conſtituunt, & cætera. Qui ſympoſia barbarorum, & bibendi canendique viciſſitudines, turbulentaſque illas pernoctationes conſpexerit, non potuiſſe melius ſignificari dicet, quam per vigilias inſaniæ plenas. Eam quoque antiquorum fuiſſe ſuperſtitionem, vt Deos ſuos effuſa perpotandi licentia celebrarent, nocturnaſque cantiones, ac ſaltationes libidinis furoriſque plenas multo mero dedicarent, Philonis libri atteſtantur, Græcis pariter, atque Barbaris mira contentione certantibus, vtris potius ebrietatis palma concederet. Hinc Pæanes, hinc Orgia, cæteraque impudentia omnis Deorum cultibus attributa. Quo etiam exemplo Balthaſaris cõuiuæ temulenti ſimul bibebant vinum, ſimul Deos ſuos laudabant aureos, argenteos, æreos, ferreos, ligneos, atque lapideos, vt ſcriptura commemorat. Quare ebrietatis malum non ſimplex quoddam hominis vitium, ſed vniuerſæ Reipub. peſtem exiſtimare debemus, quæ & numero, & diuturnitate vires ſibi maximas compararit.

Sap. 14.

De vita contemplat.

Dan. 5.

CAPVT

Capvt XXI.

Quæ mala ex ebrietate oriantur.

SAtis quidem ad fugiendam, deteſtandamque ebrietatem eſſe debebat, quod inter ea opera ab Apoſtolo numeretur, quæ qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt, qui etiam tanquam venenatam ebrioſorum menſam vitandam docet. Quanquam ebrietatis verbo cum copioſam quandam ſaturitatem ſcriptura ſignificat, non neceſſe eſt crimen accipere, quemadmodum adnotauit etiam Sanctus Chryſoſtomus, vt cum Ioſeph cum fratribus inebriatum legimus, & apud Salomonem, Qui benedicit, impinguabitur, & inebrians, ipſe quoque inebriabitur, quod in bonum accipiendum eſſe, non eſt dubium. At vbi vera temulentia & ebrietas eſt, ibi crimen eſſe dubitare non licet Chriſtiano. Satis ergo mala eſt ebrietas ipſa per ſe, quæ excludit à regno Dei. Sed ſunt longè grauiora, quæ ab ea mala proficiſcuntur. Verè enim à ſanctis Patribus innumerabilium malorum fons perhibetur. Qua de re extat Magni Baſilij elegans ſanè, & copioſa oratio, cuius ſententias exſcribere, vt ſæpe ſolet, videtur Ambroſius in libro de ieiunio, & Helia. Tribus ergo, vt compendio dicam, nocet vehementer ebrietas, Corpori, Moribus, Fidei. Ariſtoteles, & morbos, & cauſas perſequitur in Problematis, Plinius in naturali hiſtoria. Ex noſtris

Gal.5. 1.Cor.8. 1.Cor.5. Hom. 29. in Gen. Gen.43. Prou.11. Chryſ.in c.5. Eſai. Conc.Turon. c.48. Ariſt.3. proble.5. lib.14.

nostris os aureum Ioannes ad suos Antiochenos, Non pauciores sed multo plures, & difficiliores animi, & corporis morbos immoderata vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum hyemem cogitationum menti introducens, & corporis vim molliorem, & solubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum superabundantia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur, vini potu continuo ingurgitata. Cui Ambrosius concinit, Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, & reliqua. Neque tacuit ista sapiens, Sed quàm sufficiens est, inquit, homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Vigilia & cholera, & tortura viro infrunito, somnus sanitatis in homine parco, &c. Quæ cum ita sint, verissima eorum mihi sententia visa est, qui immaturos plurimorum obitus in hac regione nimiæ ebrietati tribuunt. Sunt etiam viri pergraues, qui hanc inferiorem, ac maritimam oram olim Indorum populis refertissimam, & numerosissimam, nunc adeo imminutam, ob id inter alia sentiunt, & prædicant, quod post Hispanos ingressos effrænatè suæ siceræ, & quidem exitiali maximè indulgeant, argumento esse, quòd montanos, quia & parcius bibunt, & natura frigidiore sunt, multitudine etiam auctos esse videamus. Id sanè magno Christianis opprobrio est Ingam Regem barbarum, & idolis deditum ab ebrietate subditos sibi populos cohibuisse: nostros vero, quos oportebat mores quoque perditos

c.12. Hom.1. ad Pop. Ant.

De Helia & ieiunio c.1.

Eccl.31.

ditos emendare, temulentiæ incrementa tanta fecisse. Omitto interim tumultus quotidianos, plagas, neces ab eiusmodi compotationibus natas; quod & Indis, & seruis Æthiopibus familiare est. Vidi ipse ex taberna duos semicaptos vino egressos vix oboli causa, se mutuo vno eodémque gladio confecisse, & quidem extracto bis è percusso corpore præ alterum feriendi furore. Itaque momento temporis exanimes ambo corruerunt. Neque enim frustra Salomon dicit, Cui væ, cuius patri væ, cui rixæ, cui foueæ? Cui sine causa vulnera, cui suffossio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Adde quod sensum hominis ebrietas, etiam digesta reddit stupidum, & mentis aciem grauiter obtundit, atque hebetat, obliuionem rerum omnium affert, & vt Plinius dixit, mortem memoriæ. Quid verò attinet dicere oris illum fœtorem, gestus improbitatem, incessus titubationem, quidvis loquendi temeritatem, importunas corporis sordes, cæterámque illuuiem, vt homo breui in belluam transisse videatur? Quæ quanquam in omni genere ebrietatis damna reperies, nusquam tamen cumulatius, quam in istis barbarorum ingurgitationibus adeo portentosis, vt corpus instar vtris, aut canalis potius perennis, potu fluat, quæ sanè pestis valetudinis, vitæque humanæ tanta est, si nulla Dei præcepta cogitarentur, nulla sceleribus intentata supplicia, tamen ob Reipub. incommoda diligentissime cuivis legislatori, & magistratui cauenda, relegandáque sit. Corpora igitur infestat ebrietas, animos verò quid? Nempe nulla est morum corruptela maior. Audi, si vacat,

Prou. 23.

Basilium

Basilium in præclara de ista ipsa peste concione, Ebrietas, inquit, Dæmon est voluntarius ex voluptate animabus nostris inditus, ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Et post nonnulla, Quid opus est reliquam perturbationum cateruā enumerare, morum peruersitatem, promptitudinem illam ad iracundiam, ad querelas, celerem ac repentinam animi ad omnia mutationem, strepitum multum, ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad omnes iræ motus inconsiderantiam? Voluptatis verò incontinentia omnis ex vini fonte originem, vímque habens, præceps ad omnem impuritatem, atque intemperantiam ruit. Animalium omnium libidinum fœditatem superat, cum bruta naturæ leges in hoc genere noscant, atque obseruent: ebrij tantum in mare fœminam, in fœmina marem quærunt, atque optant. Hæc Basilius, aliáque complura, quæ non augendæ orationis studio, sed quotidianæ experientiæ obseruatione prolata sunt. Obsidet hoc monstrum, atque infestat vniuersum terrarum orbem, verum nusquam grauius sæuit, quam inter hosce barbaros, apud quos ea est rerum omnium perturbatio, vt extremæ obscœnitates, & nefaria flagitia compotationis furore admissa in magna laude ponantur. Canitur more solemni, conueniunt sine vllo discrimine omnis ætas, sexus, necessitudo: bibitur ad contentionem: dolia integra pene vno spiritu exhauriuntur: ducuntur choreæ perquam elegantes, saltitatur vsque dum Bacchus victos sternat: vigiliæ insania, atque petulanti

Homil. in Ebrietatem & luxum.

tulanti libidine plenæ exiguntur : quidvis licet in quemvis, inuiolata lege compotationis. Hîc quæ dedecora humani generis pudet referre. Non parcitur virgini, non defertur vel matri, nihil inter coniuges intereſt, furit etiam libido in viros, maſculi in maſculos turpitudinem operantur. Perſas compotationibus ſuis ſcorta tantum adhibere ſolitos Plutarchus refert, vxores nullo modo, quod dicerent, temulentiam fræna neſcire. Ipſe Loth vnus in vniuerſa Sodoma iuſtus inuentus, ebrietate tamen victus filiarum inceſta libidine non abſtinuit, quid facient barbari? Quid meræ pecudes? Equidem aſſentior Pittaco duplices pœnas in ebrietate peccantes decernenti. Nam quamvis ſciam Diuum Auguſtinum non inceſtum in Loth, ſed ebrietatem culpare, Ambroſium quoque mitius in ebriorum crimina animaduertere, tamen Philoſophi ſententiæ nemo repugnabit, qui per ignorantiam excuſari peccatum negat, cum ignorantia ipſa, & ſcitur cauſa peccati, & nihilominus non cauetur, ne dum cum vel ob hoc ipſum placet, vt peccetur licentius. Ita prorſus res habet, conſulto barbari temulentiam amant, tanquam libidinis omnis magiſtram. Sunt verò Bacchanalia hæc, aut Orgia, aut Cibellia, aut Lupercalia, aut quovis nomine appellari malis, non annua vt apud veteres, ſed menſtrua, vel quotidiana potius. Nullus eſt menſis, qui ea celebritate vacet, nullus cætus cogitur, nulla res ſeria initur, non nubit filia, non parit pecus, non foditur ager, non Deo ſacrificatur niſi ebrietate optima duce præeunte. Vna illa publicas, priuatáſque res ornat, & magnificentiæ,

In libr. Nũ Philoſophandum ſit inter pocula.

Gen. 19.

Ariſt. in Ethic.

Lib. 22. con. Fauſtum, c. 44. In lib. de Abrahã cap. 6.

Ariſt. 4. Ethic.

&

& religionis argumentum. Misera prorsus stultorum hominum seruitus, qui cum ipsi natalibus parum à brutis absint, studio, atque opera omni contendunt, vt brutis quoque deteriores fiant. Mores quidem tales ebrietas efficit: Fidei verò ianuam intercludit, estque religionis Christianæ inter Indos hostis sæuissima. Præclarè Beatus Ambrosius dixit, ebrietatem esse perfidiæ matrem continentiam Fidei, quod perspicuè docet sermo diuinus, Sedit, inquit, populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Quem ludum intelligat, quis ignorat? Vituli aurei adorationem explicant patres, & Paulus ipse, Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, sicut scriptum est, Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Certissimum est ebrietati esse sacrilegium plerúmque coniunctum. Non ante Balthasar sacra vasa poposcit, ac profanè abusus est, quam temulentia imperauit, tum Deos suos cuique laudandi certamen exortum est. Reuera vinum, & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes. Incredibili versutia Diabolus in hoc orbe omnem suum cultum ebrietate condiuit, omni vicissim ebrietati aliquid de suo cultu adhibendum docuit. Experientissimi morum Indicorum pro certo confirmant nullam esse paulo celebriorem compotationem, nullas vigilias statas, quin peculiari superstitionis, & sacrilegij genere imbuantur: Huiusque sceleris obseruata est tanta calliditas, vt non aliter iam antiquum suum errorem & idololatriam tueantur, quam per occasionem solemnium compotationum, atque can-

De Helia & ieiu. c.12.

Exod.32.

1.Cor.10.

Dan.5.

Eccl.19.

tionum. Huc maximè ſpectat omnis eorum Taqui, ſic enim vocant celebres cantilenas inter potandum potiſſimum adhiberi ſolitas. Ipſo ſacri Paraſceues magno die, quo Domini Ieſu Chriſti mortem Chriſtiani pie colimus, Satanæ artificio flagitioſiſſimi ludi ab ebrijs barbaris aguntur more ſolemni: quod tantum noſtræ ſanctæ Religionis ludibrium etiam à baptizatis iam multis Indis, vt nobis viri fide digni narrarunt, occultè quoad licet, frequentatur. Atque in hoc genere ſunt alia plurima veteranis magis comperta. Quāobrem ſanctiſſimè eſt in Prouinciali Concilio in hac vrbe celebrato decretum, vt eiuſmodi compotationes tanquam idololatriæ fomenta ſumma diligentia excludantur, ac penitus exterminentur: eſtque certa ac conſtans plurimorum ſententia fruſtra Indos Chriſtianam Religionem doceri, quandiu peſtifera iſthæc conſuetudo inerti noſtrorum diſſimulatione retinetur.

Capvt XXII.

Quibus modis ab ebrietate Indi compeſci queant.

Verum huic tam pernicioſo malo & ſi non dubitant omnes pij, & prudentes occurrendum eſſe, tamen quomodo occurratur, non eſt omnium vna ſententia. Sunt, qui non aliter ebrietatem tollendam putent, quam vſu omni ſiceræ, ideſt Indicæ potionis excluſo. Id vt fiat grauiſſimas

mas esse proponendas, & exigendas pœnas, si quis vel è fruge ea vina conficiat, vel confectis vtatur. Nisi enim materia omnis subtrahatur, nullo modo tantum incendium extingui posse. Quorum vox nihil propemodum ab eorum sententia mihi abesse videtur, qui non ita pridem cum Romano Pontifice seriò agendum existimarunt, vt generali Ecclesiæ decreto vineæ omnes ab orbe Christiano extirparentur, relictis tantum in sacros vsus necessariis, quòd per vini immoderatam vim incredibilia mala dicerent euenire, ídque in Septentrionalibus præsertim Europæ populis multis magnísq; documentis demonstrabant. Sed facilè horum est explosa sententia. Neque enim vt scitè dixit Chrysostomus, vino, sed vinolentiæ, fræna adhibenda sunt. Eadem certè causa, & pecunias nullas esse iubebunt, vt auaritiæ occurrant, & pretiosos pannos, vt fastus retundatur, & fœminas ipsas sepelire oportebit, ne libidine concitentur viri, quin potius oculos eruent, & linguam adiment, ne tanta peccemus. Omnino nihil est adeo sanctum, adeo bene prouisum diuinitus, quo non in perniciem suam abuti possit humana malitia. Et reuera sicut vinum decenter, & sobriè vsurpatum, & valetudini, & robori, & lætitię confert, quæ qui detrahit, iniuriam Dei prouidentiæ facit insignem, emendare volens quę ille sapienter fecit, ita planè siceræ Indicæ potiones vtilitates habent non contemnendas, quas qui prorsus adimit, non mediocriter miseros premit. Nam & robustam, & salubrem, & assuefactis non iniucundã esse siceram (sic enim iam dudum voco istam vulgarẽ Indorum potionem, siue Maicio, siue Cacao

Chrysost. hom. 31. in 1. ad Cor.

Q siue

siue quovis alio genere constet) nullo modo negare possunt, quicumque ista experti sunt, genus verò hominum inops, & tenue nullas alias delicias agnoscens, hoc vno adiumento priuare velle inhumanitatis est. Ergo non res in culpa est, sed modus quærendus est. Atque in primis quamvis sicera omnis non prorsus interdicenda videatur, tamen rectè admodum & sapienter Regio edicto cautum est, ne fucatæ illæ, & præpotentes potiones oppidoque damnosæ conficiantur, qualis ea est, quam nostri soram dicunt. Nam vbi non tam potum, quam ebrietatem quæri constat, iure optimo vitiosum potionis genus prohibetur. Hoc ergo excepto, non placet omnem potandi iucunditatem barbaris adimere. Sed si rectè concessa in ebrietatem conuertant, iam seueriore pharmaco putredo hæc resecanda est. D. quidem Augustinus valde in Africanas suæ ætatis compotationes stomachans, consilium dat Aurelio Carthaginensi Episcopo, vt placidè, suauiterque

Epist. 63. ista emendare conetur, Non ergo asperè, inquit, quantum existimo, non duriter, non imperioso modo ista tolluntur, magis docendo, quam iubendo, magis monendo, quam minando, sic enim agendum est cum multitudine peccantium, seueritas autem exercenda est in peccata paucorum. Sic planè cum liberis, atque bene morigeratis hominibus decebat Dei sacerdotem ingenuè agere, & ratione magis, quam lege, doctrina potius, quam potestate niti. Nam & nobiles

Plutarchus in vita Demetrij. Lacedæmonij ebrietatis remedium esse ducebant, ebriorum hominum spectaculum fœdissimum conuiuis suis proponere, vt in se discerent ea cauere,

cauere, quæ in aliis tantopere abominarentur. At nostrorum barbarorum ebrietas longè alia via exterminanda est, quorum alij longè mores sunt, & ingenium natura ipsa seruile. Seruus verò, *Prou. 29.* vt dixit Sapiens, non potest verbis emendari, quod enim dicis, intelligit, sed obedire contemnit. Itaque & si exempla proponenda sunt, & si sacerdotales commonitiones, atque comminationes cessare non debent; tamen vt in vetustis vlceribus fit, asperiore medicamine sanies ista radenda est. Opus est potestate ciuili, opus est seria animaduersione in temulentos, ac nisi lege agatur, frustra surdis verba fient. Verum si putredo hæc resecanda est, & tamen materia non demitur, quidnam remedij esse potest? Dicet quispiam. Audiui ex viro ornatissimo, eodemque totius rei Indicæ peritissimo plerisque videri difficilem, & permolestam eam cohibendi ab ebrietate prouinciam: sibi verò perfacilem, & iucundam. Cum me tantæ rei pollicitatione non mediocriter erexisset, subiecit præceptionem & mihi, & vt opinor, cuivis prudenti valde probatam. Vituperabat ille eos, qui bibendi consuetudinem, aut ad certos calices definirent, aut priuatis mensis magnopere interdiceret. Censebatq; potius quandiu intra priuatos parietes priuatim ipsi biberet, etiãsi fortassis excederent, vel dissimulandum esse, vel si proderentur, non admodum rigide excipiendum. At compotationes publicas, statas, ac celebres, eas summis viribus esse exturbandas, ac profligandas, idque & expedire omnino, & factu non esse difficile. Vtriusque suæ assertionis causas afferebat egregias. Nam priuatim vniuscuiusq; per-

potationẽ infeſtè proſequi tum difficile eſt, quod latebras domeſticas, atque horas importunas, & inuſitatas varietates peruestigare nemo poſſit: tum verò nimis hoc arctum, & aſperum eſt, ac meritò verendum eſt, ne qui nimium emungit, eliciat etiam ſanguinem. Quamobrem B. Auguſtinus quanquam ebrietati infeſtiſſimus, cenſebat tamen aliqua ex parte conniuendum, ſed feramus hæc, inquit, in luxu, & labe domeſtica, & eorum conuiuiorum, quæ priuatis parietibus continentur. Atque hæc quidem antiquis eam & robuſtis Chriſtianis condonabat, barbaris & à patria ſuperſtitione recentibus, quique iudicio parum aduerſus cõſuetudinem obſiſtere queant, non minora certè condonaturus. Et ſi enim ebrietas per ſe quidem crimen eſt, tamen ob ea maximè vituperatur, quæ parit mala: quæ tamen in priuata menſa, neque ita multa, neq; adeo immania ſunt. Nam tota illa inceſtuoſa libido, illa ſexus fœdiſſima permutatio, mox cædes, truculentia, & quod eſt omnium caput, ſcelerata idololatriæ obſeruatio, in priuata menſa ignorantur, vbi præter coniuges, vix eſt alius? Quæ certè omnia in celebribus, & publicis compotationibus effuſiſſimè ſæuiunt. Imò vero horum cauſa licentius patrandorum inſtituta ſunt ſolemni more conuiuia, quibus non ſolum licere ſibi quidvis omnes intelligunt, verum improbiſſima quæque audere ſplendidum, & glorioſum putent. Iſta ergo publica tollere penitus oportere dicebat, tum ob innumera, & grauiſſima damna inde vt à primo fonte manantia, tum ob peſſimi exempli ſcandalum, quo Reſp. tota labefactatur. Neque verò id eſſe arduum, &

Prou. 30.
Epiſt. 63. ad Aurelium.

difficile,

difficile, non enim ita isthæc latêre posse, vbi temulentia,& multitudine ipsa proditur, & temporum certa obseruatione deprehenditur. Quæ non differentis verba sunt tantum: sed res ipsa docuit expertum. Constituebat vir ille ex ipsismet Indis iudices, atque obseruatores, quibus negotium dabat, vt toto pomeridiano tempore conuentus omnes Indorum peruestigarent, si quem temulentiæ operam dantem offenderent, ad se se continuò deferrent, sin vel negligenter indagarent, vel inuentum scelus dissimularent, pœnas minabatur acerbas non temulentis, sed obseruatori, qui non quæsisset, aut indicasset, negligentiæ, aut malitiæ conuictum obseruatorem pro concione semel, atque iterum mulctari iubebat, tertio opus non erat, tanto omnibus terrore commotis, vt deinceps in detegendis ebriis solertissimi essent. Iam verò cum obseruatorum cuiusquam industria delata esset ebrietas, eo conuolabat, recenti, ac flagranti delicto obnoxios capiebat: primum leuiore aliquo supplicio contentus, secundo, ac tertio augebat pœnas, aliquot ex primoribus verberatis, aut etiam crine detonsis, quod Indis acerbissimæ iniuriæ loco est. Affirmabat, cùm Prætoris Cuzquensis munere fungeretur; quæ vrbs omnium caput, atque altera nostris Indis Roma fuit, breui iis artibus effecisse, vt ne vestigium quidem ebrietatis relinqueretur, in remotissimas quoque prouincias temperãtiæ exempla à maioribus suis transmissa Indi cæteri sequerentur. Sed negligentia, & socordia successorum rem tantam excidisse, & ad pristina temulentiæ studia reditũ esse. Idem, cum Chuquisacæ essem, suscepit me hortante,

pessimum illum morem abolere, Petiit vicissim à me, vt in concione ea de re verba facerem, reíque fœditatem exprobrarem: ipse socium, quo vtebar linguæ Indicæ bene docto, conuocata ad se Indorum concione legem de publicis compotationibus abolendis promulgare persuaderéque iubet: obseruatores deinde creat, quibus oppidi regiones distribuit, se se certiorem, nisi grauiter vapulare malint, maturè facere imperat. Quid multa? Semel deprehensa temulentia, vix secunda animaduersione opus fuit. Verum omnes isti conatus, nisi magistratus omnes conspirent, facilè corruunt. Reuera si qua decet constantia, & zelo, præfecti, atque ij, penes quos summa est, negotium persequerentur, poterat breui pestis hæc procul exterminari. Plerique rei difficultates causantur, socordiam ignauiámque suam cum accusare potius ac dolere deberent. Quid verò ignauiam dico? De industria pernicies tanta conceditur, imò verò appetitur propter priuatas nescio quas commoditates. Alij Indorum operas larga ebrietate concessa, sibi conciliant. Alij non solum bibere sinunt, verum ipsi quoque temulentiam propinant. Complures officinam siceræ apud se habent, publicéque coquunt, atque diuendunt, & apud se compotandi commmoditatem offerunt. Neque tam turpis, infamísque quæstus pudet, neque siceram qualemcunque, sed furiosam illam soram lege contempta vendunt, gladium vltrò porrigentes insano. Atque hæc nostri Hispani factitant, lucrúmque eiusmodi ex animarum interitu etiam elegantiores religiosioresque captant, Quæ spes vltra restat infœlicium ho-

rum salutis, quando ab iis venena porriguntur, à quibus erat antidotum expectandum? Vtinam terribilem irati Dei gemitum non audiamus, quem Propheta quidam scribit, Propinabatis, inquit, Nazaræis vinum, & Prophetis mandabatis, dicentes, Ne prophetetis. Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno. Omnino Christus Deus noster suorum scelere, & parricidio premi videtur, sic enim peccantes in fratres, in Christum peccamus. Paulus neque manducare carnes, neque vinum bibere libenter suscipit, modo fratrum saluti consulat: nos vino etiam composito fratrum animas enecare pergimus; vt lucrum vndecumque radamus. Hæc tota populi Christiani ignominia, siue eo, quo diximus, modo, & industria, siue alijs artibus quæ ab alijs piè & fructuose excogitatæ sunt, omnino releganda est per publicæ potestatis ministros, & diligentissimè danda est opera, vt publicæ saltem, atque sacrilegæ barbarorum temulentiæ, terrore, minis, pœnæ acerbitate, modis omnibus propulsentur. Si enim sibi persuadere debent, nihil neque religionis, neque disciplinæ in Indorum animos influere posse, nisi omnium malorum fons ebrietas obstruatur.

Amos 2.

1. Cor. 8.
Rom. 14.

CAPVT XXIII.

De Prætoribus Indorum.

AD has igitur disciplinæ Indicæ seueriores leges exequendas, quoniam & necessariæ

omnino ſunt, & niſi ſeriò in præuaricatores animaduertatur, ſuperuacaneus erit labor omnis, neque Sacerdotum eſt ita ſeuerè plectere, vt ſuo loco dicemus, videtur multis, mihíque ipſi perutile eſſe præfectos, iudicéſve peculiares dare. Cum enim à curia frequentiáque noſtrorum Magiſtratuum longius abſint, pleráque oppida, niſi ſuos ipſi Prætores habeant, quos timeant, quos obſeruent, facilè aut delicta latebunt, aut impunita relinquentur, creſcétque impunitate ipſa quidvis perpetrandi temeritas. Nam neque ſacerdotalis officij eſt iſta vlciſci, cum præſertim erit aliquid atrocius vindicandum, neque Patronorum curæ tutò committi poſſunt, à quorum potentia, & iniuriis, vt defendantur, indigent ſæpè publica authoritate. Itaque quod non ita pridem factitari cœptum eſt, vt certis Indorum prouinciis ſui Prætores deſignentur, mihi non diſplicet, modò eo ſint pietatis Chriſtianæ ſtudio præditi, ea animi moderatione, vt merito religionem omni officio adiuturi videantur. Quorum tamen tanta eſt paucitas, vt vix eluceat, vtrum melius ſit nullos Indis eſſe rectores, an tales eſſe, quales permultos cernimus, de quibus dictum videri queat, Quia co- *Amos 5.*
gnoui multa ſcelera veſtra, & fortia peccata veſtra, hoſtes iuſti, accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta. Verum hominis iſta ſit culpa, non officij. Eſt enim perquam neceſſarium, primum ad legum cuſtodiam, morúmque correctionem, vbi vel beſtiali flagitio præ temulentia peccatum eſt, vel frater à fratre violatus iniuria, vel ipſe ſummus Deus ſacrilega ſuperſtitione offenſus. Deinde vt imbecillos à potentioribus

tueantur,

tueantur, Satrapas, Curacásque cohibeant, Patronos insolétius se se gerere ne sinant, iniusta, & dura seruitia non ferant. Mox vt disciplinæ ciuili humanóque conuictui assuefaciant, vt perditorum Hispanorum Indos deprædantium fæcem auertant. Postremò, vt quæ erunt publicæ vtilitatis officia ab iis curanda, ne prætermittantur. Atque eo munere fungentem remunerari par est, ídque ipsorum Indorū censu persolui non est iniquum. At illud perspiciendum, an, quæ Patronis tributa pendantur, ad ista quoque sufficiant. Ob eam enim causam solui diximus, quòd Rex tueri subditos, & iustitia regere debet. Viderint ergo qui nouis ad ista prætoriana officia pensionibus Indos grauandos putant, an satis in tuto Patronorum res sint, qui cùm tanta emungant, parum ipsi, aut nihil ciuilis administrationis clientibus præstant. Hunc de præfecturis Indicis locum antequam præteruehar, admonendi sunt præfecti ipsi, ne tam se iudices, quam parentes exhibeant, neque prorsus solita in cæteros seueritate vtantur. Pueris se potius ludi magistros, quam forenses iudices cogitent. Neque iuris illa stricta norma vbique seruāda, sed strepitu omni remoto, ex æquo & bono plerumque iudicandum, id quod etiam salutariter edicunt Regiæ leges, quæ scripta, & rescripta ferè adimunt, & pretium, si quo horum opus sit, accipere vetant. Causas more patrisfamilias componere, & pro arbitratu agere, sæpe tutius, atque commodius, nisi atrox aliquod facinus accidat, quod rarum est, cum pleraque nugarum, & puerilium concertationum similiora sint. Qua in re illud viris grauibus vehementer displicere animaduerti,

animaduerti, quòd ab Indis testimonium iureiurando exigitur, cùm constet eos facillime peierare; vtpote qui, neque ipsius iuramenti vim sentiant, neque veritatis studio tangantur, sed testimonium eo modo dicant, quo credunt iudici gratissimum fore, aut à primo quoque suæ factionis homine edocti sunt. Hos igitur iurare compellere, & ipsis exitiosum est propter infinita, & quotidiana periuria, & causæ ipsi valde incommodum, cum firmitudo veritatis nulla speretur, Multorum ergo sententia est in Concilio Prouinciali edici oportere, ne ab Indis iurisiurandi religio flagitetur, ídque lege lata caueri debere. Etenim si pueri & infames à testimonio dicendo, à iuramento interponendo iure arcentur propter iudicij infirmitatem, falsitatísque suspicionem, cur obsecro Indi non longius amandandi sunt, quorum perspecta est plusquam puerilis inconstantia, & veri omnino contemptus? Quod cum experti satis essent Apostolici Inquisitores statuerunt, vt nobis aliquando dixerunt, Indi cuiusvis testimonium non esse pro integro accipiendum, imò ne iuramento quidem vt testem vrgendum, sed indicij loco habendum, si quid detulerint, perinde atque à puero quopiam, aut homine semiinsano res diceretur, quod ad inuestigandum quidem moueat, sed ad credendum minimè persuadeat. Prouidenter sanè & magna æquitate decretum, vt omnia sacri illius tribunalis. Quod si plerásque controuersias nisi iuramento interposito iuxta Paulum Apostolum non posse finiri contenderis, equidem causas ipsorum inter se ordinarias dixi supra velut à ludi magistro potius quam à forensi

In Conc. Turon. cap. 34. Summopere, id cautum est.

Hebr. 6.

praetore

prætore transigendas. Extraordinarium verò, & atrocius cum quippiam emerserit, lege decernitur, quo ordine agendum sit. Neque enim omnem pedem idem coturnus decet, neque verò leges Romanæ, & sacræ in omni causa æquè testimonia omnium vel repudiant, vel admittunt.

CAPVT XXIV.

Mores Indorum Christo non repugnantes permittendos esse, & de concordia Prætoris cum Sacerdote.

CHristianis moribus, disciplinaque nostra sunt quidem barbari paulatim imbuendi, omnes verò sacrilegæ superstitionis, aut barbaricæ feritatis ritus sensim amputandi: attamen si qua in re illorum mores à religione, & iustitia non discrepant, non existimo facile immutandos, sed patrias, ac gentilitias consuetudines ab æquo non abhorrentes retinendas esse, secundum eas ius dicendum, quemadmodum Indici senatus Regia decreta continent. Qua in re valde peccatur à multis vel propter ignorantiam municipalium obseruationum, vel ob nimium, & præmaturum communicandi nostra feruorem. Hîc non morabor Plutarchi philosophi illustre præceptum de gubernanda Rep. apponere. Vertere se ad mores ciuium cognoscendos oportet, atque eorum penitus exploranda, atque tractanda ingenia. Etenim statim mores, & ingenia conari mutare populi,

In Politica ad Traianum.

populi, nouiſque ea legibus moderari extemplo velle, non modo non facile, verum ne tutum quidem omnino eſt, vt res quæ multo tempore, & ingentibus viribus indiget. Simile ducit ex vino perpulchrè, quod initio, bibentis arbitrio regitur, mox ſenſim calefaciens hominem commutat, & vertit ad ſe. Quamobrem multa diſſimulanda ſunt, nonnulla etiam laudanda: quæ tenacius hærent, & pernicioſius lædunt, ea dexteritate quadam in bona ſimilia commutanda. Cuius rei authorem luculentum Gregorium magnũ profero, qui rogatus ab Auguſtino Anglorum Archiepiſcopo in ſimili cauſa, ita ſcribit Mellito, Dicite Auguſtino Epiſcopo, quod diu mecum de cauſa Anglorum cogitans tractaui, videlicet quia fana idolorum deſtrui in eadem gente minimè debeant, ſed ipſa quæ in eis ſunt idola, deſtruantur; vt dum gens ipſa eadem fana ſua non videt deſtrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoſcens, & adorans ad loca, quæ conſueuit familiarius recurrat, Et qui boues ſolẽt multos in ſacrificio dæmonum occidere, debet his etiam de hac re aliqua ſolemnitas immutari, vt die dedicationis, vel natalitijs Martyrum tabernacula ſibi circa eaſdem Eccleſias, quæ ex fanis commutatæ ſunt, de ramis arborum faciant, & religioſis conuiuiis ſolemnitatem celebrent. Nec Diabolo iam animalia immolent, ſed ad laudem Dei in eſu ſuo animalia occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias agãt: vt dum eis aliqua exterius gaudia reſeruantur ad interiora gaudia conſentire facilius valeant. Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile

Lib.10. Regiſ. ep.71.

bile esse non dubium est: quia is, qui locum summum ascendere nititur, gradibus vel passibus, non autem saltibus eleuatur. Cuius etiam documenti exemplum profert in Israëlitico populo Ægyptiorum sacrificijs assuefacto, quem Dominus ab idolorum cultu reuocans, sacrificia vni Deo de pecudibus offerri imperauit. Quæ eo sunt fusius repetita, quo perspicua magis res fiat non solum præcepto Gregorij, verum etiam exemplo de bobus conuiuio mactandis, quos idolis suis sacrificare consueuissent. Quo planè modo conuiuia, & compotationes aliquando publicæ permitti barbaris possunt, ita dumtaxat vt in foro, quemadmodum Ingarum leges habebant, edant & bibant, vbi ebrietatis illa effusio non ita timenda est, cum testes habeat: ac vindices oculos nostrorum omnium. Denique quæ concedenda, quæ toleranda, quæ contrà commutanda, aut nullo etiam modo ferenda sint, dictabit abundè charitas Christi cum prudentiæ moderatione coniuncta. Superest tantum, vt ciuilem omnem potestatem admoneamus, vti in administranda Rep. Indorum cum Ecclesiastica germanè coniungatur, sitque Prætor Sacerdoti, quod Samuëli Dauid, quod Hieremiæ Iosias, quod Esaïæ Ezechias, quod Syluestro Constantinus, quod Theodosius Ambrosio. Facile quidvis perficietur, si gladius vterque consenserit, ac vaginam eandem induerit. Contra, nihil ita perturbat, labefactat, euertitque religionem, morumque doctrinam, ac mutua inter sacrum, profanumque contentio. Scriptum est, Vnus ædificans, & alter destruens, quid proficit eis nisi labor? Et rursus, Non est dissen- *Eccl* 34. *1. Cor.* 14.

sionis

1.Cor. 11. ſionis Deus, ſed pacis, Et alibi, Si quis videtur
Matt. 18. contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non
1.Cor. 16. habemus, neque Eccleſiæ Dei. Et væ certè eſt illi, qui vnum ſcandalizauerit ex his puſillis, qui
Ephes.4. credunt in Chriſtum. Omnia ergo in charitate
Phil.2. fiant, omnia ſecundum ordinem, omnia in vinculo pacis. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Non quæ ſua ſunt, ſinguli conſiderantes, ſed ea, quæ aliorum. Et ſi ſunt igitur officia diſtincta, & neque ſacerdotem decet arma tractare, neque iudicem ſacrificia offerre, tamen idem animus, mens eadem, idem perducendi omnes ad Chriſtum ſtudium. Itaque ſibi mutuo adiumento vt ſint, omnibus modis curandum eſt: atque alter quidem in iis, quæ ad Deum, alter in iis, quæ ad homines magis occupatus vterque
1.Cor.10. Dei oues paſcant, & ſalutem ſuorum quærant, non quærentes quod ſibi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant.

DE

DE PROCVRANDA INDORVM SALVTE.

LIBER QVARTVS.

Qualem oporteat esse ministrum salutis Indorum, quibus Præsidijs hanc prosequi debeat.

CAPVT PRIMVM.

Excellentia Sacerdotalis officij.

VANQVAM omnis sermo diuinus sacerdotalis officij commendatione plenus est, tamen nusquam vel copiosius, vel breuius Euangelici doctoris magnitudinem edocemur, quam vbi ipsum sapientiæ fontem Dominum Iesum Christum audimus nouos suos discipulos alloquentem, atque in his numerosam horum posteritatem instituentem. Vos, inquit, sal terræ, vos estis lux mundi, ita omnem ad virtutem capessendam, ac regnum cœleste obtinendum vim admirabili *Matth. 5.*

mirabili breuitate complexus. Quæ enim duo, bono expetendo, ac perſequendo neceſſaria ſunt, & quorum vtrumvis ſi abſit, difficultate vincamur, nempe vt bonum ipſum non lateat, tum verò vt delectet, quemadmodum Auguſtinus optimè vidit, quorum vtrumque Dei ipſius eſt proprium, qui & lux eſt vera illuminans omnem hominem, & omnem ſuauitatis fontem in ſe vno continet, ea in ſuos miniſtros deriuat, magnificéque communicat: vt tum ſplendore doctrinæ illuſtrandas hominum mentes à ſe intelligant, tum vitæ, morumque condimento auerſa, ac veluti ſtomachantia mortalium ſtudia non ſolum virtutis faſtidio leuent, verum etiam propenſius excitent. Itaque quod veteri prouerbio tritum eſt, ſole, & ſale nihil eſſe vtilius hominibus, id in Euangelico ſacerdotio veritatis ſuauitate percepta, atque guſtata ſitum eſſe nemo non ſentit. Quam ſui muneris excellentiam tanti facit Apoſtolus Paulus, vt datã ſibi gratiam ad illuminandas gentes, & prædicandas inueſtigabiles diuitias Chriſti, toto orbe ſole clariorem oſtendat, tenebras noctemque omnem procul depellens, tum ſe formam, atque exemplar publico ſpectaculo proponat, ita alios ſui imitatores eſſe cupiens, vt ipſe ſit Dei. Salis nimirum copioſe functus officio laboribus, ſudoribuſque conſumptus, vt diuinum ſaporem alijs impertiat. Niſi enim liqueſcat, & à ſe deficiat quodammodo, cætera condire ſal nequit. An vero quiſquam aliud quam ſalem cogitet, cum audit illa dicentem? Puto quod Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit tanquam morti deſtinatos, quia ſpectaculum

De Nuptijs & concupiſ. *Ioan.* 1. *Epheſ.* 3. 1. *Cor.* 11. *Phil.* 3. 1. *Cor.* 4.

ſpectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus. Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto, nos infirmi, vos autem fortes, vos nobiles, nos autem ignobiles, vſque in hanc horam, & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris, maledicimur, & benedicimus, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc. An non hîc liqueſcit, & totus à ſe deficit Paulus, vt Ieſu Chriſti guſtu auditores ſectatoreſque ſuos imbuat? Quid illud? Etſi immolor ſupra ſacrificium fidei veſtræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis, idipſum autem & vos congratulamini mihi. An & illud non eſt mente propemodum excidentis, Cupiebam ego ipſe anathema eſſe pro fratribus meis? Fratres in locum ſuum apud Chriſtum ſubrogari præ charitatis magnitudine exoptant, vt nobiliſſimi Græcorum volunt. Ac certè quandiu hæ lucernæ in candelabro Eccleſiæ illuxêre, copioſa in domum Domini confluentium turba introitum patefactum, expeditúmque habuit, quandiu hæ ciuitates munitæ à Domino in monte poſitæ ſteterunt, bellantium aduerſus Chriſtum machinæ, tormenta, viſque omnis euanuit, ac iuxta Prophetam, nullo modo præualuit, ſed refugium potius præſidiúmque hominibus imbecillis contra omnes hoſtiles iniurias conſpicuum vndique ac tutiſſimum reddiderunt, quandiu denique, & in mordendis, amputandiſque putoribus, & in condiendis

Phil. 2.

Rom. 9.

Greg. Nazian. in Apologetico.
Chryſ. in l. de compun. cordis, & Hom. 1. de Laudibus Pauli, & 2. & 6.
Hier. 1.

probati animi moribus ſalis naturam exhibuerunt, & ſanati mortales, à mortéque ipſa vindicati, & Chriſtum tanta gratia ſapiebant, vt pro eo extrema perpeti gloriæ ducerent ſummæ. Tum ſanè illa Dominus de ſuo Sacerdote libenter
Mal.2. commemorabat, Pactum meum, inquiens, fuit cum eo vitæ & pacis, & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat, lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non eſt inuenta in labiis eius. In pace & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate, labia enim Sacerdotis, inquit, cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt. Talis dum fuit Sacerdos Domini, tanta ſanè, ac talia præſtitit,
Matt.5. lux enim mundi, ſal terræ. At ſi ſal euanuerit, quid ſequitur? In quo ſalietur? Ad nihil valet vltra, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Si in alios is eſſe deſinat, qui iubetur, cæteros quidem vtilitate ſua priuat, cæterùm ita ſe ipſe perdit, vt irrecuperabilis ſit habenda quodammodo eius ſalus, & deſperanda curatio. Neque in ſterquilinium tantum projicitur, ſed hominum quoque hîc pedibus proculcatur. Quam aptè propheticus ille ſermo ſtatim
Mala. 2. Euangelica iſta ſubtexuit. Vos autem, ait, receſſiſtis de via, ſcandalizaſtis plurimos in lege, irritum feciſtis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, ſicut non ſeruaſtis vias meas, & accepiſtis faciem in lege.
Eſai 19. Infinitum eſſet cætera perſequi, quæ contra hos
Zach.11. fatuos Principes Tanaos, contra Paſtores ſtultos,
vel

vel potius idola paſtorum, contra ſe ipſos potius paſcentes, contra væſanos Prophetas, contra Sacerdotes contemptores, atque arrogantes, contra ſtercus ſolemnitatum, contra popularis plauſus captatores, contra inexplebiles pecuniæ gurgites, cæteraſque peſtes Propheticus ſermo declamat. Vix aliàs ſancti Patres plenioribus velis feruntur in pelagus, quam cùm de Sacerdotali contumelia oratio eſt. Gregorius certè vterque, & Romanus, & Nazianzenus, tam diſertè, & copioſe, vt nihil ſuprà. Huius Apologeticum, Paſtoralem illius nemo eſt, qui ſine ſumma trepidatione legere queat, modo ſenſus aliquid habeat. Auguſtini iam preſbyteri plenos dolore gemitus ad Valerium Epiſcopum ſuum quis ſine pudore vſurpati à ſe nominis Sacerdos audiat? Cunctationem recuſationémque Sacerdotij apud Ioannem Chryſoſtomum quis ſi virum inſpiciat, non miretur? Sin orationis vim totis quatuor libris attendat, non aſſentiatur? Quid Hieronymi nimia pene modeſtia, atque humilitas Epiphanij literis conteſtata, qui diu à tremendo altaris myſterio celebrando abſtinuit, idque cum in monaſterio verſaretur, in quo multitudo fratrum nullum alium presbyterum haberet, excepto Vincentio, qui eadem verecundia ne ipſe quidem ſacra faciebat? Verum niſi fallor hos omnes ſicut antiquitatis authoritate, ita orationis ſublimitate, & grãdiloquentia quadã ſuperare videtur Dionyſius magni Præceptoris magnus ipſe diſcipulus. Is in epiſtola quadam ad Demophilum indignos munere ſuo Sacerdotes his verbis obiurgat, Si igitur quæ illuminat, Sacerdotum eſt ſancta diſtinctio, proculdubio ille à

Ezech.34 Soph.3. Mal.2. & 3. Hier.5. Mich.3.

Epiſt.148

In lib. de Sacerdotio.

In epiſtol. ad Ioannem Hieroſol. traducta ab ipſo Hieron.

Epiſt.8. ad Demophilũ Monachum.

Sacerdotali ordine, & virtute omnino prolapsus est, qui illuminans non est, multóque sanè magis qui neque illuminatus est. Atque vt mihi quidem videtur, audax nimium huiusmodi est, si Sacerdotalia munia sibi assumit: neque metuit neque veretur ea, quæ sunt diuina præter meritum persequi, putatque ea latêre Deum, quorum sibi ipse conscius sit, & se Deum fallere existimat quem falso nomine appellat patrem, audétque scelestas blasphemias suas (neque enim preces dixerim) sacris aris inferre, eásque super signa illa diuina ad Christi similitudinem dicere. Non est iste Sacerdos, non est, sed infestus, atrox, dolosus, illusor sui, & lupus in Dominicum gregem ouina pelle armatus. His plura aut maiora de Euangelici ministerij, & culmine, & præcipitio qui expectat, cuique ad resipiscendum non ista sufficiunt, infatuatum se iuxta Domini sententiam, & nullo vnquam sale saliri posse demonstrat.

Matt. 5.

Capvt II.

Inter Indos maximè Sacerdotes præstare oportet.

At vulgaris est, inquiunt, isthæc Sacerdotalis officij commemoratio, vetus ista querela est, quam declamas. Est ita sanè, non dissentior. Verùm nusquam æquè necessaria commonefactio, à nemine magis excellentia illa flagitanda, quam ab eo, qui animas verbo Dei lucrifaciendas Christo suscepit,

suscepit, & animas infidelium, idque apud Indos, hoc est, vbi adiumenta habiturus sit pauca, impedimenta quàm plurima. Vbi quo præclarius opus aggreditur, tanto in maiore periculo versatur, ne dum quærit alios, ipse pereat, imo verò ne & se, & alios perdat, quod vtinam non tam verè, & crebro vsurparet sermo diuinus, Laqueus ruinæ populi Prophetæ. Vtinam væ illud ex ore veritatis non audiremus. Væ vobis qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non intratis, & introëuntes non sinitis intrare. Etenim vbinam gentium illa verius Zacharias proferre possit ignoro. De pecoribus occisionis, quæ qui possederant, occidebant, & non dolebant. Et vendebant ea dicentes, Benedictus Dominus, diuites facti sumus, & pastores eorum non parcebant eis. Quis verò non sanctas istorum voces audit, cum Deo gratias agunt, quod de Sacerdotio, & doctrina Indorum ditati ad patriam argento onusti remeant? Et dicentes, Benedictus Deus, diuites facti sumus, non tamen parcunt gregi, vt ait sermo diuinus. Sed voment aliquando, quæ male glutierunt, & gement, qui nunc triumphant. Vox vlulatus pastorum (ita enim sequitur) quia vastata est magnificentia eorum, vox rugitus leonum. Et ego non parcam, ait Dominus, super habitantes terram. Tota ergo desolatio terræ inde profectò venit. Propter nefaria admissa Ophni & Phineës, ipsi quidem intereunt, populus autem sanctus turpiter terga vertit, & quod est dolendum, arca Dei ab hostibus capitur, & ludibrio habetur. Quærit Dominus virum, qui stet oppositus pro domo Israël, nescio an inueniat. Pastores, inquit, stulte egerunt, & Dominum non quæsierunt,

Ose. 9. *Matt.* 23. *Zach.* 11. *Zach.* 11. 1. *Reg.* 4. *Ezech.* 22. *Hier.* 10.

propterea non intellexerunt, & omnis eorum grex diſperſus eſt. Nulla ergo alia cauſa quærenda eſt, cur Domini greges in his ſaltibus diſperſi errent, quam verorum paſtorum magna penuria in tanta mercenariorum minimè lupos arcentium copia. Neque fruſtra Paulus cùm de prædicando

2. Tim. 2. Euangelio præcepta dat, Timotheum dilectum monet, ſollicitè cura te ipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Sunt enim operarij mali,

Phil 3. *2. Cor. 11.* ſubdoli, qui non tam Chriſto ſeruiunt, quam ſuo

Rom. 16. ventri. Hi multi & multiplices nomine paſtores,

Hier. 12. reuera verſipelles lupi demoliti ſunt vineam Do-

2. Cor. 4. mini Sabaoth, cauponantes verbum Dei ſecundum Apoſtolum, qui magnitudinem Euangelici prædicatoris admirans, & pondus Apoſtolici of-

2. Cor. 2. ficij expendens vehementer exclamat, Et ad hæc quis tam idoneus? Verè enim Apoſtolicos homines poſtulat Apoſtolicum munus, Crucem Ieſu Chriſti & verbis, & factis annuntiandi, & in illius obſequium orbem vniuerſum redigendi. At nos aliter cenſere ſolemus. Et ad hæc quis non idoneus? Ad Indos docendos quis non ſufficit, etiam ſi literis vacuus, etiam ſi moribus non ornatus? Quo minus mirandum eſt, ſi vbi ſementis faciendæ cura contemnitur, nullus ibi, aut rarus fructus appareat. Mihi ſanè iam dudum certa, & fixa ſententia eſt, Indicæ Meſſis inopiam operariorum vitio, non telluris ſterilitate contingere.

CAPVT III.

Contra eos, qui Indorum tarditatem accusant.

NEque eos audiendos puto, qui quam in se deberent agnoscere; ac dolere culpam, in Indos rejiciunt, illorum ingenia nusquam non vituperantes, nosque dum contra asserimus, rudes rerum, imperitos, tyrones, infantes clamant, qui inepta quadam pietatis specie facile decipiamur: se veteranos, expertos, scientes, facto periculo, certa, & explorata proferre. Qui mihi *2. Reg. 16*
Sibæ illius, quem Regum historia narrat, calliditatem imitari videntur, qui claudum Miphiboset herum suum, dum pro se non potest occurrere, & serui commenta diluere, accusans, proditionem suam in illius criminationem vertit, atque hoc astu eum de omni fundo depellere pergit. Sed *Psal. 148.*
Dominus erigit elisos, & soluit compeditos, & illuminat cæcos, pupillum & aduenam ipse suscipiet. Accusant igitur Indorum tarditatem ad capienda Fidei mysteria, obtusos esse, hebetes, truncos, qui nihil præter sua farra, cibósque crassos cogitare queant, ad cœlestia, & spiritualia cognoscenda stupidi, brutique sint. Frustra in iis edocendis tempus teri, denique post annos iam quadraginta ab Euangelij ingressu in tam immensa turba vix quenquam reperiri, qui symboli duo capita intelligat, quid Christus sit, quid vita

æterna, quid Euchariſtia, vel craſſe agnoſcat. Pecudes potius habendos, quam homines. Verum qui iſta iactant, reſpondeant mihi velim, qua diligentia, qua induſtria, qua conſtantia iſtos ipſi erudierint, aut ab alijs eruditos norint. Recitatur bis térve in hebdomada ſymbolum, idque Hiſpanico idiomate, cæteræque orationes eodem modo: iubentur deinde Hiſpanica iſthæc ediſcere, ac memoriter recitare, quorum ne ſyllabam quidem intelligunt,& pronuntiant ridiculè. Vulgaris, ac tritus doctrinæ tradendæ iſte eſt modus. Hucvſque Euangelici Catechiſtæ cura ſe porrigit. Vbi elegantius exquiſitiuſque res agitur, procedit eatenus, vt ſermone Indico compoſita quædam in Catechiſmi formulam pueri recitent, quæ ipſe Sacerdos ne attingit quidem, plerumque quia haud intelligit, quippe cum præter paucas voculas ad ſeruitia imperanda, cibóſve petendos, linguæ Indicæ prorſus ſit infans. Quod ſi peritus ſit, quod rarum eſt, myſteria fidei, & regulas neque explanat, neque verò ſatis nouit, inepta quædam & friuola concionatur, vt mentam belli tempore dicas, ſi qua fortè attingit, ita alienè, ita parum auditorum ſenſibus accommodatè, vt nihilo magis intelligantur. Quis verò vnquam Catechiſta rationem auditorum exegit? Quis interrogando ex ignotis nota fecit? Quando Indus audiuit à Sacerdote ſuo, Heus tu fac memineris à me dictorum, penſum hoc in triduum tibi tribuitur, vt Chriſtum, quem nos Chriſtiani adoramus, quemque illic imagine expreſſum vides, & Deum eſſe ſcias regnantem in cœlo, ex omni æternitate, & hominem factum in terris propter donandum

nobis regnum cœlorum. Si rectè responderis, laude, & præmio afficieris, sin perperam, publicè lues? Quid simile vnquam factitatum? Denique petinde Indis doctrina traditur, atque cum à mendicis stipis colligendæ causa precationes, aut versus aliqui cantillantur, qui illud tantum spectant, vt dicendo ipsi ad finem vsque perueniant carminis, vtrum verò auditores, vel attendant, vel delectentur, pecunia iam accepta, nōn admodum curant. Tota ergo catechizandi ratio vmbratilis est, & ludicræ similis. Ego verò si homines ingenio acerrimo, & discendi percupidi tales præceptores nacti essent, nihil aliud quam vt duplo ignorantiores euaderent, doceri isto modo arbitrarer. Olim in symbolo addiscendo, & intelligendo mysteriisque Fidei agnoscendis viri ingenio præstantes, & literatura celebres diu in Catechumenorum ordine tenebantur, cùm Ecclesiastica disciplina vigeret, neq; ante ad Fidei Sacramentum admittebantur, quam multas ab Episcopo de symbolo conciones audissent, diu & multum cum Catechista contulissent, post quas omnes curas, & meditationes, magnum erat, si recta sentirent, consentanea responderent, quod religionis nostræ mysteria altissima, vt re vera sunt, ac difficillima intellectu haberentur: & nos valde supini, atque oscitantes grauiter Indos vituperamus, tardos, ac stupidos criminamur, quòd ea non teneant, quæ neque tradidimus ipsi, neque ab alijs illi accipere potuerunt, sublimia præsertim, & ab eorum sensu & consuetudine longè remota? Alioquin si tanta istorum est hebetudo, tam obtusum ingenium, quid causæ est, quod Fidem à nobis cum non didice

didicerint, didicerunt tamen alia tam multa, tam difficilia, ipsis omnino antea inaudita, idque tam probè, vt cum nostris certare queant? An non musicos modos, & numeros tum voce, tum tibijs, & plectro passim perquam concinnè reddentes Indos audimus? Quidam etiam componentes peritos cantus Magistros videmus? An non Ecclesiastica officia peragere ritè solent? Scribendi, pingendi, & quidvis fingendi alios aliàs artifices quis ignorat? Quid quod lites ipsi, & intendere, & depellere mirè iam norunt, cum heris vt suis sæpe contendere, interdum etiam superare videamus? Quæso vnde artes istas hauserunt? A quibus didicerunt? An ad ista omnia ingeniosi & prompti, ad sola saluti suæ necessaria documenta inepti, & tardi? An potius si quam in istis humanis magna etiam ex parte non necessarijs curam vigilantiámque præstiterunt nostri, parem in doctrina Fidei tradenda præstitissent, non ita tardos discipulos offendissent, non ita ignaros reliquissent? Equidem sic opinor, neque ab ea opinione auelli vnquam potero; quin pessimo præceptori, omnes esse auditores hebetes credam. Certè huius Regni Piru multo maximam partem diligenter lustraui, & vt de cæteris Indorum nationibus nihil modo pronuntiem, hos ingenij expertes nullo modo prospexi, quin magna ex parte subtiles, acutos, quidvis simulandi, ac dissimulandi non imperitos artifices.

Polus in Prol.

CAPVT

CAPVT IV.

Contra eos, qui peruersitatem morum Indorum Fidei non receptæ causam asserunt.

ID ita habere cum plerique fateantur, tamen ab Indorum accusatione non recedunt: sed alia ex parte eos adoriuntur, vt ignorantiam non suo, sed istorum vitio tribuendam probent. Aiunt acutos quidem esse neque ingenij expertes: verum natura prauos, ad malum procliues, boni omnis hostes, sapientes, vt faciant malum, bonum autem facere nescire: tanta peruersitate salutaria sibi fastidire, vt non solum ad intelligendum, & discendum nihil laborent, sed etiam statim respuant, atque auersentur, ita nihil illis hærere memoriæ, nihil intelligentia percipi, propterea quod voluntate ad Christiana omnia alienissima sunt. Argumento esse manifesto, quòd Christianorum consortia diligenter euitent, ad Ecclesias non nisi inuiti coëant, patres spirituales suos, si paulò accuratius eorum mores emendare pergant, conspiratione facta per falsas criminationes ad se depellant, nihil pium, & salutare nisi per vim agant, præsente tantum Sacerdote Christianos se simulent: clanculum vbi datur facultas, auitas superstitiones studiosissimè obeant. Denique ipsos cultiores, & elegantiores inter nostros nutritos, quos Ladinos appellare *Hier.4.*

pellare solemus, quos oportebat magis Christianis moribus pollere, decuplo cæteris esse pejores, cujusvis sceleris egregios fabricatores. Pueros, qui ad speciem pij, probique sint inter nostros, vbi primum se ad suos receperint, ne gustum quidem probitatis vllius præferre, sed cæteris grauiora audendi duces esse, & Magistros, vt in istos omnes vetus condemnatio permanere videatur, Quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & non potest mutari cogitatio eorum in perpetuum. Atque hæc sanè disserunt non ij solum, qui negligentiæ, ac somno suo præferre excusationem vndecunque velle videntur, verum etiam homines pij, religiosi, non indiligentes, & qui pro longo rerum vsu eximiè ista callere existimantur. At nisi ego vehementer fallor, horum quoque oratio magna ex parte aberrat à vero. Non enim ideo Euangelium ab Indis receptum non est, quia illorum mores praui sunt, sed ideo potius moribus prauis sunt, quia Euangelium non receperunt. Prudenter, & verè quidam nostrum scripsit Pater non videri sibi ad Indorum horum animos penetrasse Euangelium, sed ad speciem tantum receptum: neque enim fieri posse, si in intimis sensibus radices egisset, quin copiosos, manifestosque fructus cerneremus. Quid enim potentius verbo Dei? Quid ad immutandos homines efficacius? An est vlla tanta peruersitas morum, quam non emendet spiritus Christi? An est vlla tam effusa barbaries, tam horribilis feritas, quam non domet, ac mansuefaciat lex gratiæ, si penitus animo admittatur? Certè Dominus vocare venit peccatores non iustos ad pœnitentiam

Sap. 12.

Matt. 9.

tentiam. Opinor Paulum ijs prædicasse, quibus dicebat. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri, obsecro, quænam intelligit, cum dicit, Hæc quidem fuistis? Non solum egistis, verum etiam consuetudine in illa veluti versi eratis. Quæ illa? Relege superiora. Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc, inquit, fuistis. Non video quæ his horribiliora nostris barbaris obijci possint. Et tamen ex illis fæcibus, ex tanta sentina mundauit Dominus sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, In ouili Dominico Leonem, & Pardum, & Vrsum simul cum oue, vitulo, & agno futuros, & omni feritate deposita eodem pabulo pascendos diuinus Propheta describit. Quin etiam venenosas omnes bestias lusui potius, quam horrori futuras, cum primum paruuli manum senserint. Et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis, & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet. Non nocebunt, & non occident in vniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes. Huic igitur salutari aquæ diuini sermonis, huic lauacro purissimo, & fœcundissimo nulla est tam pestilens plaga, quæ non cedat, modo vim illius admittat. Et qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Et mox post pauca, Et leuabit signum

1. Cor. 6.

Tit. 2.

Esai. 11.

Ibid.

num in nationes, & profugos Iſraël congregabit, tanta ferarum, & venenatorum commemoratione quid aliud ſignificat Spiritus Sanctus, quam nullius nationis, aut gentis quamvis noxios, quamvis malignos mores Euangelicæ gratiæ obſiſtere poſſe, ſed cedere, cum primum illius Paruuli de radice Ieſſe ſignum acceperint, vimque perſenſerint? Hoc tam illuſtre & Apoſtolicum, & Propheticum teſtimonium credo nemo contemnet. Sed cur in illius temporis gentibus iſta locupletiſſimè impleta legamus, in noſtri ſæculi gentibus potius deſideremus, quid putas cauſæ eſſe? Profectò ſi merita inſpicias hominum, non erant illi meliores; ſi naturam, vtrique homines, vtrique eadem maſſa infecta propagati. At illi ingenio & quodam vigore naturæ longè ſuperiores.
1.Cor.1. Prorſus ita eſt. Verum quid hoc? An contemnemus Paulum contrà admonentem, Videte vocationem veſtram fratres, quoniam non multi potentes, non multi nobiles, non multi ſapientes ſecundum carnem, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non ſunt, vt ea, quæ ſunt deſtrueret? Quam copiosè quam fortiter iſtos naturæ obſeruatores, & venditores refellit diuinus Apoſtolus, adeoque naturæ noſtræ imbecillitatem, & abiectionem non repugnare gratiæ oſtendit, vt etiam commodiorem affirmare videatur, propterea quod humilitatem plurimum iuuat, quæ ad gratiam conſequendam, & prædicandam maximi fit. Hos ergo cum natura vſque adeo humiles, vſque adeo manſuetos, & patientes cernamus, qui poſſumus inde

Euange

Euangelij introitum excuſare, vnde maximè inuitatur? Sed neque iſti vſque adeo inepti ſunt, neque ita ſtupidi, neque verò ab æquo, & honeſto tam auerſi, quin, ſi ſuo quodam more ducantur, non facile conſentiant, tametſi cum antiquis illis ingenij cultu & doctrinæ exercitatione nullo modo ſint comparandi. Cur ergo illorum tanta meſſis, horum tam tenuis, & inops? Expende omnia ſubtiliter, & ad altiorem reuoca intelligentiam, inuenies potiſſimam cauſam in eo eſſe, quod diuinis, & occultis quidem, ſed iuſtis conſilijs, antiquis gentibus prædicatores fuerint prædicatione ſua digni, cùm noſtris tam ſint plerique indigni, vt longè plus euertant, ac diſſipent, quam ædificent, atque plantent. Itaque præcipua cauſa ad miniſtros parum idoneos redit. Quæ namque eſt prædicatio noſtra? Quæ fiducia? Signa certè non edimus, vitæ ſanctitate non eminemus, beneficentia non inuitamus, verbi ac ſpiritus efficacia non perſuademus, lachrymis, ac precibus à Deo non impetramus, imo ne magnopere quidem curamus. Quæ ergo noſtra querela eſt? Quæ tanta Indorum accuſatio? Pudere nos potius deberet vitæ noſtræ, horrori eſſe tantus Dei contemptus, odio eſſe tam ſupina fratrum noſtrorum pereuntium obliuio. Et cum ad Apoſtolicum hocce munus gentibus Chriſtum Euangelizandi deberemus eſſe lectiſſimi, ſapientia, & ſanctitate mirabiles, venimus ſordidiſſimi quique & omnibus rebus extremi, vbi illud eſt, Parati omni poſcenti vos rationem reddere de ea, quæ in vobis eſt, ſpe? Vbi & illud: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde? Et Filius hominis non venit animas

1. Pet. 3.
Matt. 11.
Luc. 9.

mas perdere, sed saluare? Atque illud fixum, ratumque maneat sine vlla dubitatione, quod Indi non induerint Christum maxima ex parte ministrorum tum negligentiæ, tum improbitati esse tribuendum.

Capvt V.

Messem esse copiosam, modo operarij idonei non desint.

QVamobrem rectè prudenterque scripsit Polus rerum Indicarum & indagator curiosus, & æstimator prudens, tribus ex causis videri sibi, tam multo tempore, tam modicum promouisse Euangelium apud Indos. Primum quòd exempla praua nostrorum hominum fidem prædicationi Euangelicæ derogarint. Deinde quòd in cognoscendis, extirpandisque erroribus, superstitiosisque opinionibus nullam prædicatores operam collocarint. Postremo, quòd vtilitatibus, politicæque administrationi Indorum vix serò consuli cœperit, quibus ex omnibus subtiliter ille colligit, falsò Indorum nationem, aut tarditatis, aut pertinaciæ accusari, cum neque rectè viuendo, neque apte docendo à nostris sint conuenienter legi Euangelicæ instituti. Neque dubitandum esse, si illa, vt par est, adhibeantur, quin futurus sit fructus longe copiosior opinione multorum. Nouimus ipsi qui pro vulgari existimatione de ingenio, salutéque Indorum desperatè sentirent,

&

& ab ijs edocendis vehementer abhorrerent, qui mox obedientia perurgente animum appellentes ad rem, fideliterque ministerio suo functi, ante non longum tempus tanta de insperato fructu spe ac voluptate perfunderentur, vt nihil sibi acerbius cogitarent, quam vt ab Indorum doctrina auellerentur, qui nobis palam, serioque confirmant, se se facto periculo abunde didicisse non mediocres fructus sperari debere, modo sacerdotes diligentia, & tolerantia operi suscepto non desint. Neque verò ita nihil est actum hactenus, neque labor omnis ante actus adeo cassus & irritus, quin si & tempora tumultibus plena cogitentur, & curæ ministrorum, vt parcissimè dicam, sua magis, quam Christi quærentium, non amplius effectum sit, quam esset meritò expectandum. Neque tam sunt Indi omnes infideles, neque vsque adeo à Christo alieni, & auersi, vt plerique iactant. Nouit Dominus qui sunt eius. Profectò Ianaconæ nostri, id est, Indi nobis familiares, si quemadmodum fidei nostræ assuefiunt, ita etiam mores Christianos spectarent, non dubitandum esset, quin sicut fide & notitia religionis Christianæ cæteros Indos Atunlunas longe excellunt, sicut etiam morum integritate superarent. Sed quæ vident, discunt. Rectè credentes vident, credunt & ipsi rectè, improbè agentes vident: discunt, & ipsi improbè agere. Ego certè opinor non solum ætate nostra, sed superioribus quoque patres nostros in gẽtes horridiores, & magis à vero auersas incidisse, fructificasse tamen copiose, quod diligentia, ardore, patientiaque sua difficultates omnes euicerint.

Beda in histor. Anglo.

cerint. Legat qui volet antiquos Anglorum mores: duriores nostris Indis inueniet: at Augustinus, Laurentius, Iustus, Mellitus cæterique à Sancto Gregorio missi quanta effecerunt, quam gloriosa in Insulæ illius conuersione? Turingos, & Saxones, aliásque nonnullas Germaniæ nationes vsque adeo barbaras extitisse olim, vt nihil magis, sanctorum Pontificum Gregorij secundi, & tertij, itemque Zachariæ responsa Apostolica satis indicant. Ab vno tamen Bonifacio à Sede Apostolica prædicationis causa misso quanta multitudo sub lene Christi iugum ceruices dedit? Ad centum millia hominum non longo tempore idem Pontifex scribit sacro baptismate ablutos. Quid nostri Hispanienses Astures? Quid Cantabri olim? An non per viros Dei mansuefacti, & feritate exuta, humanitati quodammodo redditi sunt? Quid de Malachia, quem libro primo commemoraui? Quid de cæteris dicam, qui non solum Græcis, & sapientibus, sed barbaris quoque & insipientibus Euangelium salutis æternæ impertiti sunt? Quod si magis recentia, & nostris proxima desiderantur, non obscuræ famæ est quicquid in Prouincia Veræ Pacis Dominicanæ familiæ Patres egerunt, cum Indos filiorum loco haberent, ab ipsis verè parentes agnoscerentur, illéque in primis Frater Ioannes, nisi fallor, nomine, vir Sanctus, & Prophetiæ spiritu clarus. Eodem modo, & Minoritæ, & Heremitæ, cæterique, vel monachi, vel clerici zelo Fidei, & salutis animarum succensi, non exiguam apud nos laudem, apud Christum etiam cumulatum præmium laboris sui consecuti sunt. Nostros verò quid attinet di-

In tertio tom. Conciliorum prope initium.

Greg. tertius in epist. vltima ad Bonifacium.

D. Bern. in vi. illius.

cere' in India Orientali, quorum ſudores pro Chriſto fœliciſſimi extiterunt? Qui ad fines vſque terræ bonum Chriſti odorem diffundentes, vel ipſa commemoratione rerum geſtarum animos Dei amantes exhilarant, atque imitandi ſtudio vehementer inflammant. Quorum Dux Sanctus Magiſter Xauier Apoſtolici temporis ſplendorem, & claritate ſignorum, & rerum magnitudine, & laborum tolerantia renouaſſe videri poteſt. Quid huius ſectatores Magiſter Gaſpar in India citeriori, Coſmas Torres in Iaponia, Ioannes Nobrega in nobis continenti Braſilea, reliquique patres ſpiritu feruentes, parati pro fratribus animas ponere, & ſe ipſos impendere, ac ſuperimpendere Euangelio Chriſti? Quod & fecêre non pauci. Omnino ſi tales Indorum populis diuino dono Miniſtri contingerent, meſſem eſſent inuenturi lætiſſimam. Verum Paulus Apoſtolus illo iam tempore, quo primitiæ Spiritus ſancti effuſæ ſunt, dolet, ac deplorat omnes quærere, quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, & ſe vix vnum Timotheum vnanimem, & ſyncerum coadiutorem habere, quid nos dicemus, qui in fæces mundi incidimus, quando & charitas multorum refrixit, & veniens Filius hominis vix fidem in terra inuenturus eſt? Attamen obſequendum eſt diuino præcepto, & aſſiduis, ardentibúſque precibus rogandus eſt Dominus meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam, qui non verbo, & lingua tantum diligant, ſed opere, & veritate ſe ipſos idoneos noui teſtamenti miniſtros præbeant. Atque id quidem, vt Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis In-

Lib. 3. de vita Ignatij. cap. Littera Patrum ſocietatis ex India Oriental. Rom. 12. 1. Ioan. 3. 2. Cor. 12. Philip. 2. Mat. 24. Luc. 18. Mat. 10. 1. Ioan. 3. 2. Cor. 3.

dorum Ecclesiæ largiatur, plena fiducia ſperandum eſt, quia ſine illo nihil poſſumus facere, qui quos vult, ponit, vt eant, & fructum plurimum permanentemque afferant. Sed quod noſtra intereſt, quales eſſe oporteat tanti operis miniſtros, in quo rei bene gerendæ ſpes omnes ſitas eſſe monſtrauimus, ipſo Deo noſtro adiuuante, accuratè deinceps perſequemur.

Ioan. 15.

CAPVT VI.

De peritia Indicæ linguæ neceſſaria.

TRia in omni Chriſti miniſtro, qui Indorum ſalutem ſit curaturus, quærenda ſunt, vita integra, doctrina idonea, copia ſermonis: quorum ſi deſit aliquid, & alijs profuturus non eſt, & periculum animæ ſuæ non leue ipſe ſuſtineat. De his modo ſigillatim pro re præſenti dicendum eſt. Atque vt ab extremo ordiar, loquendi facultatem ei, qui docendi parte ſuſcipiat adeſſe oportere nemo dubitat. Quamobrem Apoſtolos ſuos non ante ad docendas gentes Chriſtus miſit, quam gentium linguis ſpiritus dono loquerentur. Fides enim, ſine qua ſaluus eſſe nemo poteſt, ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei. Hîc ergo ſita eſt ſalus gentium in verbo Dei, quod ſanè ad homines peruenire non poteſt, niſi vocibus hominum deferatur, quas qui non percipit, verbi Dei vim ſentiet nunquam. Qua vna in re vel maximè ſudare oportebit ſeruum Chriſti,

Rom. 10.

fti, fi hominum amat falutem. Quanquam enim duri, ac permolefti labores funt alienæ linguæ difcendæ, barbaricæ præfertim, tamen & gloriofa victoria eft,& dulciffimi fructus, & Dei charitatis illuftre teftimonium, Occurrere animo debet fanctus Iofeph, qui inter alias ærumnas fuas non leuem illam expertus eft, vt linguam, quam non nouerat, audiret. Idem procedente tempore in ea ratione, cuius peregrinam linguam didicit, falutis Princeps, & author fingularis, qui adeo familiarem fibi effecerat Ægyptium fermonem, vt paterni quafi effet oblitus, cum fratribus Hebraïcè *G* per interpretem colloquerentur. Igitur fi quis falutis Indicæ ftudio inflammatus eft, fibi is feriò perfuadeat,nihil præclarum fperare oportere, nifi fermonis colendi prima, indefeffaque cura fit. Si enim is, qui fupplet idiotæ locum ad tuam benedictionem, quam non intelligit, non poteft dicere, Amen,quamvis enim tu bene gratias agas, *1. Cor. 14.* fed ille nihil ædificatur, quonam modo concionanti fibi quamvis mirabiliter quamvis diuinè de Chrifto, populus ignotæ linguæ & profundi fermonis refpondebit in corde fuo Amen, hoc eft, animi præbebit affenfum? Quomodo quamuis tu rectè loquaris,ædificabitur ad Fidem & dilectionem frater, cum voces tantum fparguntur in ventum,ac more Babylonicæ confufionis qui fermonibus diffident,nequaquam fenfu animifque confpirant? Mihi attente fæpe diúque de falute Indorum procuranda cogitanti nihil commodius, nihil certius venire folet in mentem, quàm vt homines probati,atque integri,fermonis Indici curam fufciperent, familiariffimam confuetudinem

haberent, copiámque ad dicendum ſibi pararent cum arte tum exercitatione diuturna. Valde enim mihi perſuadeo ita futurum breui, vt Euangelium Chriſti ad animos iſtorum penetraret, & vires ſuas expromeret, quod in hodiernum diem plurima ex parte tantum auribus Indicis inſonuiſſe, non etiam intima cordis penetralia pulſaſſe videtur. Neque enim alia via orbis terrarum reliquus ad gratiam Chriſti peruenit, quam verbi Dei forti inſtantique prædicatione ſicut in Actis Apoſtolorum ſæpè legimus, & Eccleſiaſticæ omnes hiſtoriæ tradunt. Neque verò alius aditus, aut alia via nationi Indorum ad Chriſtum aperienda eſt, quam aſſiduæ efficacis ipsíſque accommodatæ prædicationis verbi Dei. Qui ſecus opinatur, etiam atque etiam errat. Nam præter documenta diuina eadémque grauiſſima, atteſtatur nobis copioſiſſimè rei experientia. Videmus Indos, ſi quem nacti fuerint linguæ ſuæ peritum concionantem, attentiſſime audire, magnopere delectari facundia, impetu ipſo dicentis rapi, atque ore hiantes oculis immotis hærere ſuſpenſos. Quod ego in ſociorum concionibus cum notarem, adeo capiebar noua Indorum attentione, & voluptate, vt præ gaudio penè geſtirem, ſpe concepta ſalutis iſtorum pergrandi, ſi modo aliquot nobis, vel Pauli, vel Apollines eloquentes adeſſent. Neque illi ſanè diſſimulabant, quomodo afficerentur, cum ad alios alij conuerſi dicerent, Nunquam ſe Chriſti legem talem cogitaſſe, aut audiſſe, alij ab illo ſibi patre cor ipſum ſcindi, dum verba de Deo faceret, affirmarent. Quod ſi qui populi aliquid vel intelligentiæ, vel probi-

tatis præſeferunt præ cæteris, inueniuntur ſine vlla exceptione ij eſſe maximè, qui ſacerdotes, aut habuerunt, aut habent veteranos ſermonis ſui peritos. Perditiſſimi verò omnium, qui nouos & imperitos miniſtros ab Hiſpania recentes ſortiti ſunt, quorum infantiam egregiè rident, elinguéſque contemnunt.

CAPVT VII.

De Parochis Indici ſermonis ignaris.

QVi tales igitur ad docendos Indos accedunt, non ſolum parum aliis proſunt muti ipſi & elingues, ſed ſibi etiam officiunt non mediocriter damnationis periculum ſubeuntes, quòd id oneri ſibi imponunt, quod portare non poſſunt, quorum vel auaritia, vel arrogantia tanta ſit, vt vltra quam poſſint, conentur facere, qui mercenarij cum ſint non paſtores, oſtendunt abundè nihil ad ſe pertinere de ouibus, propter pugillum hordei, & fragmen panis animas viuificãtes, quæ non viuunt. Sunt huius generis hodie perquam multi, qui iniuncto muneri doctrinæ Indorum copioſè ſe ſatisfacere exiſtimant, Orationem dominicam, & Symbolum, ac ſalutationem Angelicam, tum præcepta Decalogi Hiſpanico idiomate identidem Indis recitantes, eorum infantes baptizantes, mortuos ſepelientes, matrimonio iuuenes collocantes, & rem ſacram feſtis diebus facientes. Hæc ſumma doctrinæ eſt, ita

Hier. 48. Ioan. 10. Ezech. 13.

ita se parochi officio fungi satis supérque opinantur, neque interim conscientia, quam vtinam cauteriatam non habeant, mordentur, quod dispersæ sint oues Domini, eo quod non sit pastor, factæque sint in deuorationem omnium bestiarum agri, errentque in cunctis montibus, omni colle excelso, neque sit, qui requirat quod perijt, nec qui reducat abiectum. Nam quomodo verbo fidei reducent, qui linguam non habent? Quibus vocibus lupos arcebunt, ouesque nominatim vocabunt, qui nullo modo, quid loquantur, intelliguntur? Oues, inquit, vocem eius audiunt. At vocem audire non possunt, quam pastor proferre non nouit. Atque accipiat licet quivis, vt volet, quod dicam: rigidum & morosum appellet, nihil moror: ego eum sacerdotem, qui linguæ Indorum ignarus est non nisi cum animæ suæ iactura Parochi officium suscipere posse iam pridem, & opinor, & assero, quod etiam manifesta ratione demonstro. Duo sunt de necessitate salutis, Fides, & Pœnitentia. Fidem docere ac prædicare non potest sermonis expers: Pœnitentiæ Sacramentum administrare non potest, qui neque quæ confitetur Indus, intelligit, neque quæ præcipit ipse, intelligitur, Eum verò, qui neque instruere in Fide, neque in Pœnitentia iuuare potest sibi commissas oues, pastoris nomen sine grandi crimine vsurpare nemo rectè sibi persuaserit. Aiunt se per interpretem suos instituere, ac docere, quid credant, quid agant, quid fugiant. Atqui interprete vtuntur plerumque vel infido, vel imperito, qui vix intelligat ipse, quæ audit, vix etiam exponere norit, quæ intelligit, vtpote

[margin: ech.] [margin: Ioan. 10.]

Indus

Indus ipse quoque, vel ab Indis prognatus, qui neque res, neque sermones nostros satis plerumque callet. Vt omittam, quam ægrè, quamque frigidè per alienam linguam sensus transmissus veniat, atque in ipsa via anfractibus debilitatus sæpe corruat, vigore omni, qui est veluti animus sermonis, extincto. Sed demus Indos doceri interprete vtcumque. Nam integre perfectéque doceri non posse certum est. Quid de Pœnitentia facient? An adhibebunt interpretem confessioni hominis? Omnino medicina maximè necessaria careant necesse est miseri Indi, & cum fragiles sint ac sæpe labantur, præcipuáque illorum spes in supremo spiritu posita sit, cum confessionem serio expetunt, salutis æternæ iacturam facient propter sacerdotis imperitiam. Occurrent hîc quoque se non vsque adeo omni Indici sermonis intelligentia destitui, quin vnum, & alterum verbum intelligant, vno vero audito crimine in mortis extremo periculo, vbi amplius fieri nequit, absolutionis sacramentum impendi debere morituris. Cui sanè rationi de absolutione eius temporis ego nullo modo dissentior, cum sit nostrorum Theologorum, ac veterum quoque Patrum certa sententia. Attamen qui factum eo in discrimine excusant, nullo modo similem licentiam, vbi nihil tale vrget, sacerdoti concedunt. Cum ergo omnes post baptismum lapsi ex diuino præcepto etiam citra mortis articulum ad confessionem teneantur, Ecclesiastico verò quotannis, quomodo potest Parochus audire confessiones suorum, cum quibus locutionis commercium nullum

S. Leo ep. 91. ad Theodorum. De Pœn. d. 1. c. multiplex. 26. q. 6. His qui tempore. Trid. Sess. 6. c. 14. can. 29. ses. 14.

nullum habet? Quod si dicant id, quod mihi ex hisce quidam aliquando respondit, similia inquirenti ex eo, se confessiones suorum audire, cum nonnulla percipiant, atque id sibi satis esse, vt absoluant. Ego sanè contra affirmo, cum confessionis integritas ex iure diuino sit, eum non esse idoneum Pœnitentiæ ministrum, quem propter imperitiam dimidium, & eo amplius necessariò latet, perinde enim est, ac si tantundem non audiret, quam esse integram, & idoneam confessionem præter mortis periculum nemo vtcumque doctus existimat. Denique vbi Parochus non ea facultate pollet, vt substantiam saltem, quæque iudicium illius requirunt, possit integre assequi, neque saluti Pœnitentis pro ratione personæ, & criminum necessaria documenta adhibere, nullo modo est ad audiendas confessiones reputandus idoneus. Qui verò Pœnitentiæ sacramentum communiter administrare non potest, hunc ego Parochi officio tuta conscientia fungi nego, Damnas igitur, dicet quispiam, omnes & Parochos, & Episcopos, & Patronos Indorum, qui illis nullo alio consulunt modo, quam horum sacerdotum præsidio, qui noui, rudesque Indici idiomatis ex Hispania aliundéve aduentant? Ego verò non omnes vitupero, & damno. Fieri potest, ac fit non rarò, vti ministrorum ea penuria sit, vt si sacerdos ijs omnibus dotibus exornatus expectandus sit, longo tempore Indi sine vllo Christianæ religionis officio futuri sint. Cum ergo alij peritiores, melioresque non suppetunt, licèt sanè, imò vero expedit hos vocare, quicumque sunt, illisque iniungere, vt sacrificio,

c. 1. can. 6. De Pœnitentijs. cap. Omnis. Conci. Trid. sess 14 cap. 5. Sess. 14. c. 5. & can. 7.

ſacrificio, Baptiſmo, Matrimonio iuuent ſuos, Pœnitentia etiam animam iam agentes vt dixi, vitia publica amputent, exemplo ac beneficentia efficere adnitantur, quod minus ſermone poſſunt. Sanè tunc temporis neque Præſul præcipiendo, neque Parochus parendo reus eſt, ſed laude dignus vterque. Vt ſi ſcuta aurea in domo Regia affigi non poſſunt, ærea ſaltem ſuſpenſa cernantur. 3. Reg. 14.
Porrò interdum accidit, vt eiuſmodi ſacerdotes elingues quidem, ſed manu alioqui prompti, plus in Indorum conuerſione effecerint, quam alij vſque ad loquacitatē diſerti. Quod ſi non ea paucitas ſit miniſtrorum, Epiſcopus tamen tuus te eam prouinciam ſubire iubeat, debes ſermonis imperitiam omnem tuam opponere, teque ineptum excuſare, ſin adhuc pergat iuſſa vrgere, tutò Prælato obedis, tutò oues, qua potes, facultate paſcis. Debes tamen copiæ interim ſermonis parandæ non indiligentem operam dare. Viderit verò Epiſcopus, quam Paſtori magno, qui eduxit oues in ſanguine teſtamenti æterni, rationem redditurus ſit, qui niſi maximè idoneos ſuis præficiat, ſanguinis ſine dubio apud æternum iudicem reus erit. At hi, qui iubente nemine, nemine vocante, ipſi ſe intrudunt, ipſi Indorum Parochias anhelant, lucro prorſus intenti, nihil aliud, quam quæſtum exiſtimantes pietatem, cum ſint alioqui ineptiſſimi, muti, elingues, qua ratione, & lege excuſentur, quod ſpeculatores ſe conſtituerint, qui clamare non norunt, alij iudicent. Ego certè tantam temeritatem, tantum Dei animarúmque contemptum excuſare nec volo, nec poſſum, cum liceat videre paruulos deficere vulneratos in plateis

Heb. 13.

1. Tim. 6.

Ezech. 3.

teis ciuitatis, atque exhalare animas ſuas in ſinu matrum ſuarum, cum planè quos mátrum affe-
Thren.2. ctum,& curam præ ſe ferre oportebat, ſtruthiones potius voraces, atque crudeles experiantur,
Thren.4. Oſe.9. atque ita fiat vt lactentium in Chriſto lingua palato adhæreat, quod doctrinæ vbera vel clauſa, vel arida inueniant, & grandiuſculi panem petant, cum ſit tamen nemo, qui frangat.

Capvt VIII.

Quod quidam non rectè inſcitiæ ſermonis Indici conſulant.

Atque hæc de neceſſaria notitia ſermonis ei, qui animæ ſuæ interitum auertere cupit, dicta ſunt: quæ tamen eam, quam optamus, & quærimus, idonei Dei miniſtri menſuram minimè implent. Niſi ergo linguæ vulgaris egregiè periti viri, doctrinæ atque inſtructioni tot populorum operam dent, mea quidem ſententia parum ad-
Eſai.50. modum promouebit opus Domini. Vnus eiuſmodi, cui Dominus linguam eruditam dederit, vt ſciat laſſum ſuſtentare verbo, & infirmum in
Rom.14. fide aſſumere, centum iſtis triuialibus Catechiſtis anteponendus eſt, cum ſolus vnica concione plus efficiat, quàm illi multi toto ſæculo. Atque vtinam tales dono verbi affluentes, ſi non quotquot opus eſſet, at pro numero ſaltem Prouinciarum haberemus, qui fiducia pleni loquerentur ad plebem de Domino Ieſu, non dubito, quin Apoſtolica

lica exempla redirent. Sed quoniam & linguarum dona cessarunt, & studio atque diligentia rarus est, qui eos in sermone progressus faciat, meritò à multis quid huic malo remedij adhiberi queat, disputari solet. Sunt qui Indos ad nostrum idioma discendum seueris legibus cogendos censeant, in alieno nimium liberales, de suo parci. Hi Platonicæ Reip. similes leges verbis, quod facile est, nudis effingunt, quæ si conferatur ad rem, mera fabula. Si enim pauci Hispani in aliena patria, sermonem tamen suum non possunt dediscere, & peregrino imbui, ingenio alioqui præstantes, & intelligendi necessitate obstricti, quid cerebri est innumerabiles gentes patrium sermonem in ipsa patria obliuisci, externo solum vti, quem rarò ac valdè illibenter audiunt? Intra parietes porrò domesticos familiaria cum tractant, materna lingua loquentes quis deprehendet? Quis deferret? Quomodo Hispanicè loqui adiget? Alij magis rationi consentanea solent optare, vt si non peregrinam linguam discere & frequentare cogantur barbari, tamen eam quæ generalis dicitur, vt ignorare non sinantur, quod non vsque adeo factu difficile existimant, cum potuerit Ingarum consultissima lege perfici, vt omnes amplissimi huius regni Prouinciæ Cuzquensem illam, siue Quichuam scirent, adeo vt per tria mille milliaria, & eo amplius hodie quoque in vsu sit. Potuerunt ergo, inquiunt, barbari reges propter conseruandam imperij sui concordiam, & communionem, quam voluerunt tot & tantis populis linguam dare, non poterunt verò Christiani principes propter religionis vsque adeo necessariam

causam,

causam efficere, vt eadem illa lingua ita percrebrescat, vt omnibus vsui sit? Etsi enim primores Indorum illam ferè callent, vulgus tamen mulierum, puerorum, eorúmque quos ipsi Atuntunas vocitant, genus hominum agreste, vix quicquam satis illius norunt. Qua ex re, & prædicando verbo Dei, & confessionibus audiendis impedimenta fiunt sanè grauia, cum idiomatum tam multiplex sylua sit, vt in his locis, quæ ipse emēsus sum, existimem plusquam triginta linguas numerari, eásque valde & inter se abhorrentes & ad discendum difficiles. Cui tam magno incommodo si quo pacto possit occurrere nostrorum moderatorum vigilantia, optime de Indicana salute meritos posteritas omnis laude celebraret. Sed dum hæc vel fieri nequeunt, vel certè non fiunt, missa Indorum informatione, nostrum ipsi non desinamus informare sermonem, quoniam charitatis lege, illos à nobis potius quæri quam ab illis nos decet. Sunt igitur (in quorum me numero aliquando fuisse confiteor) qui saluti Indorum educandos, præficiendósque ex Indigenis Hispanorum filiis magistros arbitrentur. Hanc esse compendiariam viam, propterea quod hi sermonis abundè gnari sunt, cui ab incunabulis assuefacti sunt, quoad quidvis explicandum familiari vti queant: sensu verò & religione Christiani integri & solidi, cum ab Hispanis progenitoribus fidem Ecclesiasticámque consuetudinem hæreditario ferè iure retineant, idque pro summa gloria ducant. Ac planè quicunque ex his probatæ diuque spectatæ virtutis reperti fuerint, doctrinæ quoque non expertes, in ministros sermonis assumi

mi percommodum eſt, neque dubitandum quin horum ſtudio & oratione, qui non ſolum ſermones, verum res etiam ipſorum & norunt,& amāt, ſi fidelem ac diligentem operam nauent, Indi multum adiuuandi, promouendíque ſint. Quæ ſi honeſtas morum ſatis eluceat, & diuturnis documentis pateat, quidvis aliud Indorum ſaluti poſthabendum eſt. Neque valde ſcrupuloſè natales eorum repudiandi ſunt, atque odio & iniuria (quod à multis non rectè ſit) proſequendi,qui patre Hiſpano, matre Inda prognati ſunt. Fieri enim poteſt,vt inter iſtos quoque mixto genere,Timotheus quiſpiam ſit patre gentili, matre Iudæa ortus, & tamen cum teſtimonium bonum habeat à fratribus,aſſumatur à Paulo, vtiliſque Euangelico operi reperiatur, qui cæteros quoque meritis & laude præcellat. Quid vetat alterum quoque Hiram ſimilibus natalibus ortum à Salomone Rege euocari, & præclariſſimis, difficillimíſque templi operibus præfici, quod plenus ſapientia,& conſilio ſit? Neque enim perſonarum acceptor eſt Deus. At quamvis hæc ita habeant, tamen certiſſima magiſtra experientia copioſè monſtrat non poſſe nos, nec debere ſollicitudinem omnem noſtram ſtudiúmque deponere Indigenarum præſidio fretos, neque verò oportere rem tantam apto ſermoni hominum committere, quorum mores non æquè apti ſint. Ferè enim Indorum ingenia,& mores redolent,quorum & lacte,& conſuetudine educati ſunt. Magna prorſus eſt primæ conſuetudinis vis,magna primi caloris impreſſio. Neque fruſtra tam religioſè Abraham famulum adiurauit de non danda filio ſuo Iſaac vxore Chananæa:

Actor. 16.

3. Reg. 7.

Actor. 10.

Gen. 24.

nanæa: neque muliebriter, ac non potius ſapienter Sancta Rebecca Hethææ fœminæ coniungi
Gen. 27. Iacob ſuum adeo exhorruit, vt vitam mallet amittere. Sunt proprij cuiuſque regionis mores, quemadmodum & natiui fructus non iidem vbique, ſed varij. Cretenſes ſemper mendaces, ma-
Tit. 1. læ beſtiæ, ventres pigri. Teſtimonium Poëtæ veteri fert Apoſtolus, quod vera ſcripſerit. Itaque ſolerter ingenia inſpicienda ſunt hominum, moréſque diu probandi, vt patriæ minus temperatæ, & conſtantis, vel potius laſciuæ, & leuis opinionem quis eluat. Periculo certè compertum eſt ex iſtis pleróſque plus obeſſe corruptis moribus, quam verbo ſano proficere. Quamobrem ita iſtorum loquendi opportunitas contemnenda non eſt, vt tamen ingenio & moribus niſi pleniſſimè probatis, non tutò res tanta, tamque periculoſa credatur.

Capvt IX.

Quod oporteat ad Indos venientes Prædicatores Indicum idioma diligenter diſcere.

Itaque laborandum nobis eſt, & quod vnum reſtat ex omnibus, ſtudio & tolerantia, ſermonis facultas paranda. Id quamvis difficile, & negotioſum ſit, non tamen fieri nequit. Videmus homines in Hiſpania natos, atque educatos, quoſdam etiam de noſtris Theologos non obſcuri

obſcuri nominis , qui obedientia duce ad has regiones venerunt , charitate illuſtrium conatuum authore impellente,tanta ſe diſcendo idiomati Indico cura dedidiſſe, vt non minus facunde & copioſe Ingarum ſermone concionentur , quam materno poſſent. Deus enim quorum incitat mentes, vt ait Leo Papa, adiuuat etiam actiones. Non nemo etiam haud quaquam vna lingua contentus plurium cognitionem adhibuit, quem nullo præceptore vſum intra tres, quatuórve menſes in lingua Aymarayca, quæ poſt Cuzquenſem ſecundum locum tenet , tam fœliciter concionantem audiuimus, vt ipſi Indi Collani magnópere admirarentur. Hunc ego tam glorioſum laborem , & contentionem omni Theologici ſtudij laudi antepono. Ac re vera ſi quis ſeriò adiecerit animum, non ita magno ac diuturno ſudore omnem eam difficultatem quantacunque ſit , ſuperaturus eſt. Neque enim Hebraïci Chaldaïcíque ſermonis difficultatem Indicus æquat ſexcentis partibus. Græci vero ac Latini prolixitatem, & multiplicem ſcitúque arduam copiam, multo minus,quin longe ſimplicior, inflexiones pauciſſimas habet, breuibúſque admodum documentis comprehendi poteſt. In quo ſi interpoſitiones poſtpoſitionéſque , quibus maximè à Græco, & Latino, atque Hiſpanico abhorret , & cum Hebraïcis affixis plurimum conuenit , ſemel deuoraueris, nihil ferè ardui reliquum fiat. Pronuntiationem verò barbaricam habet quidem plurima ex parte, ſed cum Hiſpanica omnium quod ego ſciam Idiomatum , maximè congruentem, Epiſt. 32.

T vt

In prologo Grammatica Indicæ.

vt non immeritò Frater Dominicus Epiſcopus ſcripſerit, videri ſibi Hiſpanorum nationi has gentes diuinitus præparatas. Iam verò in illa ſua veluti inculta barbarie adeo pulchros adeo elegantes idiotiſmos habet : formuláſque dicendi mirabili breuitate multa complexas, vt delectet vehementer : quorum vnius vocis vim ſi Latinus, Hiſpanúſve exprimere velit, pluribus ipſe vix poſſit. Sed ſpiritualium & philoſophicarum rerum ſicuti notitia plurimum carebant, vtpote barbari, ita verborum Indicorum penuria maxima eſt. At vſus Hiſpanicas voces Indicas fecit. Vt enim equum, bouem, vinum, triticum, oleum, multáque id genus quia non nouerant, ab Hiſpanis non ſolum res ſed vocabula quoque acceperunt, pro quibus nos quoque alia Europæ vel animantium, vel frugum genera ignota mutuati ſumus : ita equidem cenſuerim non magnopere laborandum, ſi Fides, ſi Crux, ſi Angelus, ſi virginitas, ſi coniugium, ſi pleraque alia non ſatis Indice ac propriè reddi poſſit. Licebit enim ex Hiſpanico mutuari, & propria facere, vſuque ipſo linguam locupletare, quod & omnes fecêre nationes, Hiſpanica maxime, vt alienà copia ipſa diteſceret, quod prudentiſſimus quiſque Simiyachac, id eſt, Indici ſermonis Magiſter frequentare iam ſolet. Pronuntiandi vero difficultas vbi veluti infartis aſſutiſque multis ſyllabis pleræque dictiones in longum creſcunt, non poteſt non eſſe moleſta paternæ præſertim ſuauitati aſſuetis, multóque illa altera grauior, intelligendi Indos ſtridentes ſæpe ore potius, quam loquentes, ſed deuoranda eſt tandem vſuque ipſo

atque

atque exercitatione vincenda. Cætera quippe facilia valde. Eſt autem ad certa præcepta neque multa, neque difficilia redacta ars omnis Indicæ linguæ: qua in re primis ſcriptoribus, etſi multa falſo multa impropriè & abſurdè præceperint, tamen gratiæ habendæ ſunt maximæ, multum enim adiuuat ars, methodúſque tradendi prima rudimenta. Sunt etiam iam ſatis multa ſcripta copioſe & ornate, quorum electione proficere ſtudioſus auditor queat, & emergent quotidie plura & cultiora. In his & legendis, & ediſcendis memoriter, itémque frequenti ſcriptione imitandis multum creſcet ſermonis cognitio. Quamobrem lectiones publicæ inſtitutæ linguæ Indicæ perutiles ſunt, ac nullo modo contemnendæ. Verum hæc omnia inſtar vmbratilis pugnæ, & palæſtra potius, quam acies. Ad rem ergo veniendum eſt, & frequenti collocutione cum Indis ſeriò iam agendum, vbi audiendo ac loquendo familiaris ſermo fiat. Inde ad conciones progrediendum, & pudore metúque depoſito, ſæpe & audacter errandum, vt aliquando non erretur. Initio quidem memoriter & res & verba dicenda, mox etiam ſequentur verba res ipſas. Iſta quidem, dicet, opinor, aliquis, præcipere in promptu eſt, exequi verò perquam remotum, ita ſane habet. Attamen & labor omnia vincit, & laborem facit iucundum propenſio animi. Mihi nulla in hac cauſa terribilior difficultas occurrit, quam auerſæ voluntates hominum. Adeo enim iſta non amant, adeo non curant, vt etiam contemnant, ac loco ignominiæ habeant cum Indis verſari & loqui Indicè. Chriſti vero amatores atque

animarum studiosos eo amplius incitare atque accendere debent, quòd mundo ista fastidio sunt, Paulo Apostolo nos prouocante, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Dauide quoque exclamante, Viuit Dominus, quia ludam, & vilior fiam. Omnino nihil pretiosius hac Crucis Christi inuentione, & exaltatione & triumpho. Nouit ille qui accipit. Quamobrem si Sacerdotes, ministríque Euangelij multum apud Indos proficere cupiunt, illud modis omnibus curent, vt recentes ab Hispania antequam feruor ille, & sitis animarum intepescat, nulla alia re occupentur, ac distineantur, quam accuratissimo studio discendæ Indicæ linguæ, & postquam didicerint exercendæ. Hoc nisi fiet, vix aliquid fiet, quod experimento compertum habemus. Sapienter ergo & religiosè Dominicanæ familiæ Patres in Guatimala prouincia, vt mihi fide dignus vir solebat narrare, inuiolabili statuto venientibus ab Hispania totum primum annum nihil aliud quam studium sermonis iniungunt. Anno integro exacto ad fructificandum mittunt, quod vtinam omnes sequeremur exemplum, fieret paucis annis sine dubio plusquam effectum est plurimis. Neque enim Societatis nostræ Beatus Fundator Ignatius Indicæ linguæ lectiones publicas frustra præcepit, vbi vtiles viderentur, neque vsquam necessarium magis, quod Regulæ habent, vt Regionis, in qua degunt, sermone loquantur omnes: sunt enim perquam necessaria omnia ista præsidia, vt facultas paretur verbi diuini gentibus annuntiandi. At si quis vel per occupationes vrgentes, vel per minus fœlicem ingenij sortem tanta

Gal. 6.
2. Reg. 6.
Par. 4. Cons. cap. 11. & Declar. lit. B.

tanta consequi nequeat, non continuo debet sibi ab hoc Dei opere vacandum existimare, silentióque vitam agere. Potest multis modis facultatis suæ exiguitatem adiuuare. Primum si doctus ipse cum sit & probatæ virtutis, socio vtatur sermonis perito, quem ipse sententiam seorsum doceat, & quid, quóve modo dicendum sit, instruat, eumque vt Moyses Aaron interpretem habeat, vt per illum potius ipse loquatur. Non quidem, vt alter alterius verbis verba reddendo loquatur interpretis more (quod frigidum est tametsi ne id quidem contemnendum,) sed summam potius edoctus ante concionem oratoris partes impleat, quod nos perutile sumus experti, si socius contingat idoneus ac fidelis. Præterea non esset vtilitatis exiguæ, si aliquot ipse conciones & breuem aliquam Catechismi expositionem memoriter disceret, atque ea identidem repeteret apud Indos. Neque enim verendum est, ne illos repetitione offendat, neque tam isti indigent magnis, & exquisitis rationibus, quam quibusdam facilioribus, accommodatis, ijsque sæpius repetitis. Nam & gloriosissimus Dei Præco Franciscus eo modo instituisse fratres suos simpliciores prædicatione perhibetur: & Magister Franciscus noster apud Malauaricos ea industria multum in conuersione gentium profecit. Ac mihi cum missionem quandam obirem, venit in mentem id nobis non difficile, Indis verò valde commodum fuisse futurum, quod in missionibus loca subinde commutentur, doctrina verò eadem vbique repetenda sit, vt paruulis lac Euangelij præbeatur. Ad hæc possent

virorum grauium, & eloquentium ſcriptæ orationes de rebus Chriſtianæ religionis publicè legi, & cum aliqua emphaſi pronuntiari, quibus Indorum populi non ſolum inſtruerentur, verum etiam excitarentur. Quæ ſanè conſuetudo olim in Eccleſia diu retenta eſt, & à ſanctis Patribus magnopere commendata. Sunt vero noſtrorum ſcripta Indicè valde opportuna, quæ ſi relegantur, non dubito, quin auidè excipienda ſint. Et ſpero equidem, modo ardor non deſit ſpiritus Chriſtum, & Chriſti paruulos complectentis, his aliiſque rationibus, quas idem ſpiritus commode ſuggeret, magnos Fidei ſalutiſque Indicæ prouentus aliquando affuturos.

Capvt X.

De Scientia Sacerdoti neceſſaria.

SEquitur ſcientia, quæ tam propria Sacerdotis eſt, vt pectori inſculptam Doctrinam geſtare lex iuſſerit, ſignificans Dei ſeruum doctorem eſſe oportere cæterorum, quorum ſuſcipit curam, ne, ſi ſcientiam à ſe repulerit, repellatur ipſe viciſſim à Domino, ne Sacerdotio fungatur, atque ita pariter, & Propheta, & populus corruat. In plebeio homine habet ignorantia ſuam fortaſſis excuſationem, at in Sacerdote vt Leo Papa ſcribit, vix ferenda eſt excuſatio, quæ prætendat inſcitiam, imo verò, vt in alia epiſtola ſcribit, in ijs, qui præſunt, inſcitia nec excuſatione digna

Exod. 18. *Oſe. 4.* *Epiſt. 4. ad Epiſcopos Sicili.* *Epiſt. 22.*

gna est nec venia. Quatenus autem peritum esse oporteat Sacerdotem, satis Patrum Canones indicant. Si prædicandi quidem verbi Dei fungitur officio, cùm sit hoc proprium Pastorum, atque Doctorum, eum esse oportebit, quem Paulus describit, Amplectentem sanè eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere, qui hæc præstare non potest, temerè Doctoris in Ecclesia vsurpat locum, maius sibi iuxta Iacobum Apostolum iudicium sumens. Quod cum tantæ magnitudinis tanti etiam periculi sit, nemo satis præstare potest, nisi missus à Domino, Quomodo enim, inquit, prædicabunt nisi mittantur? Et, qui loquitur à semetipso, gloriam propriam quærit. Et, ipsi loquebantur in nomine meo, cùm ego non mandarem eis, & cætera id genus multa, quæ terrori sunt, vt nisi aut ex officio incumbat, aut maiorum authoritate imponatur, aut ipsa charitate apertè perurgente & extimulante, vitari non queat, nemo sui memor, onus magnis quoque viris formidabile subire audeat. Sed vt dixi, charitas Christi vrget æstimantes hoc, quia Christus pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est. In Indorum autem prædicatione, & laboris est plurimum, & vanitatis perparum, vbi laudes, applausúsque populares non expectantur, vbi neque gustus nimium delicatus exquisitis illecebris excitandus est, verum eius panis, qui nobis abundat, & præ copia penè vilescit, qualiscunque erogatio admirabiles esurientibus epulas præbet. Itaque quò alias magis periculosum, & anceps

Dis. 38. si in laicis.
Leo ep. 82.
Tit. 1.
Iac. 3.
Rom. 10.
Ioan. 7.
Hier. 29.
2. Cor. 5.

Magiſtri munus, eò inter barbaras gentes & fructuoſius, & tutius, cum non hominum fauorem aucupetur, ſed Dei pro paruulis ſuis gratam mercedem ſperet. Parochi verò Indorum, ſi quis munus obeat, Catechiſmo Concilij Tridentini, quid ſciendum ſit, ſatis dicetur. Vt primum, ſymbolum, myſteriaque Fidei præcipua norit exponere pro captu audientium; mox præcepta diuina qui aut ſeruentur, aut violentur, tum quæ ad ſacramentorum intelligentiam, vſumque pertineant. At modo probatæ ille vitæ laude floreret, atque locutionis Indicæ facultate non careret, cum viros haberet, quos tutò in grauioribus cauſis conſuleret, non magnopere ego ſcholarum apparatum, reconditámque illam doctrinam in eiuſmodi Indorum Parocho deſiderarem, quippe cuius munus magis prudentia quadam, atque ingenij, morúmque Indicorum peritia conſtet, quam ſubtiliori literatura. Vt enim Magiſtri nouitiorum in religioſis domibus eliguntur, virtute prudentiaque præſtantes, ipſoque vſu rerum ſpiritualium, propterea quod ea ars artium cum ſit, non tam paginis euoluendis, quam internis ſpiritus motionibus diſcernendis paratur (tametſi cum fundamentum iſtud iacitur vitæ purioris ac ſenſus exercitati ad diſcretionem boni, & mali, ſanctorum Patrum lectio, vt Gregorij, Baſilij, Bernardi, ac cæterorum, Diuinæque ſcripturæ præſertim meditatio plurimum adiuuet:) ita planè in moderatione Indorum, qui nouitij quidam ſunt religionis Chriſtianæ, & quidem quibus omnia diuina, & Eccleſiaſtica valde noua, valde inuſitata occurrant, exoptanda eſſet eximia quædam vitæ ſanctitas in

miniſtro

ministro Dei cum pari prudentiæ ac dexteritatis laude conjuncta: scientiæ verò is modus eaque mensura, quæ communiter opportuna est, vt sciat quæ forma Catechismi seruanda, quis ordo Sacramentorum tenendus, quantum sibi liceat in absolutione, quæ sint reseruata crimina, quæ priuilegia Neophitorum à summis Pontificibus data, cæteraque talia, quorum notitiam ex Concilio Prouinciali Limensi petere potest. Ritus verò Indorum, auitas consuetudines, & superstitiones, modúmque cum his agendi, & versandi non nisi longo vsu rerum discere potest, hinc cum pendeat vtilis administratio sacerdotij Indorum, valde dolendum est, vsque adeo rarum esse Parochum, qui triennium integrum exigat in sibi commissa Paræcia: sed statim eum tædeat suorum, aut libido ambitioque aliorum huc illuc circunferat, vbique cursantes, nusquam consistentes, atque ita fructus exiguos afferentes. Deberent illud meminisse, & Episcopi, & Parochi, Diligenter attende vultum pecoris tui, tuosque greges considera, non enim habebis jugiter potestatem, & corona tribuetur tibi, multoque magis illud boni pastoris de bono pastore documentum, Proprias oues vocat nominatim, & cum eas emiserit, ante eas vadit. In Concilio quidem Limensi magno pondere verborum decretum est, Ne Parochi Indorum ante sexennium doctrinam, siue Paræciam mutare permitterentur, nisi ineuitabiles causæ acciderent. Nunc temporis provt libitum est, quia ampliores prouentus alibi sperat, aut cum Patrono intercessit iurgij quippiam, aut vrbica frequentia magis iuuat, sine vlla cunctatione grex

Prou.27.

Ioan.10.

Const.4.

commissus

commiſſus deſeritur, ignoto traditur: qui dum ſubinde paſtores mutat, neminem agnoſcens, à nemine agnitus nec numeratus facilè diſpergitur, & luporum inſidijs occiditur. Ipſi Epiſcopi, quorum intererat ſuorum Parochorum leuitatem inconſtantiámque compeſcere, vel lenire, & mitigare faſtidia, multo magis ad iſta conniuent, commutantes ipſi quavis de cauſa Præpoſitos. Hæc tanta clades eſt animarum, vt ſatis deplorari non poſſit. Nihil ergo Sacerdos Chriſti præclari perficiet in ſalute Indorum ſine familiari, & hominum & rerum notitia: nunquam hanc conſequetur, niſi pedem fixerit. Talem igitur ſcientiam in Parocho Indorum plurimi facimus, illam vero elaboratam Theologiæ cognitionem nullo modo contemnimus.

CAPVT XI.

Oportere in nouo orbe aliquos eſſe præſtantes Theologos.

QVin potius tametſi in pleriſque mediocris quædam doctrina ſit ſatis, tamen eos, ad quos recurrunt cæteri, à quibuſque velut à fonte hauriunt, tam eſſe oportet abſoluta Theologiæ facultate inſtructos in nouo orbe, vt nuſquam gentium amplius. Id ita eſſe, qui rem accuratius animaduerterit, certis indicijs deprehendet. Primùm enim, vbi Fides Chriſti recens fundata eſt, támque immenſis ſpatijs longè lateque propagata, ibi ſanè

ſanè & ad veteres pellendos errores, & ad nouam tuendam religionem Theologiæ doctrina magnopere neceſſaria eſt, cuius partes Auguſtinus eſſe docuit, vt Fidem ſaluberrimam gignat, nutriat, atque defendat. Olim cum audiſſent Apoſtoli, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos, non quoſvis, ſed Petrum & Ioannem Apoſtolorum facilè primos. Quam ob cauſam putamus? Niſi quod religionis Chriſtianæ exordia, præcipua quadam ſapientia indigent, induſtria, diligentia, quemadmodum in nouis plerumque ſtirpibus videmus accidere. Deinde in nouo hoc Orbe noua eſſe negotia oportet, nouos mores, leges, contractus, rationes denique vitæ vniuerſas longe alias: militiæ, mercaturæ, nauticæ, totius Indicæ adminiſtrationis difficultates occurrunt quotidie nouæ & magnæ, quibus niſi ſacræ doctrinæ lux adſit eaque copioſa, in magnis ignorantiæ tenebris, ac certo periculo ſalutis ſuæ homines verſentur neceſſe eſt. Quod ſi nulla ſecundum Deum lege, ac ratione contineantur & frænentur, auaritiæ, atque libidini cuncta permiſſa breui ſine vllo modo miſceri, ac turbari certum eſt, id quod perſpicuè ſermo diuinus per Eſaïam minatur, Auferam, inquit, conſiliarium, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquij myſtici (quid ſequatur attende) & irruet populus vir ad virum, tumultuabitur puer contra ſenem, & ignobilis contra nobilem, & reliqua, quæ proſequitur. Salomon quoque breuiter, ſed abunde, Cum defecerit Prophetia, hoc eſt, Dei verbum, diſſipabitur populus. Atque vtinam ſuperiorum calamitatum quas Reſpub. hæc diu perpeſſa eſt, non ea cauſa, vel

12. de Tri.
Act. 8.
Eſai. 3.
Prou. 29.

vel

vel præcipua extitiſſet, quod vbi fuit potentiæ & armorum plurimum, ibi doctrinæ, & Chriſtiani conſilij perparum fuit. Vix dici poteſt, quam ad continendos homines in officio diuinæ doctrinæ præſidia neceſſaria ſint. Poſtremo remotiſſima, & ab Hiſpaniæ, Europæque totius finibus longiſſimè diſſita regio eſt, quam tenemus: cauſæ vt dixi, occurrunt variæ, vrgent plerumque vehementer: habent momenta magna & animarum & corporum. Quis ergo conſcientiæ remedium conſiliúmque ab Hiſpania vſque expectari æquo animo ferat, quod vel ſerum, vel inutile fortaſſis futurum ſit, interdum etiam pene dixerim noxium? Difficile eſt abſentium cauſas certò dijudicare, & vt Leo Magnus ſcitè ait, inter longinquas regiones in nimias dilationes tendunt veritatis examina. Tum etiam quæ de relatione tantum notitia conſtat, cum pro ingenio & ſtudio hominum vario varia ea eſſe & incerta ſolent, periculosè de ſummis Chriſtianæ ſalutis negotijs adhibet cenſuram ſuam. Euenit crebrò, vt quemadmodum medici etiam peritiſſimi abſente ægroto conſulti, dum neque morborum cauſas, neque hominis conſtitutionem ſatis perſpectam habent, grauiter fallantur, & fallant: ita etiam noſtri Theologi Hiſpanienſes, vtcúmque illi celebres, & illuſtres alioqui ſint, tamen de rebus Indicis non mediocriter errent. Qui verò cominus iſta conſiderant, oculis luſtrant, ac veluti manu tenent, etiamſi minus periti illi ſint, tamen longè certius, & fœlicius philoſophentur. Paulus certè Apoſtolus quanquam multa Corinthijs præſcribit abſens, plurima tamen tunc ſe diſpoſiturum promittit,

Epiſt.32.

1.Cor.11.

mittit, cum fuerit apud eos. Multum omnino confert oculata experientia, & magnas ſapientiæ occaſiones præſtat. Quamobrem niſi qui cæteros foueant, atque illuſtrent ſplendore doctrinę, abſoluti aliqui, & præſtantes Theologi ſint, dubium non eſt, quin magnam religionis totius cauſa in partibus Indicis iacturam factura ſit.

CAPVT XII.

Vitæ probitas in miniſtro Euangelij quòd & à Deo & ab hominibus requiratur.

VItę verò ſanctitatem in Sacerdote (quod erat ex tribus primum) etiam nomen ipſum admonet eximiam eſſe debere, quod non ſolum ſacras literas vbique ſonare, ſed etiam prophanas commendare ſcribit B. Ambroſius, qui Pythagoricum illud ad ſacerdotes propriè accõmodat. Cõmunem, atq; vſitatam populo viam non eſſe terẽdã, quod ab Hebræis, quorũ & genus duxiſſe vult, accepiſſe aſſerit. Nihil enim in ſacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil cõmune cum ſtudio, atq; vſu & moribus incõditæ multitudinis. Sobriam à turbis grauitatẽ, ſeriam vitã, ſingulare pondus dignitas ſibi vendicat ſacerdotalis. Quomodo enim poteſt obſeruari à populo, qui nihil habet ſecretũ à populo, diſpar à multitudine? Hęc illę. De qua re tã multa ſunt in diuinis literis tradita, tã multa à ſãctis Patribus explicata, vt ſi recitare pergam,

Ad Irenæum l. 2. epiſt. 6.

gam, Homilias declamare videar. Illud seriò dicam, quod etiam, atque etiam animaduerti, in ijs qui nouis gentibus præficiuntur, vt non solum mores, sed Fidem ipsam ædificent, tam excellenti
Luc.6. opus esse sanctitate, vt Apostolica verè debeat optari. Ipsos Apostolos Dominus noster quanta primum attentione misit, vt se præcurrerent, ac veluti velitarent? Orationem profundam peruigil ante produxit, cum Patre rem tantam communicans, vocatos præterea ad se quibus verbis, quam grauibus officij admonet? Qua disciplina mittit? Quibus præceptis imbuit? Quanta integritatis, quanta mortificationis, quanta patientiæ commendatio? Quid obsecro hoc tali apparatu tantus Magister agebat aliud, quam vt informaret Ecclesiæ doctores, & pastores, ne cui manus citò imponerent; ne Euangelicæ prædicationis munus nisi selectissimis & probatissimis commit-
Luc.24. tendum putarent? Idem mox à mortuis resurgens non patitur suos illos quamvis iam feruentes & accensos amore ipsius, quamvis scripturarum sensu donatos ad Euangelizandum prodire, sed domi se potius continere iubet, & magna meditatione expectare, donec induantur virtute ex al-
Act.13. to. Quin etiam Paulus iam ad tertium cælum raptus, & mira operatus, non prius cum Barnaba destinatur ad gentes, quam sanctis fratribus jeiunantibus, & ministrantibus Spiritus Sanctus eos sibi ad opus hoc segregari jubet. Diuturnam profectò vitæ immaculatæ probationem Apostolicum hocce munus efflagitat. Paulus ipse grauissime de eligendis fidelium præpositis admonet Ti-
Tit.1. tum, Vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut
&

& ego diſpoſui tibi, ſi quis ſine crimine eſt. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem. Miniſtros quoque præcipit alibi probari prius, & ſic miniſtrare, nullum crimen habentes. Quæris, cur tanta exigantur in Euangelij miniſtro. Dicam equidem breuiter, quod neque Deo, neque hominibus, neque verò ſibi ipſi ſatisfacere vllo modo queat, niſi talis tantuſque ſit. Etenim Dei gratiam etſi certum eſt nullis proprijs meritis præueniri, tamen æquè quoque indubium eſt, iuſtorum ſanctitate & precibus, præpoſitorum præſertim, effici ſolere, vt ſubditus populus Dei largam in ſe benedictionem, & gratiam experiatur. Idque multò maximè in initijs fidei, vbi nulla poſſunt eorum, qui vocantur, merita inuitare, & multa poſſunt crimina obſtare. Scio equidem Dei gratiæ prorſus fuiſſe, vt tot millia Iudæorum Petri exhortatione pœnitentiam agerent, & in Chriſtum crederent, vt tot millia gentium Pauli prædicatione idolorum vanitate reiecta Deum viuum, & verum colerent. Et hoc neque currentis eſſe neque volentis, ſed Dei miſerentis. At eandem Dei miſericordiam hoc præparare, vt precibus meritíſque ſuorum tanta donaret, qui negat aut dubitat, ipſi diuinæ gratiæ injurius eſt. Vult enim quodammodo pati vim, & hoc ſummæ eſt beneficentiæ, vt ad benefaciendum ſe pulſari ſollicitaríque velit. Ob id populo duro virum mitiſſimum, ſibíque amiciſſimum præficit, à quo ſeſe etiam teneri clamitat,

1. Tim. 3.

Act. 2. & 4. Act. 16. & 17. Rom. 9.

Exod. 32.

Gen. 20. clamitat, ne in impios furorem effundat. Ob
Gen. 25. id pro Abimelech, & populo Ægyptiorum
Iob. 42. Abraham, pro Rebecca Isaac, pro amicorum ig-
1. Reg. 12. norantijs sanctum Iob, pro Israëlis populo, tum
4. Reg. 19. Samuëlem, tum Dauid, tum Ezechiam & pro
Esa. 37. ipso Ezechia, Isaïam, pro Samaritanorum plebe
Act. 8. Petrum, & Ioannem, pro Epaphrodito ægrotante
Phil. 2. Paulum, itemque pro connauigantibus, tum pro
Act. 27. alijs alios patres, amicosque suos Deus orare vult, & preces, sacrificiáque offerre, vt perspicuè doceat sese, vt minorum misereatur, in quibus non suppetunt ea merita, majorum studio prouocari velle. Habet enim hoc diuinæ prouidentiæ ordo mirabilis. Hinc Dionysius, si quis per seipsum, inquit, ad Deum accedat, sanctosque despiciat, hic diuina nunquam familiaritate potietur. Atque, hoc est, quod per Prophetam expostulat, Quæsiui virum, qui se medium interponeret, & non inueni. Hoc quoque alius propheta deplorat, Non est, qui consurgat, & teneat te. Quin potius improborum præpositorum peccatis eo vsque prouocatur ita diuina, vt non solum beneficia conferre cesset, verum etiam vindictam acceleret. Quare seuerè quidem sed verè Gregorius deterret indignos præpositos, cum ait, Qua mente apud Deum intercessionis locum pro populo arripit qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ merita nescit? Aut ab eo quomodo alijs veniam postulat, qui vtrum sit sibi placatus, ignorat? Qua in re est etiam formidandum, ne qui placare iram posse creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquido nouimus, quia cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus

D. Eccles. Hier. c. 7. p.

Ezec. 22.

Esai. 64.

1. part. Past. c. 11.

ad deteriora prouocatur. Quæ cum ita ſint, verendum profectò, ne Indorum in fide exigui progreſſus, in multis etiam initia non facta, noſtris malis meritis coram Deo æqua lance reſpondeant. Quo enim hi magis à Deo alieni, & à cœleſti luce ſeiuncti, eo Sacerdotis, & patris merita illuſtriora eſſe oportet, vt quod deeſt illis, apud optimum patrem Deum ipſe ſufficiat. Dixi præterea hominibus ſine vitæ integritate prodeſſe vix poſſe, quia reuera regnum Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute, pluſque commouet vita pura, quam oratio culta. Contra, mores corrupti doctrinam ſanam facilè euertunt, & inanem reddunt. Sergius quidem Paulus Proconſul vir prudens tunc credidit admirans ſuper doctrina Domini, cum verbis vidit facta ſuccedere. Nos verò prodigia; quibus Euangelicas voces confirmemus, nulla producimus, neque verò eſt opus: vita vna reſtat ad plenam confirmationem, vt ait Chryſoſtomus, quæ ſi deſit, cætera ruant, neceſſe eſt. Indorum verò ingenium eſſe dixiſſe me memini, vt incredibili attentione de factis maiorum pendeant, illa obſeruent vigilantiſſimè, inde hos iudicant, & aut contemnunt, aut ſuſpiciunt, & pro Deo habent. Cuius verò vita deſpicitur, neceſſe eſt, vt etiam prædicatio contemnatur. Non ergo aliis proderit ſine vitæ puritate, & ſplendore Sacerdos, ſibi autem nocebit plurimum, quod eſt diligenter intuendum.

1. Cor. 4.

Actor. 13.

Hom. 33. in 1. Cor.

V CAPVT

CAPVT XIII.

Quòd ij, qui inter barbaros versantur, humanis ad virtutem auxiliis sint destituti.

SVnt intergentes Indorum versantibus humana ad virtutem adiumenta perpauca, impedimenta permulta. Quo minus oportet eos salutis suæ negligentes esse, sed & integritatis radices altas egisse, & ingruentium contra ventorum tempestati fortiter repugnare, renouantes de
1. Cor. 9. die in diem interiorem hominem, Apostoli Pauli semper memores, qui talis, tantusque cum esset, castigabat tamen & in seruitutem redigebat corpus suum, ne cum alijs prædicasset, ipse reprobus efficeretur. Quam curam nisi quisque sui diligentẽ gerat, cum in Indorum commorantur oppidis parochi, neminem sunt habituri adiutorẽ. Magnum virtuti præsidium, societas bonorum. Socius exemplo excitat, sermone recreat, consilio instruit, orationibus adiuuat, authoritate cõtinet, quę omnia solitudini desunt. Sapienter admonet Salo-
Eccles. 4. mon, Melius est duos esse simul quàm vnum. Habent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Horrori periculoque immenso est tanta in parochijs Indorum solitudo. Atque vt mihi quidem videtur, quantum fieri posset danda esset opera, ne minus quam duo,

degerent,

degerent, cum præsertim multa oppida reductione iam facta frequentia sint, quibus vnus minimè sufficiat. Etenim Christus Dominus discipulos ad prædicandum binos misit, cum possent tamen singuli plures populos obire. Sed præceptor noster tum consolationi, tum cautioni suorum ipsa societate consulendum putauit, tum etiam ædificationi securitatíque externorum. Quā formam tenuêre postea Apostoli, cum Petrum & Ioannem mitterent, cum Barnabam & Paulum, cum Iudam & Sylam, & rursus Barnabam & Marcum, Paulum & Sylam, atque ita penè perpetuò. Apud nostros vero Euangelij ministros mira solitudo. Ex qua primùm desidia paulatim oritur: deinde licentia, cum sine teste peccetur, reprehensio nulla timeatur, postremo iam lapsi sera, & difficilis resipiscentia cum medico careat. Hinc in malo consuetudo, boni præterea omnis obliuio, denique vitæ melioris desperatio. O quot ita misere corruêre, vt meritò vlulare debeat abies: cum viderit altissimas ac nobilissimas Cedros Libani cecidisse. Non loquor antiqua, non repeto Herones, Tertullianos, Origenes, Nicolaos, Salomones, cæteraque documenta veterum. Recentia & quotidiana intueor. Et quid obsecro prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Imo verò qui sibi nequam est, cui bonus erit vnquam? Omnia ergo adiumenta & præsidia humana, quæ ex aliorum vita, moribus, doctrina, authoritate proficiscuntur, desunt propemodum parocho Indorum. Quonam igitur modo nisi multum in virtute profecerit, suæque ipse disciplinæ custos integerrimus ac vigilan

Matt.10. *Acto.8.* *Act. 13.* *Act. 15.* *Zacha.11.* *Mat. 16.* *Eccli.14.*

gilantissimus sit, suscepto muneri sine ingenti suo damno satisfacere queat?

CAPVT XIV.

Quæ libidinis & auaritiæ incentiua occurrant?

ATqui solitudo etsi omnibus istis auxiliis caret, tamen olim expetebatur à multis, propterea quòd etiam occasionibus laqueisque vacaret, vbi libidinis, & cupiditatis materia omnis abesset. At barbarorum commoratio ita est omni humanitate destituta ad bonum, vt tamen malum nihil illa magis pertrahat & irritet. Impudicitiæ omnis vorago ingens, vbi hominum timor nullus, fœminarum mira lasciuia & procacitas, pudor penitus omnis ignotus: occasio frequentissima, non tam quæsita ad libidinem, quàm libidinem ipsa quærens. Timor quidem Dei potentissimus est ad resistendum peccato: At vbi pudore pariter ac metu humano destituitur, tum verò vrgetur ipsa facilitate peccandi, facillimè, quæ nostra est miseria, abiicitur. Vbi enim & tentat procliuitas, & suadet impunitas, quid non obtineat illecebra? Quis verò castus & pudicus, nisi fugiendo materiã libidinis? Nam ea semel admota, quid sequatur, Salomon, & præcepto monet, *Prou. 6.* (Quis ambulabit in igne, & plantæ eius non comburentur?) & exemplo docet, qui & dilectus à *3. Reg. 11.* Deo insigniter, & sapientia tanta ditatus, & senex iam

iam succubuit victus, omnemque illam celebritatem suam eius maculæ labe fœdauit. Scripsit quidam beatus Pater; pudorem diuinitus datum esse mulieri, ne, si deesset, non fieret salua omnis caro. Apud barbaras fœminas pudor tam deest, vt nihil hac parte à pecude distent: imò verò cum pecudes pudore non superent, libidine superant. Quis igitur ex tanto incendio sospes exibit, nisi quem gratia diuina protexerit, & quotidiana carnis mortificatio vallauerit? Est alia quoque tentatio grandis, cui sine magna animi constantia resisti non potest; dominatum exercendi in Indos, quorum naturalis atque visitata subiectio, & nulla ad resistendum audacia, animos facilè tollit rectori, vt quicquid collibeat, sine cunctatione ad rem conferendum putet. Sunt enim qui dominantur fidei suorum, qui cum austeritate imperant, & fas omne ac nefas pro suo arbitratu statuunt, verè ab Apostolo descripti operarij, qui deuorant, qui accipiunt, qui extolluntur, qui in faciem cædunt, qui Deo non seruiunt, sed suo ventri. Qui ita tenere primatum amant, vt non recipiant quosvis alios, quamvis vitæ probatæ, & doctrinæ sanæ, & in opere Dei exercitatos. Inde fastus quidam insolens: Quod si quis frater verbum exhortationis habeat ad plebem, ingratè prorsus accipere, inuidiam concitare, nihil iuris aliis facere. Neque ignoro esse complures, qui coadiutores in Dei opere non solùm accipiant, sed vehementer etiam efflagitēt. Inde quoque cupiditatis habenæ laxissimæ cum campus latè patens occurrat, vbi quicquid quæstus exerceri velit, nemo sit contradicturus, opera prompta Indorum ad quidvis. Si scelera

Ioannes Clymacus.

2. Cor. 11.

Rom. 16.

maiorum dissimulare pergat, argenti quidvis corradet, si mulctare pecunia, si seruitia imperare, obsequia omnium parata. Denique absoluti cuiusdam imperij & auaritiæ tam est effusa materia, vt nisi quis temperatissimo animo sit, virtute iam confirmata, in transuersum breui agi possit.

CAPVT XV.

Contra abusus Indicorum Parochorum.

PRæclarè verò ageretur cum rebus Indorum, si Sacerdotum ea saltem modestia esset, vt vitiorum occasionibus humanè oppugnarentur, ac non quærerent etiam ipsi de industria vitæ solutioris licentiam accersentes vltrò sua damna,
Sap. 1. ponentes sponsionem cum morte, & tot & tam
Sap. 14. magna mala pacem existimantes. Neque enim laqueos diaboli effugiunt, fœminas consortio suo
Eccl. 42. & vitæ vsibus adhibentes. Quod si à vestimento tinea, & à muliere iniquitas viri procedit, quæ potest esse castitatis tanta custodia, quæ hostem perpetuo insidiantem, domo, lare, & indiuidua consuetudine accipiat? Aiunt sibi nec cibos coquere nec cætera seruitia parare debere, ad hos vsus fœminas necessariò adhibendas esse. Quasi verò, & viri ista præstare non possint, Indi præsertim ad omnia obsequia promptissimi. Aut si fœminarum omnino munditias cupiunt, non possint anus, quæ neque ignem neque fumum, vt dicitur, pariant, reperire. Nescio an alia in re maiore cura laboratum

tum sit ab antiquis Patribus, vix plures aut seueriores canones legas, quàm vbi id agitur, ne cum fœminis habitent clerici. In Concilio magno Niceno quam grauiter de subintroductis mulieribus clerico vitandis cautum sit, nemo non nouit. Omnes prouinciales Synodi plenæ sunt. Patrum decreta vehementer clamant, vnusque Hieronymus satis esse potest vsque ad inuidiam hoc loco decertans: Hospitiolum tuum, inquit, scribens ad Nepotianum clericum, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant, quia non potest cum Deo habitare, qui fœminarum accessibus copulatur. Fœmina conscientiam secum pariter habitantis exurit, nunquam de mulierum formis disputes, fœminæ nomen tuum nesciant, & cætera. Nulla profecto excusatio hinc admitti potest, vbi si minus conscientiæ, famæ saltem suæ consulere debet parochus. Negotiationem verò Sacerdotes exercere, atque vsuras insuper quærere, omnium Conciliorum, atque Pontificum, Leonis præsertim vocibus interdictum est, & Pauli ipsius, vel potius Domini, quod scirent omnium malorum radicem esse cupiditatem, & sæcularia negotia militiam Dei plurimum impedire. Hîc ego quid commemorem exquisitas mammonæ artes, emptiones, distractionésque rerum, pacta & conuenta secretò inita, argentum ad negotiandum institoribus datum, vt cum fœnore redeat, quod plerúmque meritò nullum redit, & sorte quoque exclusi, & actione qui se se eorum fidei dedunt, qui imposturam facere clerico indulgentiam

Dist. 32. c. Interdixit. Conc. Aquisgran. c. 39. Lucius Papa in ep. ad Episcopos Galliæ & Hispan. Concil. Turon. c. 7. In 3. lib. decret. tit. de cohabitatione clericorum, & mulierum. Hieron. ad Nepotian. ad Rustic. ad Paulinũ, & ad Oceanum Gratian. sub vno textu cõiungit d. 32. c. Hospitiolum. 14. q. 4. Quoniam multi. Leo ep. 1. c. 3. & 4.

Conc. Eliber. cap. 19. & 20. dist. 88. per totam, & lib. 3. decreta. tit. vltimo.

tiam putant? Iam verò auri cum argento permutationes ipſiuſque argenti probati,& puri cum impuro, induſtriam tempora obſeruantem, & fidelium oblationes vendentem, cum Patronis mutua ſub certa lege, & mille alias auaritiæ fraudes recenſere longiſſimum eſt. Itaque illæ potiſſimum Paræciæ Indorum appetuntur, & magno ſæpe ambitu,& pretio obtinentur, quæ licet prouentus habeant fortaſſe minores, negotiandi tamen commoditates vberiores præbent. A Sacerdote vſque ad Prophetam omnes auaritiæ ſtudent,ait ſermo diuinus.En Indici Sacerdotij Charibdis, & Syrtes, ad hos ſcopulos miſeranda, & quotidiana naufragia. Quid verò de aleatoribus? Et hos grauiſſimè damnant Canones, ſed fruſtra, quantum video, ad nos. Ponitur menſa fortunæ, dies noctéſque alea iacitur, colluſores,vt ad cadauer vultures, vndique accurrunt, ſi morantur, etiam accerſuntur.Populare eſt in Sacerdotis domo ludendum. Integri anni ſtipendia vno ſæpe iactu raduntur.Faſtidia plerique ſolitudinis & otij obtendunt, qui ægroti confeſſionem, aut rudis catechumeni inſtructionem,ſi quartam horæ partem excedat, moleſtam,& prolixam accuſant. Inſomnes nocte,multo iam die ſacra peragunt,idque curſim, vt mirum ſit eos pictas chartulas pro ſacris paginis non referre.Non inuehor equidem,neque maledicendi animo iſta depromo. Sed cogor vicem noſtram dolere,qui fabula,& ludibrium facti ſumus vicinis noſtris.Alij verò venationes,aut aucupia exercere honeſtiſſimum ducunt, plus ſæpe in venaticis canibus inſumentes,quam pauperibus erogantes præſepia ad obequitandum plena,accipitres

Hier.6.

In 6.Syn. gener. c.50. diſt.35.c. Epiſcopus. Eſai. 65.

pitres magno studio alere, greges Indorum post se trahere, montium iuga frequentius terere quam Ecclesiæ limina. Aduersus has ineptias multa quoque sancita in Conciliis Patrum, Gallicanis præsertim. Sed collapsa est iampridem disciplina Ecclesiastica omnis, idem, & sacerdotes, & præsules, & monachi actitamus. Reprehendi iam illa non possunt, quæ cōmunia sunt omnibus. Itaque is cui pastoralis Indorum cura committitur, non solum contra Diaboli machinas, & naturæ incentiua pugnare debet, sed iam etiam confirmatæ hominum consuetudini, & tempore, & turba præpotēti se se obijcere, & ad excipienda inuidorum, ac maleuolorum tela forte pectus opponere, qui si quid à profano suo instituto abhorrētem viderint, proditorem, hypocritam, hostem clamāt. Hæc ergo, quæ breuiter attigi, & in aliis curare, cum eorum forte confessiones audierit, & in se cauere bonus Christi minister debet, quod vt pro dignitate præstet, quāta opus sit gratia Dei, quanta vitæ obseruantia, ipse perpendat. Adijciā deniq; ad calcem sancti Isidori sententiam de sacerdotij sanctitate, vt hunc totum locum amplius de Parochi vitæ integritate concludam. Sed quid plura subiiciamus, inquit? Si enim is, qui in presbyterio, vel episcopatu positus mortale aliquod peccatum admiserit, retrahitur: quanto magis ante ordinationem, si peccator inuentus est, cauendum est, ne ordinetur. Quapropter quia lex peccatores à sacerdotio remouet, consideret se vnusquisque, & sciens, quia potentes potenter tormenta patientur, retrahat se ab hoc nō tam honore, quam onere. Quid enim erudiendis, atque instruendis de virtute populis præerit,

In Synodo Francica, & Suessionensi, & Turo. cap. 8. & Forosuliens. c. 6. De clerico venatore, cap. Episcopum, ex Conc. Aurelianensi.

Etymo. lib. 7. c. 6.

præerit, necesse est, vt in omnibus sanctus sit, & in nullo reprehensibilis habeatur.

CAPVT XVI.

De Orationis præsidio Euangelizanti necessario.

QValem oporteat esse ministrum salutis Indorum, dictum est hactenus, dicendum deinceps; quibus præsidiis hanc, quam expetit, Indorum salutem consequetur. Mihi ad tantam rem efficiendam quinque omnino necessaria videri solent; vt vir Euangelicus oratione Deum sibi conciliet, Exemplo homines moueat, beneficentia alliciat, Catechismo instruat, sacramentis sanctificet, quæ sanè sigillatim Parochos, pastorésque Indorum, quoties res incidit mihi horum conscientias tractanti, rogare soleo, quantum memini, & commendare diligenter. De quibus etiam vberius modo disserendum puto. Igitur vniuersæ sacerdotalis curæ, negotiique gerendi caput orationem esse non dubito, modò ea feruens, assiduaque sit. Etsi enim omni negotio spirituali inchoando, & prosequendo orationis præsidia prima præcipuaq; sunt, authore Dionysio, vel potius Christo, qui semper orare monet, neque vnquam deficere, tamen vbi de conuersione animarum agitur multo maximè, quòd gratiæ res tota sit, quæ impetrari precibus potest, meritis præueniri non potest. Quod si non de quavis conuersione

De diuin. Nom. c. 3.
Luc. 18.

ſione res eſt,ſed de prima,de maxima, de difficillima,quando vocatur infidelis ad Fidem, quando non affectum ſolum, ſed ipſum quoque ſenſum iubetur exuere,& ſeſe penitus abnegare, vt in obſequium Chriſti captiuo intellectu eat, tam eſt profecto orationis ſingulare præſidium,vt qui cætera omnia adhibeat,hanc ſi omittat,nihil acturus ſit in haſta & clypeo veniens, non in Domino fiduciam habens. Neque enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſaluauit eos, ſed dextera tua Domine, & illuminatio vultus tui,quia complacuiſti in eis. Plus longè, ſine vlla dubitatione, Paulus orationibus egit, quàm concionibus,plus lachrymis, & gemitibus,quam exhortationibus. Itidemque Petrus, & Ioannes, cæterique militię Chriſtianæ duces.Orationi Stephani Saulum donatum vult Martyr Cyprianus, ſicut Monicæ matris lacrymis regenerationem ſuam magis acceptam fert Auguſtinus, quam Ambroſij concionibus. Quamobrem ante omnem diuini verbi tractationem orandum ardenter monet idem beatus Pater, Deoque dicendum ex animo,In manu tua Domine ſumus & nos, & ſermones noſtri. Idcirco pro infidelibus tam diligenter ſancta mater orat Eccleſia, vt iidem Cyprianus,Auguſtinuſque notarunt, quod eos tenebris ſuis profundiſſimè immerſos lucem diuinam aſpicere minimè liceat, niſi ſol iuſtitiæ ſedentibus in regione vmbræ mortis clementer illuxerit. Ego P. Franciſcum Xauier,tot millia hominum Chriſto peperiſſe facundia non puto,qui etiam in materno ſuo ſermone non admodum eloquens perhibetur à noſtris,ne dum in aliena lingua barbarica

Pſal. 43.

Serm. de bono Patien.

Lib.Conf. lib.4. de Doctrina Chr.c.15. & 30.

Sap. 7.

rica verba vix frangens potius quam proferens; sed feruentissimis certè precibus, ardentibus lachrymis, gemitibus, suspiriisque ex imo ductis, in quibus totus erat noctes integras peruigil; quibus multo fortius, & continentius Deum pulsabat, quam homines vlla dicendi vi. Atque in hoc ipso Regno nouimus, qui simplici quidem sermone & imperito, sed spiritu Dei feruens plus in conuersione Indorum effecerit, quam multi præclari locutores. Immensum esset antiquæ ætatis exempla narrare. Vnus Paulus Apostolus pro omnibus esse potest, cuius in orando incredibile studium pro verbi victoria nullus hominum fide dignum putaret, nisi Spiritu sancto teste eum mentiri non posse cognosceret. Euolue ex ordine illius omnes epi-
Rom. 1. stolas: inuenies, ad Romanos Deum sibi testē aduocantem, quod sine intermissione semper in ora-
1. Cor. 1. tionibus suis memoriam eorum faceret: pro Co-
Ephes. 3. rinthiis semper gratias agentem Deo: pro Ephesiis genua flectentem, vt Christus habitaret per fidem
Phil. 1. in cordibus horum: pro Philippensibus omnibus semper in cunctis orationibus cum gaudio depre-
Coloss. 1. cantem: Colossensibus non cessantem postulare,
1. Thes. 1. & orare, vt agnitione Dei impleantur: Thessalonicensium memoriam facientem in orationibus sine
2. Tim. 1. intermissione: Timothei discipuli memorem, &
Phil. 1. hunc desiderantē nocte & die: Philæmonis quoque, & domesticæ eius Ecclesiæ in orationibus semper memorem, quod de Tito quanquam tacet, tamen debemus accipere, qui maior digniorque apud Paulum erat. Nam Hebræorum, quibus de hac re nihil videtur significare epistolæ exordio paululum commutato, & propter argumenti magnitudinem,

gnitudinem, & ſublimitatem ſtylo pene oratorio magis quam epiſtolari vſus, ad Romanos ſcribens, an memoria excidiſſet ſibi, ſatis indicat, cum triſtitiam ſibi magnam doloremque continuum refert, adeo vt ſeparari à Chriſto quodammodo pro illis cuperet, pro quibus dicit quamuis obſtinatis & duris obſecrationem tamen à ſe fieri ſalutis cauſa. Galatas, vt ne hos quidem prætermittamus, quanquam acriore oratione vtendum ratus pro neceſſaria obiurgatione, ſuauitatem illam orationum premendam exiſtimarit, tamen quantum orationibus adiuuaret, quibus lachrymis proſequeretur, non ſolum inde diſcimus, quod ſolitudinem ſuam alibi omnium Eccleſiarum perhibet, verum etiam quod materno quodam affectu flebiliter conuenit hos, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Omnino ſtupore dignum fidemque omnem propemodum ſuperans, tot Eccleſiarum, tot domorum, tot hominum memoriam perpetem in vno Paulo hærere, quos ſemper, quos ſine intermiſſione, quos in cunctis orationibus etiam iuriſiurandi religione interpoſita ſibi ſcribit eſſe præſentes. Ego Pauli charitatem à Chriſto deriuatam, qui omnes, cum oraret, nominatim recordaretur electos, eo modo intelligo, quo immenſum pelagus in ſinum aliquẽ magnum influit, atque hac orandi diligẽtia, quòd tanta peregerit, deſino penè mirari, qui meminerim orationi nihil eſſe difficile. Itaque vt ducentarum ſeptuaginta ſex animarum vita mortalis donata eſt Paulo precanti, ita innumerabilium vita animi æterna. Quid Petrus, cuius tantus ardor extitit, vt etiam poſt obitum ſuum frequenter ſuos apud ſe

Rom. 10.
Rom. 10.
2. Cor. 11.
Gal. 4.
Act. 27.
2. Petr. 1.

ſe habiturum polliceatur? Ac certè verum eſſe mihi perſuadeo, quod D. Chryſoſtomus ſcripſit paſtores Eccleſiæ ſolere prius atque ſtudioſius ſuorũ in oratione meminiſſe, quam ſui. De Polycarpo
Ecel.hiſt. lib.4. cap.15. Ioãnis diſcipulo Euſebius narrat, cum à lictoribus quæreretur, martyriumque ſuum adeſſe cerneret, impetratò orandi ſpatio duas horas in commemorandis Chriſti fidelibus nominatim ſibi commiſſis exegiſſe, ſui fortaſſe mentione vix habita. Tanta erat in ſuos charitas priſcorum illorum Patrum, tantus ardor orandi. Et eſt prorſus verum,
Epiſt. 97. quod ad Auguſtinum beatus Innocentius ſcripſit, plus nos proficere alternis, & communibus orationibus, quam ſingularibus, & priuatis. Poſtremo qui in vocatione gentium laborat, meminerit ſe Apoſtolorum fungi officio, qui alia alijs omnia demandantes, duo tantum ſibi ſumpſerunt, vt ora-
Act.6. tioni & miniſterio verbi inſtantes eſſent. His duabus functionibus oratione ad Deum & oratione ad homines Apoſtolica cura definita eſt, quas ſi quis ſeiungat, ac diſtrahat, tam fieri nequit, vt optatam fratrum ſalutem acquirat, quam ſi longum pelagus enauigare contendens, vel nulla vela ſuſpendat, vel plenis velis nauim ſtatione non ſoluat. Qui velit igitur in Indicana vinea fructuoſe operari, orandi ſtudium nunquam ſibi intermittendum perſuadeat, ſe ipſum verò iuge ſacrificium offerens, lachrimis, fletibus, ieiunijs, vigilijſque crebris, atque omni corpuſculi maceratione Deum ſibi propitium reddat, vt Euangelium cre-
Marc.9. ſcat, atque fructificet in vniuerſo mundo. Opinor ſane in illo genere dæmoniorum multa verſari inter Indos, quæ non niſi ieiunijs, & orationibus eijciantur.

ciantur. Inter omnia verò venerabilis illa agni immaculati victima principem locum tenet, quam Patri quotidie immolet toto mentis affectu, plenaque fiducia, fidentissime postulās, vt eos, ad quos legatione fungitur, filij sui cohæredes & concorporales esse dignetur, pro quibus ille sanguis effusus est. Fieri non potest, vt tali oblatione tam bene munitæ preces ab eo, qui diues est in misericordia & propter nimiam charitatem suam, cum & ipsi essemus mortui, conuiuificauit nos Christo, repulsam ferant. Ephes. 2.

CAPVT XVII.

De vitæ exemplo.

EX frequenti cum Deo consuetudine, vitæ quoque diuinæ gustus quidam efficitur, & quamvis sobrij alijs esse pergant, qui alioqui mente excedunt Deo, & illius cellarijs sæpe intersunt, non possunt tamen non ebrietatis illius, atque dulcedinis abundantiam eructare, Deumque redolere. Et quicquid Moyses caput obuelet, ne fulgoris magnitudine plebis oculos perstringat, tamen ex consortio Dei ita eum immutatum redire necesse est, vt ne ipse quidem se agnoscat, ignorétque faciem sibi alteram, postquam diuino colloquio potitus est. Itaque orationis præsidio non solum alijs Dei gratia impetratur, pro quibus orat, sed ipse quoque nouo igne succenditur, vt vitam cœlestem, Deoque

2. Cor. 5.
Cant. 5.
Psal. 144.
Exod. 34.

que

que dignam instituat. Vitæ verò conspicuam puritatem in Fidei præceptore apud Indos summopere necessariam esse vt docendo proficiat, & aliàs sæpe iam diximus, & est sæpius adhuc repetendum, cum nulla alia maior, & certior spes sit salutis Indorũ incorrupto boni pastoris exemplo, contra nulla validior pestis stulti pastoris pessimo exemplo, quem pulchre sermo propheticus idolum potius pastoris appellat. Agat ergo sedulò minister Christi, vt Christum, vita ipsa testetur, vt cognoscant omnes illius discipulum, cuius doctrina gloriatur. Discat à Christo mansuetudinem, discat humilitatem, discat perfectam illam, & maximam charitatem, vt vitam etiam pro ouibus promptè expendat. Meminerit operibus bonis ita lucere coram hominibus, vt videntes glorificent Patrem qui in cœlis est. Hoc esse omnium ad persuadendum potentissimum miraculum certò sciat, quod cum ex tot tantisque illius primæuæ Ecclesiæ relictum sit, indefesso studio conseruare debemus. Petrus quidem à Domino pastor Ecclesiæ vniuersæ constitutus pastores admonet, obsecratque, vt se formam gregi ex animo exhibeant, quod in maiorum exempla intueri subditi soleant, atque inde informare naturaliter mores. Quare fidenter Paulus prouocabat suos ad se intuendum, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, & alibi, Obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formã nostram. At quibus in rebus formã se præbere vitæ ministri Christi maximè debent? Petrus sanè fastum, & importunam dominandi arrogantiam, tum cupiditatis omnis suspicionem vehementer exagitat,

Marginal notes: Zach. 11. — 1. Pet. 5. — 1. Cor. 11. Phil. 3. — 1. Pet. 5.

exagitat, Neque dominantes, inquit, in clero, neque turpis lucri gratia. Paulus verò talem se ipse commemorat apud Thessalonicenses, Neque aliquando fuimus in sermone adulationis sicut scitis, neque in occasione auaritiæ, Deus testis est, neque quærentes ab hominibus gloriam, neq; à vobis, neque ab aliis, cum possemus vobis oneri esse vt Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupide volebamus vobis tradere non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Quid non isto animo Paulus efficeret? Cuius vel ferreum pectus hac tanta dulcedine non molliret? Quem sæculi etiam sapientem, etiam rerum mortalium amatorem non vinceret, flecterétque tanta illa integritate, tam mirabili rerum omnium contemptu? Verum præter hunc, & sui & rerum omnium contemptum, & inflammatam in fratres charitatem, castitatis exemplum peculiariter Timotheo præscribit, Exemplum, inquit, esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Titum quoque eodem modo admonet, In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Non solum castitatem omnibus notam esse iubet, sed integritatem quoque, & grauitatem, vt nihil leuitatis in eo notari queat, non oculus liberior, non vultus fractior, non verbum petulantius, nihil lasciuum, nihil impudici cordis studium redolens extet, sed aspectus ipse, incessus, colloquia omnia plena iucundæ cuiusdam grauitatis. Illud senis Hieronymi obseruet, Quicquid

1.Thess.2.

1.Tim.4.

Tit.2.

In epist. ad Nepotianum. de te probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. Denique in his duobus, continentia inquam, & pecuniæ contemptu etiam opinionem hominum captet. Multa quidem alia Apostolis *In 1. ad Tim. ho. 10,* crimina obiecta ab aduersarijs fidei Chrysostomus dicit, cæterum cupiditatis, aut impudicitiæ etiam ab inimicis,& mendacibus nunquam fuisse incusatos,quod in his omnes, vellent nollent, testimonium veritati dare cogerentur.Id quod in Christo Rege nostro aduertere est, cum tamen inuidiosissimè,& iniquissimè oppugnaretur,ac proscinderetur ab impijs. Mihi ad hos Indos proficiscenti sapienter quidam noster suggessit frater in Orientali India diutissimè ipse versatus, non solum veritatem in hac parte, sed etiam opinionem studiosè esse quærendam, vt te (sic enim me ille alloquebatur) hypocritam agere interdum minimè pœniteat, Vt enim virginalis fama, sic sacerdotale decus sinistra suspicione facile violatur.Ita ergo sese comparet minister Euangelij, vt omni momento *1.Cor.4.* spectaculum se esse Deo,& Angelis,& hominibus cogitet.

Capvt XVIII.

De Beneficentia.

BEneficentiam tertio loco numerabamus. Quamvis autem ipsa verbi Dei impartitio beneficentiæ sit præclarissimæ, neque tam stulti simus, vt panem quo venter esurientis impletur in

eleemo

eleemosynæ genere præferamus Dei verbo, quo mens discentis instruitur, vt Augustinus admonuit: tamen eam modo beneficentiam propriè nomino, qua fratrum saluti fortunisque consulimus. Hanc in omni Rectore aduersus subditos magnopere necessariam eleganter Gregorius ostendit. Egentis, inquit, mentem doctrinæ sermo non penetrat, si hunc apud eius animum manus misericordiæ non commendat. Tunc autem verbi semen facilè germinat, quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Nam quasi iure vt diximus, à percipienda prædicatione gregis animus frangitur, si cura exterioris subsidij à pastore negligatur. De hac externorum bonorum communicatione, & prouidentia Petri Apostoli vocem illam accipiendam dicit, Pascite, qui in vobis est gregem prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum. Huc quoque illud adiungit, Si quis suorum maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Et certè hunc fuisse ab Apostolis traditum morem longa ætate retentum, vt Ecclesiæ pastores de Ecclesiæ bonis, deque suis ipsorum egentibus omnibus opportuna suppeditarent notius est, quam vt Conciliorum decreta innumerabilia, & Ecclesiastica gesta referre opus sit. Hanc ob causam Diaconos inter alia creatos ab Apostolis constat, vt mensis pauperum ministrarent, adeoque Agape illa culta est tunc, quæ postea paulatim elanguit, & quasi vestigijs tantum conseruata est, vt nullus inter eos egens esse sineretur. Hac prouidentia Ecclesiastica, paternaque misericordia in pauperes plenę sunt literæ Sanctorum, Ambrosij præsertim,

De Cat. rud. c. 14.

2. lib. Past. c. 7.

1. Pet. 5.

1. Tim. 5.

Act. 6.

tim, atque Chrysostomi, quam eo processisse scimus, vt nonnulli Pontifices sua omnia distraherent, quidam sudoribus suis pauperes alerent, Paulinus Nolanus Episcopus, vt magni scriptores fideque digni referunt, seipsum quoque vendendum tradidit, seruitutisque suæ pretio inusitata misericordia alterius calamitati succurrit. Lōgum est, & minimè necessarium antiquorū patrum vel facta narrare, vel decreta relegere, qui eosdē vol uerunt, & verbi Dei ad pascēdas animas esse ministros, & bonorum ad seruanda corpora distributores. Quare etiam OEconomos Christi vocandos censuerunt. Re autem vera si nihil in hac parte nos adiuuaret antiquitas, tamen ipsæ res moresque Indorum satis hoc tempore studiosos Dei ministros admonerent excitarentque vt si fructum spiritualem verbi cupiant, beneficentiam nullo modo sibi perire patiantur. Nam si lucra animarum sitimus, nulla magis compendiaria via beneficentia. Beneficentia animos facile expugnat, atque deuincit, quicquid vult copiosè perorat, atq; persuadet. Nā vt in superioribus libris dixisse me opinor, ideo Christi Apostolorumque signa, tam ād Fidem astruendam fuêre potentia, quod omnia penè vtilitati hominum impenderentur. Inde facile, ac libenter conciliati animi hominum salutis consilia ab optimè de se meritis hauriebant. Mortuos, inquit, suscitate, leprosos mundate, infirmos curate, dæmones eijcite, & ad cumulum omnium, gratis accepistis, gratis date. Hoc extremum si synceritate Euangelio digna in Dei præconibus gentes cernerent, quamvis barbaræ, quamvis feræ, breui profecto mansuescerent, omnique illa feritate deposita

Greg. 3. Dial. c. 1. August. de Ciu.

Luc. 10.

posita lenissimo Christi jugo victa colla summitterent. Et canes & pisces, & ipsi immanes leones beneficia sentiunt, & ea gratitudinis suæ argumenta historicis conscribenda dederunt, quæ homines nisi flectant, saxeos mõstrent. Falsa prorsus, & improba sententia multorum est, Indos nihil beneficia sentire, humanitate non tangi, gratitudinis ne vestigium quidem ostendere, quo in eos clementior beneficentiorque sis, eo deteriores reddi. Sed quamvis nonnulla ex parte de barbarorum seruili ingenio, & minimè ingenuo, ita existimare procliue est, tamen quod ad cohibenda humanitatis, & beneficentiæ in eos officia attinet, non satis vigilanter ista dicuntur. Namque apud eos, quibus se non satis Indi committunt, quorum fidem suspectam habent, tenet sanè vulgaris ista opinio locum. Libenter enim beneficium accipiunt, breui obliuiscuntur acceptum, raro, aut numquam gratiam referunt. Causa est naturæ ipsorum imbecillitas, & timiditas. Vt enim canis alienus nec mẽsę tuæ assuefactus objectam offam, aut frustum rapit, atque ita abit, si plura non videt: at mensę herili assuetus adest aliter, herúmque iam sibi notum sequitur: ita profecto barbari natura alieni à consortio, & humanitate non se credunt tibi etiam benefacienti, timentque adhuc potius quàm amant. At si longo vsu didicerint te sibi beneuolum verè, profecto & grati sunt, & se ipsos etiam dedunt. Dicant sanè Hispani, qui Ianaconas experti sunt, an sit genus hominum obsequentius, heroque suo deuotius? Dicant Patroni Indorum, an si sacerdotem sibi beneficum, & commodum experti sunt, non excedentem deplorent, ac *1. Indos domesticos, siue familiares.*

requirant, apud patronos præſuleſque etiam conteſtentur eo Patre nullum ſibi eſſe chariorem. Dicant ſacerdotes ipſi, qui in eos fuêre liberaliores, an non ſentiant ad quævis obſequia promptos, an non Dei verbum videant eos libentius ſuſcipere, & animum ad noſtra germanè accommodare? Nos certè ipſi exiguum quiddam beneficij impertiti, tamen excedentes, & lachrymas illorum videbamus, & clamores exaudiebamus, & quoſdam longo itinere nos conſectantes vel inuiti retinebamus. Quod ſi illam noſtrorum hominum vrbanitatem, verborúmque elegantiam, atque animi grati ſignificationem officioſam, quia in Indis minus inueniunt, apud ingratos fruſtra beneficia collocari iactant, falsò ſanè in barbarica conſuetudine mores cultiores quærunt, quos ne apud ruſticos quidem ſuos Hiſpani reperiunt. Quod ſi conſtantem æſtimationem benemeritorum librantem omnia iuſtiſſima lance deſiderant, nimium iſtud eſt in ijs præſertim, qui nos longè ſibi duriores, quam humaniores experti ſunt. Sed eſt tamen ſenſus beneficiorum apud Indos, qui ne feris quidem deeſt, ſaltem vt commoditates ſuas cogitantes eos libenter audiant, quos de ſe benemeritos vident. Benemerendo igitur multum ad conciliandas aures animoſque Euangelio proficitur. Quod ſi nihil aliud, certè Chriſtiani nominis honor nos maximè mouere deberet, vt intelligant Indorum gentes non omnes Chriſtianos eſſe auaros, quæſtuarios, alienorum expilatores, quod in pleriſque viderunt: ſed eſſe etiam humanos, beneficos, liberales, qui ſe non ſua quærant. Illos à Chriſto eſſe alieniſſimos, hos

hos Christi, & verba, & exempla sectari, verè enim glorificant Deum, Christúmque magni faciunt, cum tales eius ministros vident. Nam illa, quæ de regno cœlorum commemorantur à nobis deque præsentium rerum contemptu, vel non capiunt, vel non facilè sibi persuadent, cum sermo factis euertitur. Ingens Helisæi laus quòd externum Naamanum lepra mundans argentum aurúmque respuerit: graue Giezi facinus, qui Prophetæ Dominíque sui puritatem, & splendorem, argento eius nomine falso postulato offuscauerit. Itaque perpetua lepra mulctatus etiam posteros nequitię suæ testes reliquit. Id nunc fit à plerisque, qui Christi se seruos profitentur, & quam eorum Dominus pecuniam repudiauit beneficio liberalissimè collocato, hanc isti repetunt illius nomine, sed lepra impleti infidelitatis suæ pœnas iustissimas dant. Infidelitatem qui in alijs curant, infideles ipsi, eorúmque tota posteritas. Ergo operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, neque pigeat Euangelicum ministrum ægrotum visitare, xenio aliquo recreare, famelicum cibario saltem pane pascere, nudum operire, pauperem, cui non est adiutor, à diuitum calumnijs, & potentia eripere, pro afflictis principem magistratúmve conuenire, cœlibes matrimonio honestè quæsito collocare, rem familiarem consilio augere, morientibus sedulò & benignè astare, sepulturam curare, eos, qui quæruntur ad mortem, eripere, lites & dissidia componere: omni denique officij genere cumulatè prosequi, siquidem certissimè sciat Christo Christianæque religioni honorem maximum, ad spiritualem fratrum

4. Reg. 5.

Gal. 6. Eccli. 7.

salutem viam apertam, sibi præmium copiosum parari, si verum illud est, quod veritas dixit, Quod
Matt.25. minimis istis fecistis, mihi fecistis.

Capvt XIX.

De correptione & disciplina.

1. Thes. 5. CVm verò Christianæ dilectionis sit non modo consolari pusillanimes, sed etiam corripere inquietos, hanc quoq; beneficentiæ partem, quæ perperam admissis corrigendis insistit, minimè sibi prætermittendam parochus existimare debet. Ac sicubi disciplinæ seuerioris cura adhibenda est, ea profectò opus est maximè in natione Indorum, quòd & natura seruili, & moribus plerumque puerilibus sint qui sese ita comparant, vt nisi timoris stimulis excitentur, facilè de via deflectāt, aut pigri consistant. Rectè prorsus Salomon scri-
Prou. 29. psit, Virga & disciplina tribuunt sapientiam, &
Prou. 22. alibi, Stultitia colligata est in corde pueri, sed virga
Prou. 29. disciplinæ fugabit eam, & rursus, Non emendabitur verbis seruus durus. Seruus non potest verbis
1. Cor. 4. erudiri. Paulus quoque Apostolus non solum mansuetudinis spiritum, sed virgam quoque præfert interdum. Sed quomodo & quatenus castigatione vtendum sit sacerdoti Dei, id certè quæritur. Plerique persuasi nisi per vim & metum nihil se apud Indos proficere, vsque ad plagas desæuiunt, neque verentur Deo sacratas manus, in colaphos suorum vertere. Rem prorsus inhonestam,

nestam, & sacerdotali authoritate maximè indignam eum, qui patris nomen vsurpet, qui Christi teneat locum, tam vilem carnificinam exercere. Apostolus quidem inter cætera, quæ in eo qui Ecclesiasticæ familiæ præficiendus sit, requirit, hoc etiam meminit, Ne sit percussor, siue vt legit Ambrosius, verberator. Ac ne quis interpretetur in subditos talia exercere licere peccantes correptionis gratia, id quoque Canon Apostolorum, cuius à Tarassio Patriarcha in septima Synodo mentio fit, disertè prohibet. Cuius verba, vt à Gratiano in decretis referuntur, sunt hæc, Episcopum aut Presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles iniquè agentes, & per huiusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo præcipimus, quia nunquam nos docuit hoc Dominus, sed econtrario ipse cum percuteretur, non repercutiebat, cũ pateretur non comminabatur. Quod si vniuersi Apostoli ministros Dei ab eiusmodi violentijs abstinere voluerunt, profectò nostrorum Sacerdotum percutiendi ac sæuiendi licentiam grauissimè accepturi fuissent, cum & se infestos & prædicationem suam odiosam reddant, quod ad magnam pertinet Euangelij iacturam. Ferè enim Dominos magis, quam Patres, & vltionem potius quærentes suam, quam ipsorum emendationem Indi arbitrantur. Adde quod à cæteris Hispanis vexati, nisi Sacerdotum benignitate reuocentur, Christianum nomen exhorrescunt. Ipsi quoque parochi præter insigne dedecus, quo ordinem suum afficiunt, vt in Concilio Bracharensi legimus, aliorum apparitores effecti, etiam iracundiæ flammas excitant,
vt

Tit. 1.

7. Synod. act. 3.

Dist. 45. c. Episcopum.

Dist. 45. De clerico Percuss. cap.

c. Si quis. ex Conc. Agathēs. Cap. 116.

vt & animo perturbati, & vultu ipſo indecori paſſim tumultuentur. Quibus ex cauſis omnibus prouidenter in Concilio Limenſi ab omni cæde, verberibus, detonſione comæ, cæteríſque in Indos deſignari ſolitis abſtinere parochi iuſſi ſunt, mulctandi, ſi ſecus faciant, ſuorum præſulum arbitrio. Hîc iam vociferantur plurimi ſibi omnem docendi, & emendandi ſuos facultatem eripi, Indos niſi Sacerdotem timeant, pro nihilo illius monita habere, facile iuſſa contemnere, ſi impunè ſe abituros intelligant, nihil boni ſponte facturos, quo liberalius cum ijs agitur, eo deteriores reddi. Pueros eſſe moribus, & ingenio, puerorum more tractandos, qui niſi præceptoris flagellum præ oculis habeant, neque diſcere, neque parêre ſciant. Vbi primum Indus intelligat nihil ſibi à parocho ſuo timendum, neque ad Miſſam venire diebus feſtis, neque ad doctrinam conuenire, neque confeſſiones curare, Chriſtianæ omnia religionis officia flocci facere, ebrietatem inuerecundè ſectari, inſanire in fœminas, ſuperſtitionem cultúmque antiquum repetere, ariolos ſuos conſulere, ſimulacra adorare, omnem diſciplinam, fidem denique ipſam funditus perire. Hæc ſe & olim expertos, & quotidie experiri certiſſime. Itaque Sacerdotum manus qui à ſupplicio Indorum cohibent, nihil aliud quam Indorum manus in nefas omne diſſoluere. Quorum profectò non poteſt contemni oratio, aut omnino conficta reputari. Quamvis enim illi pulſando cædendóque excedant, tamen hi cum digna ſæpe vindicta admittunt, tum niſi vindicetur, facile verba contemnunt. Indigent ergo ſeueriore interdum diſciplina, indigent prorſus

ſus. Horum verò crimina aut negligentiam ſpirituali gladio (quod eſt Eccleſiæ proprium) vlciſci minime expedit. Nam interdicta Eccleſiaſtica, excommunicationes ac cenſuras ſi pro vindicta iubeantur excipere, facile paruipendent, quia harum vim neque vident neque agnoſcunt, & ad ſuperſtitionis ſuæ tenebras facile ſunt redituri Eccleſiæ luce interdicti. Vt ergo belluas caſtigare ſolemus plagas infligendo, quæ multum ſenſus ac doloris habeant, periculi minimum, eſſétque reprehenſione digniſſimus, ſi quis phrenetico aut inſano correptionis gratia gladium iugulo admoueret, aut mucronem pectori opponeret, ac non potius verberibus tutò ſæuiret in ſuras aut ſcapulas, quòd illic mentis inops necem citius, quam correctionem admitteret, hîc contra ſalutis cauſa dolor ipſe fieret: ita ſanè in nouos Eccleſiæ paruulos minimè oportet cenſuris agere, quarum diſcrimen ſine emendatione adirent, magíſque corporeæ ac ſenſibiles pœnæ infligendæ ſunt, quibus & læduntur nihil, & multum omnino adiuuantur. Eam ob cauſam ſanctiſſimi Romani Pontifices cum Hiſpanos interdicti aut excommunicationis cauſa teneret obſtrictos, peculiari priuilegio neophitos hos minimè comprehendi voluerunt. Conſequens ergo eſt, vt corporalibus pœnis in officio barbari continendi ſint. Eas verò à Sacerdote irrogari excluſum eſt ſupra. Quid igitur? Non paruæ occurrunt anguſtiæ, cum hinc Sacerdotalis dignitas, & paterna beneuolentia neceſſariò conſeruanda, inde diſciplinæ neceſſitas, ingeniúmque ſeruile concertent. Primum igitur, quod ſuperiore

periore libro differebam, prætore ac iudice sæculari opus esse ad disciplinam Indorum; hic profectò quam verum sit, dilucide patet. Horum enim propriè interest ista vindicare & plectere. Hos igitur administros esse Sacerdotum æquissimum est, & quicquid durius designandum erit in noxios, sæculari potius manu intentari. Deinde quoniam & prætores omnibus populis adesse non possunt, & occurrunt quotidie peccata leuiora, quæ correptione quidem indigent, sed non illa asperiori & iudiciaria, vt cùm ad rem sacram non venit, aut Catechismo abfuit: tum etiam sunt quædam, quæ à sæcularibus vindicari nullo modo debent, quòd illorum forum recusent, vt cum Quadragesimalem confessionem Indus neglexit, cum impedimenta matrimonij non dixit sciens, cùm religionis Christianæ ritum contempsit, cum aruspices & veneficos consuluit, & multa talia, tunc sanè Ecclesiastico iudicio in tales animaduerti oportebit. Ac mea quidem sententia taxatas iam ac definitas pœnas decreto publico esse oporteret talibus criminibus, quæ sciret Indus sese certò subiturum, cum illud aut illud admitteret. Fieret hoc modo vt plus timoris pœna iam proposita incuteret, tum minus odij contraheret parochus executionis mandans, quod esset lege decretum. Non enim tam ipse tunc vindicare quam lex videretur, atque ita & terrori esset supplicij irrogatio & minus infestus, qui imperaret. Quam ob causam in Synodo Prouinciali pœnas esse taxatas certis criminibus credo, tametsi parum eæ curantur, sed suum potius Parochus quilibet iudicium sequitur, aut etiam

iracundiæ legem. Poſtremò ſiue publico canone ſint pœnæ decretæ, ſiue priuata ſententia decernantur, illud modis omnibus obſeruandum eſt, vt nihil parochus manu propria vindicet. Id enim & odioſum eſt, & indignum, & valde periculoſum. Iubeat vero ipſe quid facto opus ſit: Apparitor autem aut Fiſcalis aut Lictor aut Guatacamaius iuſſa faceſſat.

CAPVT XX.

Quid obſeruandum in correptione Indorum.

QVa in re tria præcipienda ſunt. Vnum vt cauſas vindictæ exponat, & intelligant ipſi, qui corripiũtur, mitius ſecum agi quam pro merito. Et ne tam iracundiam, quam diſciplinam interpretentur, non iraſcatur & ſæuiat in ſuis, ſed in Dei offenſis. Turpe enim eſt valde, vt, ſi mox atque Indum mulæ ſuæ fœnum ferre ceſſantem viderit, aut non promptè imperatos cibos afferentẽ, nimis ſæuiat: eundem mox & adulterum, & idololatram ſciens vix contingat. Hinc odia exardeſcunt in parochos, hinc omnis diſciplina contemnitur. Magnopere ergo curandum eſt, vt caſtigatio diſciplinæ cauſa adhibita, non vltionis, aut iracundiæ impetum præſeferat. Secunda præceptio eſt, vt confeſſionis Sacramento, & exiſtimationi diligentiſſime conſulatur. Ea enim ſunt ignorantia iſti, vt facile ſibi perſuadere poſſint, cùm ad confeſſiones faciendas

faciendas accedunt, Patrem, quæ ex illis audiuerit, acriter postea vindicaturum, ac propalaturum. Itaque hoc timore correpti simul conscientiæ suæ vulnera non admodum curantes, facile fictas ac mendosas confessiones facient, rarè veritatem integrè aperient Sacerdoti. Qui etsi multum culpandi in tanto sacrilegio forent, tamen quod negare non possumus, ex duritia & imprudentia parochorum occasionem non exiguam tam magni sui exitij haberent. Hoc ergo quod est omnium grauissimum, in Sacerdotali seueritate incommodum modis omnibus cauendum est. Ac præstat omnino disciplinæ neruum tantisper debilitari, & infringi, quam tam salutaris, támque necessarij sacramenti existimationem prodi. Sed potest vtrique rei consulere prudens charitas, si confessionis forum longè diuersum esse & verbis, & re sæpe persuaserit, si nihil in confessione auditum, etiam alioqui cognitum plectat, vt magis asylum quam proditionem confessionem esse cognoscant, si blande illic, & paterne se gerat, si instante confessionum tempore à seueritate abstineat, si se grauissimas pœnas daturum doceat ob tenuissimam auditæ culpæ reuelationem. Postremò perspiciendum est, vt supplicij modus is sit, qui semper paternam & Ecclesiasticam clementiam redoleat. Argenti modica quædam mulcta, coniectio diurna in compedem, plagæ aliquot interdum inflictæ, sæuissimum omnium crinium detonsio, quæ extremæ ignominiæ apud Indos loco est. Neque mirandum aut ab Ecclesiastico instituto alienum existimandum, si id genus pœnæ adhibeantur, cum sacris & antiquis canonibus

non

non raro verberum mentio fiat. Nihil enim quod ad continendos in officio homines valere potest, Ecclesiastica cura à se alienum putat. Sed quicquid in hac tam magna quæstione præcipitur, imbecille est, & ieiunum, nisi vnctio spiritus accedat, quæ doceat de omnibus. Magnus enim est doctor Charitas, vt sanctus Chrysostomus ait. Hæc cum syncere & germane salutem suorum affectat, docet plenius & certius, & quando indulgendum, & quando vindicandum, & quomodo, & quatenus. Huic vni rectè ea omnis cura committitur, vt lucrifacere fratrem cum minimo ipsius dispendio studeat.

Dist. 45. c. Cum beatus.

Homil. 33. in 1. Cor.

CAPVT XXI.

De Catechismo & Catechistæ tædio leuando.

DEinceps de catechizandi cura dicendum est, quò cætera, quæ dicta sunt, omnia penè referuntur. Est autem ea pars, vt necessaria maximè, ita molesta & laboriosa summopere, si qua opus est diligentia tractetur. Multa enim sunt quæ fastidium faciant, multa quæ quamvis promptum, & alacrem Catechistæ animum retardent atque debilitent. Et re quidem vera detracta illa quæstus specie, quæ plerosque ad id oneris sustinendum mouet, ac multò longius relegata dissolutè flagitioséque viuendi licentia, quæ non paucos allicit, si modestè temperantérque viuendum est,

vt

vt Euangelij miniſtrum decet, magnum eſt & perdifficile inter Indos velle verſari, & in iis inſtituendis perdurare, propterea quod genus vitæ tum iniucundum, tum humile, tum verò moleſtiis plenum apparet. Sed huic morbo ante omnia occurrendum eſt, & remedia quærenda ſecundum Deum, quibus ea peſtis depellatur ex animo. Solet autem tædium, & triſtitia partim ex opere ipſo catechizandi naſci, partim ex Indorum ingenio, & natura. Opus quidem ipſum rudes imbuendi moleſtum eſt, quòd eadem ſæpius ac propemodum ſemper inculcanda ſunt, tritáque illa valde, & elementa ſermonum Dei, neque his omiſſis ad perfectiora ferri conceditur, ſed lac ſemper paruulis in Chriſto oportet dare. Huius autem ægritudinis leuandæ remedia ex nullo alio melius petere poſſumus quam ex B. Auguſtino in eo opere, quod de hoc ipſo argumento, id eſt, de catechizandis rudibus ſcripſit, vbi inter alia ſic ait: Iam verò ſi vſitata & paruulis congruentia ſæpe repetere faſtidimus, congruamus eis per fraternum, paternum, maternumque amorem, & copulatis cordi eorum etiam nobis, noua videbuntur. Tantum enim valet animi compatientis affectus, vt cum illi afficiuntur nobis loquentibus, & nos illis diſcentibus, habitemus in inuicem, atque ita, & illi quæ audiunt, quaſi loquantur in nobis, & nos in illis diſcamus quodammodo quod docemus. Nonne accidere hoc ſolet cum loca quædam ampla & pulchra vel vrbium, vel agrorum, quæ iam nos ſæpe vidẽdo ſine aliqua voluptate prætcriebamus, oſtendimus eis, qui antea nunquam viderant, vt noſtra delectatio

Cap. 12. de Cat. Rud.

in

in eorum delectationis nouitate renouetur, & tanto magis quanto sunt, amiciores? Quanto ergo magis delectari nos oportet, cum ipsum Dominum iam discere homines accedunt, propter quem discenda sunt, quæcunque discenda sunt, & in eorum nouitate innouari? Huc accedit ad comparandam lætitiam quòd cogitamus & consideramus, de qua erroris morte in vitam fidei transeat homo. Idem in eodem opere, Cogitemus quid nobis prærogatum sit ab illo, qui demonstrauit nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, qui cùm in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam serui accipiēs & cætera vsque ad mortem Crucis. Quam ob causam? Nisi quia factus est infirmus infirmis, vt infirmos lucrifaceret? Audi eius imitatorem alibi etiam dicentem, siue enim mente excessimus, Deo, siue temperantes sumus, vobis. Charitas enim Christi compellit nos iudicantes hoc, quia vnus pro omnibus mortuus est. Quomodo enim paratus esset impendi pro animabus eorum, si eum pigeret inclinari ad aures eorum? Hinc ergo factus est paruulus in medio nostrum tanquam nutrix fouens filios suos. Num enim delectat, nisi amor inuitet, decurtata & mutilata verba immurmurare? Et tamen optant homines habere infantes, quibus id exhibeant. Et suauis est matri minuta mansa inspuere paruulo filio, quam ipsam mandere ac deuorare grandiora. Non etiam recedat de pectore cogitatio gallinæ illius, quæ languidulis plumis teneros fœtus operit, & susurrantes pupulos confracta voce aduocat, cuius blandas alas refugientes superbi præda fiunt ali-

Cap. 10.

Phil. 2.

1. Cor. 5.

1. Thes. 2.

Mat. 23.

1. contemplatio. tibus. Si enim intellectus delectat in penetralibus syncerissimis, hoc etiam intelligere delectet, quomodo charitas quãto officiosius descendit, ad infima, tãto robustius recurrit in intima per bonam conscientiã, nihil quærẽdo ab eis, ad quos descendit, præter eorum sempiternã salutem. Hæc sapiẽtissimus, & Dei amantissimus Pater, quæ si tranquillo animi vultu non obiter inspiciantur, vel sola sufficiunt omnem mærorem, fastidiúmque depellere, & ad nutriendos paruulos Christi magna suauitate inuitare. Neque aliena ab his aureum illud Chrysostomi flumen: Non est, inquit, charitas fastidiosa (sic enim legit ille in Paulo, quod nos. Non est ambitiosa) Maiores natu videmus sapientia præcellentes viros cum liberis suis sæpe balbutire: & id cum faciunt, nec reprehendit eos quisquam, neque ipsos rei illius pudet, sed digna laude adeo videtur, vt quanquam improbi sunt, qui instituuntur, perdurent tamen ipsi hortando, turpia castigando, horum illos nihil pudet. Non est enim fastidiosa charitas, sed alis aureis omnium quos complectitur, vitia tegit. Ita Chrysostomus charitatis ingenium exprimit. Quare neque infantilia dedignatur, neque assidua repetitione tædio afficitur. Eadem enim repetere mihi quidem non pigrum, inquit, vobis autem necessarium. Nonne videmus artifices eadem ipsa cum faciant, & modò eodem repetant, nihil tamen fastidire, sed lucro potius intentos vehementer delectari? Nam & cytharœdus, & cantor, & grammaticus, & ludimagister rudimenta eadem inculcare non molestè ferunt, quod ea docendo quæstum ampliorem faciunt. Et prorsus in

Hom. 33. in 1. Cor.

1. Cor. 13.

Phil. 3.

doctrina Christi, quæ à lacessente iam aut defesso dicuntur quæque ipsemet languida putat, ea sæpe vehementius Deo ita agente, auditorum animos permouent. Quoties nobis accidit, cum confessiones peccatorum audimus, & fessi iam alios excipimus, tam nobis frigide loqui videri, & fastidiosè, vt ipsi nobis displiceamus, & tamen illa ipsa languens, vt nobis videtur, & toties singulis repetita exhortatio, præter spem nostram, lacrymas ac singultus intimos excitat, declaratque re ipsa pœnitens noua illa sibi & mirabilia videri? Mihi quidem sæpe ita euenit, & tamen sæpe contra, cum mihi ardenter agere viderer, & ad flectendum quoque lapidem efficaciter loqui, intuens vultum auditoris, deprehendi oscitantem, vt satis mihi persuaderem, neque qui rigat esse aliquid, neque qui plantat, sed eum qui administrat semen seminanti, & dat fructum, cum vult. Ipsum ergo repetendi, & inculcandi eadem tædium magnæ mercedis est, & fructum habet copiosum. Quòd si abiectum & indignum nobis puerilia ista tractandi munus recusamus, præterquam quod & charitatis vacui, superbiæ pleni, nobis suspecti esse debemus, & stulti prorsus qui certa lucra non amemus, incerta magis & periculis plena sectemur, hoc igitur vt omittam, quæso honor & dignitas, apud quem tandem æstimatorem collocanda est? Deúmne, an homines iudices intuebimur? Siquidem hominum iudicium respiciamus, nihil abiectius Pauli officio, quippe cum pro magno diceret, Non erubesco Euangelium, &, Noli *Rom. 1.*
erubescere testimonium Iesu Christi, neque me *2. Tim. 1.*
vinctum eius. Talis erat apud homines existima-
 tio

tio prædicationis Euangelij. At apud Deum? Nihil Apostolatu maius in terris. Principes constitues eos super omnem terram. Paruulos igitur Christi Euangelij lacte nutrire, vile: Indos, gentem despectam & sordidam erudire, viro graui indignum. Ita sanè mundus existimat. At apud Deum nihil sublimius, nihil gloriosius, & reuera in Ecclesia Dei nihil Apostolicum magis. Hoc enim proprium Apostolorum est. Neque enim
1. Cor. 2. Paulus tantum suum esse putabat sapientiam loqui, sed parcè id quidem & rarò nec nisi inter perfectos. Cæteris verò quid? Nihil, inquit, me arbitratus sum scire inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Ne ergo vile habeatur officium, quod non Angelis modo commisit, sed & Christus ipse suscepit. Quantoque quis maior est, tanto eum magis decet ad ista descendere exemplo Christi, vt Augustinus optimè admonuit. Quod sapienter cùm secum reputaret parens noster Ignatius Societatis Iesu institutor firmissima ac perpetua constitutione sanxit, vt quicunque professionem facerent, qui gradus est in nostra societate sublimior, cæteris votis suis con-
Part. 5. Const. ceptis & hoc expresè adiiceret. Et promitto peculiarem curam circa puerorum eruditionem. Vt norint nostri omnes rudimenta Christianæ doctrinæ non solum viros, quibus discere opus sit, sed etiam pueros docere tam esse suum, vt nisi fide Deo violata, huic muneri deesse non possint. Itaque nobis non iam de laude, de palma cogitandum est, cum ad rudes catechizandos accedimus, sed de fide potius liberanda. Euangelizandi enim paruulis necessitas nobis incumbit, & væ nobis est, si non euangelizemus.

CAPVT XXII.

De fructu ex catechizandis Indis sperando.

NIhil tamen æquè laborem catechizandi auget & tædium, ac ea cogitatio, quòd operæ pretium non succedat. Hoc etiam Augustinus advertit. Facit, inquit, loquenti tædium auditor immobilis; non quia humanæ laudis nos auidos esse decet, sed quia Dei sunt, quæ ministramus, & quanto magis diligimus eos, quibus loquimur, tanto magis cupimus, vt eis placeant, quæ ad eorum porriguntur salutem: quod si non succedit, contristamur, & frangimur, quasi frustra operam conteramus. Huic molestissimæ cogitationi ita occurrit. Consoletur nos, inquit, Dominicum illud exemplum, qui offensis hominibus ex verbo suo, & tanquam durum refugientibus, etiam his, qui remanserant, ait, Nunquid & vos vultis abire? Satis enim fixum atque immobile debet corde retineri Hierusalem captiuam ab huius sæculi Babylonia decursis temporibus liberari nullúmque ex ea esse periturum; quia qui perierat, non ex illa erat. Firmum enim fundamentum Dei stat habens signaculum hoc, Nouit Dominus, qui sunt eius, & recedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini. Ista cogitantes & inuocantes Dominum in cor nostrum minus tenebimus incertos exitus sermonis nostri propter incertos motus auditorum, delectabitque nos ipsa

De catech. rud. cap. 10.

etiam perpeſſio moleſtiarum pro miſericordi opere, ſi non in eo noſtram gloriam requiramus. Tunc enim eſt verè opus bonum, cùm à charitate iaculatur agentis intentio, & tanquam ad locum ſuum rediens, rurſus in charitate requieſcit. Hæc Auguſtinus. Itaque perſuadere in primis ſibi Dei ſeruus debet laborem ſuum, ſiquidem Deo placet, nunquam eſſe inutilem poſſe: fructum verò in electis eſſe certum, propter quos omnia
2.Tim.2. libenter ſuſtinere debet vt Paulus: in cæteris ſi non conſequatur quod cupit, non eſſe mirandum, cùm & Apoſtolis id crebrò contigerit, & Angelis, qui vident faciem patris in cœlis, qui cum impiis etiam ad tutelam dati ſunt, nihil prætermittunt, quod ad illorum ſalutem pertinet iuxta præſcriptum Dei, cum tamen tam multos perire videant. Quin ipſe quoque Angelorum Dominus idem tolerauit in ſe, qui non ſolum diuina ſua concione de pane vitæ non flexit animos hominum, ſed etiam, quæ eorum prauitas eſt, magis alienauit à ſe. Conſtantem verò Dei prædicatorem docens, & non hominum gloriam quærentem,
Ioan. 6. conuerſus ad reliquos dixit, Nunquid & vos vultis abire? Vt intelligamus ardorem quidem proximos lucrandi maximum eſſe debere, ſed tamen cum per te non ſteterit, quominus vota ſuccedant, ſummè quietum atque tranquillum. Non enim, vt dixi, perire poteſt charitatis opus. Hæc igitur humiliter primum cogitanda ſunt. Deinde
1. Cor. 9. quoniam debet qui arat, arare in ſpe fructus percipiendi, certò ſibi perſuadeat Catechiſta fructus futuros maximos, atque mirabiles laboris ſui. Nam ſi opinionum vel ſegnitie, vel ambitione
ortarum

ortarum caligo pellatur, serenisque oculis res Indicæ iudicentur, non est dubitandum, quin labore, & molestia longè maior appareat quæstus animarum. Hoc non solum viri religiosiores, & experiuntur, & prædicant, verum etiam prudentissimus quisque sæcularium, qui diuturniorem vsum horum habere potuerunt. Et surgit quidem paulatim, sed quotidie maior copiosiorque messis, ac pro ingenio, & natura istorum etiam gratia ipsa lenta & suspensa quodammodo videtur, re tamen vera non cessat. Tolle auaritiam, adhibe vitæ integræ exemplum, pro captu Indorum opiniones eorum vanas refelle, viam veritatis demonstra, atque his diligenter insiste minister Euãgelij, ita ego te fruar Domine Iesu Christe, vt copiosam messem, & lætam futuram intelligo. Sed nos cito operando cessamus, & properatas, ac plenas fruges statim volumus. Non est autem tale Regnum Dei, prorsus non est tale, sed quale Christus exposuit, Sic est, inquit, Regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terra, & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat, dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Aduertamus obsecro nostrum esse sementem iacere in terram, idque iuxta Ecclesiasten mane, & vespere esse faciendum, quia nescimus quid magis oriatur hoc an illud, & si vtrumque simul, melius erit. Itaque etsi dormiendum est aliquando, & vacandum Deo, sed tamen nullo modo ab opere cessandum, sed surgendum nocte, & die. Et licet semen sepultum lateat, neque nos

Mar. 4.

Eccl. 11.

laboris nostri successum videamus, sustinendum tamen est, quia nobis etiam nescientibus semen germinat, & increscit. At neque properandum est nimium, neque statim plenæ maturæque fruges expectandæ. Sed primum herbam quandam cuiusdam externæ speciei, & significatæ Christianitatis gratè accipiamus, mox calamum visuri robustioris fidei, postremo plenos gratiæ, & charitatis fructus demetemus. Hoc non in vno quovis homine tantum saluator noster voluit intelligi, sed multò magis in ipsa hominum multitudine, quam Euangelici seminis iactus attingit. Sensim enim vocatio Dei vires suas exerit, & euulsis tribulis, & carduis errorum præparatur terra futuræ sementi Fidei, sensimque cœlitus affluente diuini fauoris imbre, nouum germen in Christo oritur, crescit, maturescit in frugem. Ergo cœlestis oraculi perspicua promissione confirmatus Euangelicus operarius certissimè intelligat laborem suum non esse inanem, sed magna emolumenta salutis hominum allaturum, quia qui promisit, fidelis est, & negare se ipsum non potest, tametsi successum interdum ipse non videat quam vellet citò, interdum ne tarde quidem fortassis, quia fieri potest, quod Euangelium habet, vt alius sit, qui seminat, alius qui metit. Sed qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Non tamen sibi soli metit, mercedemque accipit, sed potius vt & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. Siquidem omnes in Christo vnum sunt. Addo etiam in præsenti fructum laboris sentiri, & cum magna suauitate decerpi ab iis, qui curam suam iactant in Domino, & commisso officio

Ioan. 4.

non

non desunt, si qua decet patientia, & longanimitate, quos Deus expectat, ipsi quoque expectare non dedignentur. Neque enim fructus affertur nisi in patientia. Luc. 8.

CAPVT XXIIII.

Quid restet de Catechismo dicendum.

HOc animo instructus qui ad erogandum diuini tritici mensuram accedit alacer, siquidem hilarem datorem diligit Deus, quid traditurus sit, tum qua methodo, & ratione cogitare debet, vt in altero fidelis, in altero prudens sit. Quæ ergo nouas gentes, rudes Fidei populos doceri oporteat, & quibus ea rationibus, vt animo hæreant, effici queat, quoniam præcipuus est scopus catechizantis, noua disputatione explicandum est. 2. Cor. 9.

DE

DE PROCVRANDA INDORVM SALVTE.

LIBER QVINTVS.

Quænam Indorum Populos, quibúsve rationibus edoceri oporteat.

CAPVT PRIMVM.

Finis Christianæ doctrinæ Christi cognitio, & dilectio.

Rom. 8. 1. Tim. 1.

INIS legis Christus ad salutem omni credenti, & finis præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, Hîc vniuersæ doctrinæ Christianæ summa est, quæ nihil aliud commendat quam Christi fidem per dilectionem operantem. Præclarè D. Augustinus illa duo his verbis colligit, Omnis scriptura diuina quæ ante scripta est ad prænuntiandum aduentum Domini, & quicquid postea mandatum est literis, & diuina authoritate firmatum, Christum narrat, & dilectionem monet. Hæc

Gal. 5. Aug. De catechi. rud. c. 4.

verò

verò dum vnum esse quodammodo Ioannes apertè docet, Hoc est, inquit, mandatum eius vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus in alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. *1.Ioan.3.*
Etenim in hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Deus filium suum vnigenitum misit in mundum, vt viuamus per eum. Verè ergo & finem Christum, & finem charitatem scriptura dicit: verè in illo verbo legem pendere, Diliges, & plenitudinem esse dilectionẽ: & verè nihilominus, in Christo euacuari legem, & impleri omnia, siquidem nullus est alius diuinæ institutionis scopus, quam Christus cognitus & dilectus. Etenim vita æterna est cognitio Christi vera & perfecta. Nam qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit, mendax est. Quoniam igitur duæ sunt rationalis naturæ partes, cognitio, & appetitio: duæ humanæ vitæ rationes, contemplatio & actio, duo quoque sunt doctrinæ Christianæ lumina, cognitio Christi, & dilectio, necesse est duas etiam esse doctoris Euangelici functiones, docere, & exhortari, atque doctrinæ omnis, & cognitionis finis est Christus, omnis exhortationis, & actionis finis est charitas. Porrò cognitio Christi, quam Fidem dicimus, symbolo traditur, charitatis omnis actio Decalogo continetur. Ergo prædicatoris Christiani est, & Fidem docere, & mores instituere. A Fide verò inchoandum est, sine qua impossibile est placere Deo, cuius author, & consummator est Christus. Quamobrem illa prima, ac præcipua cura esse debet ministri Euangelici, vt gentibus Christum annunciet, cum sit nullum aliud nomen sub cœlo datum hominibus ad salutem consequendam.

1.Ioan. 4. *Matt.22.* *Rom. 13.* *2. Cor. 3.* *1.Ioan.3.* *Heb.11.* *Heb. 12.* *Act.4.* *1.Cor. 3.*

Ioan. 10. consequendam. Neque verò potest quisquam aliud fundamentum ponere, neque est aliud Apoc. 1. ostium, neque via alia ad vitam æternam. Chri- 1. Cor. 1. stus lac paruulis, cibus grandibus, Christus Alpha, & O, & principium sapientiæ totius & finis. Desinat Christi minister quærere quid aliud doceat quam Christum, qui factus est nobis sapientia, & iustificatio, & redemptio. Absint procul hæreticorum calumniæ. Christum nobis esse omnia cum dicimus, & nihil præter hunc sapere oportere, non tam sumus stulti, vt idcirco manen- Rom. 6. dum in peccatis sentiamus; quod Paulus execratur, alioqui quomodo Christus vita erit, si nondum peccato mortui sumus? Itaque & dixi, & dicam Christianæ prædicationis fidem esse Fidem Iacob. 2. Christi non tamen otiosam & mortuam, & quam 1. Cor. 13. Paulus nihili facit, sed viuam illam, & efficacem, & fructuosam, quæ per dilectionem operatur. Gal. 5. Quamobrem quid Fides Christiana habeat, deinde quos mores exigat, differendum est.

Capvt II.

Christi annuntiandi curam præcipuam esse debere.

Mihi verò monstri simile semper est visum, inter tot millia Indorum Christiano nomine donatorum tam esse rarum, qui Chri- Act. 19. stum agnoscat, vt quod Ephesij olim Paulo de Spiritu sancto responderunt, possint hi de Christo

ſto melius vſurpare, Neque an ſit Chriſtus, audiuimus. Cum verò ſint hæc prima elementa ſermonum Dei, cumque nihil aliud inſonet omnis ſcriptura diuina, quid cauſæ putemus eſſe, quod vix in hoc loco conſiſtunt aliquando Catechiſtæ, vt Chriſtum oſtendant, atque imprimant menti Neophytorum? Nam ſi paulo curioſius interroges, vix pleniorem de Chriſto notitiam in pleriſque reperias quam de Petro, aut Paulo, aut Dauide, aut alio quovis homine, interdum ita noua accidit his Chriſti commemoratio, ac ſi de Ænea, aut Romulo mentio fieret. Quod tantum Euangelij dedecus, tantam Chriſtiani nominis contumeliam neſcio quo fulmine ſatis vindicari poſſe exiſtimem, vt homo Chriſtianus, & annos iam viginti, aut triginta terens Eccleſiam, rogatus de Chriſto, neque quis ſit, neque verò an ſit, prorſus intelligat. Ac docent multi neſcio quæ friuola, quidam præpoſtera omnino, plerique Chriſtum quidem annuntiant, ſed ita curſim, & obſcurè, vt nihil hîc magis Indus conſiſtat animo, quam in cæteris omnibus. Hæc ergo prima & maxima Euangelici Catechiſtæ præceptio ſit, vt Neophytus Chriſtum teneat, & memoria, ac intelligentia menteque tota, quantum capax eſt, capiat. Et quamvis res notiſſima ſit, quam loquor, nulliſque teſtibus egeat, tamen dignum eſt primos Euangelij prædicatores contemplari, quid docuerint, & quo omnis eorum ſpectarit oratio. A Chriſto inſtructi, & redempti *Act.* 2.3.
nihil aliud quam Chriſtum Magiſtrum, & Re- 4.10.
demptorem perpetuò loquebantur. Siue enim *Act.* 7.8. *Act.* 13.
Apoſtolorum Principem Petrum cum plebe, cum, 16.17.
principibus

Act.15. 16.17. Act.23. 26. principibus Iudæorum, cum gentibus differentem, siue Stephanum, siue Philippum, siue Paulum, & Barnabam ad gentes, siue solum Paulum ad gentes sæpe verba facientem, sæpe ad populum Hebræorum, siue cæteros omnes parentes, & præceptores nostros spectes, ne vnam quidem concionem inuenies, in qua Iesu Christi Dei nostri annuntiatio non vel totum argumentum orationis sit, vel certè præcipuus scopus, quò cætera tandem referantur. De Epistolis superuacaneum est dicere, cum quævis illarum pagina Christum loquatur. Cur hoc? Nos prædicamus Christum crucifixum Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Hæc est, inquit, virtus Dei ad saluandum, & Dei sapientia ad docendum, siquidem, & gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Nihil ergo aliud oportet scire, neque aliunde vires, & salutem sperare. Meritò Paulus gloriatur sibi id diuinitus datum, vt mysterium Christi excellenter ostenderet. Mihi, inquit ille, omnium sanctorum minimo data est gratia hæc in gentibus Euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo. Itaque glorianter addit, provt legentes potestis intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. Neque verò Euangelici tantummodo & Apostolici studij fuit Christum mundo indicare, verum etiam Propheticæ, & Legalis ætatis, quando velut paruuli tenebamur sub pædagogo conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat, Nam & tunc, & longè

[Margin notes: 1.Cor.1. (beside "loquatur"); Ioan.1. (beside "tiam. Hæc est"); Ephes. 3. (beside "lenter ostenderet"); Gal.3. (beside "pheticæ")]

gè ante cum primum homini Deus innotuit, omnia & gesta, & scripta Christum prænuntiabant, Christum significabant, quemadmodum Apostolus Petrus ostendit, Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent. Et Paulus Apostolus velamen veteris testamenti in Christo euacuari. Et ipse Dominus prædicaturos discipulos instituens, Omnia quæ scripta sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de me. Quamobrem cum omni homini in Christi cognitione salus posita sit, cuius eminentem scientiam tanti facit Apostolus, vt præ illa cætera stercus putet, hæc prima hæc potissima, ac propemodum singularis Christiani magistri cura sit, & infatigabilis ardor Christum annuntiandi, Christum docendi, vt Christum omnes agnoscant à minimo vsque ad maximum, illámque propriam sui muneris existimet vocem, cognosce Dominum.

Act.10. 2.Cor.3. Luc.24. Phil.3. Hier.31.

CAPVT III.

Contra opinionem eorum, qui sine Christi notitia posse aliquem saluum esse volunt.

QVæ cum ita habeant, vix satis mirari possum, quid præceptoribus quibusdam scholasticis, viris certè grauibus nostri sæculi in mentem venerit, vt nunc quoque temporis post tandiu reuelatum Christum sine Christi notitia salutem cuiquam æternam continge-

re

re posse confirment. Quorum opinio tam mihi semper visa est, ac modo quoque videtur absurda, vt nullo modo dubitem antiquos patres Augustinum præsertim in homine Christiano nedum Theologo molestè id accepturos fuisse, ac nescio sanè an etiam à seueriore censura temperare potuissent, à qua tamen propter authorum & eruditionem, & pietatem abstinendum nobis est, quorum vestigia potius solemus sequi. Sed illud & liberè & vere dicendum est non dignam Theologo esse sententiam, quæ nihil in sacris litteris, nihil in sanctis Patribus firmitudinis habeat, tantum humana quadam suspicione introducta propter eorum infinitam multitudinem, qui in hoc nouo orbe tam longa ætate Euangelii luce caruêre, quibus aditus in cœlum omnis præcludi videtur, si ad salutem fuerit Christi notitia necessaria, quam rebus humanis ita labentibus consequi nullo modo potuerunt, cum haberent nullos Fidei præcones. Quid igitur, inquiunt? An his omnibus impossibilem esse salutis viam sentiendum est, in quorum potestate non fuit Oceano traiecto ab Europa prædicatores accersere? Ipsos verò sponte venientes sero tandem post mille quadringentos annos viderunt? Quin potius cœlestem ianuam illis aperimus, & notitia sibi concessa saluos esse posse censemus? Rigidum est enim & à Dei qui omnes homines vult saluos fieri, charitate alienum, vt exigat, quæ neque ipse dat, & homines per se præstare non possunt. Hæc illorum ratiocinatio est, qua eo quoque impulsi sunt quidam, vt sine Fide per naturalem tantum cognitionem salutem

1. Tim. 2.

consequi

consequi istos posse confidant, quorum sententia, tametsi Catholici ipsi sint tam est apertè hæretica, vt nihil magis repugnet Fidei, quam sine Fide saluum esse hominum quenquam. Porrò alij inde pedem referentes, ne ex tam lubrico, & periculoso loco in præceps sese darent, tutiùs illi quidem, sed quam consentaneè ipsi viderint, asseruerunt sine Fide quidem neminem esse saluum, sed tamen Fide nihil aliud de necessitate salutis opus esse cognoscere, quam quod naturali ductu intelligi potest. Quasi verò Fides ab Apostolis necessaria definiatur ad illa percipienda, quæ à creatura mundi per ea, quæ facta sunt visibilia, cognosci possunt, ac non potius ad ea quæ in cor hominis non ascenderunt, nobis verò reuelauit Deus per spiritum suum. Nam ad naturalia, necessariò cognoscenda natura ipsa non vsque adeò deficit. Fides verò est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Quæ ergo non apparent, idest, supra captum, & rationem hominum sunt, de quibus scribitur, Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi, ea per se ad Fidem pertinent, cætera verò per accidens. Igitur vt rem propius attingam, post nouum hunc eundémque vastissimum orbem inuentum nostri Theologi talia cœpêre & docere, & scribere, cum per mille quadringentos annos, neque in sacris, neque in scholasticis Doctoribus vestigium eius sententiæ extet, quod equidem sciam, quin omnes consentienter affirment sine explicita Fide Christi neminem esse saluum. Hanc autem suã sententiam ex quadã Sancti Thomæ opinione confirmandi occasionem

Rom 1.
1. Cor. 2.
Heb. 11.
Eccl. 3.
In 3. d. 25

libenter arripuerunt, de primum veniente ad vſum rationis, quem ad Deum conuerti, & poſſe, & debere vult, atque è veſtigio ſi faciat, gratiam iuſtificationis accipere. Ex quo colligunt nihil eiuſmodi puero opus eſſe alia cognitione quam boni honeſti, quod pro illa ætate poteſt agnoſcere. Horum, pro Indorum ſalute patrocinium eo libentius amplecterer, quo me huius cauſæ ſtudioſiorem profiteor, niſi valde reuocaret, quod ad
Ioan. 6. Patrem nemo venit niſi per Chriſtum, quod nul-
Ioan. 14. *Ioan. 10.* la alia eſt via, qua eatur, nullum aliud oſtium, quo intretur ad vitam. Ac re quidem vera, ſi poteſt ſine Chriſti notitia ſalus eſſe aut iuſtitia, ergo gratis Chriſtus prædicatur. Fruſtra Apoſtoli mittun-
Marc. 16. tur in orbem, fruſtra præcipitur. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Non fruſtra, inquiunt, Chriſtus annuntiatur. Nam & plures & facilius, & vberius ſalutem conſequuntur. Ego vero exiſtimabam Chriſti annuntiationem, hoc eſt Euangelium, non vt plures, & melius ſalui fierent, neceſſariam eſſe, ſed vt omnino poſſent homines ſalutem conſequi. Ita ſanè exiſtimabam, imo verò non exiſtimo, ſed tam certò, & apertè mihi perſuadeo Pauli hanc eſſe ſententiam, vt neminem putem repugnaturum, qui ſyncere, & attente illius verba expendat in eo loco epiſtolæ ad Romanos, vbi expreſsè hoc verſat. Finis legis, inquit, Chriſtus ad ſalutem omni credenti. Quam ſententiam poſtquam confirmauit, & æquè docuit Iudæis, & gentibus Chriſti fidem neceſſariam eſſe, omittens Hebræos, de quibus ſatis multa dixerat ſuperiore capitulo, tranſit ad gen-
Rom. 10. tes, & illa propoſitione prolata, Quicumque
inuocaue

inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit, affert quęſtionem & vrget vehementer, Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? Et mox. Ergo Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Sed dico, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hæc Apoſtolica reſponſio eſt, & difficillimæ quæſtionis abſolutio. Quomodo inuocabunt, inquit, in quem non crediderunt? Conſentiunt hîc nobiſcum Fide opus eſſe ad ſalutem. At quomodo credent ei, quem non audierunt? Profectò ſi iſtorum opinio vera eſt, facillime reſpondetur Paulo, & veriſſimè, neque prædicante, neque mittente opus eſſe, neque vero audiente, ſiquidem poteſt homo concipere Fidem ſine aliqua reuelatione aut prædicatione; poteſt ſibi ſufficere ad ſalutem ſine notitia Euangelij, poteſt inuocare Deum, quem per ea, quæ facta ſunt, conſpicit. Nonne ita nobis reſpondent, cum Chriſti notitiam dicimus neceſſariam ad ſalutem? Falsò ergo Paulus docet neminem ſufficienter inuocare, & credere ad ſalutem, qui non audierit Euangelicam prædicationem, ſi vera iſta ſunt. Quod ſi Paulus falli non poteſt, profectò iſta vera non ſunt. Si pergas Paulum interrogare, Quid de ijs, qui nunquam audierunt Euangelium? Reſpondet tibi, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, nimirum prædicationem eorum ſaluti, qui ſalui futuri ſunt ex gentibus,

toto orbe terrarum non defuturam, qui verò ex iis perierint, suorum scelerum, non ignorati Euangelij pœnas daturos. Dicis durum hoc esse, & asperum, at memineris ab Apostolo eos reprehendi, qui iustitiam suam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Non enim hîc agitur, durumne hoc, & seuerum sit, an benignum, & liberale, sed vtrum verum necne. Alioquin eadem pietatis specie cogentur etiam paruulis eorum, qui Euangelium audire non potuerunt, sine baptismo salutem dare per quamcunque Fidei protestationem parentum, vt olim fiebat in lege naturæ? Cur enim paruuli sine Euangelico sacramento salui esse non possunt, & tamen grandiores sine Euangelicà lege possunt? Quod si fatentur Euangelica lege iam promulgata nusquam gentium ad iustificandos paruulos antiqua sacramenta satis esse, & pro iis omnibus vnum dumtaxat valere baptismum (neque enim hoc sine aperto errore negari potest) quid quæso rationis habet, maioribus notitiam legis naturæ ad salutem posse sufficere? Etenim quicquid contra nitantur, fateantur pariter necesse est, modo sine Euangelica lege homines posse saluari, quod qui non putat absurdum, cum eo ego amplius minimè disputem. Paulum profectò apertius loquentem nemo desideret: cuius omnes sancti expositores sensum esse, quem dixi, probant, maximè Beatus Thomas, cuius commentationem afferre non moror, cuius se hi scriptores in primis authoritate tuentur. Post enarratum ergo locum Apostoli, ita dubitat, Nunquid illi, ad quos non peruenit prædica

Rom. 10.

Thom. lect. 3. in c. 10. ad Rom.

prædicatio Euangelij, vt potè si fuerunt nutriti in syluis excusationem non habent de peccato infidelitatis? Ad hoc dicendum est, quòd secundum sententiam Domini, quæ habetur Ioannis 16. Illi qui loquentem Dominum, vel per se, vel per discipulos suos non audierunt, excusationem habent de peccato infidelitatis, non tamen beneficium consequentur, vt scilicet, iustificentur ab aliis peccatis, quæ vel nascendo contraxerunt, vel malè viuendo addiderunt, & pro his damnabuntur. Si qui tamen eorum fecissent, quod est in se, Dominus secundum suam misericordiam prouidisset mittendo eis prædicatorem Fidei, sicut Petrum Cornelio, & Paulum Macedonibus. Hactenus Thomas. *Act. 10. & 16.* Augustini autem de hac re tam est aperta sententia, vt nullo modo subterfugi queat. Adeò enim Christi notitiam ad salutem necessariam vult, vt iis etiam, qui ex gentibus ante tempus Euangelicum seruati sunt, minimè id contigisse dicat absque reuelatione vnius mediatoris Dei & hominum Iesu Christi. Nam vt cætera missa faciam, ita scribit in libris de ciuitate Dei, Diuinitus autem prouisum fuisse non dubito, vt ex hoc vno sciremus (loquebatur autem de sancto Iob) etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spiritualem Hierusalem. Quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui diuinitus reuelatus est vnus mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. *Aug. li. 18. de Ciui. c. 47.* In secundo quoque libro de gratia Christi idipsum multis confirmat. Neque tamen displicet mihi illa quorundam tem-

Aug. lib. 2. de gratia Christi. c. 24. 25. & 26. *Gal. 3.*

peratio, vt implicita quidem fides Iesu Christi, explicita vero vnius mediatoris satis fuerit ad salutem consequendam ante Euangelicum tempus. Tunc enim, vt ait Paulus, tanquam paruuli custodiebamur inclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. At post reuelatam fidem, patere alicui vitæ ianuam nisi per reuelatam, & expressam Christi cognitionem nullo modo assentior, omnibus & antiquis, & nouis scriptoribus hac parte stantibus præter paucos quosdam scholasticos, qui neque ratione aliqua firma, neque veterum authoritate, sed sua potius suspicione ducuntur. Neque verò extremam salutem tantum, sed iustitiam etiam primam sine Euangelij cognitione post promulgatum orbi Euangelium cuiquam contingere existimo, in quo alij minus molestè, sed tamen falso contradicunt. Neque Augustini alium fuisse sensum quicquid hi contenderint demonstrabunt. Non enim Cornelij (quoniam hoc loco vrgent) eadem causa est, & infidelium huius temporis. Etenim quemadmodum Iudæis fides vnius mediatoris tunc temporis sufficiebat ad iustificationem, antequam Iesus Christus euangelizaretur, ita quoque Cornelio Iudæorum, & libris, & consuetudine instructo sufficere potuit, vsque dum à Petro disceret Christum. Nunc verò postquam toto orbe terrarum Iudaïca, & lex, & sacramenta prorsus abolita sunt, vt non mortua solum, sed etiam mortifera sint, omnino Euangelica mensura quærenda est fidei, sine qua nemo, quod satis est, credit, cum lex fidei sola iustificet, id est, nullum aliud salutis initium sit præter fidem Iesu Christi. Quod si quis pergat

Aug. lib. de Præd. sanctor. c. 7.

quærere.

quærere. Ex quonam tempore explicita fides Christi cœperit esse necessaria ad iustitiam, equidem respondebo ex illo ipso, cum primum promulgatum est orbi Euangelium. At Indis non erat hactenus promulgatum, inquis, ita ego sanè arbitror, verum nihil ad rem. Neque enim de ea promulgatione sermo est, quæ cuivis ignorationis locum nullum relinquit, sed de ea potius, quæ cum solemnis sit, & pro legislatoris voluntate conueniens, omnes contrarias leges abrogat, contractúsque dissoluit. Scimus igitur sacramenta omnia, & legis, & naturæ abolita esse, scimus Euangelicam legem quæ est fides Iesu Christi, omnes mortales aliquando cœpisse obligare: quo verò primum tempore sufficienter promulgata fuerit, aliis aliter statuentibus, nos nescimus. Cornelij certè tempore nondum plenè propalatum fuisse Euangelium Gentibus, vel ipse Petrus testis est, cui ea de re erudiendo cœlesti visione opus fuerit. Nunc ergo cum æquè vel notum, vel ignotum sit Gentium populis siue esse aliquem mediatorem diuinitus prouisum, siue hunc esse solum Iesum Christum, non est, cur sine Euangelij notitia remissio peccatorum alicui tribuatur. Alij sentiunt Cornelium non verè iustificatum esse coram Deo ante Petri prædicationem, cum & animali immundo comparetur, & audita remissione peccatorum per Christum ceciderit Spiritus sanctus, neque ab ea sententia valde abhorret Chrysostomus: verum quia difficile est, quem scriptura religiosum, & timentem Deum, & acceptum Deo & operantem iustitiam dicit, non eundem vere iustificatum intelligere,

Ita sentit apertè D. Greg. hom. in Ezec. 9.

Beda in acta, fidē operātem tribuit Cornelio

 gere,

gere, commodius explicatur accersendi Petri necessitas, non vt absolutè gratiam consequeretur, sed vt Euangelicam gratiam ea plenitudine & firmitate qua per Iesu Christi fidem conferebatur. Modo verò post latè prædicatum Euangelium eiusdem necessitatis putamus credere, & in Christum credere, sine cuius mysterij fide iustificari neminem & olim beatus Thomas, & nuper sancta Synodus Tridentina decreuit. Sed quid agemus de infinitis hominum millibus, qui neque audierunt Euangelium, neque verò audire potuerunt? An eorum neminem saluum esse posse censebimus? Minime vero. At sine miraculo fidem doceri non possunt. Primum miraculum dici non debet Dei peculiaris prouidentia vel Angelum, vel hominem destinantis, vt Euangelizet ei, qui quod potest, præstitit. Nam vt rarum hoc est, & rarissimum vt in natura iam obscurata, & grauissimè saucia ad tam præclaros quisquam conatus assurgat, idque sine præueniente Dei auxilio facere nequit, ita prouidentia singulari non destituendum ipsa ratio confirmat, cui tam singulare contigerit studium boni. Quod si adhuc miraculum vocandum perstant, quid de nomine digladiandum est? Certè hi tanquam eiusmodi opera Deo grauia aut angusta & inusitata forent, ita parcè & arctè cohibenda putant. An non ad ipsum illum Cornelium, & Angelum, & Petrum missos legunt? An non ad Eunuchum Candacis Reginæ Philippum Diaconum? An non ad Macedones, & ad Lydiam Paulum? Quod si noua quærimus, præsto est Paulus ille Iapponensis, qui tanto tempore criminum suorum medelam exoptans, & Francis-

Tho. 1.2. q. 113. ar. 4. ad 2. & 3.
Cõc. Tri. sess. 6. c. 6
Acto. 10.
Acto. 8.
Acto. 16.

cum

cum Xauerium quærens tam longo maris circuitu, eóque non inuento abiens Malacam tempestate reuocatus est ex ipso Sinensium aspectu, vsque dum in illum rediens incideret, & Christi Euangelio audito per fidem non solum ipse seruatus sit, verum amplissimæ genti suæ Christum annuntiandi Francisco fuerit, & hortator & dux. Ad hunc sanè modum de cæteris, si qui tales extiterint, sentiendum esse non tam ego quam Thomas ipse respondet: à quo cum obiectionem suam dilui videant, nescio quomodo in eam sententiam vocare possint, quam refellit. Sed de puero veniente ad vsum rationis negotium nobis ex Sancto Thoma facessunt. In quo si nulla neque ab Angelo, neque ab homine doctrina expectanda est, certè neque Christi, neque Dei notitiam pro illa ætate firmam habere potest. Itaque iustificabitur is, qui Deum adhuc non nouit, & falsum erit quod Apostolus de fide necessaria, vt placeatur Deo, scripsit, Credere oportet accedentem ad Deum quia est, & quia inquirentibus se remunerator est. Quod si & hoc ipsum implicitè credi satis esse dicunt, profectò nihil dixit Apostolus. Nam implicitè non illa solum credere oportet accedentem ad Deum, verum & illa, Adam extra paradisum formatum esse, & octo animas in arca Noë seruatas, & Tobiæ filium fuisse cognominem, & quicquid diuinæ literæ tradunt. Quod si certa aliqua fidei mensura designanda est, & firma saltem de Dei majestate & prouidentia conceptio, profectò à quo hanc fonte puerulus haurire potest nulla doctrina imbutus, nulla experientia ductus, ab eodem facilè

Th. 14. de Verit. ar. 10. ad 1. & in c. 10. Rom. lect. 3.

Hebr. 11.

facilè hauriet, & Christi mysterium, cum vtrumque vel diuinitus, vel humanitus edocendus sit. Itaque vel opinio illa D. Thomæ non vsque adeo tenaciter est tuenda, quam etiam illius plerique discipuli non satis sibi persuadent, vel si retinenda est, ad eum modum explicanda est, quem antiquiores illius discipuli sequuntur, vt etiam pueri iustificationem reuelatio Christi antecedat. Neque enim propter incertas opiniones dogmata debemus certa deserere. Cum ergo fides infusa necessaria sit, non vt credat homo, sed vt aliquid credat, id est, non tam propter actum quam propter obiectum, quærenti quodnam sit illud, nihil aliud occurrit, quam quod Patres tradunt, vt credamus vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atque illud in primis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Quamobrem mysterium Christi primum ac potissimum docere debemus, si illius sapientiam sequi volumus, qui dicebat, Nihil aliud arbitratus sum me scire inter vos nisi Iesum Christum & hunc crucifixum.

Conc. Trid. Sess. 6. c. 6.

1. Cor. 2.

CAPVT IV.

Contra errorem illius, qui Christianos rudiores sine Fide explicita Christi asseruit posse saluari.

BEne autem habet quod nemo scriptorum Christi notitiam necessariam negat iis, quibus fides prædicata est, quin potius disertè admonent

monent præceptum de Christi mysterio explicitè credendo, & diuinum esse, & omnibus hominibus necessariò propositum, tum vero eos, qui fidem audierunt sine illius mysterij cognitione saluos esse non posse. Aiunt verò infideles barbaros, quibus Euangelium non est nuntiatum propter ignorantiam excusari à peccato, quod nos quoque libenter damus: sed eosdem, si fecerint quod in ipsis est, sine fide explicita Christi salutem consequi posse censent, quod nobis nequaquam placet, sed interim teneamus illud, quod nemo Catholicus potest abnuere, De mysterio Christi expresse sciendo Christianis omnibus sine exceptione diuinum esse præceptum, neque verò quenquam eorum, quibus Euangelium prædicatur, ad salutem iustitiámve coram Deo peruenire posse nisi per fidem explicitam Christi. Qua de re non ita pridem in hoc nouo orbe vir quidam diu, & insigniter doctus, & valde religiosus habitus, iam vero magnus, vel factus, vel patefactus Hæreticus nouum dogma, vt ille quidem iactabat, pium & salutare, sed reuera valde impium, & perniciosum inducere conatus est, idque multis prolixisque commentationibus egit, vt persuaderet, Nempe Indorum populis cæterisque hominibus rudioribus non esse necessarium ad salutem, vt mysterium Trinitatis, neque verò mysterium Christi explicitè crederent: sed satis esse, vt scirent vnum esse Deum, eúmque bonis præmia, malis supplicia digna reddentem, in cæteris verò legem nostram, hoc est Christianam, diuinam esse & certò tenendam. Denique præter illa

duo

duo nihil aliud quam vt crederent communiter & implicitè, quæ tenet Ecclesia. Quamobrem hæc ipsa Indis prædicanda esse, cætera non ita magnopere curanda. Causam huius sui dogmatis ille reddebat, quòd Deus ad impossibile neminem obliget: esse verò tam obtuso & absurdo ingenio plerosque, vt neque mysterium Trinitatis, neque mysterium Christi percipere possint, quos si cogas isthęc explicitè credere, nihil aliud agas, quam vt cœli ingressum miseris occludas. Addebat porro cum diu de hac re secum ipse deliberasset, atque ita sentiret, vt dixi, diuina se reuelatione penitus confirmatum vsque adeo, vt Paulum ipsum Apostolum per reuelationem dixisse affirmaret, Rudioribus non esse necessarium ad salutem credere Christum esse hominum Saluatorem. Quis verò Pseudopaulus ille, & pessimus dæmon fuerit, Angelus lucis haberi volens, satis iam ac plus etiam quam vellemus, innotuit. Sed authore misso, ipsum dogma tractemus eóq; accuratius, quod iugulum ipsum Euangelij ferire contendat. Omnis penè prædicationis Indicæ labor & cura tollatur necesse est, si vera illa sint. Paucis verò non solum impiam, sed stultam quoque assertionem perspicuè demonstrabo. Quid enim impium magis, quam & apertæ Domini sententiæ, & gentium saluti per Christum obtinendæ contradicere? Ite, inquit, in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur. Euangelium ergo suscipere & credere omnem creaturam oportet, si salua esse velit. Atqui Euangelium, & Christi notitia nomine

Marc. 16.

mine quidem ſunt duo,re ipſa penitus idem. Quomodo enim Euangelium nouit,qui Chriſtum non nouit ? Ex quo planè apparet, quam ſtultè illud dicatur, vt is, qui fidem Chriſtianam habet, Chriſtum tamen ignorare poſſit. Nam ſi quis Æneida aut Odyſſeam tenere ſeſe diceret, neque tamen Æneam aut Vlyſſem vnquam audiſſe, quis obſecro riſum tenere poſſet ? Præterea quis nouit ſe fieri aut eſſe Chriſtianum, & non Iudæum aut paganum,qui Chriſtum non nouit ? Quomodo eam legem profiteri poteſt, qui quid lex habeat, ignorat ? Omnis Chriſtianus, quatenus Chriſtianus eſt, Chriſtum profitetur. Itaque docere quenquam Chriſtianum eſſe debere, ſi ſaluus eſſe velit, neque tamen opus eſſe, vt Chriſtum agnoſcat, nihil aliud eſt quam cum ratione inſanire. Ad hæc quam ineptè & fatuè iubetur Indus credere, quæ credit Eccleſia,qui tamen Chriſtum ignorare permittitur ? Omnino repugnat vtrumque. Etenim Eccleſiam niſi congregationem fidelium Chriſtum verè tenentium intelligat, non magis Eccleſiæ credit quam ſynagogæ Iudæorum, aut Scholæ Athenienſium, ſine Chriſto enim Eccleſia neque eſſe, neque intelligi poteſt. Siue ergo Eccleſiam voces, ſiue Chriſtianorum legem, ſiue fidelium cœtum, niſi Chriſtum Indus agnoſcat, Eccleſiæ myſterium ſcire non poteſt. Vt illud prætercam, quantæ inſaniæ ſit myſterium Eccleſiæ myſterio Chriſti præponere in neceſſitate fidei explicitæ. Ioannes certè Apoſtolus ita colligit, Et *1. Ioan. 3.*
hoc eſt mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Ieſu Chriſti. Et hæc eſt, ait, victoria quæ *1. Ioan. 5.*
vincit mundum, fides noſtra. Quæ autem ſit

fides

fides nostra, statim adiungit, Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Iesvs est filius Dei? Igitur eiusdem præcepti, eiusdem necessitatis est Christiano credere, & in Christum credere, eadem fides Christiana, & fides Christi. Docendi ergo sunt Indi, & gentes omnes mysterium Christi, & qui genus aliquod hominum inde excipit, grauiter errat, ne hæreticum apertè dicam, quod tamen nonnulli graues authores intrepidè affirmant. Sed homo absurdus est, inquit, rudis, hebes, senex est iam decrepitus, Æthiops est trunco similis, Vrus est vix quicquam à pecude distans. Hosne atque horum similes Trinitatis mysterium discere coges, quod est vsque adeo difficile magnis etiam & promptis ingenijs? Mysteriúmne Christi, quod captum superat mentis humanæ ex tam stolido sensu exiges? Ego verò mysterium Christi (nam de cæteris dicam postea) intelligere neminem cogo, quod est paucorum, credere verò omnes debere dico, quòd nemo non potest. Nemo enim tam est absurdus, qui nequeat vtcunque cogitare Deum & hominem. Doceri ergo potest, Deus factus homo, hic est Christus Iesvs, addat, cur id sit factum, vt nos prorsus à peccatis eriperemur, & vitam consequeremur, atque ita discet esse vnicum Saluatorem nostrum. Mox ordinem quoque doceatur, quod conceptus sit Spiritus Sancti opera ex Virgine, & natus, & crucifixus, & post mortem resurgens in vitam immortalem. Hæc profectò cogitatione percipere non est impossibile, quin potius si Paulo Apostolo credimus, prope est valde verbum in ore nostro & in corde nostro, hoc est verbum Fidei, quod

Dominicus Soto in 4. d. 5. art. 2.

Rom. 10.

quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum IESVM, & in corde tuo credideris quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Cum ergo quæritur, quid in mysterio Christi gentes docendæ sint, respondetur, Dei filium factum hominem propter nos crucifixum resurrexisse, quam summam esse Euangelij rectissimè dixit Chrysostomus. Itaque tria quædam breuiter insinuantur, Primum Christum esse Deum & hominem, deinde mortuum esse propter peccata nostra, tertium, vitam immortalem, & beatam possidere, quam nobis communicare vult. Hæc qui nullo modo percipere possit, neminem esse arbitror, si congruenter doceatur. Nam & corporali imaginatione cogitari possunt, quod est hominibus facillimum, & vtcumque depingi, & verbis exprimi satis queunt. Memoriter verò tenere, & acutè intelligere, & aptè explicare scio non omnes posse, & Deum bonum nihil exigere ab homine, quod præstare non possit. Quod si quisquam tam obtusus & saxeus vel fingatur, vel reperiatur, qui nullo modo cogitare & percipere possit Christum esse hominum Saluatorem, & Dominum, hunc ego vel sensus humani expertem existimabo, vel propter sua crimina diuino iudicio retardari, ne vel fidem doceatur congruenter, vel beneuolè capiat. Neque enim dubitamus esse non paucos, qui non habent aures audiendi, quibus licet foris insonet Euangelij tuba, intus tamen surdissimi sint. Vt iuxta verbum propheticum audientes non audiant. Nam & consentire Esai.6. verbo fidei percepto diuinæ gratiæ est, & ipsum quoque quantum satis est, mente concipere, &

cogitare

cogitare non nullius eſt gratiæ, ita vel illud vel hoc ſicut negatur, diuini iudicij eſt, cuius effectus cum ſæpe cernamus, cauſas tamen planè ignoramus. Denique quicunq; diuinitus ad fidem Chriſtianã idoneus iudicatur, ſine qua ſalus & iuſtitia eſſe non poteſt, idem ad myſterij Chriſti agnitionem, quantum ſatis eſt, idoneus exiſtimandus eſt, quam ſi vel neglexerit, vel aſſecutus non fuerit, oſtium vitæ æternæ nondum inueniſſe ſine vlla dubitatione exiſtimandus eſt.

CAPVT V.

Quòd præcepto cætera myſteria, quæ continentur in Symbolo, ſcire omnes Chriſtiani conſtringantur.

MYſterium verò Chriſti nemo poteſt perfectè, & vt par eſt, cognoſcere, niſi myſterium quoque & Trinitatis, & Eccleſiæ doceatur. Nam Ieſus Chriſtus Dei filius de Spiritu Sancto conceptus eſt, mortuus eſt autem, vt ſuo ſanguine mundaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum, in quo eſſet remiſſio peccatorum, & ſalus æterna per fidem, & Sacramenta Chriſti. Itaque tribus hiſce myſterijs, Chriſti, Trinitatis, Eccleſiæ, Chriſtianæ fidei ſumma definita eſt. Quamobrem ab Apoſtolis tribus veluti partibus ſymbolum diſtributum eſt. Et quæ quidem ad naturam

Tit. 2.

diuinitatis pertinent, in primo loco patri attributa ſunt, quæ verò ad diſpoſitionem redemptionis noſtræ, ſecundo loco Dei filio Ieſu Chriſto: porrò quæ ad fidelium gratiam & ſanctificationem, ea tertio loco Spiritui ſancto aſcripta ſunt. Neque verò illorum eſt modo error refellendus, qui plebeio & ruſtico homini ſatis eſſe putant, vt ſe tenere profiteatur, quæ tenet Eccleſia, qui ab ipſa iampridem Eccleſia damnati ſunt. Quin potius audiamus Auguſtinum eorum ſententiam data opera refellentem, qui ſentiebant ſufficere ad percipiendum baptiſmum confeſſionem Ieſu Chriſti filij Dei. Ita enim ſcribit in lib. de Fide & operibus, ſpado (inquiunt) ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quam credo Dei filium eſſe Ieſum Chriſtum. Et in hac profeſſione continuo baptizatus eſt. Num ergo placet, vt hoc ſolum homines reſpondeant, & continuo baptizentur? Nihil de Spiritu ſancto, nihil de Sancta Eccleſia, nihil de remiſſione peccatorum, nihil de Reſurrectione mortuorum? Poſtremò de ipſo Ieſu Chriſto nihil, niſi quia filius Dei eſt? Non de incarnatione eius ex Virgine, de Paſſione, de morte Crucis, de ſepultura, de tertij diei reſurrectione, de Aſcenſione, ac ſede ad dexteram Patris aliquid dicendum eſt catechizanti, & profitendum credenti? Quæ neceſſe habemus etiam cum ad baptiſmum temporis vrget anguſtia, exprimere interrogando, vt baptizandus ad cuncta reſpondeat, etiamſi ea memoriæ mandare non valuit. En quid exigat Auguſtinus idque ex recepta conſuetudine totius Eccleſiæ. Et nos dubitabimus teneri quemvis Chriſtianorum ſymboli myſteria noſſe, & expli-

Aug. lib. de fide, & ope. c. 9.
Act. 8.

Leo epist. 13. ad Pulcheriam Augustam. Concil. Laod. c. 46. 2. Concil. Brach. c. 1

cate credere, quæ à morituris quoque exigebantur ante baptiſmum? Certè Leo Papa nulla exceptione facta, Quod continetur, inquit, in ſymbolo, Dominus noſter in Eccleſia neminem vtriuſque ſexus voluit ignorare. Concilij Laodicenſis decretum extat, ſymbolum diſci oportere & reddi Epiſcopo, aut Presbytero ante baptiſmum. In Bracharenſi Catechumeni totum ſymbolum Apoſtolorum doceri iubentur. Sed notior res eſt, quam vt teſtimonijs, quæ ſunt plurima, indigeat. Igitur omnes Chriſtiani nemine excepto fidei capita, quæ continentur in ſymbolo, quantum illorum captus fert, explicatè tenere diuina authoritate coguntur, qua de re ſcriptores quidam docti non doctè profectò dubitant, quorum de hoc diuino præcepto refellendo aut cohibendo ſententia, vix in opinionum numero referri poteſt, cum noſtri & multitudine, & authoritate multis partibus ſuperiores ſint. Quoniam verò ea, quæ communiter præcipiuntur, propter vrgentes aliquas cauſas excuſari nonnunquam poſſunt, non eſt dubitandum, quin temporis anguſtiæ, aut ſenſus hebetudo, aut minus idonei doctoris facultas, ſæpe imbecilliores excuſet, ſi non vſquequaque omnia illa fidei myſteria norint. Si enim baptiſmi percipiendi, itémque Euchariſtiæ ſumendæ, & confeſſionis peccatorum Chriſtiano faciendæ, cum iuris diuini præcepta ſint, tamen poteſt nonnunquam homo excuſari, vel miniſtro abſente vel ipſa materia, vel ſua ipſius impotentia ad loquendum, vel alijs etiam ex cauſis, neque tamen ſi voto & animo præſtet quod poteſt, cum vero corde Deum quærat, excludetur à regno, nihil profectò eſt cur, quamvis diuinum

Tho. 2. 2. q. 2. ar. 7. & 8. Mag. in 4. di. 1. & ſcholaſtici ibi, & in 3. diſt. 25.

de fidei præcipuis myſterijs ab Apoſtolis traditis cognoſcendis, & expreſſe profitendis præceptum ſit, tamen excuſari & abſolui non poſſint multi, quorum ſenſus tam eſt exiguus, vt non vſquequaque ſufficiat, aut ætas grauis, aut præceptoris inopia, aut aliud extrinſecus obiectum impedimentum. Neque enim contemnet hos, qui fecit illos, quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus, neque deerit Dominus fidei & bonæ voluntati hominis, qui quod poteſt, bona fide præſtat. Itaque ſunt illa quidem omnia ſymboli capita docenda, diſcendáque diligenter, & omni ſtudio incumbendum, vt hæreant, ídque nulla negligentia detrectari poteſt, nulla occupatione præpediri, nullius negotij magnitudine contemni, cum ſit ipſa animæ ſalus fides Eccleſiæ: ſed tamen vbi neceſſitas & impotentia obſtant, non debemus putare defuturum Deum, ſi modo ea menſura non deſit, quam neceſſariam diximus omnibus, neque valde difficilem, ſine qua ſalus nemini patuit. Ea verò eſt, vt credat in vnum Deum per Ieſum Chriſtum vnicum Saluatorem peccata hominibus remittentem, & ſibi obedientibus æterna bona præbentem, ſine qua fidei menſura neminem Chriſtianorum fuiſſe, neminem fore ſaluum mihi ſanè perſuadeo.

Sap. 6.

Capvt VI.

De mysterio Trinitatis omnibus tradendo.

De Trinitatis ergo arcano an omnes etiam valde imperiti & rudes necessariò docendi sint, partim rectè dubitatur partim non rectè. Nam aliqua ex parte omnes illud debere cognoscere præter Patrum authoritatem ea vna ratio apertè declarat, quod nemo Christianus fiat percipiatque baptismum (quod fidei Sacramentum antiqui vocant) nisi in nomine Trinitatis. Qui ergo Christianum se esse nouit, non potest iure ignorare mysterium, in quo vnico Christianus effectus sit. Adde quòd ex Apostolica & veteri traditione nemo baptizatur in Ecclesia Christi, nisi prius rogatus, an credat in Deum Patrem, & in Iesum Christum Dei Filium, & in Spiritum sanctum, responderit firmiter sese credere. Quantumvis ergo hebes sit, si iudicij aliquid habet, & ita rogatur, & ita respondet, prorsusque ita expresse credere iubetur. Namque implicitè & inuolutè non isthæc solum, sed quæcunque diuinæ literæ produnt, credit, de quibus tamen non omnibus interrogatur, quod ea expresse scire omnia, illi minimè opus sit. Præterea cum nemo tam imperitus Christianæ disciplinæ sit, quin & se & res cæteras signare salutariter doctus sit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quonam modo ei ignorare fas erit, quod quotidie frequentat?

Damasc. lib. 4. de fid. c. 10.

tat?

tat? Nihil ergo est, cur propter Æthyopum Indorumve barbariem nouum dogma cudatur, de Trinitate non necessario docenda, quod plures grauioresque Theologi, & Ecclesia ipsa, nisi fallor, in Athanasij symbolo satis redarguit. Sed subtile est, inquiunt, mysterium, & valde sensum humanum excellens: istorum verò sensus tam est obtusus, vt ne cogitare quidem Trinitatem queat. Primum qui ita disserunt, velim an se fortassis cogitare posse respondeant. An præter certos ac definitos loquendi modos ex Ecclesiæ, & Theologiæ regulis sumptos, quicquam amplius in tam sublimi arcano Theologi norunt? Nihil opinor. Nam de me certus sum equidem. Quid enim sentiendum, & quomodo enuntiandum sit, rustico literatus præstat: quid porro id sit, & quomodo cogitandum, nihil propemodum inter vtrumque interest. Non ergo intelligentia, quæ valde paucorum est, tanti mysterij, quam non tam lectione librorum, quam diuinitus luce perfusa mens capit, vt Augustinus optimè docuit, sed simplicem synceràmque Fidem postulat Sancta mater Ecclesia, à qua cur alienare quosvis homines debeamus omnino non video. Quemadmodum enim sacrificia olim offerebantur Deo pia populi religione, quorum tamen vim, & significationem pauci admodum satis perciperent, & nihilominus à suis Deus ista exigebat, quod in iis, quæ videbant, ea, quæ non videbant, protestabantur: ita planè in nouo testamento, vbi cruentæ abolitæ sunt victimæ, & vituli acceptissimi sunt labia confitentium Domino, vult profectò Deus fideles suos offerre, & cordis, & oris confessionem se-

Tho. 2.2. q.2. scholastici in 3. d.25.

August. l.14. de Trin.

cundum ſpiritum Fidei, vt Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum adorent, & colant, quamvis quid ore proferant, quid mente credant, vix plerique percipiant. Nam & ipſa Fides eſt argumentum non apparentium, quam etiam ſacrificium
Phil.2. quodam loco vocat Apoſtolus. Sed premunt adhuc nonnulli hæc ipſa amplius. Trinitatis myſterium in hoc eſſe aiunt, vt tres diuinæ perſonæ in vna eademque eſſentia credantur. Atqui inuenies quam plurimos, qui neque quid ſit diſtinctio perſonarum, neque quid eſſentiæ vnitas cogitare queant. Ego ſanè tales eſſe non in India & Æthiopia ſolum, ſed in ipſa Hiſpaniæ, & Italiæ curia plurimos arbitror. Hos ergo excludemus ex notitia Trinitatis? Minimè verò. Quin potius doctiſſimi Cardinalis Hoſij, & de Catholica Eccleſia
Hoſius lib. de Fide, c. 2. optimè meriti ſententiam valde probo. Diſtinctionem inquit, perſonarum & vnitatem ſubſtantiæ, ſi qui ſunt rudiores, quam vt comprehendere poſſint, non eſt adeò neceſſarium ad ſalutem omnibus explicatè credere, vt ſi quis minus hæc fuerit aſſecutus, de eius ſalute dubitandum ſit. Rectè prorſus ac piè. Namque vt rudiores myſterium Trinitatis, quantum ſatis eſt, credant, ſatis omnino eſt illis, ſi verè credant in vnum Deum Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum. Neque opus eſt iſta moroſè premere apud tales, quæ ſi ſubtilius exquirantur, de illorum exiguo ſenſu elabuntur. Teneant ergo vnum eſſe Deum omnipotentem, omnium rerum creatorem, teneant hunc eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Quod ſi præterea facultas ſuppetat, doceri poſſunt has tres eſſe diſtinctas perſonas, & æquales per omnia, ſed Deum omnino

nino vnum, propter vnam eandémque omnino ſubſtantiam. Quicquid enim de hoc myſterio ſentiendum eſt, Eccleſia breuiter poſuit, Vt in perſonis proprietas, in eſſentia vnitas, in majeſtate adoretur æqualitas, ad quæ ferè Auguſtinus confert omnia à ſe diſputata per quindecim libros in ea epiſtola, quam ſcripſit Euodio, ſed ſicut religioſa diligentia iſta plebi exponentium laudanda eſt, ita improbanda quorundam importuna moroſitas de diſtinctione perſonarum, de vnitate eſſentiæ à rudiſſimis hominibus rationem extorquentium, quę neque comprehendere ſatis poſſunt, & cum vtcunque comprehendunt, penitus explicare non poſſunt, niſi fortè verbis conceptis memoriæ mandarint, quod vt in puerili ætate non eſt inutile, ita non firmum eſt intimi ſenſus indicium. Opus ergo eſt, vt omnes doceantur credere in vnum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, quemadmodum religio Chriſtiana veneratur, idque & rudibus ſatis eſt, & pro eorum tenuitate non impoſſibile.

Auguſt. epiſt. 102.

CAPVT VII.

De myſterio Eccleſiæ tenendo.

DE ſancta verò Eccleſia articulus à vulgaribus Catechiſtis ferè omittitur, cauſam eam opinor, quod in myſteriis Fidei explicandis non tam ſymboli Apoſtolici ſeriem ſequantur, quam vſitatam iſtam diſtributionem articulorum Fidei

in ſeptem ad diuinitatem pertinentes, & totidem ad humanitatem, quæ ſanè diſtributio vt non eſt contemnenda, ita nullo modo, aut præferenda aut comparanda ſymbolo, quod ab Apoſtolis eſſe compoſitum Cypriani, Clementis totiuſque Eccleſiæ conſenſu accepimus (& quidem certis ab vnoquoque ſententiis collatis in medium, ſi Leoni, & Auguſtino clariſſimis Doctoribus credimus) & eſt omnino non minoris authoritatis apud fideles, quam Euangelium Ioannis. At vulgaris ille articulorum ordo, qui in puerorum tabella apud nos circunfertur, in commentario quodam S. Thomæ Aquinatis inuenitur, (authorem antiquiorem certi nominis me legiſſe non memini.) At in hoc ipſo Eccleſiæ myſterio explicando valde deficit. Nihil illic de Eccleſia, nihil de communione Sanctorum, nihil de remiſſione peccatorum per Sacramenta, quæ tamen noſſe ſummopere refert. Nam quod Thomas in articulum Saluatoris rejicit Eccleſiam, communionem Sanctorum, & peccatorum remiſſionem, non eſt quidem falſum, ſed ita obſcurũ, vt illo verbo nihil tale populus ſuſpicari queat, niſi à Doctore commonefiat. Hanc igitur ob cauſam opinor hunc articulum vulgo non ita notum. Eſt verò per quam neceſſarius, ab Auguſtino, cum de catechizandis rudibus agit ac ſæpe alias, vſque adeo commendatus, vt dicat ſæpius & planiùs in ſcripturis Sacris de Sancta Eccleſia, quam de ipſo Chriſto prophetatum. Adde, quod ab hoc vno, ſi non diſſentiat Chriſtianus, quamvis in cæteris fortè labatur, Chriſtianus eſſe non deſinet: huic vni ſi ſeſe ſubtrahat, Fidelis eſſe non poteſt. Eſt enim

Clemens epiſt. 1. Cypri. in ſymb expo. Leo ep. 13. Aug. ſer. 181. de Temp. & ſerm. 115. Th. in Direct. Inqui. p. 1. in Decre. de ſumma Trinit. Tho. 2. 2. q. 1. art. 8.

Aug. ſæpe cõtra Donatiſtas.

enim Ecclesia Domus Dei viui columna, & firmamentum veritatis. Doceantur ergo Indi de Ecclesia tria præcipuè. Primum, quid illa sit, congregatio certè hominum Christum, doctrinámque Christi profitentium, non Hispanorum, aut barbarorum, aut nationis, & gentis cuiusdam numero, & sorte definita, omnia terrarum spatia, omnes temporum successiones complectens. Hoc nihil est aliud quam ipse populus Christianorum, singuli enim, vt præclarè Augustinus dixit, filij sumus, & partes Ecclesiæ, omnes verò simul, ipsamet mater Ecclesia. Huius verò caput esse Romanæ vrbis Pontificem Petri successorem, Christi vicarium, plenissima ipsius in terris authoritate pollentem, cui cæteri omnes Christiani etiam Reges, & Principes pareant. Hoc est Ecclesiam Catholicam credere, & vniuersalem. Secundum, hanc eandem Apostolicam, & sanctam esse. Nimirum huius Ecclesiæ doctrinam à Deo esse profectam, neque vnquam errasse, erraréve posse: quicunque verò ab ea recesserint, sine vlla dubitatione grauissimè errare, præterea in hac vna esse salutem, vt nemo, qui ab ea alienus sit, saluus esse possit, quocunque ille religionis nomine glorietur, itaque soli populo Christianorum patere cœlorum aditum. In ea quoque licet plurimi reperiantur, peruersis moribus, esse tamen alios puros & sanctos, illosque ipsos prauos ipsius Ecclesiæ præceptis non obtemperare, ac proinde graues improbitatis suæ pœnas daturos. Postremum sit, introitum in hanc Ecclesiam esse per Baptismi sacramentum, quo peccatorum omnium remissio donatur, iis verò, qui in ea iam sunt abluti

August. quæst. Euang. lib. 1. c. 18.

salutari

salutari lauacro, alia esse sacramenta diuinitus data velut pharmaca, & dona cœlestia tum ad remittenda peccata, si denuo committantur, tum ad vberiorem gratiam promerendam, præsertim Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, in qua sit Christus pro nobis oblatus, factus, & hostia pro nobis, Deo placando, & nostris animis reficiendis ci-
1. Tim. 3. bus suauissimus. Hoc enim magnum est pietatis sacramentum, id est, Ecclesia Christi, quod manifestatum est in carne, cum sit Ecclesia visibilis, iustificatum est in spiritu pro internorum donorum magnitudine, apparuit Angelis per Ec-
Ephes. 3. clesiam multiformis gratia Dei, prædicatum est
ibi. gentibus eas esse concorporales, & compartici-
Col. 1. pes Christi, creditum est in mundo Euangelio
1. Cor. 15. vbique crescente, & fructificante, assumptum est in gloria, quando mortale hoc absorbeatur à vita. In tanto ergo diuinæ sapientiæ mysterio, id est, Ecclesiæ sanctæ articulo novis Fidei tyronibus commendando, & exponendo nullo modo decet Parochorum diligentiam studiumque cessare.

CAPVT VIII.

Quid in extremo mortis discrimine Indi docendi sint, vt baptizentur.

QVod si cui repentinus morbus incidat, qui spe vitæ exclusus Christianum se fieri velle significet, quod sæpe vidimus, is verò & rudis sit,

ſit, & temporum impediatur anguſtiis, ne Chriſtianæ doctrinę rudimenta ſatis accipere poſſit, meritò quæritur, quidnam ſatis eſſe exiſtimandum ſit, vt ſalutari lauacro perfundi poſſit. Auguſtin. quidem etiam in tanta temporis coarctatione, de omnibus ſymboli articulis interrogari vult hominem, & ſic baptizari, quod ſanè in eo Catechumeno, qui aliquandiu res noſtras audiuit, non eſt difficile, vt rogatus, & ore, & corde reſpondeat. At ſi rudis ſit omnium, & ad imbuendum mora ſit breuis, quid ſit agendum adhuc quæritur, ne aut homini ſalutis aditus præcludatur, aut baptiſmus detur indigno. De qua re in Synodo prouinciali Limenſi decretum eſt, vt quam poſſit breuiſſimè præcipua tantum doceatur. Quorum primum eſt, vt credat in vnum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: ſecundum, hunc eſſe omnium creatorem, & eundem gloriam bonis æternam præſtantem in cœlis, & malis ſupplicia ſempiterna: tertium, à peccatis neminem liberari niſi per Ieſum Chriſtum Dei filium hominem factum, paſſum, & mortuum propter nos, hunc eſſe Dominum & redemptorem noſtrum, & ſpem vnicam, qui regnat glorioſus in cœlis: quartum, Huius Ieſu Chriſti hominem fieri ſeruum per baptiſmum, in quo omnia peccata remittuntur, & vita donatur æterna. Hæc ſi vt poteſt & credat, & confiteatur, rogandus eſt, an verè præteritæ vitæ criminum pœniteat, præcipuè idololatriæ, & an in poſterum velit rectè viuere ſecundum Dei, & Chriſtiani populi leges atque præcepta. Si ſe & præterita dolere reſponderit, & futura adimplere

De Fid. & oper. c. 9.

Synod. Limen. c. 31.

plere cupere ex animo, non eſt differendus, ſed Chriſto ex aqua & Spiritu ſancto regenerandus. Illud autem ſine vlla dubitatione confirmo, in talibus, ſi voluntas ſit bona, & diuinitus præparata, qua verè velint eſſe Chriſtiani, nunquam intellectui lumen deeſſe quo quantum oportet neceſſaria ſaluti ſuæ percipiant, Deo plerumque illuſtrante mirificè tenebras mentis humanæ. Nobis cum in Prouinciis ſuperioribus verſaremur, euenit, vt in Vrum incideremus extremè ægrotantem, corporis tanta deformitate, vt vix hominis ſimulacrum retineret, mentis verò vtpote Vrus tanta hebetudine, vt truncus magis exiſtimaretur. Hic petiit inſtanter, vt fieret Chriſtianus, breui de Fidei præcipuis myſteriis edoctus tanta alacritate cuncta percepit, vt eſſet admirationi. Itaque baptizatus à ſocio, cum magno animi gaudio Chriſtum alloquebatur, Domine ſiquidem me Chriſtianum eſſe voluiſti, transfer in cœlum, atque in his vocibus Deo gratam efflauit animam, cumque eſſet abiectiſſimæ etiam inter ſuos conditionis, neſcio quo impellente, præcipuo quodam honore tumulatus eſt, & nobis, & ipſis diuinæ bonitatis gratiam celebrantibus. Itaque neque Deus homini deeſt, neque homo Deo, quamvis breui temporis interuallo, ſi quem Deus efficaciter ad ſalutem vocat.

Capvt

CAPVT IX.

De præceptis Decalogi, & de idololatria barbarorum.

ALtera doctrinæ Christianæ facultas in moribus formandis versatur, vt ambulemus iuxta Apostolum digne Deo, qui nos vocauit vocatione sua sancta, & de tenebris transtulit in admirabile lumen suum. Omnis autem vitæ Christianæ ratio ex charitate dependet, qua Deum amamus & proximum, illum colentes, hunc adiuuantes vt possumus. Huc ergo spectare debet omnis Catechistæ nostri labor, vt Dei vnius verum cultum, hominis quoque in hominem officia opportuna persuadeat. In primis nihil est æquè laborandum, nihil tanti faciendum, quam vt ex futuro, aut iam facto Christiano omnis idololatriæ amor & sensus penitus euellatur. Nam & omnium ea pestis perniciosissima existit, cum sit, vt sapiens dixit, omnium malorum initium & finis, veræ religioni omnibus modis obsistens, & quod est in humana conditione mirabile, nullum virus ita intimis visceribus hæret, cum est semel ebibitum, nullius turpiter amantis in scortum suum tam insanus amor, quam est idololatræ in idolum defixus animus. Quamobrem fornicationis meretriciique cuiusdam amoris nomine scriptura sacra idololatriam frequenter notat, cuius cæcum quendam furorem, pertinacémque contentionem

Col. 1. *1. Pet.* 2. *Sap.* 14. *Hier.* 2. *Ezec.* 16. *Ose.* 4. *Ps.* 105.

contentionem multarum rerum commemoratione demonstrat. Id quam verè sit in diuinis literis commendatum, nostri barbari satis in se declarant. Nescio equidem quibus verbis significem non tam imbutos, quam in idololatriam penitus transformatos istorum animos, vt neque in otio, neque in negotio, neque in publica re, neque in priuata quicquam peragant nisi idolorum suorum prius superstitione adhibita. Non lętari in nuptiis, non lugere funus, non epulum præbere aut accipere, non denique aut pedem efferre domo, aut operi manum admouere sine sacrilegio gentili. Vsque adeo Diabolus oppressos eorum sensus tenet seruitute miserrima. Quanto verò artificio ista sua omnia celent, atque dissimulent, cum publicè agere haud liberum sibi esse perspiciunt, quanta rursus impudentia, cum licere sibi putant, insaniant, mirari potius possum, quam satis dicere.

Damasc. in hist. Barlaam & Iosaphat. Scripsit sanè Ioannes Damascenus idololatriæ tria esse genera. Primum Chaldæis attribuit, qui cœlestes globos, & signa, atque elementa colerent: quos diuina scriptura cum reprehensione commemorat. *Sap 13.* Neque operibus attendentes, inquit, agnouerunt, quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Horum errorem præclarè confutat adiungens, Quorum si specie delectati Deos putauerunt, sciant quanto his Dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior est illis, à

magnitu

magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri. Secundum genus idololatriæ refert ad Græcos, quo homines mortui coluntur pro diis, in quo genere Iuppiter eſt, & Iuno, & Saturnus, & Ceres, & cætera Poëtarum cœna. Huius verò exordia, & infœlices progreſſus graphice ſcriptura deſcribit. Sap. 14. Acerbo luctu, inquit, dolens pater citò ſibi rapti filij fecit imaginem. (Belum tamen patrem à Nino filio inter Deos relatum, à quo ſimulacra primum orta ſint, graues authores volunt, ex eoque omne penè idolum apud Hebræos Bel dici ſolitum.) Hier in c. 2. Oſe. Itaque adiungit, Et illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra, & ſacrificia. Deinde interueniente tempore conualeſcente iniqua conſuetudine hic error tanquam lex cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et poſt pauca, multitudo autem hominum abducta per ſpeciem operis, eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æſtimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam, aut affectui aut Regibus deſeruientes homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt. Aug. li. 22. cõtra Fauſtum c. 17. Naziãz. orat. 2. de Theolog. Tertium genus addit Damaſcenus Ægyptiæ idololatriæ, qua non ſolum ſidera, aut homines habentur pro Diis, ſed animantia quoque ſordida, & vilia & ſaxa ipſa, & ligna ſenſus expertia diuino honore afficiuntur. Nam & bouem, & caprum, & canem ipſum, atque muſtellam, & truncos, & lapides inter Deos retulerunt, Oſyrim, & Typhonem, & Orum, & mille

alia commenta fabulantes. Hoc totum idololatriæ genus grauissimè insectatur Sapiens, Nam vbi mentionem illorum fecit, qui solem, & sidera coluerunt, sed adhuc, inquit, in his minor est querela. Infelices verò sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum aurum, & argentum, artis inuentionem, & similitudinem animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Hos verò ita refellit: Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est, & pro sanitate infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest, & de acquirendo, & de operando, & de omni rerum euentu petit ab eo, qui in omnibus inutilis est. Equidem cum hæc ipsa lego, & vniuersum pene terrarum orbem ante oculos pono tam copiose insanientem, non satis constituo, vtrum dolere magis an indignari oporteat quod qui putantur sapientes stulti facti sunt, mutantes gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis hominis, aut quadrupedis, aut serpentis, aut cæterorum, quæ Apostolus dicit. Neque vulgarem fuisse hunc errorem, sed excellentissimos quosque non Poëtarum modo & Rhetorum, sed Philosophorum eiusmodi nugas, & facto, & oratione esse admiratos. An non diuinus Plato de Diis maioribus, & minoribus multa disserit, vel delirat potius? Quid ter maximus ille Mercurius, qui tanta de Trinitatis, tanta de incarnati Verbi mysterio scribit, idem tamen simulacrorum potentiam, & maiestatem prædicat, & quod ridiculè dictum videri poterat, nisi tam

Sap. 13.

Ibidem.

Rom. 1.

Plato in Timæo. Trismeg. in Asclepio. De quo Aug. lib. 8. de Ciu. c. 23.

tam ſerio commendaret, miratur artem Deos faciendi mirabiliter hominibus eſſe collatam? Planè vt noſter dixit Apoſtolus, obſcuratum eſt inſipiens cor eorum,& dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Redeo ad cauſam Indorum, ſi tot ſuperſtitionum genera à Græcis, & ſapientibus inuenta retentaque ſunt longo tempore, immeritò ſanè & indoctè prorſus quidam barbarorum noſtrorum ritus indignantur, quos oporteret potius miſerari, pro eo quod vani ſunt ſenſus hominis, quibus non ſubeſt ſcientia Dei. Illud magis cogitãdum eſt hæreditarium eſſe impietatis morbum, qui ab ipſis matrum viſceribus ingenitus, ipſo vberum lacte nutritus, paterno & domeſtico exemplo confirmatus,tum diuturna conſuetudine & legum publica authoritate munitus, nullo modo niſi copioſo Chriſtianæ gratiæ munere & magna doctoris Euangelici, atque indefeſſa cura ſanari queat. Quid igitur accuſamus barbarorum in idololatria deſerenda tarditatem, & cunctationem, cum debeamus potius noſtræ deſidiæ iraſci, qui pauca quædam,& friuola, contra Guacarum, & Homorum ſuperſtitionem ſuſurrantes, victoriam ſtatim canimus,re prorſus infecta. Hîc hîc ergo oportet Catechiſtam prudentem pedem figere, & ad idololatriæ intimas fibras euellendas ex Indorum animis omnem cogitationem, induſtriam, operámque conferre. Nam omnia à nobis eius genera commemorata apud barbaros vigent maxime. Solem quidem noſtri Peruenſes in honore primo habent, ſecundum eum Tonitru, illum Punchaum, hoc Illapam vocitantes. Quillam quoque id eſt, lunam,Cuillor, id eſt, ſidera,

Rom.1.

Sap.13.

terram quoque Pachamamam, & mare Mamacocham Chaldæorum more venerantur. Porro Reges ſuos homines præcipui nominis diuinitate donatos colũt, quorum etiam corpora admiranda arte integra, ac viuida adhuc vſque conſeruant, ita primum Mangocapam, & Viracocham, & Inga yupangum, & Guaynacapam, & cæteros ſuos progenitores religioſſimè ſtatis feſtis, & ſacrificiis proſequebantur, cum eis iſta licerent, vt cum omni Græcia ingenio certare poſſent in conſeruanda maiorum ſuorum memoria. Iam vero quod ad Ægyptiorum ſuperſtitionem attinet, tam latè patet apud noſtros barbaros, vt prorſus enumerari nequeant ſacrilegiorum genera, atque Guacarum, ſiue montes, ſiue cliui, ſiue ſaxa prominentia, ſiue aquæ commode ſcaturientes, ſiue fluuij celeriter fluentes, ſiue edita culmina rupium, ſiue arenæ immenſa congeries, ſiue foraminis obſcura vorago, ſiue arboris proceritas, & annoſitas, ſiue metalli index vena, ſiue lapilli cuiuſvis minus vſitata, aut paulo elegantior ſpecies, quicquid denique vt ſemel omnia dicamus, cæteris ſui generis inſigniter præſtare deprehendunt, illic protinus numen agnoſcunt, & ſine vlla cunctatione barbari adorant. Hac idololatriæ infeſtiſſima lue pleni ſunt montes, plenæ valles, oppida, domus, itinera, nullaque eſt Peruenſis agri portio, quæ ſit ab eo ſacrilegio libera. Quot autem victimarum, quot libaminum, quanto cæremoniarum ordine iſtorum omnium cultum perſequerentur Ingarum proceres, infinitum eſt dicere, legat qui volet accuratam ea de re hiſtoriam à Polo viro prudenti & graui con-

ſcriptam,

ſcriptam. Inueniet intra vnius Cuzquenſis vrbis terminos plus trecentis & ſexaginta Guacas numeratas, quibus omnibus diuinus honor haberetur, quibuſdam quidem fruges, quibuſdam etiam pretioſa vellera & argentum aurumque offerebatur, nonnullis non ſine multo innocentium infantium cruore litabatur. Ac re ipſa, certoque vſu obſeruatum eſt eas Indorum nationes plures ac grauiores ſuperſtitionis diabolicæ ſpecies tenuiſſe, in quibus Regnum ac Reip. maxime potentia & peritia excelluit. Contra qui tenuiorem fortunam, minuſque Reip. accommodatam ſortiti ſunt, in his multo idololatria parcior eſt, vſque adeo vt nonnullas Indorum gentes omni idolorum religione vacare quidam pro certo confirment, eaſque à ſe ſe eſſe inuentas atque exploratas, teſtentur.

CAPVT X.

Contra idololatriam remedia.

HVius verò curandi morbi illa pleriſque noſtrorum expedita ratio viſa eſt, vt ſimulacra, & Guacæ, cæteraque ſuperſtitionis Indicæ monumenta inuenta quidem extorquerentur inuitis, atque ferro & igne abolerentur, vt inuenirentur verò, ſi fateri verbis Indi recuſarent, verberibus certè, vt proderent, eſſe agendum. Neque hoc militaris modò turbæ inſtitutum, ſed doctiſſimi, atque optimi cuiuſque ſacerdotis

religiosum consilium fuit. Quod planè, si in nostros, id est, iam baptismo donatos tantum designatum esset, poterat certè ferri, tametsi ita ea in re peccetur quotide, vt qui religionem Christianam commendatam & confirmatam volunt, nihil aliud maximè agant, quam vt eam odiosam reddant, propterea quòd quæ de manibus Indorum idola eripiuntur inuitis, ea in animis illorum amplius infiguntur, verum id in Christianis non est alienum à ratione vt fiat. In iis verò qui Fidem Iesu Christi neque professi sunt, neque satis perceperunt, neque verò edocti sunt, conari per vim ante idololatriam auferre, quàm sponte Euangelium suscipiant, mihi certè cum grauissimis ac prudentissimis viris nihili aliud videtur, quam aditum Fidei Christianæ præcludere, quem maximè aperire contendunt. Sæpè enim est dictum & est etiam sæpe dicendum Fidem esse volentium, neque quenquam Christianum fieri debere per vim. Quamobrem præclarè Augustinus eiusmodi factum reprehendit, & grauissimè docet prius esse idola de cordibus paganorum auferēda, quam de altaribus, quod etiam in hoc Peruensi Regno vir quidam grauis, & prudens multum, ac sæpè accusabat, cum facillimè fieri posse affirmaret, vt idololatria omnis funditus euerteretur, si sapienter, & placidè Indorum Proceres deorum suorum vanitatem edocerentur, atque eos vt contemnerent, atque abolendos curarent cum ratione & authoritate, tum modestia & beneuolentia, atque omni officio adducerentur. Hosce nullo negotio reliquo vulgo quicquid sentiant persuadere, quicquid velint efficere. Nam quod mi-

August. serm. 6. de verbis Domini, tom. 10.

rari

tari quispiam inde possit, tanta regum in subditos populos authoritas extitit, vt eos tantum Deos vrbes, prouinciæque susciperent, quos rex Inga tribuisset; neque liceret cuiquam aliud numen colere, quam quod ille statuisset. Itaque deos ipsi, & Guacas toto hoc orbe distribuerunt, in hac quidem prouincia Illapæ numini, in illa Punchao, in alia Guanacauro aliis atque aliis modis litari imperatum, vsque adeo imperita plebs de maiorum suorum authoritate pendebat. Adhibebat Polus huius suæ sententiæ illustre sanè documentum, quòd postquam ipse primoribus Ingarum Cuzqui de idolis tollendis legem persuasisset, horum ipsorum opera breui plusquàm trecenta idola ex vicinis oppidis nemine cogente ad se se essent delata. Quo instituto, si cætera processissent, hodie in hoc regno vix idololatriæ vestigium superesset, quam constat passim perinde atque ante annos centum vigere. Hoc igitur idololatriæ tollendæ primum præceptum sit, vt prius de animis auferatur præcipuè regum, Præfectorum, Curacarum, quorum authoritati cæteri facillimè, & libentissimè cedunt. Vt autem id noster Catechista præficiat, & simulacrorum non solum contemnendam vanitatem, sed etiam execrandam pestem persuadeat, non erit illi opus apud hosce barbaros exquisitis admodum philosophicisque rationibus, neque Clementis Alexandrini stromata, neque Theodoriti Cyrensis morborum Græcanicorum curationes plurimi faciet: Sed breues, faciles, & ante oculos omnium positas obiectiones proferet, easque repetendo,

exaggerando, auditorum ipsorum experientiam interrogando, in animis Indorum insculpet. Argumenta huic rei idonea nusquam melius & plenius quam in diuinis literis, in sapientia præsertim Salomonis toto capite decimo tertio, & decimo quarto, & in Isaïa Propheta cap.44. & 46. & in Hieremia cap. decimo. Pulcherrime autem, & ad vulgarem sensum accommodatissimè in Propheta Baruch idolorum vanitas confutatur. Notum, inquit, sit vobis quia non sunt dij, ne ergo veneremini eos, sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt dij eorum. Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt puluere à pedibus introëuntium. Lucernas autem accendunt illis, ex quibus nullam videre possunt, sunt autem sicut trabes in domo, nigræ fiunt facies eorum à fumo, qui in domo fit. Supra corpus eorum, & super caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aues etiam similiter & cattæ. Vnde sciatis quia non sunt dij. Si ceciderint in terram à semetipsis non consurgunt, sicut mortuis munera illorum apponuntur illis. Hostias eorum vendunt Sacerdotes & abutuntur. Vnde ergo vocantur dij. In domibus eorum Sacerdotes sedent. Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni poterunt retribuere. Neque regem constituere possunt, neque auferre, similiter neque dare diuitias possunt, neque retribuere. Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirent. Hominem à morte non liberant, neque infirmum à potentiori eripiunt. Lapidibus de monte similes sunt. Quomodo ergo æstimandum est eos esse deos. A fabris & aurifi-

Baruch. cap.6.

aurificibus facta sunt, nihil aliud erunt nisi id, quod volunt esse Sacerdotes. Nunquid ergo possunt ea, quæ ab ipsis fabricata sunt esse dij? Quomodo ergo sentiri debeat quod sunt dij, qui nec de bello se eripiunt, neque de malis se liberant? Si inciderit ignis in domum deorum, Sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur, ipsi verò sicut trabes in medio comburentur. Quomodo ergo æstimandum, aut recipiendum quòd sunt dij? Non à furibus se liberabunt, quibus iniqui fortiores sunt, & reliqua. Tria ergo hinc argumenta ad idololatriam confutandam capere potest minister Christi. Primum ex natura & substantia Deorum. Siquidem ligna, aut lapides, aut metalla sunt, quibus artis humanæ accessit industria Sacerdotum auara prædicatione munita, aut regum violento imperio. Deos autem facere homines nequeunt, cum sint ipsis meliores rebus à se fabricatis. Si idololatria circa cœlestia, aut naturalia corpora versetur, substantia illorum facta, & motibus variis subiecta ostendi facilè potest, quod à Dei natura alienum est. Quod si reges priscos adorant homines barbari, eorum corpora nihil sentire, & tabe iam consumpta doceri possunt, neque à cæteris quicquam differre. Alterum argumentum est ex impotentia & ignorantia. Simulacra quippe se ipsa defendere nequeũt ab ignis, aut latronis, aut ruinæ iniuria, neque verò aut vident, aut sentiunt aut mouere se omnino possunt. Naturalia autem corpora nullo suo arbitratu mouentur, sed leges sibi ab authore præfixas semper tenent. Tertium est ab humanarum rerum prouidentia, quod præcipuum est. Vbi ipsa barbaro-

rum experientia compungenda, & in medium procuranda est. Vtrúmne in morbo, aut bello, aut fame deorum suorum vtilitatem aliquam senserint? Vtrum religiose illos colentes, an pro nihilo facientes melius habuerint? Quot & quanta mala perpessi neque tamen à diis adiuti, releuatique sint. Ad hæc autem omnia plenius confirmanda, quoniam sæpe aliqua signa sensus aut vocis in simulacris apparent, interdum etiam minæ, & præcepta exaudita, docendi sunt barbari, cum res ita tulerit, diaboli ea omnia esse commenta, tum verò quis diabolus sit, qui illius satellites dæmones, quid agant, quæ illorum in homines inimicitiæ, & fraudes, & nequitia, vt timorem in horum potius odium conuertant. Hoc enim commune apud omnes pene barbaros est, vt Deum quidem omnium rerum supremum, ac summe bonum fateantur, spirituum verò quorundam peruersorum non obscura opinio sit, qui à nostris barbaris Zupay vocari solent. Igitur & quis ille summus idemque sempiternus rerum omnium opifex, quem ipsi etiam ignorantes colunt, & quẽ nos annuntiamus, per omnia doceri debent, mox quantum ab illo illiusque fidelibus ministris Angelis absint gens pessima cacodæmonum, hominum generi infestissima, accuratè & dilucide oportet exponere, vt idola omnia sua Indi vel contemnant, vt vana & inutilia, vel etiam execrentur, & oderint, quæ dæmonum astu etiam perniciosa didicerint. Neque satis esse debet studioso Catechistæ, vt communiter idolorum vanitatem refellat, addat etiam oportet peculia-

rem

rem deorum Guacarum, & ſuperſtitionum ſuæ plebi familiarium confutationem, in quibus inueſtigandis & perdiſcendis vtiliſſimum quin potius ſummopere neceſſarium ſtudium exiſtit. Quare plerique grauiter peccant incuria & ſocordia, cum morbos, quos non didicerint, rectè curare non poſſint. Neque verò idolorum tantum formas varias, ſed infinitas etiam ſuperſtitionum ſpecies inde manantes perſequi debeat. Exempli cauſa cum Indus ſolem Orientem aſpicit, & ſalutat, cum tranandum fluuium verbis conceptis conciliat, cum garritus aut gemitus auium nocturnarum, aut cæterorum animantium obſeruat, cum ſortes de rebus agendis init, cum ſementis aut frugum liba quædam offert telluri, cum ſuſceptos liberos ſideri conſecrat, cum nuptias certis cantibus dedicat, cum compotationibus cantillando identidem ſtudet, cum mortuos lugubri carmine effert, & ſepulcrum commeatu inſtruit, cum ægrotus vates ſuos accerſit & conſulit, cum denique cætera facit ſuperſtitionis antiquæ, cuius tam eſt omnis iſtorum vita plena, vt nulla ab ea peſte actio libera ſit. Sed vt nuſquam grauius Indi laborant, ita neque facilius curari poſſunt, ſi non deſit induſtria, & ſtudiũ ſalutis ipſorum. Eiuſmodi enim omnes nugæ ſimul atque detectæ ſunt per ſe ſe facili negotio euaneſcunt, ac veluti deprehenſæ erubeſcunt, ſi modo barbarorum præfectorum, maiorumque ſuorum authoritas compeſcatur. In confeſſionibus verò audiẽdis omni cura incumbendum eſt, vt hæc omnia minutè ac ſigillatim, vbi opus eſt, ſacerdos interroget pœnitentẽ,

&

& confessum doceat atque deterreat. Ferè quia negliguntur, occidunt: eadem adhibitæ curationi non difficilè cedunt.

Capvt XI.

De euertendis idolorum signis, & templis.

QVamuis autem prima esse cura debeat sacerdotis, vt idola de auditorum cordibus auferantur, idque docendo & exhortando maximè fiat, tamen vt de oculis quoque atque vsu remoueantur, nullo modo negligendum est. Qua in re diuinæ historiæ illustria & documenta, & facta proponunt. Aras, inquit, eorum destruite, lucosque succidite. In quo genere mirificè Asa & Iosiam celebrat sacra historia, quin etiam ab Ezechia rege Moysis serpentem illum æneum confractum cum non parua laude commemorat. Illud ergo, & sacerdotes, & principes studiose curare debent, vt idololatriæ omnis etiam suspicio aboleatur. Quod duobus modis rectè & ordine fit, & secundum Christianæ legis disciplinam. Primum in ipsis iam Christianis, qui baptismo perfusi sunt, in quibus gentilitiæ superstitionis monumentum aliquod ferri minimè debet, sed idololatriæ species omnis tum acriter insectanda si deprehendatur admissa, tum præcauenda diligenter omnibus illius signis sublatis. Hoc Augustinus, & à se factum commemorat, & fieri debere demonstrat. Hoc cuiusdam Concilij Canon diserte

Deuter. 7. & 12. 3. Reg. 15. 4. Reg. 23. 2. Par. 14. & 34. 4. Reg. 18.

August. Serm. 6. de verb. Domini.

ſertè præcipit illis verbis, ſummo decertare debent ſtudio Epiſcopi & eorum miniſtri, vt arbores dæmonibus conſecratæ, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, vt nec ramum, nec ſurculum inde audeat amputare, radicitus exſcindantur atque comburantur. Lapides quoque, quos in ruinoſis locis atque ſylueſtribus dæmonum ludificationibus decepti venerantur, vbi & vota vouent, & deferunt, funditus effodiantur, atque in tali loco proiiciantur, vbi nunquam à cultoribus ſuis venerari poſſint. Et omnibus adnuntietur, quantum ſcelus ſit idololatria, & qui hæc veneratur, & colit, quaſi Deum ſuum negat, & Chriſtianitati abrenuntiat, & talem pœnitentiam debet ſuſcipere, quaſi idola adoraſſet, omnibuſque interdicatur, vt nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro ſalute ſua rogaturus alibi deferat, niſi ad Eccleſiam Domino Deo ſuo, & cætera. Quem canonem libenter recitaui, quòd videam in eius generis ritibus,& multum Indos iam baptizatos labi, & parum à ſacerdotibus animaduerti. Non ſolum ergo ſimulacra ipſa,& inſignes idololatriæ notæ,verum etiam veſtigia quæuis ſuperſtitionis veteris, eradenda ſunt. Atque eam ad rem imperio, & authoritate, ſi opus ſit, vtendum erit. Et hæc ad Chriſtianos Eccleſiæ filios. Ad infideles verò quid? Prorſus diſtinguenda cauſa eſt. Si enim ita ſuos ritus, & cæremonias agunt,vt fidelibus ſcandalo non ſint, ſed vnuſquiſque lege ſua viuere facile ſinatur, permittendi ſunt cæcitati ſuæ vſque dum ab Altiſſimo illuminentur. Huc enim pertinet illud,

Concil. Nannetenſe ca. 20.

1.Cor.5. Eos qui foris ſunt, Deus iudicabit. Quod ſi Eccleſiæ principibus ſubſunt, & Chriſtianis hominibus ſcandalo ſunt, profectò tolerandi non ſunt. Quo in genere B. Auguſtinus laudat Conſtantini magni leges, quibus Paganorum templa clauſit, & idola detraxit, itemque Ambroſius aduerſus Symmachum vrbis præfectum, Fortunæ aram à Curia Romana eiectam magnis viribus eloquentiæ defendit. Concilium quoque Eliberinum, vt domini ſeruorum idola comminuant, edicit. Atque hoc modo in ſubditis fidelibus, cum præſertim nouis fidelibus, nocent paganici ritus atque idololatria per poteſtatem auferri & poteſt, & debet, niſi maiora inde incommoda, & tumultus conſequi ſapiens adminiſtrator iudicarit. Sed illud ſummopere curandum eſt, vt pro noxiis ritibus ſalutares introducantur, & cæremoniis cæremoniæ obliterentur. Itaque & aquæ benedictæ vſum, & imaginum, & roſariorum, & granorum, & cereorum, & palmarum, & cæterorum, quæ Eccleſia ſancta probat ac frequentat, neophytis perquam opportunum eſſe ſibi perſuadeant ſacerdotes, atque ea omnia in concionibus popularibus multis laudibus proſequantur, vt pro veteri ſuperſtitione nouis religioſiſque ſignis imbutos aſſuefaciant. Ita fiet, vt melioribus atque elegantioribus occupati obſoletam ſectæ ſuæ ſuperſtitionem de manibus ac de mente deponant.

August. Epist. 48. ad Vincent.
Ambros. lib.5. Epis. 31. ad Valentinianũ.
August.
Concil. Elib. cap.4.

Capvt

CAPVT XII.

De recta dilectione sui.

POst Dei veri cultum traditum, superest, vt proximi dilectio explicetur. Est verò vnicuique proximus diligendus, sicut ipse sibi. Se autem ipsum nemo, vt oportet, diligit, qui animi corporisque salutem atque constātiam abijcit. Id ergo magnopere Indi præsertim barbari docendi sunt, vt primum vitam valetudinemque suam tueantur, neque vel desperatione, vel obstinatione prodigant, quod sæpe faciunt. Etsi enim naturale est, non homini solum sed cuivis animali vitā amare, sui perniciem, quoad potest, auertere, tamen irrationali quodam impetu & lege apud plerosque barbaros necis sibi afferendæ consilium iandiu obtinuit, vt vel impendentia mala deuitarent, vel fortiter rem gessisse viderentur, vel diis suis aut regibus alioqui gratificarentur. Quanquam in hoc Peruensi regno præ aliis minus id vsitatum fuit, quod legibus, & moribus esset excultius, Neque miranda est ea barbaries in cæteris cum Græcæ, Romanæque historiæ Themistocles illos, & Mitridates, tum Mutios, & Catones, & Brutos, aliosque innumeros, vt viros fortes non parum ambitiose celebrent, atque ipsi etiam, qui Christiani haberi volebant, Circumcelliones in Africa creberrime ita interierint. Etenim vel laudis amor quidam insanus, vel cæcum vitandi mali consilium complures ingenio

etiam atque doctrina præstantes viros vsque ad sæuam sui necem sæpè compulit. Quod cum exemplis maiorum apud barbaros pro magno ducitur, naturali sensu propemodum extincto etiam iucundum mortis genus habetur. Pertinet etiam ad rectam sui dilectionem, vt mentis vsus per temulentiam ne intercipiatur, atque ex homine pecus fiat, vel potius maximè noxia, & ferox bellua. Sed de ebrietate vitanda, quod est præ cæteris vitium maximè familiare barbaris, satis in tertio libro dictum est. Huc etiam pertinet, humanarum carnium esus, in quo non tam defuncto homini, qui nihil aut sensus aut doloris capit, quam ipsi humanæ naturæ iniuria fit. Id enim naturali legi ita repugnat, vt nulla quantum ego sentio, famis inopiæve causa licere possit. Assentior enim doctissimo Theologo ita sentienti, quanquam alij aliter sapiant. Genus autem hoc vitij apud Indos Carybes dictos, quales sunt Brasilienses, & Chunchi, & Chiriguanenses, & alij plerique in vsu & pretio habitum sacrosanctæ literæ grauiter auersantur, quæ veteres illos idolorum adoratores inter cætera multum accusant, tanquam humanarum viscerum comestores. Philosophia quoque ferinum id esse docet apud Aristotelem, qui eiusmodi facinus inter extrema opprobria actionum humanarum numerandum putat. Quare vt seminis humani fundendi honesta causa esse non potest leuatio corporis, nisi alioqui matrimonio legitimo, etiam si ex eiusmodi humore coacto interitus cõsequatur, ita profectò neque ex humano cadauere epulas quantacunque famis

Victoria relect. de temperantia, n. 5. & 6. sed Caiet. & Abul. aliter sentiunt.

Sap. 12.

Arist. 7. Ethic. cap. 5.

famis depellendæ necessitas iusta esse permittet. Ad communis quoque naturæ dilectionem spectat, vt defunctorum corpora non violentur, atque adeo ne sepulchra quidem effodiantur, in quod auaritiæ, & inhumanitatis genus leges Imperatoriæ, & Pontificiæ acerbè animaduertunt, & in hoc regno Concilio Limensi seuere admodum nostrorum hominum licentia coërcetur. Verum in quo rectam sui dilectionem barbari offendunt maximè, miniméque id putant, illud est, quod ab Apostolo Paulo vno verbo luculenter est dictum, quòd contumeliis afficiunt corpora sua. Ita enim omnes impudicitiæ & libidinis præposteræ sordes exposuit. Atque est illud quoque ab eodem verissimè ostensum idololatriæ scelus omnia flagitia statim consequi, tanquam riuulos primum fontem, quod est à Sapiente sapienter etiam animaduersum. In hoc genere sunt concubitus cum maribus, cum bestiis, cum ipsis lignis, incestuosi amplexus cum sororibus, cum matribus, cum filiis apud quosdam barbaros non concessi solum, sed interdum lege sanciti. Nostros Ingas non nisi sororem legitimo sibi coniugio copulare solitos constat, ex quibus duo ad fidem conuersi & baptizati in antiquo matrimonio permanere à præsule quodam permissi feruntur, factúmque Paulum quartum Pont. max. grauissimè tulisse, verbisque seuerissimis obiurgasse fama est. Verè à Sapiente scriptum est, Initium fornicationis est exquisitio idolorum, & adinuentio illorum corruptio vitæ est. Et post nonnulla, Neque vitam, neque nuptias mundas iam custodiunt, sed alius alium per inuidiam occidit, aut

Conc. Tol. 4. c. 45. Conc. Melden. c. 72. Conc. Lim. cap. 113. Rom. 1.

Sap. 14.

Sap. 14.

adulterans

adulterans contristat: & omnia commixta sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, & cætera, inter quæ natiuitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ, & impudicitia. Infandorum enim idolorum cultura omnis mali causa, est & initium, & finis. Hæc Sapiens, Quæ omnia carnis flagitia à Catechista assiduè & grauiter insectanda sunt, & seuerius cum violatoribus legis naturalis agendum. Interea verò fornicationem, quam ferè gentes licere putant, multis modis legi Dei & naturæ ipsi contrariam docere debent, atque vt persuadeant, non solum sacræ authoritates proferendæ, verum etiam humana argumenta, quæ poterunt: illludque præcipuè ab opinione istorum remouendum, vt fœminas non ante matrimonio sibi iungendas arbitrentur, quam in solutis periculum fecerint, qua ex causa concubinas prius penes se retinent, quam easdem ducant vxores. Quin etiam adeo virginitas vilis est fœminis, vt opprobrio propemodum detur, si qua ad nuptias nondum corrupta perueniat, tanquam sui amatorem antea inuenire nequiuerit. Hæc atque id genus alia barbaricæ stultitiæ monstra diligenter ab hominum sensu, & vitæ vsu quoad liceat releganda sunt, & docendi omnino barbari, vt se ipsos, sensum, corpusque suum diligere & conseruare congruenter naturæ discant.

Capvt

CAPVT XIII.

De dilectione proximi.

PRoximum eſt, vt qui ſe rectè diligit, fratrem quoque vt ſe ipſum diligat. Quod ſanè fit duobus modis. Vno, vt ne cui omnino noceat, ſiue vitam corpuſque lædendo, ſiue vxorem violando, ſiue fortunas contrectando, ſiue exiſtimationem opinionémque imminuendo, quibus proximus aut re aut verbo læditur. Et vt ſit perfecta iuſtitia, à quibus perpetrandis abſtinet, ab iiſdem etiam per libidinem affectandis ſe ſe cohibeat. Horum quippe omnium lex naturaliter hominum inſerta atque impreſſa animis eſt. Vt quod tibi ab alio fieri nolis, id in alterum ipſe ne facias. *Mat.7.* *Tob.4.* Altero quoq; modo diligimus proximum, cum non modo non lædimus, verum etiam opportunè adiuuamus, atq; adſumus. Atque hîc planè omnia Chriſtianæ charitatis officia verſantur: & quædam quidem ſalua charitate prætermitti nō poſſunt, vt ſi debitus honor parētibus, ſi extremè aut grauiter indigenti res familiaris, ſi periclitanti neceſſaria vitæ ſubſidia ſubtrahantur. Quædam verò etſi non omnino charitatem vitiant, grauiter tamen debilitant, vt ſi non doceas, quos commodè potes, ſi hoſpitio non excipias, ſi non paſcas, cum ipſe abundes, & reliqua id genus. Quæ cum dicta vniuerſe ſint, & omnium mortalium gentibus communia habeantur, tamen illud eſt proprium Indorum moribus,

quantum ego notare potui, accommodandum, vt mutuis inter se officiis honeste certent, idque & humanitatis & Christianæ disciplinæ maximum ac propemodum singulare decus sibi persuadeant. Etenim cum plerisque in rebus Europæos homines naturales Indorum mores longe antecellant, quod is facile concedet, qui horum modestiam, lenitatem, auaritiæ fastúsque contemptum, laborum tolerantiam contemplatur, tamen hac vna valde horum ingenio offendor, quod parum omnino benignitatem atque humanitatem inter se se obseruent. Nam in nostros homines siue seruitute quadam oppressi, siue admiratione commoti, siue ne in se sæuientes experiantur, timore correpti, liberales certè sunt, & pro sua tenuitate copiosi. At inter ipsos vix est, qui stipem vilem, aut pugillum frumenti vltro alteri præbeat. In ægrotos parum misericordes, in senes & egentes illiberales, in labore, & ærumna oppressos inhumani. Vix filij parentibus deferunt honorem. Senectus ipsa vt aliis est venerabilis pro rerum vsu, & consilij authoritate, ita his barbaris vulgo fastidio, & opprobrio habetur. Itaque plerique senes atque anus, quoniam sustentandæ vitæ rationem inueniunt nullam, viribus destituti, & ab aliis contempti, eam potissimum ineunt, vt sortibus, auguriis, diuinationibus, veneficiis stipem colligant, & suam apud cæteros opinionem tueantur. Obseruatum est à viris valde prudentibus nullos esse in natione Indorum istarum superstitionum artifices, & architectos, nisi homines abiectos, inopes, decrepitos, qui omnibus aliis rebus ex-

clusi ad eas se artes vulgò conuertunt. Obseruatum etiam parentes filiis in nullo esse pretio si indigeant, ægrotis nihil ferè opis adferri: defunctis multa prodigi, quæ si viuis concederentur, diutius essent in vita retinendi. In nostris verò nihil perinde barbari suspiciunt, & admirantur, nihil æquè apud se commemorant, & laudibus tollunt, atque mutuam beneficentiam, & liberalitatem, cum præsertim eam ad se se redundare perspexerint. Verum est enim Saluatoris elogium: In hoc cognoscent homines, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Hanc ergo Christianæ charitatis partem, quæ in beneficentia sita est, excolendam atque illustrandam, & verbis, & factis sibi præcipuè reputare debet minister Christi. Et certè discunt barbari humanitatem, discunt mores suauiores, discunt effusam etiam in suos liberalitatem, si diligenter & crebro ea de re commonefiant, & exhortationibus Sacerdotum paria exempla non desint. *Ioan. 14.*

CAPVT XIV.

De Catechismo vulgo Indorum necessario.

MVlta quidem sunt in Christianæ doctrinæ explicatione fusius & vberius Indis repetenda. Verum ea à me commemorata sunt, quæ

peculiarem videntur habere difficultatem. Nos verò ex vaſtiſſimi orbis innumeris gẽtibus, quantum eſt hoc, quod experti ſumus? Itaque alij alia notare, & commendare potius curabunt, quæ nouis Euangelij ſtirpibus magis opportuna animaduerterint. Ego quod Peruenſibus maximè conferre exiſtimo, vt potui, expoſui hactenus, & deinceps exponam. Hæc autem omnia vt commodius, & Catechiſtæ doceãt, & Indi percipiant, opus in primis eſt duplici quodam Catechiſmo: vno compendiario & breui, quem memoriter etiam ſi fieri poteſt, addiſcant, vbi ſumma ſit eorum omnium, quæ ad fidem, & mores homini Chriſtiano neceſſaria ſunt, altero vberiore, vbi eadem amplius dilucidiúſque dicantur, & copioſius confirmentur. Vt ille prior diſcipulis potius, hic poſterior ipſis præceptoribus vſui ſit. Opus eſt etiam breui, & abſoluto aliquo confeſſionali, vt ſacerdotes rudiores conſcientias Indorum examinare, & purgare ſciant, vbi ea maximè peccatorum genera explicentur, quæ iſtis familiaria ſunt. Atque ad eundem modum quæ in matrimoniis Indorum, cæteríſque ſacramentis conferendis interrogare opus ſit. Hoc vtrumque opus ſi quis vtraque lingua, & Indica, & Hiſpanica ſimul ſcriberet, ac Theologorum illuſtrium atque egregiè linguæ Indicæ peritorum authoritate munitum diuulgandum curaret, ſaluti profectò vniuerſæ Reipub. Indicæ immortale beneficium conferret.

CAPVT XV.

In instructione Indorum diu esse perseuerandum.

IAm verò de residentia Parochorum, deque missionum auxilio, vt hanc de catechizandis Indis partem absoluamus, dicendum deinceps est. Neque magnopere modo incumbendum est, vt pastoris præsentiam omni quidem gregi in primis necessariam, etiam Indorum populis deesse nullo modo debere monstremus. Nam vt pastor attendat vultum pecoris sui, suosque greges consideret; vt requirat abiectum, & infirmum confractúmque alliget, & forte custodiat; vt proprias oues nominatim vocet, & vadat ante eas, & lupos arceat, & se ipsum, si opus sit, pro ouibus Christi exemplo offerat discrimini, cæteráque similia, quorum nos diuinæ literæ admonent, hîc præcipuè desiderari res per se ipsa quovis etiam tacente loquitur. Quæ verò absentia pastorum damna fiant, non minus experimur nos, quam sacri Canones prædicant, atque ille præsertim Concilij Parisiensis, inter cætera, inquit, quæ religioni Christianæ aduersa sunt, hoc nihilominus contrarium, & periculosum extat, quòd quorundam prælatorum temerario ausu Ecclesiæ suis ad tempus viduantur sacerdotibus, & post pauca, Non attendentes quod eorum absentia, & loca Deo dicata sibi cultu debito priuentur, & homines

Prou. 27. Ezec. 34. Ioan. 10.

Conc. Paris. lib. 1. c. 29.

ſine confeſſione & infantes ſine baptiſmatis regeneratione plerumque moriantur. Quamobrem in Parochos ſedes ſubinde commutantes, & præſules eos alio euocantes his ſtatim verbis decernunt. Quanti autem ſit diſcriminis & perſonæ mittentis, & eius,qui mittitur, animarum pericula, quæ ſubinde in huius rei cauſa fiant, liquido produnt.Proinde omnibus Prælatis cauendum eſt, ne illicita ſibi presbyterorum tranſmiſſione animarum ſuarum habeant damnationem.Presbyteri porrò qui non ſui Prælati imperio coacti, ſed potius voluptatum ſuarum delectatione imo auaritiæ æſtuatione ſuccenſi id facere præſumunt, perpendant neceſſe eſt quam luctuoſam, & quæ ſequuntur. Quæ ad verbum repetenda duxi, vt tam pernicioſa licentia commutandi ſubinde Parochias Indorum, & de iis veluti negotiandi,& licitandi aliqua ex parte reprimatur. Sed miſſa vt faciam hæc de reſidentia Parochorum communia documenta; ſunt valde peculiares, & propriæ cauſæ quæ prorſus perſuadent,nihil de ſalute neophytorum ſperandum eſſe,niſi firma, ac diuturna fuerit doctoris in catechizando diligentia. Vt enim tenera arbuſta niſi aſſiduè inuiſantur, curentur, foueanturque, facillime vitiantur, difficile iam vitiata emendantur:ita teneræ neophytorum mentes cum infirmas adhuc in Chriſti Fide radices egerint, vel errore corrumpuntur, vel flectuntur libidine, omneſque Diaboli atque hominum peruerſorum impreſſiones excipiunt. Ita enim natura comparatum eſt in omni noua diſciplina vſque dum conſuetudine confirmata ſit,vt parua negligentia induſtria omnis, & labor

labor citò euanescat. Huc accedit harum gentium minus perspicax ingenium ; quod neque multa de rebus diuinis breui percipere, neque percepta satis retinere potest. Nam mihi quidem Indi sæpe videri solent iis persimiles, qui vel ætate, vel morbo stomachum habent debilitatum, ægrè coquentem cibos ingestos : quorum si aut crassitudine ; aut copia obruantur, illico acescit, & vitio cruditatis vires potius frangit, quam confirmat. Opus ergo est, quod medicorum ars habet infirmo stomacho parum ; & sæpe alimentum instillare. Ita enim & vincit & ad edendum excitatur. Haud ergo promittat sibi quisquam exigui cuiusdam temporis labore magnos ex Indorum populis fructus ; neque existimemus bis aut ter de tota Fidei causa edoctos non amplius indigere doctore. Quin potius & assiduè disserendum est & modicè, vt quæ audierint, percipiant atque conseruent. Sic enim Christus ipsos suos discipulos instruebat, præceptores orbis terrarum, multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modo. Præter has autem communes ferre infirmitatis humanæ rationes ; est illa maxima, & certissima natiuæ cuiusdam istorum leuitatis ; qui cum primum sibi relinquuntur, mirè lubrici omnia accepta deponunt, & aut veteres sequuntur errores ; aut in obuium quodque, provt sors tulerit, feruntur sicut paruuli fluctuantes, & circunferuntur omni vento doctrinæ. Quamobrem, ne in his frustra laboremus, & ne excidant à simplicitate Fidei corruptis serpentis astu sensibus, neve ab iis, qui contradicunt veritati, consentiunt vero iniquitati trans-

Ioan. 16.

Ephes. 4.

uersi agantur, infinitis modis necessarium est, vt in iis docendis, arguendis, exhortandis, confirmandis, tuendis, & gremio denique ipso gestandis, nutricis diligentia ne momento quidem absit, hoc est spirituales magistri, & patres apud eos immobiles perseuerent. Ita fiet vt ex paruis initiis incrementa magna succedant, ac non contra, quod sæpe & videmus, & gemimus, lætissimæ spes & fœlicia primordia inepta quadam socordia corrumpantur.

2. Cor. 15.
2. Thes. 2.

Capvt XVI.

An expediat Parochias Indorum Regularibus committi.

PArochias verò Indorum vtrum tenere regulares deceat, & vtri accommodatiores sint neophytorum administrationi Ecclesiasticę suscipiendæ, hinc, an presbyteri sæculares, inuidiosè, ac molestè quidam solent contendere. Sed quamvis inter antiquos Canones legamus, Ne religiosi in Ecclesiis Parochialibus ponantur, vituperari tamen non debet, neque verò potest, quod Apostolicæ Sedis authoritate & Regio decreto fit. Cōstat verò summos Pontifices hanc mendicantium in Indis administrandis operam non solum probare, verum etiam multis magnisque priuilegiis, & concessionibus insigniter prouocare. Neque alienum ab instituto religioso censendum esse, si Christi amori, fratrumque saluti cedat interdum accurata

In appendice ad Synodum Lateran. sub Alexand. 3.

tata illa cõmunis vitæ, & regulæ disciplina, Christi præsertim Vicario ita & publicas, & priuatas leges interpretante. Nemo verò sit adeò absurdus, & à studio Regularium auersus, quin apertè fateatur religiosorum operæ & labori deberi potissimum huius Indicanæ Ecclesiæ primordia. Regios autem sumptus & diligentiam in transmittendis nouo orbi religiosorum gregibus vt nulla ab Hispania classis his fœlicibus mercibus vacua soluat, quis tam erit ineptus, qui aliorsum interpretetur, quam vt curam Indorum hi potissimum suscipiant, regiamque conscientiam, quoad licet, exonerent? Præterea ne illud quidem negari potest à religiosis, religiosius accuratiusque neophytos institui, fereque vitæ exemplo magis, quam à sæcularibus adjuuari. Nam vt nihil aliud, ipsa habitus professio cohibet, vt castius vitam instituant. Quæ cum ita sint, non est cur ab officio cessare monachos, & solum sæcularibus Parochias omnes Indorum quisquam concedere velit. At inter has omnes tot & tantas cõmoditates duo mihi videntur incommoda. Vnum est illud ipsum quod regularibus, cum priuilegiis suis exempti sint, non satis bene cum Episcopis conuenit in administrandis Parochiis Indorum. Hinc quanta mala profecta sint, dici non potest. Primum enim si in officio sunt negligentes, Episcopi, quorum hoc munus est proprium, suis occurrere non possunt Parocho, aut castigato, aut commutato, siquidem neque visitare, neque plectere, neque amouere male meritos possunt. Præfecti vero Prouinciales subiectos sibi Regulares corrigere quidem possunt, sed cum oues alienæ sint, vix ad illos

illos serò tandem querela peruenit. Et omnino habet nescio quid perturbationis Parochum Episcopo suo non subesse, ac duplici veluti capite regi. Hinc porrò dissidia acerbæque contentiones inter Episcopos,& Regulares cum Indorum certè magno malo. Hinc querela Episcoporum, quod
Deut.22. oues sibi commissas satis pascere nequeant.Deni-
Leuit.19. que vestem ex lana linoque contextam, & aream eandem vario semine aspersam, videre est simplicitati Euangelicæ, & sumministrationi spiritus,
Ephes.4. quam Paulus tanti facit, sæpenumero non parum incommodasse. Hoc igitur detrimentum ex Indorum ratione considero. Alterum verò meo iudicio non isto inferius in ipsosmet regulares recurrere sentio ego, imò verò sentiunt & gemunt ipsi, quorum prudentissimus, atque optimus quisque copiosè deploret propter susceptas Parochias Indorum religiosorum ordines esse collapsos, atque inde & disciplinam extenuatam, quod certè dolendum est. Siquidem hi auxiliares à Christo Do-
Prou.6. mino dati sunt, & fidem iuxta Sapientem, pro amico spondentes, ex officio habent, quod sequitur, festinare, discurrere, amicum suscitare, vt debito satisfaciat. Ac nescio quonam modo in hoc orbe commutata est ratio instituti regularium. Neque enim, vt in Europa, cum prædicant verbum Dei, confessiones populi audiunt, cæteraque faciunt, Parochis adiumento sunt, & professione sua retenta, greges Christi, quoad licet, curant. Quin potius singularia hîc omnia diuisaque sunt, vnusquisque Parochiam suam tenet, & neque suos ab aliis iuuari patitur, neque ipse adducitur, vt alios iuuet. Ita finibus quisque suis septus est,

ac ſi de agro partiendo res eſſet, alienam ditionem niſi ſuam faciat,neque adire ipſe, neque adiri ſuam æquo animo fert. Scripſit ad me ex noua Hiſpania quidam de noſtris mirari ſeſe tam abſurdam, & ab Indorum ſalute alienam conſuetudinem inuectam eſſe Indiæ Occidentali. Quamobrem ſi ſacerdotes ſæculares, & merito & numero pares Indorum Parochiis inuenirentur, fortaſſis eſſet magis è re Indorum, vt religioſi noſtro muneri non deeſſemus, ſed Parochis ipſis, atque Epiſcopis auxiliares manus præberemus, & cum ſumma eorum beneuolentia verbum Dei inter Indos diſſeminaremus, atque eos audiendis confeſſionibus cæteroque omni officio proſequeremur. Quod ſi hoc vniuerſè fieri nequit, vt certè nequit, profectò qui ex religioſis hoc inſtituti genere militare poſſunt, omnino plurimum cauſæ Indorum conferre putandi ſunt.

CAPVT XVII.

Salutem Indorum Societati IESV *pro viribus eſſe procurandam.*

SOcietatis autem IESV eò potiſſimum inſtitutæ, vt in miſſionibus obeundis per varios orbis terrarum tractus Eccleſiæ Dei ſeruiat, hoc tam eſt proprium munus, vt nihil magis. Atque id quidem quanquam vbique gentium præſtare debet pro ſua virili, tamen nuſquam æquè atque inter nationes Indorum, ad quas Deo conciliandas

das præcipuo, vt ego ſanè opinor, ſtudio diuinitus inſtituta eſt. Ac dabunt mihi æqui omnes libenter veniam, ſi quandiu ſum Indorum ſeruus, honorificem miniſterium meum. Itaque ſi in hac parte vel ceſſet difficultatibus victa, vel deſidia torpeat ſocietas, non mihi dubium eſt, quin grauem præ cæteris & Dei, & hominum incurrat offenſam. Etenim quo alio pertinet familiare illud in profeſſionibus ſolemnibus votum, quod nos quartum ſolemus vocare, de parendo Pontifici circa miſſiones? Quorſum toties facta mentio in Sacris Bullis inſtituti profectionis ad Indos? Quid in beati Patris Ignatij conſtitutionibus, tantopere repetitum, & commendatum, quam vt prompto alacrique animo præſto vnuſquiſque ſit, ſiue ad fideles ſiue ad infideles ire iubeatur, etiam ſi remotiſſima orbis regio luſtranda ſit? Videre ſanè eſt ex ipſis primordiis ſuis huius ſocietatis authores Indicanas profectiones potiſſimum ſpirantes, eaſque literis factiſque ſuis, & toto vitæ genere velut exculpentes. Pauci numero & vix dum profeſſione ſua confirmata cum eſſent, tamen duos ex ipſis ad Orientalem Indiam deſtinandos putarunt. Quorum vnus Franciſcus Xauier, quanta Deo magnificè adjuuante peregerit, & quale ſuis exemplum reliquerit, inter abruptiſſimas difficillimaſque Barbarorum rupes iter oſtendens Dei verbo planiſſimum, alij melius loqui poterunt, & tacentibus nobis res ipſæ Dei benignitate non tacent. Hunc cæteri ſocij ſecuti, quantam Chriſti Ieſu in ſe propenſionem experti ſint, quantam in pro merenda ſalute hominum vim, nimis durus ingratuſque eſt in nobis, qui non

&

& agnoſcit, & cœleſti beneficio gratias immortales agit. Neque ego ſanè dubito, quin dulciori quadam ac familiari cura Dominus Ieſus eos proſequatur, qui ſe totos ſtudiaque ſua huic operi conſecrant, quod eo charius iucundiuſque Deo noſtro eſt, quo & per ſe inſuauius, & ab hominibus magis neglectum. De veris operariis loquor, nam mercenariorum, & ſua quærentium plena ſunt omnia. Etſi verò ad hanc Occidentalem Indiam ſerius aliquantò, & parcius Societas IESV euocata eſt, tamen de benigniſſima Domini prouidentia certò mihi perſuaſum habeo, non inferius futurum operæpretium, neque vllo vnquam tempore ſocietatis huc miſſæ operam ceſſaturam. Nam cum tot tantiſque rationibus rei Indorum procurandæ conſtricti teneamur, militiæ deſertores penè etiam proditores habeamur neceſſe eſt, ſi non omnes neruos in hoc opus Domini, vel prætermiſſis cæteris contendamus.

CAPVT XVIII.

Cur multis videatur Societas Parochias Indorum debere ſuſcipere.

QVoniam verò in hoc orbe nulla alia Euangelizandi ratio hactenus ſuſcepta eſt præter eam, quam Parochi ſuis adhibere ſolent, videntur multis huius Societatis homines niſi Parochias Indorum ipſi vſitato more ſuſcipiant, nihil ad ſalutem neophytorum conferre poſſe, vniuerſumque

uersumque eorum aduentum ex Europa esse propemodum superuacaneum putant. Itaque censent huic omnino oneri ceruices subjiciendas, curamque Indorum propriè subeundam. Cúmque in hac parte cunctationem nostram vident, indulgentiam nobis deliciasque objiciunt, quod detrectato labore & vita agrestiori, vrbanam frequentiam amemus. Quidam timori trepidationíque nostræ substomachantur, amico illi quidem animo, sed voce libera objurgantes, si Patres Societatis Iesv parochias Indorum sibi vitandas ducant, de Indorum desperanda salute ferre sententiam. Quis enim, inquiunt, discrimini huic objiciet se se pro salute fratrum, si vos Patres detrectatis, & tergiuersamini, quorum alioqui animarum studium, & inflammata in Deum pietas perspecta est? Quorsum verò missionem tantam suscipitis, tantum terræ pelagíque emensi ad ignotas terras trajicitis, si Indorum causam deseritis? Aut qua ratione professioni, nomin íque vestro consulitis, si quod alij omnes religiosi viri amplexati sunt, vos perhorrescitis, non inferiorem alias animarum zelum præ vobis ferentes? Quod si Hispanorum nostrorúmque hominum salutem appetitis, nonne satius erat in media Hispania Europaque consistere, vbi & numero, & gradu superiores sunt infinitis partibus istæ merces? Alij quidem aurum argentúmque apud Indos quærunt, quod apud suos, si æquè occurreret, haudquaquam patria deserta tam longam, tam molestam, tam periculis omnibus plenam peregrinationem susciperent. Vos verò Patres quid auri quid argenti huic quæsituri aduentastis? Si quidem

dem Hiſpanorum animas, certè apud vos aurum iſtud abundabat copiosè. Quod ſi Indos Chriſto Ieſu lucrifacere in votis erat, & quæſtum maximum, vt eſt planè, exiſtimantibus pietatem, Euangelij gloria, & propagatio cordi erat, quo tandem conſilio vix aggreſſi rem, terga vertitis? Illi ipſi profani, auarique homines, qui in hunc orbem rei augendæ cauſa penetrarunt, tamen nihil laboris, nihil periculi recuſarunt, modo copia exoptata potirentur: vos verò omnia prius tuta, omnia vndique quadrata circunſpicitis, ac velut in vmbra res gerenda ſit, nihil periculorum adeundum putatis. Atqui veſtri ſocij ij, qui in India Orientali in Malabarica, in Malaca, in Ormucio, in Malucis, in Æthiopia, in Iapponia, in Sina, cæteriſque Orientis regionibus tanta præſtiterunt, & tanta cum gloria rebus ab iis geſtis per ipſorum epiſtolas cognitis in omnium ore verſantur, non ſine magnis ſudoribus ſiue ingenti periculo eam ſunt laudem conſecuti. Quod ſi vrbes tantum Hiſpanorum incolendas vobis exiſtimatis, ſi Mexicum, Limam, Cuzcum, ac non in mediis Indorum populis ſedem figitis, ſi Carangas, Collas, Sacacas, Yauyos, cæteraſque Prouincias barbarorum vitatis, vmbratilis tantum ac ludicra veſtra omnis de Indis procuratio ſit neceſſe eſt. Quomodo enim eam gentem Chriſto expugnare poteritis, apud quam ſedem figitis nullam, nulla certa præſidia conſtituitis, nullas moras ducitis? Cum nulla alia re perinde opus ſit ad ſalutem Indorum procurandam, atque perſeuerantia & improbo quodam labore. Sic enim habetote Patres, quantum

1.*Tim.*6.

tum nos veteranos, & mores horum barbarorum diuturno vſu edoctos cauſa admonet, niſi perpetuò, ac conſtanter verbum vitæ, & curam ſalutis harum gentium meditemini, vanos omnes veſtros conatus & telæ Penelopes ſimiles prorſus futuros.

Capvt XIX.

Quæ rationes à ſuſcipiendis Parochiis Indorum Societatem deterreant.

HÆc atque horum ſimilia expoſtulare nobiſcum ſolent, qui cauſæ Indorum ſtudioſi, ſegniores nos in ſuſcipiendis Parochiis accuſant, quorum me oratione ita ſæpenumero perculſum fateor, vt propemodum victus cederem, omniaque alia ſaluti neophytorum poſthabenda exiſtimarem, atque equidem pene contemnerem. Sed contemni profectò non poſſunt, cùm occurrant nobis tot viri religioſi & pij, qui non minus amico, & ſyncero animo trepidationem noſtram in ſuſcipiendis Parochiis vehementer probent, confirmentque ſe longa experientia didiciſſe religioni ſuæ plurimum ejuſmodi Parochias incommodaſſe. Itaque permulti graues, & pij viri in ſuis Capitularibus Conuentibus agitarunt de Indorum Parochiis deſerendis, ne & regularibus ſuis nocere pergerent, & maximas ab Epiſcopis, à Patronis, à Præfectis Regiis moleſtias ſuſtinerent. Quod & ſi effectum non eſt, Rege regiiſque miniſtris contra

contra nitentibus, tum verò ſententia aliorum, vel charitate, vel quavis alia cauſa obtinente, tamen illud omnes, aut penè omnes experti nobis gratulantur, quod eos ſcopulos nos præteruecti ſimus. Neque enim in nouo orbe antiquam Domini ſententiam obliuiſci debemus: Quid prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Et illud Sapientis: Secundum virtutem tuam recupera proximum tuum, & attende in illis, ne fortè incidas. Præterea illud ante oculos ponere oportet, Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit vnquam? Et illud Pauli, Attende tibi quibus ita ſalutem fratrum iubemur quærere, vt ne negligamus noſtram, imò verò nullam eſſe ab aliis ſperandam, ſi in nobis prima defecerit. Atque vt omittam reliqua, quæ non leuia ſunt, duo manifeſtè habent Parochiæ Indorum grauiſſima incommoda. Vnum eſt continentiæ periculum, propter Parochorum miram ſolitudinem, ac libertatem quidvis perpetrandi, cum perpetua quadam eſca libidinis ex fœminarum aſpectu, colloquiis, rei familiaris vſu. Ad quæ accedit, vt cumulum faciat mira ipſarum fœminarum facilitas, rarus pudor, reſiſtendi vis propemodum nulla, ſæpè etiam ſpontè oblata copia. Hoc igitur vnum eſt: alterum verò non leuius iudicio meo, quod ex lucri ſpecie naſcitur, cupiditatis opinione ſiue vera illa ſiue falſa ſit, omnia Parochi ſtudia reſpergit propemodumque corrumpit. Nam & victus ſuppeditari ſolet ab Indis, quod illi Camaricum dicunt, & à Patronis Dominiſque Indorum ſalarium penditur.

Matth. 16.

Eccl. 19.

Eccl. 14.

1. Tim. 4.

Hic cum Indis imperando, exigendo, commodissimum quodque eligendo, minus copiosum Camaricum recusando; quanta turbatio inter ipsorum fraudes, & Parochi cupiditatem. Itaque omnem ad Parochi quæstum vel fallendum si possunt, vel si non possunt, explendum, salutis suæ curam, cogitationemque conuertunt. Cum Patronis rursus Indorum, cum prætoribus, quæ tragœdiæ quotidie? Quot iurgia, & lites, quibus Regia subsellia assiduè crepant. Hinc simultates, hinc odia acerba, hinc calumniæ graues. Coniurat cum Curaca Patronus aduersus Parochum, & quidvis vt obijciat, testes habet ad votum. Hæc qui non vidit, ad exaggerationem fortassis cumulata putabit: qui interfuit, & rem totam oculis perlustrauit, rerum fide inferiora testabitur. Igitur vel continentiæ naufragium, vel sæua certè tempestas subeunda est, tum verò auaritiæ gurges ipse si euitetur, species profectò auaritiæ, & existimationis iactura euadi nullo modo posse videtur.

CAPVT XX.

Quæ in suscipiendis Parochiis moderatio adhibenda sit.

INter has verò tantas difficultates, illa hactenus sententia mihi magis probata est, vsque dum melius, & certius aliquid eluceat, Parochias Indorum, neque esse societati nostræ temerè complectendas,

complectendas, neque vſquequaque tamen repudiandas. Sed ſiquidem duobus illis incommodis incontinentiæ,& auaritiæ ſatis occurri queat, tum verò Epiſcoporum pace,& amicitia retenta, cætera omnia officio aduerſus Indos eſſe poſthabenda. Sin verò vitari nulla ratione queant, pro certo eſſe intelligendum aliam eſſe adiuuandi has gentes quærendam viam, neque dubitandum hanc vulgarem diuinitus noſtris eſſe præcluſam. Nam præter communes Euangelizandi leges eſt illa ſocietati noſtræ vel prima, vel maxima, vt miniſterij ſui impenſi in proximos nullam omnino patiatur mercedem, mercediſve ſpeciem ad ſe redundare. Itaque quod aliis valde, & licet, & ſanctum eſt, eleemoſynas pro miſſa dicenda, pro funere, pro concione, & accipere & petere, noſtris etiam vltrò oblatas admittere nullo modo fas eſt, idque & conſtitutionum & literarum Apoſtolicarum præceptis diſertè, & ſæpe cautum eſt. Quare nihil eſt quod tantopere quidam mirentur, ſi Parochias Indorum Camarico, & ſalario inſtructas minus cum noſtra profeſſione congruere exiſtimemus. Verum ea,quæ dixi, incommoda vitari ſatis poſſe videntur mihi in iis præcipuè Parochiis, quæ vel in vrbibus Hiſpanorum ſitæ ſunt, vel ab iis non admodum remotæ, qualis hæc Limenſis eſt S.Iacobi,quam noſtri tenent. Nam & ſubeſſe poſſent Rectori collegij, qui Indorum doctrinæ dant operam, atque illorum religioni & modeſtiæ ſatis conſuli poteſt,cum vita omnis illorum,ſuperiorum oculis ſubiecta ſit,qui vt,& ſibi & officio ſatisfaciant ſuo, facile curant,Vitæ ergo liberioris licentia ſuperio-

rum cura prope inuigilantium in hominibus alioqui probatæ integritatis, satis sublata videri potest. Etenim & magnum Indorum fructum ita experimur, & incommoda omnia facile anteuertimus. Sed quoniam sacerdotes doctrinæ, & administrationi Indorum necessarij sine sumptu & quidem copioso vbi frequentes illi sunt, ali non possunt, nō est recusandus moderatus, & congruens victus, dummodo illud inuiolabile sit, vt ab Indis ipsis nihil exigatur, neque cum præfectis ipsorum sordidæ contentiones de quæstu aut mercede concitentur. Id vt fiat, censent plerique magno adiumento fore eam constitutionem, quam noua lege iam videmus editam, vt de publico ærario sacerdotibus annui prouentus tribuantur, quod si syncere, & candide obseruetur, non dubium est, quin honestis, & religiosis hominibus percommodum, & iucundū sit: ipsi vero ædificationi, & saluti neophytorum magnopere conducat. Hoc genus ergo Parochiarum collegiis Societatis vicinarum mihi iis, quas dixi, conditionibus suscipi minimè displicet. Sed quoniam maius aliquid homines in societate requirunt, neque eo modo satis vel expectationi de se conceptæ, vel harum gentium extremæ necessitati nostri faciunt, ne illud quidem omittendum est, quod nos admonuerunt opportunè viri primarij. Esse quasdam prouincias Indorum frequentes, vbi collegia societatis erigi possent, atque inde sacerdos prodire ad parochias procurandas, qui tamen superioris, & curæ, & oculis penè subessent, & religiose iuuari, & inuisi, & commutari cum esset opus, facile possent. Ita enim fieret, vt Indorum rationibus consuleretur
ordinaria

ordinaria nostrorum præsentia, & ipsis religiosi instituti nihil deperiret. Atque hoc genus doctrinarum, vt vocant, plerique regulares maximè probant, quod est in Noua Hispania vsitatum, vbi monasteria, vt audio, in oppidis Indorum passim ædificata sunt. Et in hoc ipso regno Peru sunt non pauca huius exempli. Quanquam & diaboli inueteratæ inuidiæ & hominum fragilitati nihil est vnquam satis tutum. Verum in re ardua atque vndique difficultatibus plena, quæ à periculo longius absunt, ea pro tutis consilia reputari debent.

CAPVT XXII.

Missionum vsus in Ecclesia antiquus & frequens.

SI quid in parochiis tenendis minus Indorum saluti pręstamus, certè Missionũ commoditate copiosè rependi potest. Missiones verò intelligo eas excursiones, & peregrinationes, quæ oppidatim verbi diuini causa suscipiuntur, quarum & vsus & authoritas longè maior est, & latius patet, quàm homines opinantur. Etenim in prima illa florentissima Ecclesia videre est hoc duplex genus Euangelizantium. Alij certas plebes moderandas instituendasque cura propria ac perpetua suscipiebant, de quibus Paulus Apostolus loquitur: Huius rei causa reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros, quos etiam Hierosolymam adiens ex Epheso euocauit Miletum. *Tit. 1.* *Act. 20.*

Attendite, inquit, vobis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam suam, quam acquisiuit sanguine suo. Hos quo-
1. Petr. 5. que Petrus alloquitur: Seniores pascite, qui in vobis est, gregem Dei, non turpis lucri gratia, neque dominantes in clero. Hos Ioannes in sua
Apoc. 2. & 3. Apocalypsi Angelos salutat, Smyrnæ, Ephesi, Philadelphiæ, & cæterarum vrbium. De quorum perpetua residentia apud plebes sibi commissas tam multa sancti Canones edicunt, vt sacra & antiqua Concilia relegentibus tædio penè sit eadem causa toties ac tantopere repetita. Hunc ergo locum in Ecclesia Dei parochi tenent Indorum certè nouis fœtibus pernecessarium & salutarem. At fuit alterum genus in Ecclesia sancta Dei ministrorum, qui non firmas sedes tenerent, sed prout temporis opportunitas, & fratrum necessitas postularet, varias Ecclesias odirent, in iis pro re moras traherent, proprios pastores iuuarent, infirmos confirmarent, fortes perficerent, omni ratione Christi rem promouerent. Nam vt in exercitu sapienter instructo præter militares copias certa sede dispositas, quibus nihil magis curæ sit, quam vt locum suum ne deserant, cum in eo victoria sit, vt caput potius ponant, quam semel fixum pedem referant, sunt etiam auxiliares copiæ leuisque armaturæ equites, quorum sit contra munus huc illuc discurrere, vbi discrimen sit, promptè adesse, labantem iam militem confirmare hostem irrumpentem excipere, omni negotio adesse, quorum fidei & diligentiæ plerunque victoria accepta referenda sit: ita profectò in hac militiæ Christianæ velut castrorum terribili & ordinatissima acie,

acie, duo sunt ordines, vnus eorum, qui certo loco decertant, alter eorum, qui per omnia discurrunt, vt omnibus opem ferant. Quod militiæ genus tanti in Ecclesia factum est, vt duces nostros summos, id est, Apostolos sibi sumpsisse videamus. Quid enim aliud agebant Paulus & Barnabas cum inter se dicerent, Reuertentes visitemus omnes Ecclesias, in quibus prædicauimus? Quid Petrus dum transiret vniuersos, & deueniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ? Hoc prorsus Timotheus, quem mittebat Paulus, vt confirmaret Thessalonicenses. Hoc Titus apud Corinthios egit. Hoc Iudas & Silas Antiochiam ab Apostolis missi. Hoc Paulus ipse cum Sila perambulans Syriam, & Ciciliam confirmans Ecclesias & præcipiens custodire præcepta Apostolorum. Et quamvis hoc Episcoporum, qui hac parte Apostolis successerunt, munus sit, tamen neque Episcopi omnia præstare possunt, & ipsi suarum Diœceseon limitibus conclusi sunt. Quamobrem ad eum cui vniuersalis est Ecclesia commissa à Christo, Romanum inquam Pontificem in Petro oues omnes Christi pascendas suscipientem singulari quadam ratione pertinet, quia per se ipse non potest, vt à se destinet, qui ipsius authoritate hoc tantum munus obeant. Itaque cernimus in Ecclesia multorum Patrum religiosos ordines successisse, qui Apostolica authoritate freti totum terrarum orbem doctrinæ luce illustrarint, vitæ pietate & ardore inflammarint. Quo in genere societas hæc minima nihil sibi aut nouum, aut nimium sumit, si vocationem suam agnoscit, vt in Christo omnibus seruiat, & cum nulli sæpe, aut loco, aut per-

Actor. 15.
Actor. 9.
1. Thes. 3.
2. Cor. 7. 8. 12.
Actor. 15.
Ibid.
Ioan. 21.

ſonæ addicta ſit, omnes tamen officio proſequatur ſuo. Neque vllo modo dubitandum eſt, quin vocationi ſi ſuæ ipſa non deſit, eius, qui ad rem tantam vocare dignatus eſt, gratiam & largitatem vberrimè expertura ſit.

Capvt XXII.

Miſſionum vtilitates inter Indos.

Miſſionum autem vtilitates inter Indos multæ magnæque ſunt. Prima quòd omni cupiditatis occaſione procul remota cum neque miniſterij ſui mercedem exigant, neque fructum alium expectent, quam ſalutem Indorum, neque in poſtulando Camarico moleſti ſint, deinde continentiæ, & integritatis lumen præ ſe ferant, admirabile dictu eſt, quam in ſui doctrinæque ſuæ admirationem & ſtudium Indos rapiant. Neque enim, quod ſæpe dicere ſoleo, illuſtriora miracula ad Euangelij commendationem Indis adhiberi poſſunt, quam vt neque auaritiæ occaſione neque libidinis ſiniſtro rumore, doctrina miniſtri Euangelici decoloretur. Secunda, quòd cùm ſeuerius obiurgare & male facta vindicare ad parochos proprie pertineat, miſſionũ verò ratio ea ſit, vt potius conſolandi, intercedendi, ac bene de omnibus merendi partes ſibi ſumat, valde in noſtros ſtudia Indorum excitantur, & fit animorum magna coniunctio: ex qua & fidẽ dictis facile commodant, & ſe ſuaque omnia libentiſſime

bentissime impertiunt atq; communicant. Tertia hinc quoque manat,& est copiose vsu comperta, quod ad confessiones nostris faciendas,etiam generales,etiam ingentium scelerum, ac diutissime contectorum,vltro ipsi non inuitati veniunt, qui tamen parochorum omnium vna sententia, rarò verum in confessione sacramentali ipsis aperiunt, quippe qui parochos pertimescant.Eo omni metu odioque sublato ad nostros,quos sibi experiuntur beneuolos,nihilque læsuros certò sciunt,certatim accurrunt, crimina omnia aperiunt, vitæ consilia libenter accipiunt, summa deuotione imperata exequuntur. Hæc vna commoditas missionum, quam in prouinciis superioribus cum versaremur, abundè sumus experti,tanti est apud me, vt si nullus alius missionũ fructus expectaretur, sola sufficeret.Ac quemadmodũ in sacro Tridentino Concilio propter fragilem muliebrem sexum sãctimonialium pudori & metui Patres ita consulendum putarunt,vt præter ordinarium voluerint aliquoties extraordinarium illis confessarium dari:ita equidem Indis etiam consulendum arbitror, quorum est fides infirmior,& duriores in se parochos experiuntur.Itaque eo missionum auxilio mirifice eorum infirmitas recreatur.Quartam demum vtilitatem ex ipsa diuini verbi tractatione numero: quæ triplex est in missionibus. Vna, qua pueri & rudiores simpliciter,& memoriter catechismo imbuuntur,idq; statis diebus & horis,partim canendo partim recitando fructuose admodum fit. Altera, qua docentur, & instruuntur familiariter pro suo quisque captu tam in mysteriis fidei percipiendis, quam in moribus honestè instituendis.

Concil. Trid. sess. 25.c.10.

Postrema

Postrema est ea, quæ ad exhortationem spectat, qua pro concione excitantur ad salutaria omnia, ac vi ipsa dicendi dicentisque authoritate flectuntur. Hic mirificè & capiuntur, & cedunt, si concionatorem linguæ bene peritum, & apposite dicentem nacti sunt. Quod cum rarum in parochiis sit, vnus eiusmodi Indice bene doctus, missionum excursione multis parochiis prodesse potest. Atque ad has quatuor exempli, Beneficentiæ, Sacramenta administrandi pœnitentiam præsertim, & verbi denique diuini disseminandi redigi cæteræ possunt vtilitates, quæ ad Indos pertinent.

CAPVT XXIIII.

Quod Parochi Missiones vtiliter & libenter accipiant.

EST alia quoque his non inferior vtilitas missionum, cum ad parochos ipsos beneficium deriuatur. Paulus quidem dicebat, Deo autem
2.Cor. 2. gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus, quod suo quoque modo vsurpare possunt, si qui sunt discursus Apostolici sectatores. Nostri certè experti sunt sæpenumero parochos ipsos vitæ consuetudine colloquiisque captos ad Christum aspirasse, neque parum ad virtutis officia commotos esse. Nihil enim vitæ exemplo potentius præsertim

ſertim in morum quadam ſuauitate, tum ipſa familiaris collocutio ſtudia ſimilia parit. Cumque ſe ſe adiuuari à noſtris ſedulo nulla interim mercede expectata vident, atque onere ipſo non parum leuari horum opera, beneficio allecti de ſe bene meritos amant. Iam verò cum ad conſcientiam ſuam fructum hunc deriuant, ad ſuos longè diffundunt exemplo inſtructi, æmulatione excitati, fructu prouocati. Ad hæc omnia illud accedit, quod cum ſæpe binæ ac ternæ aut eò plures parochiæ valde inter ſe etiam disiunctæ vnius parochi curæ commiſſæ ſint, atque adeò neque baptizare, neque confeſſiones audire, neque in doctrina inſtruere omnes ſuos commodè poteſt, fit, vt maximam anni partem oues paſtore prorſus careant, qua ex re quot millia periclitentur imo verò manifeſtè intereant, dici non poteſt. Poſſunt ergo qui Miſſionibus vacant, bonam temporis partem in ea parochia conſumere, à qua parochus abeſt, & omni boni paſtoris officio perfungi, quæ res non ſolum eſt ipſis Indis ſalutaris, verum etiam Epiſcopis, parochis, patroniſque gratiſſima, quibus omnibus eiuſmodi ſupplementa magnam conſcientiæ quietem afferunt. Quamobrem à multis iam agitatum eſt, vt collegia Societatis, aut reſidentiæ in frequentia maxima Indorum collocarentur, vnde tanquam ex munita arce ſubſidiarij milites regionem omnem opportunè excurrerent. Ad hæc, vt filios nobilium Indorum à pueritia inſtruendos educandoſque ſuſciperent, in qua vna re totius gentis ſalus vniuerſa poſita eſt. Neque ego ſane diffido futurum breui, vt his omnibus

modis atque rationibus societas nostra saluti Indorum procurandæ, quod tantopere cupit, feliciter operam nauet.

Capvt XXIV.

Quid cauere oporteat in Missionibus.

AC missionum commoditates eæ ferè sunt, quas exposui. Vt verò in omni præclaro negotio euenire solet, non carent suis quoque non leuibus difficultatibus. Primum enim inuidia pastorum, & plebis contemptus eorum præ nostris diligentissime cauendus est ea vna ratione, vt omni, & verborum, & rerum significatione testentur se nullo modo esse parocho superiores, sed hunc verum legitimumq; pastorem, se verò tātum illius adiutores, & administros. Itaque omnem honoris in illum significationē ne prætermittant, vt & ipse intelligat nihil ab iis ambitiosè agi, & populus factionē nullo modo meditetur, sed subditus sit per omnia Parocho suo. Vix dici potest, quantopere inter Indos obseruetur is, qui cæteris imperat, & præest, vt statim oculos in ipsū Apo, vt illi vocant, animumq; conuertant. Qua ex re nisi humilitatē nostri insinuent, & circunspectè parochorum authoritatem tueantur, atque commendent, certum est inuidia, & calumnia omnia statim bona studia corrumpi. Præterea & illud omnibus modis curādum, ne odiosi parochis simus, dum vel nimiam integritatem ostentamus, vel reformatorū ac censorū partes importune assumimus. Meminisse potius illud oportet à Spiritu sancto dictum, Noli esse

Eccles. 7.

iustus

Iustus multum, neq; plus sapias quam necesse est, ne obstupescas, Itemqueillud Apostoli,Omnibus omnia factus sum,vt omnes facerẽ saluos. Et illud Domini,Dicite, Pax huic domui, & ibi manete comedentes,& bibentes,quæ apud illos sunt. Denique vnusquisque proximo suo placeat in bono ad ædificationẽ. Etenim Christus non sibi placuit. His aliisque diuinæ Scripturæ sentẽtiis docemur, ita religionis disciplinam conseruare, vt charitati fratrum multum demus. Multa toleranda sunt in homine præsertim sæculari, sæpe etiam profano: nonnulla interdum concedenda salua consciẽtia, & ita agendum,vt consuetudinis suauitate alliciatur potius,quam asperitate offensus resiliat statim. Itaque neque visitatores, neque censores,aut Momos aliquos vel Sycophantas existimare nos debet,sed sibi amicissimos,& humanissimè affectos. Nouimus ex prudenti dissimulatione non paucos egregiè captos tandem Dei verbo manus dedisse: quos si nimia seueritate offenderis, mille concionibus reuocare non poteris. Verum ita humanitatis leges seruandæ sunt,vt neque religionis existimatio lædatur,neque conscientiæ coram Deo puritas offuscetur. Nam & virũ religiosum & Apostolicum munus obeuntem nihil, aut leuitatem, aut fastum,aut lasciuiam redolẽs decet. Quoniam verò cum ad aperiendas conscientias suas in confessione parochi accurrunt, imploranda impensè est diuina gratia, vt & officio non desis tuo, & fratris animam grauissimè interdum sauciam à morte reuoces. Ego sanè in confessionibus audiẽdis nihil æquè formidare soleo,quòd Sacerdotum quotidie cœlestia sacramenta tractantiũ vix

1. Cor. 9.
Matth. 10.
Rom. 15.

medicina

medicina vlla morbi curari poſſunt, cum ſemel cœperint peruenire ad cor durum, atque illud Gregorij plerunque, cum eiuſmodi duritiem contemplor, venit in mentem. Plerique eorum à Domino impœnitentis cordis caliginem proiiciuntur, & nulla hominis adhortatione reſipiſcunt. Ergo in primis illud tenendum eſt, vt placendi voluntas, & humanus affectus nullo modo dominetur, ne puluillos ſub omni cubito, & ceruicalia ſub omni capite ſtatuamus, iuxta propheticam comminationem, quin potius veritas in omnibus dominetur, & præſit, propter quam ſi homines aliquando ſcandalizantur, non magnopere curandum eſt. Dei enim iudicium eſt, ait ſcriptura. Itaque ſi is, qui parochus nominatur, concubinarius ſit, ſi aleator, ſi fœnerator, ſi ſimoniacus, ſi litigator, ſi turpis lucri ſectator, ſi officij ſui negligens, ſi ſermonis Indici imperitus, & contemptor, veritatis falce reſecanda ſunt vitia, ac niſi tibi ipſi in Domino ſatisfeceris peruidendum, ne alienis peccatis ipſe communices manus pœnitentiæ cito imponens. Cæterum hæc ipſa etiam lethalia, & vetuſta vlcera oleo ſimul foueri poſſunt, atque ita vino perfundi, vt pariter, & mordeantur, & ferant. Attingit, inquit, à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter diuina Sapientia. Opus forte, modum ſuauem eſſe oportet. Multum intereſt, qua manu, qua dexteritate vulnus chirurgus infligat. Non imperioſè non duriter, magis monendo, quam minando, magis iuuando, quam iubendo, vt ait Auguſtinus, iſta tolluntur. Vidimus ſæpe Sacerdotum conſcientias deploratas, de quibus ego planè diffide-

Gregor. lib. 2. expoſit. in 1. Reg. c. 3.

Ezech. 13.

Deut. 1.

1. Tim. 5.

Sap. 8.

Auguſt. epiſt. 64. ad Aurelium.

ram.

ram eo quod ad cor durum peruenisse mihi viderentur, & iuxta Hieremiam propter multitudinem iniquitatis dura facta esse peccata, ministeriis tamen nostris, vel potius diuinæ gratiæ ita cessisse, ita resipuisse, ita ad cor rediisse, vt magnificas Dei bonitati gratias ageremus, & spem non vulgarem conciperemus, societatis nostræ homines, quorum sunt parochi penè omnes valde studiosi, præclarissimos fructus in lucrifaciendi Domino eiusmodi hominibus allaturos. Hæc in parochos obseruanda. Porro Indi, ipsi quoque curam quandam mediocritatis efflagitant. Vt enim eos oderunt, qui nimij in exigendo sunt, ita etiam à se auersos putant, qui ab ipsis oblata repudiant. Accipienda ergo sunt humanè munuscula eorum, & benignè vel eadem, vel plura si liceat, pauperibus communicanda. Quod si ipsorum opera interdum opus sit, dum ea moderatione, qua decet, vtaris, nihil offenduntur, imo verò si te alioqui sibi beneuolum experiuntur, amplius diligunt. Illud quoque obseruatum authoritatem quandam retinendam esse aduersus eos, paternæ grauitati coniunctam: neque tam summissionis, quam liberalis cuiusdam imperij speciem præferendam. Amant enim hoc modo, quæ istorum est natura, tractari. Sed neque necessario nostrorum apparatu offenduntur, neque paupertatem magnopere admirantur, magisque præclariora nostros non posse afferre, quam non velle interpretantur. Quamobrem quæ ad vitæ necessitatem aut etiam commoditatem pertinent, prætermittenda non sunt, nam & locorum, & rerum magnæ difficultatis id exigunt ad hac prouinciarum Indicarum

Hier. 30.

tanta

tanta asperitate & inopia, & Indorum ingenia diuinitus ita comparata sunt, vt ædificationis isto necessario vsu nihil amittant. Illud enim non extremo loco cogitandum est, & penitus prouidendum, ne dum Apostolicæ abdicationi quidam inhærent, vitæ commoditatibus destituantur, atque ita vel labore victi, vel viribus destituti bene institutum cursum reuocent. Nam qui aliquando

Luc. 10. suis dixerat, Nolite portare sacculum neque peram, idem alio tempore iisdem dixit, sed nunc

Luc. 22. qui habet sacculum tollet, similiter & peram. Quo in loco Bedam venerabilem audire licet,

Beda lib. 6. in Euang. Luc. c. 22. Nobis quoque, inquit, datur exemplum, iusta nonnunquam causa instante quædam de nostri propositi rigore posse sine culpa intermitti, verbi gratia, cum per inhospitales porrò regiones iter agimus, plura viatici causa, quam domi habebamus, licere portare. Indicas sanè peregrinationes notasse videri potest. Atque hæc ad difficultates Indicarum missionum considerandas hactenus dixisse sit satis, Illud postremò adiiciendum puto. Indicas & commoditates, & difficultates non ex aliarum nationum lege aut consuetudine, sed ex sua ipsarum esse metiendas, & Dei zelo præeunte tum verò experientia duce, illud in omnibus intuendum, vt non quæramus quod nobis vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.

DE

DE PROCVRANDA INDORVM SALVTE.

LIBER SEXTVS.

Breuiter ea de Sacramentis attinguntur, quæ rudibus Indorum Populis necessaria visa sunt.

CAPVT PRIMVM.

Quatenus modo de Sacramentis agendum sit.

DE diuinis Sacramentis administrandis, quod vnum ex iis, quæ proposuimus, restat, si pro argumenti dignitate disserendum esset, magnum opus existeret, & quod in alterius parte numerari cùm ipsum per se tantum sit, meritò quodammodo indignaretur. At nos rem tantam nullo modo, aggredimur, qui de Sacramentis contra impuden-

tes Nouatorum calumnias, & ab ipſa Eccleſia in magno & œcumenico Concilio Tridentino copiosè grauiterque definitum, & illuſtres noſtræ ætatis ſcriptores nuſquam aut vberius, aut fœlicius quam in illis aſſerendis, explicandis, commendandíſque elaboraſſe, non ignoremus. Igitur cum Hæreticis res nobis modo non eſt, ſed ne Catholicos quidem antiquos,& in religione conſtantes admonendos, cohortandoſve exiſtimamus, quorum illud inſignem eruditionem, hoc dicendi facultatem non vulgarem requirit. Tantum breuiter, ac penè curſim ea de Sacramentis attingemus, quæ rudibus Indorum populis neceſſaria videbuntur, atque in iis maximè inſiſtemus, quæ per imperitiam, aut incuriam quorundam contra veterem & Eccleſiaſticam diſciplinam inter hoſce neophytos obrepſiſſe& percrebruiſſe notauimus.

Capvt II.

Multa in his regionibus contra Eccleſiæ conſuetudinem geri.

NAm ex quo tempore obedientia duce ad has regiones Indicas venimus, non pauca in Sacramentorum functione minus conuenienter Eccleſiaſticis inſtitutis, nonnulla perturbatè prorſus atque ineptè geri, & diu mirati ſumus, & dolenter ſæpe commemorauimus. Cauſa mihi cogi

cogitanti nulla certior occurrit, quam quòd Euangelium non tam prædicatorum, quàm militum manu in has nouas orbis nationes inuectum ſit: quorum ſocordia cum imperitia coniuncta multa abſurdè peperit, quæ accedente conſuetudine confirmata tanquam legitima habentur. Ita priores poſterioribus errandi viam munierunt, vt vix liceat doctis & piis hominibus veterem totius Eccleſiæ conſuetudinem reſtituere, habeanturque rerum Indicarum imperiti, qui religionem & Sacramenta Eccleſiæ integrè, ac pro dignitate Indis tradere cupiant. Quid plura? Cum in Prouinciali Concilio Limenſi ab omnibus Peruenſibus Epiſcopis, cæteriſque grauibus viris ad ea vitia emendanda multum operæ & ſtudij collatum ſit, atque edita extent egregia decreta de reformatione permulta, nihil tamen amplius perfectum eſt, quàm ſi ab otioſis nautis de Republ. moderanda conſultatum eſſet. Quis verò non doleat Baptiſmo pleroſque adultos initio paſſim, & noſtro tempore non rarò ante perfundi, quàm Chriſtianam catecheſin vel mediocriter teneant, neque an vitæ flagitioſæ, & ſuperſtitioſæ pœnitentia tangantur, neque verò id ipſum, quod accipiunt, an velint accipere, ſatis conſtet? Quid illud, quod confeſſiones ſæpe ita fiunt, vt neque Indus intelligat ſacerdotem, neque intelligatur ipſe, quid dicat, tam ſupinè parochis nonnunquam dormientibus, vt neque peccatorum rationem exigant, neque doloris ſenſum requirant, nihilque magis curent, quam vt à ſe quam citiſſimè confitentes ablegent. Porrò Euchariſtiam qua le-

ge contra omne & diuinum, & Ecclesiasticum jus non solum quotannis adulti Indi, verum etiam morientes ritè confessi prohibentur accipere? Quam si quispiam nostrum porrigere velit, & viatico munire migrantem, nouitatis accusatur, & sacrilegij propemodum reus agitur. Quod si hoc venerationi Eucharistiæ prætexitur, cur saltem quæso Extrema vnctio subtrahitur? Neque in syluis tantum aut remotis oppidis, sed in ipsa nostra vrbe, in ipso sacro Xenodochio morituri tanto bono priuantur. Horum similia sunt plurima. Etenim matrimoniorum errata vel socordia, vel imperitia ministrorum admissa longum esset enumerare. Quales sint infidelium nuptiæ, quibus gradibus apud Indos contractæ valeant, quæ impedimenta Apostolicis literis his neophytis sublata sint, quæ etiam dum integra restent, pauci scire laborant. Hanc igitur tam vastam syluam ingressi illos tantum errores refellere cupimus, qui & perniciosiores, & magis vulgares sunt.

Capvt III.

De voluntate Baptismo necessaria.

IGitur in Baptismo, barbaris præsertim, conferendo, tria spectare debet fidelis, & prudens dispensator mysteriorum Dei, Voluntatem, Fidem, Pœnitentiam. Voluntas sanè omnino cognoscenda est eorum, qui ad Fidei Sacramentum

aspirant,

aſpirant, nec niſi petant, & inſtent, Chriſtianæ vitæ profeſſione donandi ſunt. Eccleſiæ conſuetudo tenet, vt priuſquam catechumenus baptizetur, ter interrogetur, & tertiò reſpondeat, baptizari ſe velle, quòd intelligerent Sancti Patres magnum eſſe Chriſtianæ Religionis pondus, magnas Euangelicæ turris expenſas; nec niſi re admodum deliberata, & perſpecta hominum imbecillitati temerè rem tantam debere committi. Quòd profectò non nuda cæremonia obſeruandum eſt, ſed multo magis ſpiritu & veritate. Vt non ſolum infideles Indi diligenter explorentur, verùm cognita iam, & perſpecta voluntate diu in catechumenorum ordine teneantur, quò & inſtructiores veniant & pluris faciant myſterium ſalutis ſuæ. Quam Eccleſiæ veterem diſciplinam ita in hoc nouo orbe neglectam intuemur; vt nuſquam contra Euangelij dignitatem magis irreligiosè, & contra hominum ſalutem magis perniciosè peccatum eſſe intelligamus. Dum enim quoquomodo per fas, & nefas, per dolum, & vim gentes barbaras Chriſtianas efficere properant homines imperiti, aut improbi, nihil aliud agunt, quam vt Euangelium ludibrio exponant, & Fidei temere ſuſceptæ deſertores certiſſimo exitio afficiant. Non enim tales, vt eſt in Decretis Patrum, inuiti ſaluandi ſunt, ſed volentes, vt integra ſit forma iuſtitiæ. Equidem cenſerem Prouinciali Concilio nihil grauius decernendum fuiſſe, ac fore deinceps, nihil etiam ſeuerius vindicandum, quam vt Indi adulti ante baptiſmum per annum, aut etiam amplius, niſi diſcrimen mortis vrgeret, in Fidei myſteriis perdiſcẽdis;

Cõc. Tol. 4. c. 55. d. 45. De Iudæis.

& voluntate bona confirmanda distinerentur. Ita fieret vt serius impetratam baptismi gratiam pro magno haberent, & diligenter conseruarent, quemadmodum in concedenda Eucharistia vsu venisse cernimus. Sed quid agimus de iis, qui contra salutare hoc Ecclesiæ institutum baptizati sunt? Certè si nullam habuisse voluntatem perspicerentur, atque omnino inuiti & repugnantes, & contradicentes baptizati sunt, nullo modo Christianum characterem accepisse existimandi sunt, quemadmodum est ab Innocentio tertio definitum, neque enim sine suscipientis voluntate Sacramentum constare potest, quod accipere non potest, qui non præbet vtcumque consensum. Verum si voluntas nonnulla non defuit, tametsi vel vi, vel minis extorta, quia re vera charactere Christi insignitus est, cogendus est Fidem semel susceptam conseruare, ne Christi Sacramento magna fiat iniuria, si profanum per licentiam reddatur, quod est etiam ab eodem Pontifice secundum Toletani Concilij decreta declaratum. Illud autem habet quæstionem non facilem, vtrum cum barbarus baptismum prorsus ignorat, & tamen non contradicens baptizatur, verè Christianum characterem accipiat necne. Nam rei ignoratæ voluntas esse non potest, cùm nihil ametur nisi cognitum aliquo modo. Itaque qui interrogatus, an velit in se fieri, quod fit in aliis, aut etiam nihil interrogatus baptismo perfunditur, nihil inter baptismum, & profanam aquam discernens, nihil ibi religionis agnoscens, is profectò quomodo velit, quod nunquam cogitauit, non facile potest dici. Cùm verò Sacri Canones

De baptismo, & eius effec. c. Maiores, §. itē qua.

Ibidem.

nihil

nihil aliud tradant obstare baptismo, quàm voluntatem baptismo renitentem, & contradicentem, cumque hoc loco hominem nihil dissentire, nihil reclamare ponamus, iterare postea baptismum, si ille saluus esse velit, difficilis exempli apparet. Quam quæstionem ne quisquam otiosam putet, sciat apud nos esse frequentem in iis præsertim Æthyopibus seruis, qui ex Cabouerde asportantur. Hos enim si conuenias, an Christiani iam sint, audies non raro, sese cum essent impuberes simul cum aliis plurimis in naui, aut litore deprehensos baptizatos esse, cum certè quid secum ageretur, ignorarent nisi quod multi simul à clerico, aut milite quopiam aqua aspergebantur, & exindè Christianos se fieri audiebant, cum neque hoc etiam ipsum quid esset edocerentur, neque rem ipsam penitus intelligerent, & homines barbari iumentis similes, minimè quid illud esset scire curarent. Digladiantur quidam, vtrum si neutra voluntas detur, baptismus sit ratus. Diuus quoque Augustinus non parum hæret in fine librorum de baptismo, vtrum baptismus per jocum & non serio collatus habendus sit certus ac constans. Vbi ita scribit: Solet quæri, vtrum nihil intersit quo animo accipiat ille cui datur, cum simulatione, an sine simulatione; si cum simulatione vtrum fallens an jocans sicut in mimo. Et quibusdam interpositis quibus se Ecclesiæ iudicium expectare ea de re profitetur, adjungit, Nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui vbicumque & à quibuscumque illud verbis Euangelicis consecratum sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent, quanquam eis ad salutem spiritualem non prodes-

Caiet. 3. p. q. 68. art. 7. Sot. in 4. d. 5. ar. 7. D. Aug. l. 7. de Baptismo cõtra Donatistas, c. 53. De consecr. d. 4. c. Solet.

prodesse, si charitate caruissent, qua Catholicæ inſererentur Ecclesiæ. Et mox, vbi autem, neque societas esset vlla ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicre & mimicè, & jocularitcr ageretur, vtrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur, diuinum judicium per alicujus reuelationis oraculum, concordi oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem. In hac ergo dubitatione cum de voluntate Indi, aut Æthyopis temerè baptizati quæritur, illud mihi certum est, si satis meminit se sine simulatione, & cum aliqua fide, vt Augustinus dixit, suscepisse baptismum, hoc est, intellexisse illud esse ritum aliquem Christianorum, atque ita in se fieri permisisse, quamvis cætera Christianæ religionis non sit edoctus, approbandum esse baptismum, minimeque repetendum. Re enim vera consensisse putandus est, qui cum videret in se fieri quod ad Christianam religionem pertinere vtcunque sciebat, non contradixit. Quod si nullo modo quid esset baptismus, agnouit, neque illum à profana & quacunque alia aspersione distinxit, penitus Christi, & Ecclesiæ Fidem ignorans, non magis voluisse intelligendus est, quam si dormiens, aut amens baptizaretur, cum nulla antea eius significatio extitisset. Quem sanè nullo modo baptizatum esse ego non dubito, quemadmodum ne illum quidem, de quo Augustinus valde dubitat, qui per jocum prorsus, ac non serio baptizaretur. Nam & dissentire, atque abnuere putandus est, qui contra vetus institutum suum aliquid noui prorsus ignarus accipit: & satis est eum nullam baptismi voluntatem habere, ... expressam,

De baptiſmo, c. Maior. §. itē quæritur.

pressam, neque interpretatiuam, quam in adultis ad substantiam sacramenti requiri sanior, & certior Doctorum sententia habet. Ac satis id docuisse Innocentius III. videtur, cum de baptismo dormientis aut insani improbando, si antecedentis voluntatis signa non extent, sententiam tulit. At verò cum neque barbarus ipse satis exploratam habet præteritam voluntatem suã, neque notitiam illius temporis, neque verò indiciis manifestis percipi res potest, quod frequens est in hac superiorum temporum perturbatione, & barbarie, salutare consilium Alexandri III. sequendum est,& conditione adhibita baptismus iterum conferendus. Porrò voluntatem parentum in baptismo paruulorum suorum ad substantiam sacramenti necessariam esse, quamvis asserant quidam,rectè tamen asseri non potest.Sed tamen parentibus inuitis, si infideles sint, eorum paruulos non esse baptizandos, quanquam non sine patrocinio nobilium authorum vtrinque in scholis res agitatur, tamen Thomæ sententia & Ecclesiæ consuetudine & Concilij Prouincialis authoritate longè præferenda est, dummodo in mortis periculo constitutũ paruulum nulla expectata parentũ voluntate baptizare licere & decere quoque cõcedamus,quod authores quidam pij & docti pro illorum salute defendunt, & à nostris aliquando cum laude factum meminimus. Cùm verò ex duobus parentibus alter filium paruulum Christianum fieri vult altero repugnante & contra nitente, iuxta Concilij Toletani, & Limensis decreta,baptismo fauendum est, & illius ius præferendum,qui de filij salute melius cogitat.Atque hæc

Ibidem.

De baptismo, c. De quibus. Dur. in 4. dist. 4. q. 6. Pal. c. 4. Contra sentiunt Cai. 3. p. q. 68. ar. 10. & Sotus in 4. d. 5. a. 10. D. Th. 2. 2. q. 10. a. 12. Con. Lim. Cõs. 27. Sot. in 4. c. 5. ar. 10. in fine, idem confirmat Cõc. Lim. Const. 27. Cõc. Tol. 4. c. 61. 28 q. 1. Iudæi qui.

hæc de voluntate baptiſmum ſuſcipientium obiter attigiſſe ſit ſatis.

Capvt IV.

De Fide & Pœnitentia ad baptiſmi gratiam neceſſaria.

Fidem verò in Dominum Ieſum Chriſtum, & Pœnitentiam in Deum, quam Paulus prædicabat in gentibus, Petrus ab Hebræis exigebat, neceſſariam eſſe, vt baptiſmus non ſolum Chriſti militem faciat, ſed gratiæ etiam & ſalutis donatiuo afficiat, nemo eſt tam ineptus, qui dubitet. Verum quæ Fidei menſura exigenda ſit in catechumeno, & quibus modis agendum, vt ſatis inſtructus, & firmus veniat ad lauacrum Chriſti, ſatis eſt in libro ſuperiore explicatum. Pœnitentiam autem hoc eſt anteactæ vitæ veram deteſtationem, atque in poſterum firmum corrigendæ conſilium, rarus eſt certè in Parochis, qui pro dignitate requirat. Nam & priſtinæ ſuperſtitioni vulgo hærent, & concubitus nefarios retinent, & ebrioſitatem ſuam non deponunt: plerique honoris cauſa baptiſmum ambiunt, ne ab Eccleſia arceantur, nonnulli vt Hiſpanis Dominis ea in re gratificentur, atque eiuſmodi fictionibus apud barbaros plena ſunt omnia, noſtra certè maxima ignauia, qui ſupini, atque oſcitantes ea de re cogitamus, digni certe, qui tanti ſacrilegij pœnas luamus. De hac vitæ emendatio

Act. 20. & 2.

emendatione curanda & exploranda in competentibus multa antiqui Canones, multa noua synodalia decreta præclarè præcipiunt : sed facilè omnia contemnuntur ab iis, qui quæstum amant, salutem hominum, & Christi dignitatem non amant. Itaque ex antiqua Ecclesiæ consuetudine perquam commodum mihi videretur, vt catechumeni aliquot dies, si menses longum esset, ieiuniis & precibus aliisque piis operibus pro facultate sua exercerentur ante baptismum, tum verò vt testimonium ferrent temperasse se à flagitioso concubitu, ab omni superstitione gentilica, præcipuéque ab ebrietate, Ecclesiam quoque frequentasse, & omni officio vitæ superioris emendationem declarasse. Ita fieret, vt paratiores venirent, & quam tandiu probati gratiam adipiscerentur, non ita facile reuersi ad vomitum corrupturi essent. De qua re legi Gratianus potest in quarta distinctione de consecratione, & cæteri, qui de catechesi, & præparatione baptismo necessaria copiosè scripsêre.

CAPVT V.

De iis, qui se baptizatos vel negant vel mentiuntur.

DE iis verò, qui baptismum vel datum sibi esse mentiuntur, vel acceptum iam à se negant, cum sit vtrumque paris sacrilegij & periculi, merito synodalia decreta cautos esse Pa o-
chros

chos iubent. Sunt enim qui reuera baptizati non ſunt, cum tamen Chriſtianis nominibus appellentur, & Eccleſiaſtica myſteria conuentúſque frequentent. Hoc ex temporum ſuperiorum perturbatione accidiſſe conſtat. Atque in horum aliquot nos incidimus, qui cum diu Chriſtiani haberentur, & Ioannes, aut Franciſci, aut Petri vocarentur, tandem concionibus noſtrorum permoti ſimulatione depoſita baptizari ſe poſtularunt, & re diligenter diſcuſſa, inuentum eſt eos non fuiſſe re vera Chriſtianos, ſed à parentibus Indis ſubtractos per Hiſpanicos Dominos eiuſmodi nominibus fuiſſe donatos. Nonnulli quoque Æthiopes cum ſæpe confeſſiones annuas peregiſſent, rogati aliquando ea de re ſe nunquam eſſe baptizatos apertè confeſſi ſunt. Erit igitur adhibenda non exigua diligentia præſertim erga aduenas & ignotæ regionis homines. Contra alij ea occaſione ſe baptizatos ſæpe diſſimulant, baptiſmumque ſupplices petunt, quem re vera iam acceperunt, eo ſanè conſilio, vt vxores nouas ducere liceat, cum veteres diſplicent. Eum fucum prudentiores Parochi deprehendere ſolent. Ne igitur, vel grandi ſacrilegio iterato ſacramento contaminentur, vel à neceſſario excludantur, vigilare Sacerdotes oportet. Et cum res liquido conſtare non poteſt, atque is qui baptiſmũ petit, alioqui teſtimonium habet integritatis ſuæ, probabilique vtrinq; ratione dubia prudenti viro cauſa ſit, Beati Leonis decretum ſalutare ſeruandum eſt de iis, qui in captiuitate poſitis parentibus nati ſunt, & baptizatíne ſint, certum eſſe non poteſt, quorum potius ſaluti conſulendum docet lauacro regenerationis

Leo ep. 34. c. 1. De Conſ. d. 4. cum itaque. Idem in ep. 90. c. 16. De Conſ. d. 4. c. Si nulla.

rationis adhibito. Quia quod non ostenditur gestum, ratio non finit, vt videatur iteratum.

Capvt VI.

De Sacramento Confirmationis & illius materia.

HÆc pauca de baptismo Indorum: neque verò plura de sacri Chrismatis sacramento dicenda sunt. Ac bene habet sanè, quod Confirmationis sacramento neophyti nostri priuati non sunt: tametsi partim penuria Episcoporum partim fortassis negligentia, raro eam gratiam Indi consequantur. Illud hoc loco, pro instituto nostro dicendum est, materiam huius sacramenti à Doctoribus, & Florentino Concilio tradi, Chrisma ex oleo, & balsamo ab Episcopo consecratum. Dubitant verò multi, an balsamum re vera ad essentiam sacramenti pertineat: & plerisque assentientibus, Sotus, & Caietanus graues authores negant, qui si de vero balsamo loquuntur, omnino tenendi sunt, cum eorum sententiam satis Apostolica Sedes confirmasse videatur. Extat enim indultum à Pio Quinto Pontifice maximo Episcopo Tucumanensi datum, quod nos ipsi in autographo vidimus, vt in hac Occidentali India, liceat in confectione Chrismatis pro vero balsamo succum quendam adhibere, natiuum his regionibus, qui balsami odorem, & suauitatem maximè

Caiet. 3. p. q. 72. ar. 2. Sot. in 4. d. 7. ar. 2.

maximè refert. Non igitur verum balsamum de essentia est sacramenti, nisi malis materiam sacramentorum Ecclesiæ subdi, quod omnes viri docti repudiant.

Capvt VII.

De Eucharistia percipienda diuinum esse præceptum.

SEquitur vt de Eucharistiæ perceptione dicamus, à qua genus Indorum latissimè exclusum, adhuc homines docti, & pij frustrà conqueruntur. Quem totum locum vt commodius explicemus, dicendum erit de ipso iure diuino, & Ecclesiastico percipiendi Eucharistiam: tum quid de consuetudine hucvsque seruata sentiendum sit, & de salute eorum, qui sine viatico cœlesti de vita decedunt: postremo quid deinceps fieri expediat, admittendíne sint an excludendi à sacris mysteriis Indi? Ac primum non parua quæstio est inter Theologos, Vtrum re ipsa sumere Eucharistiam iuris diuini præceptum sit. Quidam enim non aliam, quam Ecclesiasticæ constitutionis vim agnoscunt, quorum potest videri non improbabilis sententia, quod videamus Ecclesiam quibusdam dare, quibusdam negare Eucharistiam, etiam cùm supremus agitur spiritus: de qua re & antiqui Canones complures sunt, & quarundam hodie quoque Prouinciarum mos

Bona. in 4. d.12. art. vlt. q.1. Alex. Hales 4. p. q. 51. memb. 4. Caiet. 3. p. q.8. ar. 11. & 12.

mos est, vt ij, qui per publicos magistratus ad supplicia ducuntur, non communicentur. Atqui ius diuinum Ecclesia tollere, aut immutare non potest. Non ergo iuris diuini est, vt homines etiam in vitæ fine Eucharistiam accipiant. Adde quòd verba Christi, quibus maximè apud Ioannem necessaria ad vitam æternam carnis & sanguinis Christi perceptio perhibetur, æquè de omnibus loquuntur, adultis, inquam, & paruulis, vt Augustinus sæpissime aduersus Pelagianos contendit, præcipuè libro primo de peccatorum meritis, & remissione, quod etiam Innocentius primus in epistola ad Concilium Mileuitanum apertissimè docet. At verò paruulos sacramento altaris imbui, quicquid Græci, & Boëmi Hæretici contradicant, vsque adeo non est necesse, vt contraria potius consuetudo teneatur in Ecclesia Dei, & olim si qui Patres paruulos communicandos putarunt, nulla id salutis necessitate fecisse, sine controuersia credendum est, vt Synodus Tridentina commonuit. Hæc igitur cogitanti mihi, tum verò ad huius occidui orbis Ecclesias oculos conuertenti, nihil iuri diuino repugnare, si iam baptizati adulti Eucharistiam nunquam percipiant, pene persuasum esset, nisi me inde reuocaret non modo D. Thomæ illiusque sectatorum authoritas, quæ apud me valet plurimum, sed etiam perspicua atque efficax, quantum ego sentio, ratio. Si enim sacramenti cuiusque necessitas ex ipsius significatione intelligenda est, vt Ecclesiæ consensus docet, & baptismum idcirco ad vitam necessarium omnino fatemur, quod spiritualis generatio sit, nemo autem viuere queat, nisi

Aug. lib. 1. de Peccat. meritis, c. 10. Innoc. 1. ep. 26. in Rescript. ad Conc. Mil.

Conc. Trid. sess. 21. c. 4.

D. Tho. 3. p. q. 80. ar. 11. Dom. Sot. in 4. d. 12. q. 1. a. 11. Petr. Sot. De Euchar. lect. 9. Pal. in 4. d. 9. q. 1.

nisi nascatur: Pœnitentiæ quoque sacramentum necessarium agnoscimus lapsis post baptismum, quòd in eo per claues Ecclesiæ ianua aperitur regni cœlestis, qua occlusa nemo introire possit in regnum: cum Eucharistia cibus sit animæ, idque ex ipsa materia, & institutione Domini apertissimè constet, qua obsecro ratione existimare possumus, nisi insanimus, tam pretiosum, tam salutarem cibum à Saluatore nostro institutum, & commendatum fidelibus, quibus tamen liberum sit vel nunquam illum ore contingere? An est minus necessarius vitæ tuendæ cibus, quam medicina lethali languori curando? Nam qui vt hinc euadant, Christum manducari spiritualiter à fidelibus posse aiunt, etiamsi sacramentaliter non manducent, atque eo cibo vitam animæ ali, vera illi quidem afferent, sed nihil de argumentationis robore imminuunt. Etenim spiritualis Christi manducatio etiam veteribus Patribus communis fuit, vt Apostolus sanè confir-
1.Cor.10. mat, Omnes, inquit, in mari & in nube baptizati sunt, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt. Attamen populus Christianus in nouo testamento sicut ad vitæ generationem accepit baptismum, ita etiam ad vitæ iam acceptæ alimentum accepit Eucharistiam. Ipsum ergo Christum sacramentaliter sumere debet ad vitam spiritualem conseruandã, sicut in ipso Christo per baptismum necessariò nascitur. Neque mihi placet, vt re ipsa atque actu accipere hunc panem ad vitam animæ sustentandam opus sit; satis esse non dubito, vt voto accipiatur ab eo, qui non est idoneus actu accipere, dummodo re ipsa, atque

atque actu aliquando suscipiat, quemadmodum de baptismo, & Confessione Sacramentali Fides Catholica sentit. Etenim sicut de baptismo dictum est à Domino, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in Regnum cœlorum, ita etiam ab eodem de Eucharistia dictum est, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Et sicut illic legimus, Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: sic etiam hîc: Hoc facite in meam commemorationem. Nam quòd illa Domini verba, de Fidei manducatione tantummodo intelligenda quidam volunt, grauiter & periculosè labuntur. De vtraque enim manducatione & Fidei, & Sacramenti Christum loqui tum ipse contextus aperte docet, tum Ecclesiæ Catholicæ consensus cõstantissimè confirmat, quæ testimoniis illis ex sexto Capite Ioannis ad doctrinam Eucharistiæ confirmandam perpetuo in Conciliis & decretis vsa est. Verè ergo loquitur Christus de Sacramentali manducatione, quæ tantum Fidelibus baptizatis in hac vita positis conuenire potest: beatis & antiquæ legis patribus conuenire non potest, qui tamen Christum spiritualiter manducauerunt. Quòd si hæc tam illustria scripturæ verba nulla essent, si nulla etiam cibi significati ratio haberetur, illud tamen abundè esse deberet, quod Ecclesiæ præceptum de communicando ex Concilij Lateranensis tempore legimus, vsum verò & perpetuum & vniuersalẽ ex ipso Spiritus sancti aduentu cernimus, sentire verò fidelibus liberum fuisse tunc penitus à communione abstinere, vel ad id humano non diuino

Ioan. 3.

Ioan. 6.

Matt. 28.

1. Cor. 11.

instituto vocatos esse, magnæ profectò imperitiæ est. Neque enim Ecclesia de sacramentis percipiendis solet ferre leges, sed quibus temporibus necessariò sumantur, & qua ratione definire, id ad se pertinere propriè agnoscit. Est ergo est iuris diuini præceptum, vt omnes adulti iam baptizati aliquando communicent. Tempora autem percipiendæ Eucharistiæ duo præcipuè sancta mater Ecclesia definiuit: vnum cùm quis mortis angustiis, aut periculo premitur, tunc viatico necessariò iuuandum sacri Canones statuunt: alterum quotannis in Dominico Paschate, de quo præceptum extat Lateranensis Concilij, & Tridentinus Canon in hæc verba, Si quis negauerit omnes, & singulos Christi Fideles vtriusque sexus, cum ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta præceptum sanctæ Matris Ecclesiæ, anathema sit.

Concil. Nic. can. 13. 26. q. 6. De hu ver. & in Cõc. Cartha. 4. c. 77. Conc. Late. c. 21 Conc. Tri. sess. 13. c. 9.

CAPVT VIII.

Quòd quamvis diuinum præceptum sit de communicando, possit tamen Ecclesia pro iudicio suo communionem negare.

CVm igitur & diuinum ius secundum saniorem & certiorem doctrinam, & Ecclesiasticum præceptum secundum Fidem Catholicam,

habeat,

habeat, vt omnes adulti iudicij compotes ſacramentum altaris accipiant, magna mihi quæſtio, & antehac, & modò maximè viſa eſt, quid de ſeruato hucvſque more in hac noua Occidentali Eccleſia ſentiendum ſit, vbi Indi adulti iam baptizati, iidemque legitimè peccata confeſſi, neque ſemel ſingulis annis, neque verò mortis vrgente diſcrimine communicantur, adeóque id vſu receptum eſt, vt ſi contra fieri contingat, non leue ſcandalum homines putent. An debet conſuetudo hæc inter eas numerari, quas Auguſtinus ſapienter pro varietate locorum varias eſſe in Eccleſiis ſeruandas docet? At ille in iis tantum eam facultatem tribuit, quæ non ſunt contra Fidem Catholicam, & Conciliorum Generalium decreta, quale de communicandis adultis omnibus eſſe, dubitare non poſſumus. An verò harum regionum homines tandiu abſurde contra Eccleſiaſticam diſciplinam, & Euangelicam legem erraſſe arbitrabimur? At multi Præſules, & doctores ſapientia, & religione præſtantes eiuſmodi morem, vel probarunt, vel certè diſſimularunt. An potius quod hactenus factitatum eſt, ita non penitus improbare debemus, vt corrigi tamen & in meliorem vſum transferri oporteat? Mihi ſanè ita videtur: vt & modeſtè de hac Eccleſia noua ſentiamus, & tamen veritatem Euangelij, ſaluti præſertim Indorum tantopere neceſſariam aſſeramus. Quod vt facilius intelligatur, oportet illud diligenter aduertere, quòd quamvis diuini & Euangelici iuris ſit, vt Chriſtianus aliquando communicet, poteſt nihilominus illum Eccleſia à communione ſuſpendere non ſolum ad defini-

Aug. ad Ianuariũ ep. 118. & 119.

tum tempus, ſed etiam per totam vitam, & quod mirabile eſt, ipſo mortis vrgente periculo poteſt priuare viatico, neque tamen vlla ex parte ius diuinum violatur. Id ita eſſe complures antiquorum Conciliorum Canones apertiſſimè monſtrant, quibus propter varias cauſas etiam verè pœnitentibus cum de vita exeunt, non eſſe concedendam Euchariſtiam legimus. In vno Elyberino Concilio omnium propemodum Prouincialium antiquiſſimo, pluſquam ſeptem aut octo canones ob varia commiſſa, neque in fine communionem accipiendam eſſe decernunt. Ac nequis vel Prouincialis Concilij authoritatem, non magni faciat, vel peculiarem alicuius regionis & Eccleſiæ eam ſeueritatem putet, legat beati Innocentij Papæ epiſtolam ad ſanctum Exuperium Epiſcopum Toloſanum, cuius verba recitare placet, Quæſitum eſt, inquit, quid de his obſeruari oporteat, qui poſt baptiſmum omni tempore incontinentiæ & voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ, pœnitentiam ſimul, & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſeruatio prior, durior: poſterior interueniente miſericordia inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, vt concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non reuocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, iam depulſo terrore, communionem dari abeuntibus placuit,

Conc. Elyberinũ in 1. tom.

Innoc. 1. epi. 3. c. 2.

placuit, & propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis. Quem morem Pontifex ipse Innocentius deinceps retinendum decernit, magnæ Nicænæ Synodi authoritatem secutus, cuius decimus tertius canon habet : De iis qui excedunt, antiqua & canonica lex nunc quoque seruabitur, vt si quis vita excedit, vltimo & maximè necessario viatico ne priuetur. Quamvis ergo hoc decretum Nicænum toto orbe terrarum perpetuo obtinuerit, tamen negare non possumus antiquiores Patres etiam in extremo vitæ fine quibusdam pœnitentibus viaticum detraxisse : neque ea in re sanctissimos viros, atque doctissimos diuino præcepto restitisse sentire sine impudentia possumus, cum præsertim Innocentius primus merito id factum apertè fateatur. At, tu ipse, dicet aliquis, diuinum & Euangelicum de Eucharistia sumenda præceptum statuis : statuo sanè, sed ita tamen vt Christus Dominus Ecclesiæ suæ commiserit, quando, & quomodo, & à quibus Eucharistia sumeretur. Itaque potest illa legitima ex causa, & tempus prorogare, & omnino suspendere aliquem à communione : sicut potuit eadem aliquando infantes communicare probabili ex causa, & mox id prohibere ex causa : potuit plebem vtraque specie communicare, & mox id ipsum lege vetare. Nam vbique quidem illa in dispensatione Sacramentorum potestatem maximam habet diuinitus datam, sed nusquam ita illustrem atque perspicuam, atque in hoc omnium diuinissimo Sacramento, quod profectò præclarè docent Tridentini Patres, in illis verbis, præterea declarat, hāc potestatē, perpetuo in Ecclesia fuisse,

26.q.6.c. de his verò.

Sess.21. c.2.

vt in ſacramentorum diſpenſatione ſalua illorum ſubſtantia ea ſtatueret, vel mutaret, quæ ſuſcipientium vtilitati ſeu ipſorum ſacramentorum venerationi pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire iudicaret. Si quis ergo ex me preſſe, & ſcholaſtice quærat, qualenam ſit de Euchariſtia percipienda diuinum præceptum, illud ſine dubio reſponſurus ſum, vt omnes Chriſti corpus ab Eccleſia datum accipiant. Neque enim iubentur arripere ipſi, ſed de manu miniſtrorum ſumere: à quibus & petere debent, & cum illi tribuunt, non poſſunt perpetuò renuere, niſi diuino iure violato. Neque verò, in quo quæſtionis eſt nodus, propterea miniſtri Eccleſiæ, & diſpenſatores ſacramentorum Dei coguntur, aut omnibus, aut omni tempore porrigere Euchariſtiam, ſed ſuo iudicio Eccleſia vti diuinitus ſinitur, vt vel ſubtrahat in tempore tritici cœleſtis menſuram, provt in Spiritu ſancto expedire iudicauerit. Nam ad hunc ferè modum ſcholaſtici ſcriptores quidam diuinum de ſatisfactione præceptum interpretantur, vt ſatisfacere quivis debeat pro modo ſibi ab eo qui habet Eccleſiæ claues impoſito. Itaque potuit Eccleſia hæc Indicana neophytis ſuis Euchariſtiam ſubducere, nullo violato neque diuino, neque Eccleſiaſtico præcepto. Diuinum ſanè, vt dixi, non cogit miniſtros Eccleſiæ iudicio ſuo non vti: Eccleſiaſticum verò licèt magis expreſſum definitumque ſit, tamen cùm Sacerdoti audita pœnitentis confeſſione facultas tribuatur in magna Lateranenſi Synodo, vt ſi ita expedire cenſuerit, differat à communione etiam in Paſchate pœnitentem, quod

Sot. in 4. d. 20. q. 2. art. 2.

Conc. Lat. c. 21.

olim

olim frequentiſſimum erat, facile interpretari poſſumus, non eſſe ſublatam Epiſcopis, & maioribus Eccleſiæ poteſtatem differendi per vitam totam hominem, aut hominum aliquod genus, cum ita expedire magnis rationibus iudicauerint. Atque hæc eò à me dicta pertinent, quod huius Eccleſiæ præſulibus, & doctoribus eam notam inuri minimè velim, vt contra diuinum, & Eccleſiaſticum præceptum tandiu, & egiſſe, & agere exiſtimentur. De qua tota re Concilij Limenſis ſententiam ſubiiciam: Quamvis omnes Christiani adulti vtriuſque ſexus præcepto teneantur ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum accipere ſingulis annis ſaltem in Paſchate, tamen huius Prouinciæ Antiſtites, cum aduerterent gentem hanc Indorum, & recentem eſſe, & infantilem in fide, atque ita ipſorum ſaluti expedire iudicarent, ſtatuerunt, vt vſque dum fidem perfectè tenerent, hoc diuino ſacramento, quod eſt perfectorum cibus, non communicarentur, excepto ſi quis ei percipiendo ſatis idoneus videretur.

Conc. Limen. conſtit. 58.

CAPVT IX.

Quòd omnino expediat priori conſuetudine emendata, Indos fideles communicare.

VErum hæc hactenus diſputata ſunt, vt licere aliqua ratione neophytos à communione

differre non improbemus: at hoc ita vniuerse & perpetuo fieri, vt in his regionibus ferè fit, nullo modo probare possumus. Itaque corrigenda est prorsus consuetudo ista, & tam antistitum authoritate, quam virorum literatorum doctrina ab hoc nouo orbe exterminanda. Quamobrem in illo eodem Concilij Prouincialis decreto, postquam prior consuetudo aliqua ex parte excusatur, in posterum tamen ita mutatur atque corrigitur: Quoniam verò cõplures iam Indorũ fidei Christianæ doctrinam meliùs percipiunt, atq; hoc diuinum Sacramentum non solum deuotè cupiunt suscipere, verumetiam petunt, & vt fiat sibi copia, importunè efflagitant, placuit huic sanctæ Synodo monere, provt seriò monet, omnes Indorum Parochos, vt quos audita iam confessione perspexerint hunc cœlestem cibum à reliquo corporali discernere, atque eundem deuotè cupere & poscere, quoniam sine causa neminem diuino alimento priuare possumus, quo tempore cæteris Christianis solent, Indis etiam omnibus administrent. Quæ pia sanè, & satis consulta constitutio nihilo magis, ex quo edita est annos iam nouem obseruatur, quam reliquo retro tempore: vt hinc satis appareat, non venerationi Sacramenti cœlestis aut neophytorum saluti plerosque sacerdotes consulere, sed otio & ignauiæ indulgere, cum religionem, & prudentiam in neganda Eucharistia perquam ambitiosè prætexant. Quam ergo magnopere expediat nouos Christi milites communicare illo pane, qui cor hominis verè confirmat, etiam si rudes illi sint, & tyrones, ostendit in primis totius Ecclesiæ Catholicæ ab ipsis primis exordiis cõsuetudo, qua Spiritu sancto

Eadem const. 58.

duce omnes Christiani ex ipso fonte Baptismi ad Sacrosancta mysteria percipienda perducebantur. Adeo in Ecclesia Dei certum fuit, quibus esset lauacrum regenerationis legitimè datum, eis cœleste alimentum concedi debere. Testes multi produci possent, sed vnus nobis Dionysius Apostolici, & temporis, & Spiritus satis erit, is sacros ritus baptismi enarrans, ita scribit, Sacerdotes illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt, sicque indutum rursus ad Pontificem ducunt, ille diuino ac deifico prorsus vnguento virum signans sacratissimæ communionis participem facit. Et mox tractata intelligentia baptismi mystica, ita rem absoluit, In fine autem omnium Pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi Sacramentorum communionem deificam tradit. Hæc Dionysius. Quod vsque adeo in Ecclesia seruatum est, vt eos etiam quos minus consideratè baptismo ablutos esse constaret, tamen à communione non prohiberent tanquam suo iure id exigentes. Constat hoc ex Concilio Toletano, vt alia omittamus, Qui autem iampridem ad Christianitatem venire coacti sunt (sicut factum est temporibus religiosissimi Principis Sisibuti) quia iam constat eos Sacramentis diuinis associatos, & baptismi gratiam suscepisse, & Chrismate vnctos esse, & corporis Domini, & sanguinis extitisse participes, & cætera. Hæc sanè Ecclesiæ consuetudo inuiolata fuit, quòd nimirum Sancti Patres censerent sine Eucharistia neminem esse perfectum Christianum atque constantem. Adeoque id verum est sententia illorum, vt beatus Augustinus eos, qui non commu

Dionys. de Eccl. Hier. c. 2. p. 1.

c. 2. pa. 3.

Conc. Tol. 4. c. 55.

communicant non plenos Christianos, sed semi-Christianos, aut nondum Christianos definire videatur: Ita enim scribit in Ioannem, Si dixerimus Catechumeno, Credis in Christum, respondet, Credo, & signat se cruce Christi, portat in fronte & non erubescit de cruce Domini sui. Ecce credit in nomine eius; interrogemus eum, manducas carnem filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? Nescit, quid dicimus, quia Iesvs non se credidit ei. Et post pauca, Accessit ad illos Iesvs, facit in illis salutem, quia ipse dixit, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam, & mox, Quò trajicit per baptismum Iesvs, cujus figuram gerebat Moyses, qui per mare trajiciebat? Quò trajiciebat? Ad Manna, quid est Manna? Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cœlo descendi. Manna accipiunt fideles jam trajecti per mare rubrum. Significabat mare illud rubrum baptismum Christi, quò ergo perducit credentes & baptizatos? Ad manna. Et nesciunt Catechumeni, quid accipiant Christiani, erubescant ergo, quia nesciunt, transeant mare rubrum, manducent manna, vt quomodo crediderunt in nomine Iesv, sic se ipsis credat Iesvs. Hactenus Augustinus. In eorum ergo numero reponendi sunt, qui non accipiunt cœleste manna, quibus Iesvs se ipsum non credit, hoc est inter semi-Christianos, & qui Catechumenorum ordinem non excessêre. Quantopere autem referat ad fidem confirmandam, ad spem augendam, ad charitatem dilatandam, ad omnem denique Christianæ vitæ rationem promouendam, cœlestis illius panis frequentatio, nemo

August. tract. 11. in Ioan.

Ioan. 6.

mo est prorsus qui dicendo satis consequi possit. Vnde, obsecro, tantus fidei ardor initio nascentis Ecclesiæ? Erant, inquit, perseuerantes in doctrina Apostolorum, & orationibus, & fractione panis. *Act. 2.* Vnde ad calcandum mundi fastum, vnde ad sustinenda martyria inuicta virtus? Vnde ad glorificandum Christum inter gladios & ignes tanta illa alacritas animorum? Ex illa, ait Chrysostomus, *Chry. ho. 61. ad pop. Ant.* mensa tanquam Leones ignem spirantes ipsi diabolo formidabiles discedamus. Quid Cyprianus? *Cypr. l. 1. epist. 2.* Idoneus esse non potest, inquit, ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit, & accendit. Multum planè, & supra quam dici potest baptismus homini confert, multum cætera Sacramenta: sed sine hoc omnium Sacramentorum summo, imperfecta cętera sunt, neque vitam Christianam, quam inchoant aut promouent, perficere possunt. An non Dionysius idoneus author est, cui *Diony. de Eccl. Hie. c. 3. p. 1.* fidem habeamus? At ille sic scribit: Dicimus ergo cætera sacrarum rerum signa, quorum nobis societas indulgetur, hujus diuinis profectò consummatibusque muneribus perfici. Neque enim fermè fas est sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ augustissimumque Sacramentum compleat. Vsq; adeo Sancti Patres nolunt Christianos Sacramentis cæteris esse contentos. Quid ergo nos tam stolide, vel querimur, vel miramur Indorum gentem nondum firmas in fide, & religione Christiana egisse radices? Baculum panis auferimus, vt Propheta loquitur, & *Ezec. 4.* imbecillitatem miramur? Famelicis alimenta diuina subtrahimus, & maciem gressusque titubantes

Psal.101. tes accusamus? Propheta se percussum, vt fœnum & aruisse cor suum dolet, quod oblitus sit comedere panem suum: quid agent, qui nunquam illum etiam degustarunt? Nos tamen nihil tot in Christo paruulorum seruitutem interitumque dolemus. *Thren.2.* Cum deficiat paruulus, & lactens in plateis oppidi, hoc est, cum recens in Christo nati nobis spectantibus, & tacentibus in media Ecclesia intereant præ fame, & quidem cum instent ipsi, atq; auidè diuina Sacramenta poscant, non est qui porrigat, omnes dedignantur, omnes auersantur miseros, vt verè videamus impleri, quod sermo diuinus statim adjungit, Matribus suis dixerunt: Vbi est triticum & vinum? Cum deficeret quasi vulnerati in plateis ciuitatis, cum exhalarent animas suas in *Psal.103.* sinu matrum suarum. Quod si panis hic cœlestis propriè cor hominis confirmat, si sensum mentis illustrat, si aduersus pericula & hostiles impetus munit, si denique vnus vitam spiritualem conseruat & perficit, quid aliud quærimus, cur deficiente *Ezec.4.* pane corruant isti vnusquisque ad proximum suum, & contabescant in iniquitatibus suis? Re *Marc.7.* vera deficiunt in via Domini, quia contra Domini præceptum sinuntur abire jejuni. Contra quicun*Psal.4.*que hoc cibo reficiuntur, à facie frumenti multiplicantur, & vires quotidie nouas sumunt. Docuit hoc vsus ipse copiosè. Nam quotquot ex Indorum genere à nostris (qui contradicentibus cæteris id ausi aggressique sunt) communicantur hactenus ea puritate, eo animi robore, eo fidei sensu, iis denique vitæ vniuersæ studiis, cæteris præstant, vt meritò sacerdotes ipsi mirentur, atque ingenuè cōfiteantur ampliores, & illustriores hujus super-

cœlestis panis fructus in neophytis cerni, quam in cæteris, neque immerito. Nam & fide & deuotione nos vincunt: quod nos ipsi abunde sumus experti. Ferè commune prouerbium Indis est eum, qui semel Eucharistiam acceperit, nullum amplius crimen debere committere: quod si quando humana fragilitate admissum sit, tanto animi dolore tanta in seipsum indignatione commotum ad pœnitentiam venire Indum conspeximus, & tam duras de suo scelere pœnas exigere, vt ardorem fidei admirati simus. Neque enim tantam inuenimus in Israël: Scimus aliquot per simulationem diuino obrepsisse conuiuio non indutos veste nuptiali, sed abeant simulatores: nos de verè Abrahæ filiis loquimur, quos non dubitamus ab extremo hoc Occidente in mensa Domini cum Abraham, & Isaac, & Iacob præclare recumbere. Certè Eucharistia ipsa pro sua benignitate, & magnificẽtia nouos mensæ suæ conuiuas largius locupletiusque videtur excipere. Quare cum perpetua totius populi Christiani consuetudine, cum majorum nostrorum ac Sanctorum Patrum authoritate, cum ratione ipsa perspicua, cum testatissima experientia doceamur nouis Indorum gentibus supersubstantialem panem communicare, quis deinceps tam erit cœlesti beneficio ingratus, tam negligens salutis fratrum, tam ipsius Christi Iesu gloriæ inuidus, qui non inepto hoc more longissimè relegato, sacram Eucharistiam auidè præsertim petentibus fratribus arbitretur esse tribuendam?

Matth. 8.

CAPVT

CAPVT X.

Confutatio opinionis contrariæ.

AT perfectorum, inquiunt, panis est ille cœlestis, cibus grandium, vt Augustinus audiuit, crescant, & manducabunt. Imò verò manducent, vt crescant. Neque enim ego Angelorum panem, & supersubstantialem virorum atque perfectorum cibum esse nego: verum idem cibus est paruulorum, idem infirmorum alimentum. An non diuina sapientia postquam ædificauit sibi domum, & excidit columnas septem, & immolauit victimas, & miscuit vinum, & proposuit denique mensam suam, ita alloquitur conuiuas suos. Si quis est paruulus veniat ad me, & insipientibus locuta est, Venite comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis, relinquite infantiam, & viuite & ambulate per vias prudentiæ? Paruulos ergo alloquitur, paruulos inuitat ad cœlestis mensæ conuiuium. Nam cum diuites illi ac præpotentes variis ex causis venire vocati recusassent, Rex qui lautas & splendidas epulas appararat, seruos suos, vt debiles & claudos, & pauperes accerserent, misit, vsque dum conuiuis domus regia impleretur: atque illud solum in conuiuis expostulauit, quod quidam vestem nuptiis dignam non attulisset. An verò quos Dominus libenter vocat, & gratos habet, hos ministri

Aug. l. 7. Confess.

Prou. 9.

Luc. 14.

Matt. 22.

ministri iure fastidiant? Certè Sancti Patres, qui panem hunc perfectorum, & virorum in Christo cibum esse volunt, iidem debilium, & paruulorum viribus augendis, & confirmandis, & medicinam, & alimentum esse aptissimum copiosè testantur. Non ergo quoniam minus perfecti in fide, & charitate neophyti sunt, repellendi sunt, sed multo magis inuitandi, & alliciendi, vt vsu ipso panis hujus qui cor hominis confirmat, perfecti fiant. Alij stoliditatem & imperitiam barbarorum nobis objiciunt, indignum esse dicentes, si canibus & porcis margaritas projiciamus. Sed qui Christi lauacro purificati legitimè sunt, canes certè, & sues illi non sunt. Quod si sensus horum exiguus est, ne tales quidem à se repellit benignissimus Dominus. Diuus sanè Thomas tantæ authoritatis vir iis, qui debilem habent vsum rationis, non esse denegandum hoc Sacramentum, apertè scribit. Vt enim sensu & ratione parum valeant, multum tamen præstabunt amentibus, & phreneticis, quorum si anterior deuotio testata sit, instillandam illis atque infundendam Eucharistiam Sanctorum Patrum Canones iubent. Vsque adeo pluris fuit fructus, quem hoc Sacramento homines percipiunt, quam species quædam religionis, quam multi hoc tempore præ se ferunt. Ac re vera non est tam Indorum sensus exiguus ad percipiendam Eucharistiam, quam Parochorum magna desidia ad porrigendam. Nam vt curam laborémque docendi, & præparandi plebem à se reiiciant, ruditatem & imperitiam

Tho. 3.p. q.80.a.9.

Cõc. Carthag. 4.c. 76. 26.q. 6. Is qui in infirmitate.

tiam istorum obtendunt. Non satis discernit Indus inter cibum sacrum & profanum, inquis. At qui potest ille discernere, si tu nunquam hoc docuisti? Non eam deuotionem affert, quam oportet. Quomodo verò afferet, si tu ad cœleste Sacramentum nunquam inuitas? Si neque dignitatem commendas, neque immensam vtilitatem doces? Omnino experti sumus ipsi, quam vehementer excitentur Indi, cum hæc illis commemorantur, quam omnia & polliceantur, & præstent, vt liceat eis de illo pane edere. Quanta verò inuidia, quo dolore pulsentur cum intuentur Hispanos communicantes: quod si quem suorum hac mensa dignatum conspiciunt, omnium studia ardent, atque ad sese diffundi eam liberalitatem vehementer efflagitant. Itaque ad docendam fidei catechesin, & ad turpia quædam vitia profliganda ebrietatem præsertim, nullum remedium præsentius experti sumus, quam vt Sacra communio præmium proponeretur iis, qui & fidei dogmata optimè tenerent atque exponerent, & mores Christianos atque honestissimos præ se ferrent. Certant inter se, cum ista audiunt, & gratissimum habent, cum admittuntur, refectique semel cibo cœlesti puritatem mentis, & corporis multò studiosius quàm Hispani conseruant, vt redire liceat ad mensam illam, ardenter exoptant. Hoc Parochi complures minus credunt. At nos non longè posita loquimur, faciant ipsi periculum, si zelum Dei habent, ac non negligentiæ prætextum quærant. Sed qui grauius & probabilius videntur morem istum suum defendere, illud

illud obijciunt, quòd non tutò præbeatur Eucharistia neophytis, quippe qui veterem superstitionem non satis exuerint, fierique possit vt indignum aliquid in Christi corpus designent, cum non constet satis animo an sint fideles. Istorum flagitia vsitata commemorant, sordes præsertim carnis, & temulentiæ. Talibus porrigere sacramentum nihil esse aliud quam in cloacam aut sentinam proijcere. Quibus equidem respondebo non absque probatione, & examine panem illum præbendum esse neque nouis, neque veteribus Christianis. Quod si quis est fornicator, aut ebriosus, aut idolis seruiens, cum eiusmodi etiam communem cibum capere Apostolus vetat, nedũ cœlesti mensa communicare. Verum hoc neq; omnium neophytorum est, neq; si illorum tales sunt aliquando morbi aliter in illis curandi sunt, quam in cæteris fidelibus, quorum nouimus corruptos mores, & vitam admodum flagitiosam legitimâ pœnitentia & confessione detergi, atque ita salubri satisfactione purgatos, vt ait Leo Papa, ad cõmunionem admitti. Cur igitur non idem apud Indos indulgentiæ erit, quibus eo magis cum labuntur venia danda est, quod ignorantia potius, & imbecillitate quadam, quam animi peruersitate laborant. Itaq; vel ad ipsa istorum vitia amputanda & tollenda singularis remedij est, diuinâ communionẽ iis, qui ab ebrietate, & cæteris sordibus diligenter cauent, præmium ponere. Neque enim vbi perspecta est superstitionis antiquæ aut ebriositatis, aut fœdæ consuetudinis macula, ad altare Indus debet admitti, nisi contraria opera illam manifestè & diligenter eluerit. Nam etsi veniam

1. Cor. 5.

Leo 1. De pœnit. d. 1. c. multiplic.

2.Reg.14. Abſaloni filio, Ioabo interpellante ſapientiſſimus David negare non potuit, ingreſſum tamen Hieruſalem à ſuo conſpectu per biennium abſtinere iuſſit. Intelligant Indi quod communione priuantur non eſſe nationis, ſed criminis: & vniuerſum Chriſtianis concedatur, ſed non Chriſtiano dignis moribus ſubtrahatur. Neque ego nimiam modo frequentiam Euchariſtiæ in Indis probo, fortaſſis enim facilitas contemptum pariet. Sed illud contendo, vt quotannis niſi ex certa cauſa communicentur, vt Eccleſia præcipit, tum præcipuè, vt cum de vita exeunt, & ritè ſacerdoti confeſſi ſunt, viatico neceſſario ne priuentur, quemadmodum habet Nicænus Canon. Quinam autem indigni, ineptíve ſint, quibus Angelorum panis præbeatur, ſacerdotum ipſorum audita confeſſione cæteriſque perſpectis, iudicium eſto. Sacrilegiorum verò, quæ quidam aut metuunt, aut inſimulant, profectò periculum nullum eſt, aut perquam rarum. Neque enim Indi Iudæorum more auerſi ſunt à myſterio Chriſti, neque eſt timendum, ne contumelia afficiant ſumptam Euchariſtiam, quam reuera venerantur, neque eius generis exempla hactenus certa vidimus, quin potius quod ad externum cultum attinet, multò quam veteres Chriſtiani ad religionem propenſiores ſunt. Quod ſi pueris olim, & phreneticis Euchariſtia dabatur, vt Eccleſiaſticæ hiſtoriæ copioſe teſtantur, neque id contra religionem cenſebant ſancti Patres, cur illi ſacramento fiat iniuria, ſi pauperes & egentes
Pſal.21. iuxta Pſalmum edant, & ſaturentur, qui ſi iudicio aut doctrina minus interdum vigent, id

ſatis

ſatis animi pietate, & fidei neceſſitate compenſant? Paruuli ſanè panem petunt, & ad ſacramentum deſiderio, & Fide anhelant, ſed qui frangat docendo, & comminuendo eorum captui conuenienter, rarus omnino eſt. Præparare ergo debemus Indorum mentem & Fidem, atque ita probatis, & præparatis panem cœleſtem dare: ſed (quod plerique facimus) quia præparare piget, ad accipiendum indignos accuſare magis placet.

CAPVT XI.

De neceſſitate Confeſſionis.

AD Pœnitentiæ ſacramentum venio, quod à patribus quartum numeratur, quamvis vulgò Euchariſtiam præire ſoleat. Eſt autem Confeſſio peccatorum poſt baptiſmum lapſis non minus neceſſaria, vt eſt à Spiritu ſancto in Concilio Tridentino definitum, quam nondum regeneratis ipſe baptiſmus. *Seſ.14. cap.3.* Quod ſi vbique gentium ſingularis hæc medicina imbecillitatis humanæ cognoſcenda prædicandaque eſt, nouis certe Indorum populis poſt fidem Chriſti, nihil eſt & crebrius & accuratius repetendum, quod vna hæc ſalutis illorum ſpes ſuperſit. Paulus prædicabat Fidem in Ieſum Chriſtum, & pœnitentiam in Deum. *Act.20.* Chriſti ille quidem tantam volebat apud homines authoritatem exiſtere, vt non tam crebrò in Deum credere eos admoneret, quod faci-

le ſenſus humanus admittit, quam in Ieſum Chriſtum, vt eius diuinitas eſſet teſtata, eoque fides perfectior quo ſenſu humano ſuperior. Contra, Pœnitentiam in Deum maluit dicere quam in Chriſtum, vt cum criminum quiſque ſuorum meminiſſet, Deum ipſum non hominem ſolum ſibi offenſum, & iratum cogitans, vehementius doleret. Quoniam vero pœnitentiam etiam ante baptiſmum ita neceſſariam eſſe conſtat, vt tamen ſine baptiſmo vel re vel voto ſuſcepto non ſufficiat, conſequens eſt prorſus, vt qui primam regenerationis ſtolam maculauit, & pœnitentia indigeat, & per claues Eccleſiæ gratiæ reſtitui debeat, ſine quibus ſalutis aditus nemini poſt baptiſmum lapſo patere poteſt. Barbaris autem, quorum eſt ſenſus natura imbecillior, Fides verò non admodum excitata, rarum eſt valde, vt perfectus ille dolor, quem contritionem dicimus, de criminibus commiſſis hæreat, quo magis diuinæ medicinæ auxilio excipiendi adiuuandique ſunt, vt quod hominis operi deeſt, cœleſtis ſacramenti vis ſuppleat. Nam quòd Abſolutionis beneficio dolor ille non vſquequaque perfectus, qui à pleriſque attritio, à nonnullis imperfecta contritio vocatur, valeat ad ſalutem & primam iuſtificationis gratiam conſequendam, tam mihi certum eſt, vt inter Catholica dogmata propemodum numerandum putem. Neque obſcurè Tridentini Patres id docuiſſe videntur, cum eam attritionem, quæ per ſe non iuſtificat, ad iuſtificationis gratiam in ſacramento Pœnitentiæ impetrandam valere declarant. Mihi verò & ratio

Conc. Tri. ſeſ. 14. cap. 4.

aperta

aperta persuadet, cum per claues Ecclesiæ detur vera absolutio culpæ, idque per se & ex propria institutione, cum sit etiam morbi lethalis medicina præsens, sit lepræ ostensæ purificatio operatoria, sit denique mortuæ animæ à morte peccati excitatio, quemadmodum sanctorum Patrum literæ produnt: tum maximè me confirmat quotidiana diuinæ operationis experientia, si tamen occultæ operationis experientia dici debet, fiducia quædam de multorum hominum salute certissima. Cernimus planè innumerabiles animas minus perfecto dolore pro scelerum magnitudine commotas ad hoc sacramentum accedere, quibus postquam quod in nobis situm est, præstamus, & de Dei immensitate confisi sacramentum absolutionis impendimus, adeo cœlestium donorum, quantum homini conijcere datur, testimonia non obscura succedunt, vt nihil aliud cogitare possimus, quam quod verissima bonitas dixit, Quæ solueritis in terris in cœlis soluta erunt. *Matt 18.* *Ioan. 20.* Quamobrem non est cur quisquam de Indorum salute desperet, neque eorum tenues conatus, & examinationes conscientiæ, & minus accuratas peccatorum enumerationes, & dolóris non vsque adeo expressa signa, & cætera pro eorum captu non magna contemnat: sed quantum potest, ipse adiuuet fratrem, & infirmum, vt ait Paulus, in fide assumat, agat denique quod *Rom. 14.* potest, id verò omne, quod restat, diuinæ cle- *Sap. 6.* mentiæ committat securus, qui exiguo facilè con- *Esai. 28.* cedit misericordiam, & laborantem ac lassum reficit, & hoc habet ipse refrigerium, si reficiamus *Esai. 50.* ægrotum, & sciamus animam lassam sustentare

ſermone, & de tenui offerentem Domino, quod habet, non aſpernemur. Equidem horum miſerorum confeſſiones imperitas ſecurius audio, quam hominum præpotentum expolitas, & magna doloris ſignificatione profuſas. Cum ergo in hoc ſacramento vnica ſit ſpes ſalutis Indorum, præ omnibus & diligentius & crebrius meditandum prædicandumque erit.

Capvt XII.

Confeſſionis peccatorum vſum Indis in ſua ſuperſtitione fuiſſe.

Illud autem merito mirari quiſpiam poſſit, Confeſſionem peccatorum etiam occultorum, & grauium celebri vſu apud hoſce barbaros longè ante Chriſti Euangelium auditum, frequentatam. Erant ſacerdotes non pauci huic ipſi muneri aſſignati, qui plebis audiendis confeſſionibus vacarent. Atque ad ſingula deprompta peccata ex manipulo quodam fœniculum frangens ſacerdos, ab eo videlicet crimine liberum pronuntiabat. Vnde apud ſuperiores Prouincias Ychuſyres eiuſmodi ſacerdotes vocabantur. Ac vt mihi quidem narrabant Chucuiti Parochiarum præpoſiti, non omnes omnium criminum abſoluendorum parem poteſtatem habebant: ſed grauiora quædam facinora apud primarios veluti Pontifices deponere vſus erat. Hanc ergo conſuetudinem inter idololatras barbaros religioſè obſer-

uatam

uatam mirari, vt dixi, merito poſſis. At illud non admirationem ſed ſtuporem mihi propemodum affert, valuiſſe tantum Diaboli hominumque mendacium apud homines, vt non ſolum occulta crimina proderent, ſed ſæuas etiam pœnas ſibi pro iis iniungi æquo animo paterentur. Iubebantur ſæpe expiandi adulterij aut alterius ſceleris cauſa, duriſſimo ſaxo ad ſcapulas tundi fortiter, interdum à iuuenibus diu virgis cædi, non rarò ſi ſceleris magnitudo acerbius aliquid poſtulare videretur, in excelſam atque omni ſolatij genere deſtitutam rupem ſecedere, & longum ibi æuum, ferarum more traducere. Complura iam eius generis narrant, quæ fabulis ſimilia videri poſſent, niſi nobis ſuperſtites adhuc ſenes, quoſdam decrepitos eo munere olim apud ſuos functos viri fide digni oſtendiſſent. Cauſam ego huius conſuetudinis, barbarorum illam potiſſimum probo, quod Diabolus per omnia in Dei ſimilitudinem etiam nunc inſaniens, ſicut ſe Deum adorari & ſalutari mortalibus illuſis perſuaſit, ita Dei veri ſacramenta religioſaque inſtituta transferre ad ſe falſa quadam imitatione contendit. Nam quò aliò ſpectat, quod in Cuzquenſi vrbe Ingarum imperio celebri, Euchariſtiæ noſtræ vmbram quandam & ſimulachrum adhibendum curauit? Cum ex maſſa ſacrificij neſcio cuius ſanguine aſperſa buccellas quaſdam ſolemnes ſinguli acciperent, atque comederent, quibus Principis Ingæ fidem, & ſocietatem ſibi cordi eſſe vſque ad fundendum pro ipſo ſanguinem teſtarentur. Atque ad eum modum feſto quodam die peregrini præſertim atque aduenæ communicabant.

Prætereo Trinitatis imaginem in Tangatanga apud Sacacas veteri more cultam, omitto alia complura, quæ curioſe huc accerſere poſſem: quibus cum fidem olim barbari haberent, minus difficiles ad credendum, cum noſtra narramus, ſe ſe præbent. Sed diſſimulari profectò non poteſt, quàm nobis erubeſcendum ſit, quod à Satanæ miniſtris ſuperemur, cùm ad ſalutares & diuinitus inſtitutas confeſſiones perſuadendas pigriores ſimus quam illi ad ſæuas illas ſuas carnificinas. Gratulandum verò eſt in tanta mentis humanæ cæcitate, eſſe aliquem ſcelerum ſenſum, nonnullum conſcientiæ aculeum, quo tranquillitatem ſuam occulto veneno expoſito quærere quodammodo cogitur. Et quia vera remedia minus occurrunt, falſis ſe ſaltem, vt poteſt, recreat, atque ſuſtentat. Tanta eſt culpæ intus latentis vis. Quo magis fidere debet Chriſti ſeruus, & veram peccatorum omnium medicinam pœnitentiam per ſalutarem confeſſionem oſtendere. Facilè ſibi perſuadent Indi Confeſſionis Sacramentalis vſum & vim, neque recuſant certè medicum (& ſi plerique contra calumniantur) modo eum eſſe perſpiciant, qui verè medicus ſit, non infeſtus carnifex, aut auarus prædo animarum.

Capvt XIII.

De peritia Indicæ linguæ confeſſionibus audiendis neceſſaria.

Qualem vero eſſe oporteat medicum, quo ſalutis animarum zelo feruere, qua peritia aperiendis

riendis curandisque vulneribus præditum, satis vt arbitror, supradixi. Attamen sermonis Indici peritia quantopere desideretur, hoc maximè loco apparet. Cum neque pœnitentium crimina agnoscere neque salutariter prouidere nisi linguæ ministerio possit. Cuius qui expers sit, turrim Babelicam non Euangelicam is ædificet, necesse est. Et quamvis inter viros Theologos satis conueniat, confessionem etiam per interpretem reddi, atque accipi posse, ijdem tamen æque consentiunt, nulla aut diuina, aut Ecclesiastica lege homines ad eum confessionis modum compelli, quippe cum lex Dei suauis & æquitatis plena nolit cum tanta sua molestia ad confitendum peccatorem cogere, cum præsertim pudore metuque humano, qui vbi tertius adest testis aut arbiter, maximè vrget, ne confessiones integræ sinceræque fierent, merito verendum esset. Quamrobrem consultè satis in Limensi Synodo Patres ne Indorum confessiones per interpretem Parochi exciperent, graui proposita mulcta vetuerunt. Quod tamen decretum non eo pertinet, vt non liceat sponte sua volentes Indos per interpretem confiteri morbo præsertim periculoso oppressos audire, vbi sacerdotis Indicè docti copia deest, atque eo saltem modo horum saluti consulere, quod à quibusdam religiose factum nouimus, & ratio ipsa monet, vbi pœnitens ipse iacturam eam omnem præ salutis suæ desiderio contemnit, non oportere spiritualem medicum labori, vel suo, vel illius parcere. Neque verò hoc Sancti Leonis antiquo Canoni

S. Th. & reliqui in 4. d. 27.

Concil. Lim. Con. 49.

Leo epistol. 78.

Canoni contrarium eſt, qui ſolum reprehendit, & vetat: Ne populi auribus profeſſio publicè recitetur, cum reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis ſacerdotibus indicari confeſſione ſecreta. Nam & nonnullas confeſſiones cum alij plures intereſſent ab antiquis Chriſtianis factas eſſe hiſtoriæ produnt, & hi ipſi barbari ſcelerum ſuorum notitiam falſis ſacerdotibus reddere frequente corona non verebantur. Verum quia hoc & rarum eſt, vt pœnitens libenter accipiat, & quæ neceſſitate fiunt, præter legem ſunt, nullo modo poteſt ſalua conſcientia Parochi munus vſurpare, qui per ſe ipſum Confeſſiones populi ſibi commiſſi hoc eſt ſine interprete audire non poſſit. Quod ſi bona fide præfecturam non tam à ſe quæſitam quam ab Antiſtite ſuo ſibi impoſitam agat, & quamvis non omnia optimè intelligat quæ pœnitens loquitur, plurima tamen & communiora & grauiora non ignoret, atque ipſe viciſſim opportuna conſilia adhibere mediocriter poſſit, non erit deterrendus ab eo officio ſacerdos, cum peritiores præſertim deſunt, & zelo ipſe ſpiritus ſermonis inopiam abunde compenſat. Tutiſſima res obedientia eſt, & ſola, vt Damaſcenus ait, citra periculum.

Damaſ in Hiſtor.

Capvt XIV.

De prudentia Sacerdotum & tolerantia.

SErmonis ergo Indici peritum oportet eſſe ſacerdotem: verum non minus morum & ingenij

nij Indici peritum. Idololatriæ genera & flagitiorum & cæterorum, in quibus frequentiores ſunt, vel experientia ipſa diſcet, vel aliorum commemoratione cognoſcet. Sunt etiam nonnulla commodè litteris commendata. Ex quibus omnibus ipſe ſibi Indicem conficiet, ad quem confeſſiones examinet, quatenus opus eſſe prudentia perſuaſerit. Neque enim omnes eodem modo examinandi erunt. In eum vſum tum ab aliis, tum à noſtris nuper Confeſſionalia quædam perſcripta ſunt, vtraque lingua his regionibus communi Quichua, & Aymara, quæ rudibus, & tyronibus magno adiumento eſſe poſſunt. Quamvis autem & peritia ſermonis, & induſtria opus ſit, tamen ad confeſſiones audiendas neophytorum ſacerdos longè ſibi ampliorem patientiam, & animi tranquillitatem comparare debet. Hæc enim præcipua ſupellex eſt, cuius maximè inopia fit, vt nihil propemodum in curandis conſcientiis Indorum plerique proficiant, plurimi etiam deteriores reddant. Atque in noſtris ſanè ſacerdotibus illud miraculi loco inter ſe ſe Indi vulgò & ſuſpiciunt & celebrant, quòd Patres ij ſint, qui confitentem audiant libenter, quantumcunque ille in ſuis explicandis criminibus immoretur, & poſtquam quæ in mentem venerint, finem dicendi fecerit, tum præclaris quibuſdam interrogationibus, quæcunque memoriam effugerunt, meminiſſe cogant, atque ipſas viſcerum fibras veluti aperiant. Cuius rei nouæ ſcilicet, atque inuſitatæ adeo celebris fama pleroſque commouit, vt longiſſimis itineribus ad noſtros venientes viderimus, nihil aliud præſeferentes, quam vt contingeret pec-

cata

cata apud hoſce Dei miniſtros (ita enim illi loquuntur) deponere, qui libenter audiant, quæ quiſque confiteri cupiat, & ſe ſe accuſantem peccatorem benigno ſermone recreent, atque erigant, & quod omnium maximum prodigium putant, audita confeſſione nihil ſibi neque pretij, neque eleemoſynæ loco dari patiantur, quin potius ſi qua re Indus indigeat, opem ipſi libenter ferant. Qua opinione incredibile eſt quantum Indi profecerint, vt nullo modo dubitare poſſimus pœnitentiam his gentibus à Domino Deo datam, miniſtrorum culpa fuiſſe minus hactenus fructuoſam, eandem futuram fructuoſiſſimam, ſi vel mediocrem animi alacritatem in excipiendis infirmis medici ſpirituales præſeferant. Sunt ergo Indi audiendi toleranter, ſunt inuitandi benigne, erigendi ſapienter, ſunt denique in omnibus æquo animo ferendi. Charitas enim omnia ſuſtinet, omnia ſuffert, & in ſpiritu lenitatis præoccupatum aliquo delicto inſtruere docet.

1. Cor. 13. Gal. 6.

Capvt XV.

Quòd Confeſſiones non ſinceræ fiant, potius ſacerdotum, quam Indorum fieri culpa.

QVibus ex rebus facile intelligere poſſumus, quòd plurimi Indorum malignè ſacramento pœnitentiæ abutantur, non ſinceras, neque integras peccatorum confeſſiones facientes, ſed fuca

fucatas ad ſpeciem, & mutilas, non tam ad ipſorum referendum eſſe malitiam, quam ad Parochorum ſæuos mores, & imperioſam quandam auſteritatem, qua infirmum & ſcabioſum pecus faſtidiunt, & calce abijciunt, qui errantes oues funda potius & baculo terrent, quam ſibilo leni colligunt, immemores prorſus illius magni paſtoris, qui dixit, Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos. Profectò ſi fideles Hiſpani confeſſarium nacti eſſent talem, ſæuientem & magis finire properantem, quam audire omnia curantem, rarus omnino, qui integras confeſſiones faceret. Metus ergo Parochorum, & quod ex metu oritur odium, cogit Indos nihil veri & ſinceri apud illos dicere. Cuius rei nullo alio teſtimonio opus eſt, quàm quòd ſacerdotem nacti benignum, patienter audientem, & commiſerantem potius, quam ſuperbè indignantem, certatim ad Confeſſiones faciendas nullo vrgente accurrunt illi ipſi Indi, qui Parochis ſuis vix vi poſt annum, vt confiteantur, adduci poſſunt. Incredibile eſt quot millia confeſſiones generales fecerint apud eos religioſos, quos ſibi vere patres arbitrantur, quam ſponte, quam apertè, quo animi dolore, qua ſui deteſtatione infandiſſima etiam ſcelera totius anteactæ vitæ detegant, quibus lachrymis, quo gemitu, & ſingultu corpus ſuum acerbe tundentes ac vellicantes, & ſeſe totos intimo mœrore conficientes, quod iam tandem Parochi non pauci, & agnoſcere, & admirari cœperunt. Quid orò eſt, Cur Indus cum ita ægrotat, vt mortem ſibi impendere exiſtimet, vltro accerſit Parochum, & intimas con-

Ezech. 34.

Zach. 10.

ſcientiæ

ſcientiæ plagas exponit ? Profectò Fidem ſuam ſatis Indus, cum fingere nihil eſt opus, oſtendit. Itaque moriturus libenter crimina omnia etiam immania prodit, quod tamen ſoſpes ſæpe facere recuſat. Hîc quis non videat metum hominis metu mortis ſuperari ? Quod ſi ſanus, & ſaluus hominis aſperitatem & minus ſibi æquum animum minimè offenderet, facilius ac libentius res ipſas vt ſunt, proditurus eſſet.

Capvt XVI.

Contra errorem illius, qui ſcripſit Confeſſiones ab Indis eſſe tollendas.

QVò magis ridenda eſt (ſi modo riſu ac non potius acri dolore tam abſurda blaſphemia excipi debet) Theologi illius ſententia, qui optimè conſultum iri Indis & dixit, & ſcripſit, ſi confeſſionum obligatio tolleretur, Ne tot, inquit, & tam grauia ſacrilegia perpetrare cogantur. O ſtultam hominis vocem, qui cum ſibi ſapienter Indorum ſaluti conſulere videatur, nihil aliud agat, quam vt illos interire vnico ſublato remedio cogat ! Si peruerſis remedio quovis abutentibus iſta eſt ratio medendi, tolle matrimonia, ne adulteria fiant, aufer Eccleſias & ſacra omnia, ne ſacrilegi ſint, denique nullũ ſit humanæ imbecillitatis remedium, ne malitia conuertat in virus. Quin potius apud rectè ac ſapienter æſtimantem omnia eſt, pluris quod pauci electi per medicinam

nam ſanantur, quam quòd plurimi reprobi per illius abuſum deteriores fiunt. Atque hæc quidem ita dicuntur, quaſi conſultationis humanæ eſſet de Pœnitentiæ Sacramento cenſere: cum vero vt ſacroſancta Concilia tradunt, totiuſque conſenſus Eccleſiæ, diuini iuris illud ſit, diuinæ authoritatis, neque aliud poſt baptiſmum lapſis remedium ſupereſſe Chriſtus Dominus ſànxerit, quam inſanè, imo verò quam hæretice prorſus dicitur, vt confeſſionis faciendæ obligatio abrogetur iis, quibus nulla eſt alia ſalutis relicta ſpes? Quin nos ipſos potiùs accuſamus, atque emendamus, & animarum medici efficimur, & patres nos non ſatellites eſſe meminimus? Hæc enim expedita, & certa ratio eſt ad euitanda ſacrilegia, quæ in confeſſionibus Indorum perpetrantur.

Conc. Tri. ſeſ. 14. can. 6.

CAPVT XVII.

Quas ſatisfactiones Indis iniungere oporteat.

QVas autem ſatisfactiones iniungere conueniat, prudentia docebit. Cum intimo ipſi ſcelerum ſuorum dolore pulſantur, vltrò pergraues ſibi imponi flagitant: & ſi ſacerdos indulgentius forte ſe geſſerit, ipſi eas arripiunt. Adeò feruor ſpiritus, vbi ſemel accenſus eſt, magnos conatus excitat. At plerique imbecilliores ſunt, neque ea animi firmitudine, vt tam graues pœ-

nas

nas de se exigant. Quid ergo? Abiiciendíne erunt? An expectandū vsque dum spiritus ita incalescat. vt pares delictis pœnas exoluere velint? Id quidem est, & Dei potius dono, quam hominis industria sperandum. Ergo quod Christus oui erranti præstitit, vt vix dum ab errore conuersam, vt Dionysius dixit, in humores sacros attolleret, id ipsum Christi imitatori faciendum est, si salutem hominum amat, vt non plus imponat oneris, quam ferre illum posse viderit, atque in se, quod fratri deest, suppleat & peragat, adimplens ea, quæ desunt passionum Christi pro membro ipsius. Nam sicut alienorum peccatorum participes efficiuntur, qui leuissimas satisfactiones pro grauissimis delictis iniungunt, vt sancti Patres tradiderunt: ita Pharisæorum est, alligare onera grauia, & importabilia. Christi sanguinem non infideliter dispensare is credendus est, qui se se viribus pœnitentium accommodat, cum præsertim non tam animi prauitate quam infirmitate quadam maiora non audent, mitiora libenter subeunt. Salutares igitur satisfactiones Indis iniungere oportebit ex iis præsertim, quæ aut consuetudine, aut commoditate freti non mendaciter se se peracturos polliceri videantur: ita prorsus vt excitentur potius quam terreantur, ne odio in sacramentum concepto, cum opus deinceps fuerit, redire ad medicum perhorrescant.

Dion. epist. 8.

Conc. Tri. sess. 14. cap. 8.

Matt. 23.

CAPVT XVIII.

De Extrema-vnctione.

INfirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Hoc sacramentum Extremæ-vnctionis à Patribus sacramentum exeuntium vocatum est, & totius vitæ Christianæ consummatiuum existimatum, quo Dominus clementissimus finem vitæ tanquam firmissimo præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras, quoquomodo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes versutiæ suæ neruos intendat, ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perspicit. Vnctio ergo hæc sacra delicta, si qua sunt adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus, & mali incommoda, ac labores leuius fert, & tentationibus Dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. Hæc sunt quæ Fidelibus omnibus ex tam salutari sacramento pie suscepto bona conferri sancta Synodus Tridentina

Iac. 5. Ex Conc. Tri. sess. 14. c. 1 & cap. 2. de Extre. vnct.

docet : à quorum conſortio & fructu cur obſecro excludantur nouæ ſtirpes Indorum , cum baptizati ſint ſicut & nos , & Fidem eandem profiteantur , & in mortis diſcrimine ſibi ab Eccleſia auxilium præberi vehementer cupiant ? Magnæ hoc inhumanitatis in fratres genus eſt , cùm præſertim ſi qui omnium mortalium,hi maximè cum extremi temporis tenentur anguſtiis, præſidio Eccleſiaſtico indigeant.Etenim idolorum pontifices & venefici,quorum hodie quoque magna copia ſupereſt , qui ſummopere Chriſtianæ religioni obſiſtunt,cæteroſque decipiunt , ij omni opera & ratione ægrotis periclitantibus perſuadent , vt iuxta priſcam ſuam ſuperſtitionem apud ipſoſmet confiteantur,atque idolis ſibi placandis & conciliandis ſacrificia offerant : multaque alia impiè & ſacrilegè præcipiunt miſeris , qui vt ſunt natura timidi , minuſque ad Diaboli fraudes cognoſcendas inſtructi , tum antiqua conſuetudine alliciente,& mortis periculo territi facile eiuſmodi fallacibus promiſſis animum adhibent. Quamobrem aduerſus hos filios Belial , veritatis inimicos,qui vias Domini rectas nõ ceſſant peruertere, & alliciunt animas inſtabiles in æternam damnationem,opus eſt Chriſti tyronibus firmiſſimo aliquo præſidio:nullum verò excogitari poteſt diuino Extremæ-vnctionis Sacramento præſtantius. Quibus rebus adducta Synodus Prouincialis decernit , & præcipit,vt ſacerdotes nullo modo Indos fideles iam rite confeſſos,aut ſi minus id licuit, contritionis ſigna præ ſe ferentes ſine hoc tam ſaluti remedio de vita exire patiantur. Et decretum quidem totius Eccleſiæ ad omnes fideles in generali

Ex Concil. Lim. conſt. 75.

Act. 13. 2. Pet. 2.

Conſt. 75.

nerali Concilio legimus, peculiare verò ad Indos fideles in Prouinciali Synodo repetitum, & magnopere commendatum cernimus: vtrumque vero re ipsa vsque adeo neglectum vt pene sacrilegij loco sit, si quis de Indo infirmo vngendo cogitet. Neque ego sanè intelligo quovsque tam stolida nostrorum consuetudo ferenda sit.

CAPVT XIX.

De Sacerdotio.

DE Sacerdotio inter Indos pauca sanè præcipienda sunt. Nam quod ad ipsos attinet, sat sciunt ordinem esse ministrorum à Domino institutum, vt & Deo seruiant, & populo præsint, illi ad altaris sacrosancta mysteria, huic ad remittenda peccata, & verbum Dei proponendum, authoritate diuinitus data. Atque vtinam vt hi sacerdotium venerantur, & tanquam munus cœleste suspiciunt, ita nos vitæ sanctitate tanto muneri pares essemus. Illud autem prudenter est à maioribus constitutum, vt nemo ex Indorum genere, sacerdotio aut gradu aliquo Ecclesiastico donetur, neque sacras vestes in ministerio induat: tantum vt liceat Indis fidelibus inseruire altaribus acolythorum more, in choro psallere, ædituorum officio fungi, superpelliceis inter hæc tantummodo indui. Nam inferiora hæc ad eos cohortandos, & in religione Christiana confirmandos plurimum valent. Mirificè his delectantur, & *Con. Lim. Const. 74.*

primores ipſi libentiſſimè filios ſuos Eccleſiaſticis miniſteriis, & literis imbuendos tradunt, idque pro gloria non parua ducunt. Quòd verò ad ſuperiores gradus ſacros præſertim Indos euehere minimè oporteat hac ætate Eccleſiæ
1. *Tim.*3. antiquiſſima inſtituta ſatis docent. Paulus Apoſtolus vetat neophytum Eccleſiæ præfici, ne in ſuperbiam elatus, inſtar diaboli corruat ex
Adrian. 2. in epiſt. ad Taraſſ. in 2. Nicena ſyn. alto. Sacra Concilia vehementer deteſtantur ordinationes eorum, qui in fide tyrones ſunt. Nam cum ipſis tum populo damnum fit, tum verò miniſterio ipſi non leuis iniuria. Quocirca admirabile eſt, quam ſeuere ſacræ litteræ reprehendant ſacerdotes factos de fæce populi, idque cum agatur non de ſacerdotibus veri & ſummi Dei, ſed falſorum potius: quia tamen Deorum nomen etſi non numen habebant, iis attributos eſſe miniſtros plebeios, & viles, pro magno ſcelere ponunt, quemadmodum iuriſiurandi religionem etiam diis mendacibus non ſeruatam cædem diuinæ litteræ
*Sap.*14. damnant. Sic enim ſcriptum in libro Regum
3. *Reg.*13. legimus: Non eſt reuerſus Hieroboam de via ſua peſſima, ſed è contrario fecit de nouiſſimis populi ſacerdotes excelſorum, quicunque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos
4. *Reg.*17. excelſorum. In quarto quoque libro de Samaritanis loquens Scriptura, Fecerunt autem ſibi de nouiſſimis ſacerdotes excelſorum, & ponebant eos in fanis ſublimibus, & cum Dominum colerent, Diis quoque ſeruiebant iuxta conſuetudinem Gentium, de quibus tranſlati erant Samariam. Quod planè documentum non ad hoc ſolum valet,

valet, vt Indi non initientur, cum ſint & in fide noui, & genere obſcuri, verum etiam qui ex harum fœminis & Hiſpanis viris concubitu præſertim flagitioſo gignuntur, quoad fieri poteſt à ſacris myſteriis contractandis abſtineant, ne ſacerdotium vile habeatur, niſi cum vitæ diu probatæ grauitate, & morum ſplendore natalium obſcuritatem ſuperant. Tales eſſe nonnullos negare non poſſumus, qui & vitæ honeſtate, noſtris pares ſunt, & ſermonis Indici commoditate ſuperiores. Verum rari hoc exempli eſt. Quamobrem antiqui Canones & Prouincialia decreta ſeruanda ſunt, vt ſacerdos omni ex parte populo ſpectabilis, & honore dignus exiſtat.

CAPVT XX.

De ritibus Matrimoniorum apud Indos.

IN matrimonio tractando latior campus occurrit, in quo parocho multa neceſſariò cognoſcenda erunt, non ſolùm quòd ſit Eccleſiæ ſacramentum excipiendæ, & ſanandæ multorum infirmitati neceſſarium, ſed quòd infideles quoque ſua coniugia habeant, quorum vſum & ritum, abuſum quoque & errores cognoſcere oporteat, ne quod non rarò contingit, aut vera matrimonia dirimantur, aut pro matrimoniis flagitia teneantur. In omnibus docendi ſunt, vt cuſtodiant immaculatum torum & honorabiles nuptias. *Heb.13.*

nuptias. Vſum autem & vim connubiorum apud infideles, ſi omnia dicenda ſunt, oratione complecti, moleſtiſſimi negotij eſt, cùm in tanta barbarorum illuuie non poſſint non infiniti eſſe & ritus, & leges matrimoniorum valde inter ſe diſcrepantes. Sed tamen illa ego præcipuè attingam pauca de multis, quæ huic Peruenſi regno ex Ingarum diſciplina communiora ſunt. Alij de ſuis regionibus & barbaris, aut etiam de aliis latius pro eruditione ſua dicere poterunt. Igitur vera coniugia apud barbaros noſtros erant, tametſi quod ſæpe miratus ſum, nomen non eſſet adeo, vt Hiſpanico,& noſtri,& ipſi vtantur. Erat tamen ſua cuique vxor, & Socraticam rempublicam barbari naturali ductu oderant, & damnabant.Sicut vxori fas non erat alteri nubere,ita neque viro vxorem ſemel ductam repudiare.Adulteria ſiqua deprehenderentur,acerbiſſimo ſupplicio vindicabantur. Nam quanquam cælibum apud iſtos maior licentia eſt,fornicationiſque labes impune habetur, tamen coniugatorum adulteria ſeuerius quam apud nos vindicãtur.Stuprum quoq; virginibus vel Soli, vel Pachayachachi, vel Ingæ ipſi conſecratis, quas Mamaconas vulgò vocant, Veſtalibus profeſſione perſimiles, ſi quando conſtaret illatum, tam immane ſacrilegium habebatur, vt viui vterque defoderentur in terram. Et vulgo ſanè vnam vni tantum habere licebat vxorem, cum qua vitam omnem degeret.Atque hæc quidem naturali legi conuenienter barbari hi tenebant. Sed his paucis plurima iam miſcebantur abſurda, & à naturali lege valdè abhorrentia. In primis ſummus ipſe Princeps Ingarum,

plurimis ſtipabatur vxoribus, quamvis vna eſſet præcipua, quam ipſi Coyam vocant, reginam nos dicere poſſumus. At hæc ipſa Coya iiſdem erat parentibus genita, vt inſtar Iouis Iunonij, regis eadẽ eſſet, & ſoror, & cõiux. Adeo ſanctum erat, vt præcipua vxor eadem eſſet ſanguine coniunctiſſima. Cæteri verò proceres, & ipſi plures ſibi coniugio copulabant, præcipuamque eandem ſi non ſororẽ at conſanguinitate maximè propinquam habebãt. Erat enim id regium. Vulgus reliquum vnam, vt dixi, niſi priuilegio Ingæ ob aliquid fortiter, aut ſtrenuè geſtum, plures liceret accipere, vxorem habebat. At illam non pro ſuo quiſque arbitratu eligebat: ſed aut Principis, aut Ducum illius, aut populi ipſius voluntate capiebat ſibi aſſignatam. Idque intra ſuam ſemper tribũ & familiã, quod Ayllo vulgo dicitur. Ex qua priſtina conſuetudine infidelium, duo apud fideles abſurda manarunt: vnum vt Curacæ ſiue primores Indorũ, pro arbitratu ſuo ſuis vxores dent, neque liberã illis eligendi facultatem permittant: alterum vt vix de alia tribu aut gente vxorem audeant Indi accipere, eamque ob cauſam ſæpe cõſanguineas aut etiã ſorores, & nouercas violent pro vxoribus. Quæ ſanè incommoda diligentium parochorum ſtudio magna ex parte abolita ſunt: & Concilij animaduerſione plerique vigilare cœperunt. Fuit miſerrima ſeruitus Con. Lim. Peruenſium ſub Ingarum tyrannide, vt neque conſt. 64. vxorem ducere, neque ſiceram bibere, neque cocam mandere, neque carnibus veſci ſine illius volũtate fas eſſet. Nunc verò qui in libertatem Euangelij vocati ſunt, gratias agunt, & duriſſimo iugo

 excuſſo,

excusso, leuem Christi sarcinam alacriter portant. Est etiam pessimus quidam error, & ex errore maximus abusus coniugiorum, (monstrum dicere possis) tam robustè in animis barbarorum inhæres, vt inter Christianos etiam rarus sit, quem non teneat. Virginitas, quæ apud omnes mortales in pretio & honore est, apud hos barbaros vilis, & indecora habetur. Exceptis enim iis quas vel Soli, vel Ingæ consecratas septa sacra custodiunt, cæteræ quandiu virgines sunt, contemptas se arbitrantur, atque ita cum primum vacat, obuium quemque corrumpendæ virginitati suæ vltro accersunt. Mariti quoque violatas offendunt, adeo non moleste ferunt, vt virginibus, si quæ tales ad coniugia peruenerint, probro vertant, quod à nemine adamatæ sint, quale in
Baruc. 6. Baruch fœminarum opprobrium legimus. Itaque quod vbique gentium maximo ac diuino propemodum honore afficitur, inter has belluas hominum, virginitas dedecori, & ignominiæ est. Quo ex errore abusus quoque ille fœdissimus exortus est, vt nemo prorsus vxorem sibi ducendam putet, cuius per complures dies aut menses non ante periculum fecerit. Ita, quod dicere quoque pudet, nulla est idonea vxor, quæ non prius fuerit concubina. Hæc tanta matrimoniorum labes adeo obtinuit, vt à nostris patribus pro magno referatur, quòd Indi iam vxores virgines ducunt. Et re vera diuini verbi falce vitiosa hæc omnia amputanda quotidie sunt. Et matrimoniorum iura dicenda, & virginitatis decus ornandum atque illustrandum, quod iam tum concionibus tum exemplo Christiani populi admonitæ barbaræ

barbaræ quoque fœminæ colere & ſeruare cœperunt. Illud poſtremo dicendum eſt, priuilegia ac facultates à Sede Apoſtolica conceſſas in neophytorum gratiam peculiari ſtudio debere cognoſci, ne cum alias ſæpe, tum in matrimoniis iungendis Indorum labi contingat. Néve per imperitiam præpoſitorum imbecilles Indi ea cogantur ſeruare, quæ fortes & antiqui Chriſtiani vix ſeruant. Nam cum multa iis ſimilia quæ diximus, barbari in ſua ſuperſtitione ſeruarent, ne religionis noſtræ moribus contrariis prorſus deterrerentur à fide, Romani Pontifices nonnihil de Eccleſiaſticarum legum rigore imminuendum exiſtimarunt, imitati profectò Gregorium illum magnum, cuius erga recens conuerſos Anglos paterna indulgentia literis ad Auguſtinum datis expreſſa tenetur. *Greg. lib. 12. Regiſt. epiſtol. 31.*

CAPVT XXI.

Quid agendum ſit de coniugiis infidelium cum ad fidem Catholicam conuertuntur.

SEd habet frequentem apud nos, & dignam ſcitu quæſtionem, cum infidelis coniugatus fide noſtra ſuſcepta baptizatur, quid de illius matrimonio ſentiendum ſit. Ac primum, eum qui Chriſtianus effectus eſt, non poſſe vxorem denuò ducere infidelem, neque fidelem infideli nubere, ſine vlla dubitatione ex Eccleſiæ vſu, & conſenſu

ſenſu certiſſimum eſt. Nam & ſcelus ingens committitur, & matrimonium nullum eſt iuxta noſtrorum doctorum concordem ſententiam, tametſi, quæ illi recitant, Ambroſij & Auguſtini cæteraque decreta non id ſatis efficiant. Sed conſenſus, vt dixi, Eccleſiæ ſatis eſt. De eo verò qui ante baptiſmum vxorem habuit (ſunt enim inter infideles vera coniugia, ſi ſecundum leges ſuas naturali legi non repugnantes peragantur, tametſi ſacramenti vim nullam habeant niſi in Eccleſia Catholica rata fiant,) quid acturus ſit, intelligendum eſt Pauli Apoſtoli præceptum. Primum enim per baptiſmum non ſoluitur matrimonium cum infideli, quin potius,& poteſt, & debet cohabitare cum illo, ſi coniux infidelis vltro conſentiat,& ſpes ſit lucrandi illum Chriſto. Ita enim docet Apoſtolus, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo,non dimittat illam,& ſi qua mulier habet virum infidelem,& hic conſentit habitare cum illa, non dimittat virum,& mox: Vnde enim ſcis mulier, ſi virum ſaluum facies? aut vnde ſcis vir, ſi mulierem ſaluam facies? Hoc modo Monica Patritium Auguſtini patrem ſaluum fecit. Quamobrem Synodus Limenſis iuxta eiuſdem Auguſtini contra Pollentium ſententiam, præcipit fidelem coniugatum cum infideli legitima coniuge cohabitare, neque alias nuptias inire permittit, quovſque illa Chriſtianam religionem penitus repudiare intelligatur. Secundum documentum ſit: Si coniux infidelis fidelem deſerat, aut ita cohabitare velit,vt illi vel fidem, vel charitatem rebus, aut verbis deſerere ſuadeat, tunc

Ambr. 28. q. 1. cap. Cai. Aug. eadem qu. cap. Sic enim Concil. Chalc. cap. 14.

1. Cor. 7.

Aug. 9. lib. Conf.

Con. Lim. conſt. 61.

Auguſt. contra Pollentiũ, & de ſer. Domini in monte.

temporis

temporis non cogitur fidelis cum infideli vitam ducere, quin potius licebit, si ita placuerit, fidelem aliam coniugem sibi copulare dirempto iam priori coniugio. Ita statuit Innocentius tertius, & ad hunc modum intelligendum dicit, & Pauli Apostoli verbum, & Gregorij decretum. Quod si infidelis discedit, discedat, ait Paulus: non enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi: in pace autem vocauit nos Dominus. Tertium quoque sit. Cum dubium est, an coniux infidelis fidei impedimento futurus sit, & an potius illum peruersurus à vera religione sit, quam ab ipso lucrifaciendus, quidnam agendum est? Nam neque contumelia creatoris manifestè apparet, neque spes etiam satis elucet illum saluum faciendi. Huic dubitationi occurrendum existimarunt Patres hoc modo: vt coniux infidelis admoneatur, quantum satis est, vt religionem Christi suscipiat, quod si conuenienter admonitus, omnino renuerit, intelligatur obstinata esse voluntate, & fidelem consortio suo potius lædere quam ab illo adiuuari. Itaque separandum esse. Ad hunc modum Toletanum Concilium decernit, Iudæi qui Christianas mulieres in coniugio habent, admoneantur ab Episcopo ciuitatis illius, vt si cum eis permanere cupiant, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur. Huius Concilij authoritatem secuti Patres in Synodo Limensi, ita præcipiunt, Si alter cōiugum baptizari renuerit, Sacerdos adhibito notario, & testibus illum admoneat, vt intra sex menses Christianus fiat, & baptizetur, atque eandem admonitionem repetat sæpe

Innocen. c. Quanto. de Diuortiis.
Gre. 20. quæst. 2. c. si infidelis.

Conc. Tol. 4. cap. 61. 28. q. 1. ca. Iudæi qui.

Con. Lim. const. 36.

intra

intra illud temporis ſpatium ſaltem ſemel ſingulis menſibus. Quod ſi tranſacto iam ſemeſtri tempore, adhuc baptizari renuerit, exinde iam in ſua ſecta obſtinatus reputandus eſt. Quamobrem Antiſtitem ſuum Parochus certiorem faciet, vt ipſe ſtatuat, quid facto opus ſit. Separationem autem illā Concilij Toletani ego non ſolum quoad torum intelligo ſed etiam quoad vinculum. Itaque licebit, vt graues quoque authores confirmant, fideli iam tunc alias nuptias conciliare ſibi. Contumelia enim creatoris & periculum fidei intelligitur, cum animus coniugis infidelis adeo eſt in ſua ſuperſtitione obſtinatus. Præterea illud ex eodem Innocentio animaduertendum eſt, nuptias infidelium non teneri Canonis legibus, quare illa ſolum matrimonia irrita erunt, quæ cum lege naturali pugnant, quemadmodum apertè repugnat pluralitas vxorum, atque etiam repudium primæ, vt Euangelium, & Prophetæ docēt. Quamvis ineptus quidam Theologus, vt multa alia, etiam hoc hæretice & ſtultè aſſeruerit, Indis pluralitatem vxorum eſſe concedendam in Eccleſia. At verò quæ lege ſolum Eccleſiaſtica prohibita ſunt, vt ſecundo aut tertio gradu contracta, ea rata fieri, cum vterque baptizatur, Canones ſacri iubent. Cum verò plures habuit vxores, ſi verè vt vxores habuit adhibitis cæremoniis, & ritu patrio nuptiis adhiberi ſolito, illam tantummodo retinebit, quam primam eſſe meminerit, aut ſi ignorat, quænam fuerit prima, accipiet ex Indulto Pauli tertij, quam ex omnibus ipſe delegerit. Quod ſi etiam prima illa abeſt, & baptizari differt, licebit ex aliis, quam velit,

Sot. in 4. d. 30. q. art. 2. & 4.
Aug. 28. quæſt. 1. cap. vxor.
Innoc. cap. gaudemus de diuortiis.
Mat. 19. Luc. 16. Mal. 2.
C. Gaudemus de diuortiis.
Conſt. 37. Concil. Lim.

velit, ſumere, ita concedente Pio quinto Pontifice Maximo, qui nullo modo Innocentio tertio contrarius eſt. Quandocunque autem vxor infidelis ad fidem conuertitur, ſi nondum aliam Chriſtianam accepit, tenetur illam fidelis accipere. Hæc pro regionum harum difficultatibus ex ſanctorum Patrum decretis perſtrinxiſſe ſufficiat: plura & clariora authores tradent. *Eodem c. Gaudemus.*

CAPVT XXII.

De impedimentis Matrimonij explicandis, & iuuenibus collocandis.

IAm verò in matrimoniis celebrandis ſummopere Parochi curare debent, vt impedimenta Eccleſiaſtica ſæpe & proponantur, & explicentur, ne quod crebro fit, per ignorantiam illegitimas Indi nuptias iungant. Quod ſi quando de induſtria & malitioſe impedimentum diſſimulatum, aut tectum eſſe deprehenderint, vt Prouincialia decreta habent, grauiter in reos animaduertant, præſertim Curacas cæteroſque primores, quorum nequitia ſolent inceſtuoſæ nuptiæ frequenter conciliari: vt reliqui exemplo aſperiore docti diſcant in ſolemnibus monitionibus aut Bannis explorata impedimenta manifeſta facere. Sunt autem monitiones in ſacro Concilio Tridentino præceptæ, inter Indos potiſſimum obſeruandæ, vt nuptiæ publicentur eorum qui coniugari volunt, inter eos, quibus maximè noti ſunt. Impedimenta *Con. Lim. conſt. 66.*

verò

verò apud hos sigillatim exponenda sunt, quibus & ignotum est ius, & pro vetusta consuetudine frequens est prohibita coniugia appetere. Itaque explicabit Parochus, quod faciunt peritiores, quibus gradibus consanguinitatis, quibus etiam affinitatis, quibus spiritualis cognationis nefas sit coniugia inire. Maximè verò insistet in declarando impedimento ex fornicatione primo, aut secũdo gradu admissa. Vulgare quippe est Indis earum sorores, aut neptes, aut materteras, aut consobrinas ducere, quas flagitiose polluerunt. Atque equidem perquam optarem, vt in iis gradibus, sicut duo reliqui à Tridentino Concilio sublati sunt, esset penes Episcopos Indicanos dispensandi facultas cum neophytis, præsertim cum essent iam matrimonia contracta, & aut vterque coniux impedimentum nesciuit, quod fieri potest, aut saltem vnus eorum. Hos enim iubere prorsus, se continere, aut Romam vsque petendæ dispensationis caussa proficisci nimium profectò est. Atque in secundo saltẽ gradu ex fornicatione occulta posse Episcopos nostros dispensare, quia Sedes Apostolica commodè adiri non potest, & periculum est in mora, authores non ignobiles sentiũt, quorum nos iudiciũ secuti Archiepiscopo Limensi, vt nonnunquam dispensaret persuasimus. Illud quoque experientia docet Indos à prima adolescentiæ ætate collocare percõmodum esse, ac multo magis adolescentulas Indas, quod re ipsa compertum sit, maritatas fœminas omnium esse castissimas, quæ si cœperint ante nuptias libidini fræna laxare, per reliquam ætatem præcipites ferantur necesse est. Erit ergo non mediocris officij, vt Parochus honestas

Sess. 24. cap. 4.

S. Angelus Syluest. dispens. q. 9. Nauarro cap. 22. n. 86.

nestas nuptias suadeat atque conciliet, parentes de liberis collocandis admoneat, metum omnem Curacarum adimat: iuuenes ipsos conueniat, & Christiani coniugij sanctitatem doceat, fidei & catechesis Christianæ rationem exposcat, peccata ritè confiteri moneat: statim vt mutuo consensu contraxerint matrimonium, in Ecclesia solemnes benedictiones impendat, vt simul, quemadmodũ est à nostris Præsulibus ordinatum, & nuptiæ fiant, & ab Ecclesia benedicantur. Mox vt nuptialia omnia legitimè peracta fuerint, omni illa superstitiosa temulentia & compotatione amputata, in qua diabolo per suos Areitos, aut Taquies initiantur, honesta tantum religiosi conuiuij lætitia concessa paterne grauiterque monere, quæ sint Christiani matrimonij leges, quæ disciplina domestica, quomodo Ecclesia frequentanda, mane & vesperi quotidie orandum, filij educandi in fide, & timore Domini, vt quamvis pauperem vitam degant, multa bona habeant, si timuerint Deum, & illius mandata seruauerint. Hoc est enim omnis homo reliqua omnia vanitas vanitatum. Hactenus de Sacramentis Indis administrandis, pro instituto nostro pauca de multis: quæ certè pro explorata harum regionum conditione magis opportuna existimauimus.

Const. 68.

Tob. 4.
Eccli. 12.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

Quibus ex rebus Indorum ſalus maximè pendeat, peroratio.

CVm de procuranda Indorum ſalute ſatis multa, vt potui, dixerim, tamen illa omnia non magni ponderis futura ſcio, niſi tria quædam veluti capita vniuerſi huius inſtituti, pro rei dignitate ſeruentur. Primum, vt Chriſtiani Principes & Præfecti, & Magiſtratus Chriſti iugum ſuaue, & onus leue Indis ad fidem ſe recipientibus, vt eſt, eſſe permittant, id eſt, vt tributorum, exactionum, laborumque onera valde moderentur, ſciãtque Barbari ſe ipſos potius quam ſua quæri, & quod habent Caroli Cæſaris regia edicta, rebus ipſis intelligant, Chriſtiano dominatu ſe potius leuari, quam premi, Leges quoque non prorſus duras, & inſuetas barbaris ferant: ſed quoad per Chriſtianam, & naturalem legem liceat, ſinantur inſtitutis ſuis viuere, atque in iis ipſis, & dirigantur, & perficiantur. Etenim perdifficile eſt omnes leges, & conſuetudines patrias, & gentilitias mutare: & ſatis profecto eſt, vt illa abrogare cogantur, quæ ſunt Euangelio & Eccleſiæ Chriſtianæ contraria, quæ in tam corruptis moribus, in tantis ignorantiæ tenebris ſatis multa ſunt. Cætera ſi protinus auferre contendas, ac non tempori ipſi optimo magiſtro vt emendet committas, reddes Chriſtianiſmum odioſum, & grauem. Omitto quod

quod prudentiſſimus quiſque & rerum Indicarum peritiſſimus eiuſmodi nouas leges, & mutationes cenſet ipſi reip. temporali, & Indorum, & Hiſpanorum admodum pernicioſas, quòd barbari neque noſtra tenent, neque ſua ſinuntur agere: ex quo rerum omnium perturbatio conſequatur neceſſe eſt. Sed vt hoc omittam, certè fides, & amor Chriſti cum dura tributorum, & operarum, & legum ſeruitute Chriſtianitatis prætextu non bene conſtat. Migrauit Iudas, id eſt, fidei confeſ- *Tren. 1.*
ſio, vt ſancti patres interpretantur, propter afflictionem, & multitudinem ſeruitutis. Seſaci Ægy- *2. Par. 12.*
ptio regi traditi ſunt diuinitus Iudæi, vt ſciant, ait Deus, diſtantiam ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum. Niſi ergo Chriſtianis principibus & magiſtratibus prima cura ſit ſalutis Indorum, ac non prouentuum cenſúſque regalis (nam honeſtè iſta quoque quæri poſſunt ſed ſecundo loco) parum admodum apud Indos religio Chriſtiana proficiet. Hoc igitur primum eſt. Deinde illud, vt præ- *2. Cor. 12.*
ſules Eccleſiæ Indicanæ ij præficiantur, qui zelum Dei habeant, & filiis potius theſaurizent, ac non ſolum ſua libenter impendant, ſed ſe ipſos etiam ſuperimpendant pro animabus ſuorum, licet plus diligentes minus diligantur à ſuis. Denique quorum eſſet inſigne verbis rebúſque expreſſum, Non veſtra ſed vos. Quod ſi Deus, vt apud Prophetam *Hier. 3.*
loquitur, daret paſtores iuxta cor ſuum, Epiſco- *1. Tim. 3.*
pos inquam, & Parochos, quales deſcribit Apo- *Tit. 1.*
ſtolus, plurimos ac lætiſſimos greges ex hoc agro Indicano paſcua cœleſtia quotidie exciperent. Vt eſſent autem paſtores eiuſmodi, (nuſquam enim tantopere oportet eſſe lectiſſimos) examinanda

esset doctrina, explorandi mores sine auaritia, perspiciendus animarum zelus, & laborum pro Christo tolerantia. Verè enim in his nouis Ecclesiæ populis antiqui temporis, & Apostolici pastores esse deberent. Postremo, religiosi qui ad has regiones pro regia liberalitate, & fide, copiosè transmittimur, non fortuito, aut pro libidine, aut etiam auaritia cuiusque sed cœlesti vocatione ducti veniamus, quantum referat, vix dici potest. Nihil perinde nocet huic Ecclesiæ atque mercenariorum, & sua quærentium turba. Quid vero in causa Dei agant homines animales, spiritum vix habentes? Pauci numero, virtute præstantes opus Domini potius promouent. Quandiu ergo religiosi, auxiliares his regionibus dati, non mittentur diuinitus, neque prædicare, neque audiri fructuosè satis poterunt, si Paulo Apostolo credimus. Qui verò in primis humiles, animarum amantes, Christum sibi imitandum existimantes, illius crucem, & mortificationem in corpore suo circunferentes huc venerint, cœlestes thesauros, deliciásque omni opinione maiores certissimè inuenturi sunt. Sed quando hoc fiet? Quando homines esse homines desinent, & humana sapere, humana quærere, humanis inhiare? Apud homines planè hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia. Nunquid quia hoc difficile est in oculis populi huius ideo difficile erit in oculis meis? Dicit Dominus. Indorum certè copiosissimam, & paratissimam segetem cernimus, neque aliud quam falcem Euangelicam expectantem, & si hactenus fortasse quibusdam minus Dominico horreo idoneam existimatam, sed iam rebus ipsis, fide.

Iud. 1.
Rom. 10.
Matth. 19.
Zach. 10.

fide, constantia, ardore animi, alacritate admirabili se se cœlorum Regno aptissimam proclamantem, inuidorum & segnium calumnias facile propulsantem, operarios ipsos lætissime allicientem, & multitudine, & vbertate oculos omnium ad se se atque animos conuertentem. Quid ergo superest? Nisi vt impensissimè oremus Dominum messis, vt mittat ipse diuinitus operarios in messem suam. Plus preces lachrymásque nostrorum, vbicunque illi sunt, apud Deum efficere, quam nostros omnes conatus, & operas, certum est. Ferant igitur opem quicunque Dei amantes, & salutis hominum studiosi apud benignum Redemptorem haberi volunt, & quibus possint modis, sacrificiis, precibus, lachrymis, tum consilio, opera, sudoribus, & sanguine ipso si opus sit, charissimam Christo Iesu, tot gentium salutem prosequantur. *Matth. 5.*

Correctio.

E

testate

Ad

vnctio

H

I

Indicæ

O.

P

rochi

R

S